

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
KAMU YÖNETİMİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

BİR KENTSEL HAK OLARAK
GÜVENLİK VE MOBESE
UYGULAMASI

Nihal TATAROĞLU

Danışman
Prof. Dr. Zerrin TOPRAK KARAMAN

İZMİR-2012

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
KAMU YÖNETİMİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

BİR KENTSEL HAK OLARAK
GÜVENLİK VE MOBESE
UYGULAMASI

Nihal TATAROĞLU

Danışman
Prof. Dr. Zerrin TOPRAK KARAMAN

İZMİR-2012

YÜKSEK LİSANS
TEZ/ PROJE ONAY SAYFASI

2009800172

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı ve Soyadı : Nihal TATAROĞLU
Tez Başlığı : Bir Kentsel Hak Olarak Güvenlik ve MOBESE Uygulaması

Savunma Tarihi : 27.11.2012
Danışmanı : Prof.Dr.Zerrin TOPRAK KARAMAN

JÜRİ ÜYELERİ

<u>Ünvanı, Adı, Soyadı</u>	<u>Üniversitesi</u>
Prof.Dr.Zerrin TOPRAK KARAMAN	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
Yrd.Doç.Dr.Faruk MUTLUSU	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
Doç.Dr.Özlem ÇAKIR	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

İmza

Oybirliği (X)
Oy Çokluğu ()

Nihal TATAROĞLU tarafından hazırlanmış ve sunulmuş "Bir Kentsel Hak Olarak Güvenlik ve MOBESE Uygulaması" başlıklı Tezi (X) / Projesi () kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Utku UTKULU
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Bir Kentsel Hak Olarak Güvenlik ve MOBESE Uygulaması” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

..../..../.....

Adı SOYADI

İmza

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Bir Kentsel Hak Olarak Güvenlik ve MOBESE Uygulaması

Nihal TATAROĞLU

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Kamu Yönetimi Programı

Güvenlik, tarihin her döneminde insanlığın en temel ihtiyaçlarından olmuştur. Nüfus hareketleri ve kentleşme süreçlerinin negatif bir etkisi olarak güvenlik sorunları kentsel mekânlarda yoğunlaşmıştır. Toplumsal sürdürülebilirliği tehdit eden ve kentlilerin modern yaşam kalitesini bozan temel bir konu, üzerinde önemle durulması gereken kent güvenliğinin sağlanması sorunudur.

Bu tez ile kentsel hak, kentsel güvenlik kavramları ve kentsel güvenliğin sağlanmasında suçla mücadele politikalarının önemli bir parçası olan Mobil Elektronik Sistem Entegrasyonu (MOBESE) projesi kendi içinde birbiri ile bütünlüğün sağlanmasına vurgu yapılarak incelenmiştir. Günümüzde, kent güvenliğinin yaşamsal sürecin öncelikli ihtiyacı olduğu ve bu ihtiyacın giderilmesinin temel bir kentsel hak olduğu savunulmaktadır. Bu noktada kentsel güvenlik yönetiminde hak temelinde kamu hizmeti sunma felsefesiyle uyumlu olarak yaşanan zihinsel dönüşüm ele alınmıştır.

Kent güvenliğinin sağlanmasında teknoloji kullanımı çağdaş güvenlik hizmetlerinin bir gereğidir. Emniyet güçlerinin çoklu suçla mücadele politikalarının bir parçası olarak kullandığı güvenlik teknolojilerinden biri MOBESE'dir. Bu sistemlerin başarısı için ileri teknolojik donanım, etik değerleri gözeten ve endişelere duyarlı hukuki mevzuat ve stratejik yönetsel süreç eşzamanlı olarak geliştirilmelidir.

Kamera sistemlerine bu perspektiften bakan bu çalışma ile izleme sistemlerinin Dünya'daki ve Türkiye'deki gelişim seyri incelenmiş ve İzmir

Kent Güvenlik Yönetim Sistemine (KGYS) ilişkin yapılan mülakatlar yoluyla sistemin işletim süreci analiz edilmiştir. İzmir KGYS'nin gelişim süreci devam etmesi nedeniyle yöneticilerin sistemin geleceğine ilişkin algıları tespit edilmeye çalışılmıştır. Nihai tahlilde iddiamıza ve sorgulamalarımıza esas teşkil eden sistemin yasal ve yönetsel yapısı ve stratejisi bir bütün olarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kentsel Hak, Kent Güvenliği, Suç, Güvenlik Kameraları, MOBESE.

ABSTRACT
Master Thesis
Security as an Urban Right and the MOBESE Application
Nihal TATAROĞLU

Dokuz Eylül University
Graduate School of Social Sciences
Department of Public Administration
Public Administration Program

Security is the main requirement of humanity in all ages. As a negative effect of urbanization processes and immigration, security problems occur in urban areas. The main topic which threatens social sustainability and destroys quality of modern life, is the problem of urban security that needs to focus on importance.

In this thessis, urban right, urban security and MOBESE aplication, which is the important tool to struggle with crime for urban security, are evaluated together. It can be claimed that urban security is a prior need in humanlife and also it is an urban right. At this point, we handle mental transformation in accordance with the philosophy of providing public services in urban security adminstration.

The use of technology to provide urban security is the necessity of contemporary security services. “Mobile Electronic System Integration” is the one of security technologies is used by police as a part of struggling against crime. For the success of these systems, use of advanced technological equipment, legal regulation that respects ethical values and strategic management have to be developed together.

In this thesis, security camera systems more evaluated in this perspective, devolopment of system in the worldwide and Turkey is explained and the system’s operating process is analyzed. Perceptions of adminstrations about the future of system is evaluated with interview in İzmir “Urban Safety Management System”. Finally, legal and administrative structure and strategy

of the system which provide a basis to our claim and our inquiries, are examined.

Keywords: Urban Right, Urban Security, Crime, Security Cameras, MOBESE.

BİR KENTSEL HAK OLARAK GÜVENLİK VE MOBESE UYGULAMASI

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xi
EK LİSTESİ	xii
 GİRİŞ	 1

BİRİNCİ BÖLÜM

BİR KENTSEL HAK OLARAK GÜVENLİK

1.1.KENTSEL HAK KAVRAMI	4
1.1.1. Kentsel Hak Kavramı ve Özellikleri	4
1.1.2. Kentsel Hak Kavramı Gelişimi	6
1.1.3. İnsan Hakları ve Kentsel Hakların Hak Kategorisinde Konumu	9
1.2.TÜRKİYE’DE KENTSEL HAKLAR	17
1.2.1. Kentsel Haklara İlişkin Düzenlemeler	17
1.2.2. Kentsel Hakların İşler Kılınması	25
1.3.KENTSEL HAK OLARAK GÜVENLİK VE AVRUPA KENTSEL ŞARTI	29
1.3.1. Avrupa Kentsel Şartının Açıklanması	29
1.3.2. Avrupa Kentsel Şartında Güvenlik Hakkı	35
1.3.3. Uluslararası Belgelerde Güvenlik Hakkı	38

İKİNCİ BÖLÜM

KENT VE GÜVENLİK

2.1. GÜVENLİK KAVRAMI	43
2.1.1. Güvenlik Kavramında Devlet	43
2.1.2. Kamu Hizmeti Olarak Güvenlik	47
2.2. KENT GÜVENLİĞİ	52
2.2.1. Kentlerin Güvensiz Alanlara Dönüşümü	52
2.2.1.1. Kentlerde Suç Olgusu	54
2.2.1.2. Kentsel Suç Bağlamında Türkiye'nin Kentleşme Deneyimi	57
2.2.1.3. Ülkemizdeki Kentleşme Sorunlarının Suç Ağlarıyla Neden-Sonuç Bağlantıları	61
2.2.2. Güvenlik Sorunlarının Bireysel ve Toplumsal Ölçekte Etkileri	77
2.2.3. Güvenli Kentsel Alanlar İçin Küresel Eğilimler ve Türkiye	81

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KENT GÜVENLİĞİNİN SAĞLANMASINDA KAMERA KULLANIMI

3.1. BİLİŞİM ÇAĞI TEKNOLOJİLERİNİN GÜVENLİK SEKTÖRÜNE ETKİLERİ	106
3.2. KENT GÜVENLİĞİNİN SAĞLANMASINDA KAMERA KULLANIMI	107
3.2.1. Güvenlik Kameralarının Amaçları ve İşlevselliği	107
3.2.2. Kamusal Alanlarda Güvenlik Kameraları Gelişim Süreci	113
3.2.2.1. Kameralı Gözetimin Genişleme Süreci	114
3.2.2.2. Birleşik Krallık'ta Kamera Kullanımı: CCTV	117
3.2.2.3. Türkiye'de MOBESE Sistemi ve Gelişimi	124
3.3. İZMİR KENT GÜVENLİK SİSTEMİ	130
3.3.1. Kurulum Süreci ve Sistemin Açıklanması	130
3.3.2. İzmir Kent Güvenlik Yönetim Sistemi'ni Farklı Kılan Özellikleri	131
3.3.3. İzmir Kent Güvenlik Yönetim Sistemi Bileşenleri	133
3.3.3.1. Görüntü İzleme, Analiz ve Kayıt Sistemi	133

3.3.3.2. Plaka Tanıma ve Takip Sistemleri	134
3.3.3.3. Güvenli Yönetim Sistemi	135
3.3.3.4. Coğrafi Bilgi Sistemi	135
3.3.3.5. Duvar Ekran	136
3.3.3.6. Santral ve Çağrı Yönetimi	137
3.3.4. İzmir Kent Güvenlik Yönetim Sistemi Kurulumu, İşletimi ve Paydaş Roller	137
3.4. ÖZGÜRLÜK-GÜVENLİK DENGESİNDE GÖZETİM OLGUSU	139

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İZMİR KENT GÜVENLİK YÖNETİM SİSTEMİ’NİN ANALİZİNE İLİŞKİN BİR ALAN ARAŞTIRMASI

4.1. ARAŞTIRMANIN HAZIRLIK SÜRECİ	148
4.1.1. Araştırmanın Önemi ve Amacı	148
4.1.2. Araştırmada İzmir KGYS’nin Seçimi	149
4.1.3. Araştırma Yöntemi ve Veri Toplama Süreci	150
4.2. MÜLAKAT BULGULARI	151
4.2.1. İzmir’in KGYS Kurulum Stratejisi	152
4.2.2. KGYS Kurulumunu Hazırlayan Temel Etkenler	153
4.2.3. İzmir’de KGYS Etkinliği ve Değerlendirilmesi	154
4.2.4. İzmir KGYS ve Paydaşlarla İşbirliği	155
4.2.5. İzmir KGYS Kullanımında Halkın Tepkisi	157
4.2.6. KGYS’nin Hukuki Dayanakları	159
4.2.7. Güvenlik ile Özgürlük Dengesinin Sağlanmasına İzmir KGYS Yaklaşımı	161
SONUÇ	164
KAYNAKÇA	175
EK LİSTESİ	

KISALTMALAR

Bknz	Bakınız
CBS	Coğrafi Bilgi Sistemleri
CCTV	Close Circuit Television
KGYS	Kent Güvenlik Yönetim Sistemi
MOBESE	Mobil Elektronik Sistem Entegrasyonu
PVSK	Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu

EK LİSTESİ

EK Araştırmada kullanılan mülakat formu

GİRİŞ

Günümüzde kentsel mekânların güvenliğine yönelik tehditler sürekli artmakta ve çeşitlenmektedir. Güvenlik sorunlarının artık kentlerin içinden gelen bir yapıda olması, sorunların çözümünde de değişimleri zorunlu kılmaktadır. Kentsel hak olarak kabul edilen kentsel güvenliğin sağlanmasında suçla mücadele yöntemlerinin en önemlilerinden birisi de kamera sistemleridir. Ancak kentsel güvenliğin söylemden ileri götürülerek işlerlik kazandırılmasında, benimsenen çözüm politikalarının stratejik yönetim anlayışı ile yapılandırılıp yürütülmesi ve tüm süreçlerde yönetim felsefesinin etkinleştirilmesi gerekmektedir. Tez çalışması ile kentsel hak ve kentsel güvenlik olguları birbiri ile ilişkilendirilerek açıklanmış ve güvenlik hizmetlerinin sunumunda yaşanan dönüşüm vurgulanmıştır. Kentsel güvenliğin sağlanmasında teknolojik araç olan kamera sistemleri değerlendirilerek, alan araştırması ile İzmir’deki Kent Güvenlik Yönetim Sistemi analiz edilmiştir.

Çalışmanın Birinci Bölümünde, kentsel güvenlik olgusunun hak boyutu vurgulanmaya çalışılmıştır. Bunun için öncelikle kentsel hak kavramı açıklanmış ve gelişiminde etkili faktörlere ilişkin bilgi verilmiştir. Kentsel hakların hak kategorilerindeki konumuna ilişkin literatürde bir uzlaşma bulunmaması nedeniyle insan hakları içindeki yeri tanımlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca Türkiye’nin yaptığı düzenlemeler ile kentsel hakların geçerliliği sorgulanmış ve mevcut durumu ortaya konulmuştur. Kentsel hakların somut olarak ortaya konulmasında en önemli belgelerden olan Avrupa Kentsel Şartı’na ilişkin bilgi verilerek kentsel güvenlik hakkının belgede vurgulanan temel felsefesi belirtilmiştir. Şart ile kentsel güvenlik hakkının ele alınışı ile paralel ve şartın devamı niteliğinde olan kentsel güvenliğe ilişkin çeşitli uluslararası belgelere, bütünlük düşünebilmek amacıyla yer verilmiştir.

Kent ve Güvenlik başlıklı İkinci Bölümde, kentsel güvenliğin bir hak olarak ortaya çıkışının arka planındaki gereksinimler ve bu doğrultuda yaşanan zihinsel dönüşümle birlikte önem kazanan kentsel güvenlik olgusu açıklanmıştır. Bölüm ile öncelikle güvenlik kavramının açıklanması ve kavramın kazandığı yeni anlamlara ilişkin genel bir bakış geliştirilmesi amaçlanmıştır. Güvenlik olgusunun özündeki

işbirliği ve dayanışma kökleri ve toplumsallaşmada ve devletli toplum olmada tetikleyici temel etken rolü farklı düşünürlerin kuramlarından hareketle açıklanmış ve güvenliğin bir ihtiyaç ve kamu hizmeti olma niteliği vurgulanmaya çalışılmıştır. Ardından kentlerin güvensiz mekânlar haline gelmesinin arkasındaki nedenler sorgulanmıştır. Tezin araştırma alanı içinde kentlerde güvenlik sorunları suç olgusu üzerinden geliştirilmiş ve Türkiye’de yaşanan göç süreci bağlamında dönemsel etkileri ile suç ağları arasında neden sonuç ilişkileri kurulmaya çalışılmıştır. Kentlerde yaşanan güvenlik sorunlarının bireyler ve toplumlar üzerinde yarattığı etkiler değerlendirilerek, kentsel güvenliğe ilişkin dünyada yaşanan gelişmeler ışığında Türkiye’deki mevcut durum açıklanmıştır.

Üçüncü Bölümde ise, kentlerin güvenli mekânlar haline getirilmesi için kullanılan kamera sistemlerine ayrılmıştır. Kamera sistemleri, bilişim çağı teknolojilerinin güvenlik sektörüne etkileri bağlamında çağdaş güvenlik hizmetlerinin kent güvenliğini sağlamak için kullandıkları çoklu suçla mücadele yöntemlerinden biri olarak ele alınmıştır. Bu kapsamda güvenlik kameralarının kullanım amaçları ve işlevselliği hakkında genel bir bilgi verilmiştir. Ardından kamusal alanlarda güvenlik kameralarının gelişim ve genişleme süreci açıklanmıştır. Kamera ile izleme sistemlerinde bir sembol haline gelen Birleşik Krallık’ta kamera ile izleme sistemlerinin gelişim süreci, yönetsel ve hukuki altyapısı, işlevselliği ve kameralara ilişkin toplumsal tutum işlenmiştir. Birleşik Krallık örneğinin Türkiye’ye ilişkin incelememize bir bakış açısı oluşturabilmesi amaçlanmış ve aynı çıkış noktalarından Türkiye’deki mevcut durum açıklanmıştır. Bu bölümde ayrıca, İzmir Kent Güvenlik Yönetim Sisteminin kurulum süreci ve kendini diğerlerinden farklılaştıran özellikleri açıklanarak bir sonraki bölümde incelenen alan araştırması için teorik bilgi altyapısı oluşturulması amaçlanmıştır. Son olarak, izleme sistemlerine ilişkin güvenlik ve özgürlük arasında süren tartışmalardan yola çıkarak gözetim olgusu ilgili kuramlarla ilişkilendirilerek açıklanmış ve bu konuda çıkarıma ulaşılmaya çalışılmıştır.

Dördüncü Bölüm, kamera sistemlerine ilişkin teorik bilgilerin İzmir özelinde pratikte geçerli durumun tespit edilmesine ve somut çıktılar alınmasına yöneliktir. Ülkemizde mevcut sistemlerin hukuki ve yönetsel yapısına ilişkin yeterli veri olmaması nedeniyle, İzmir KGYS’de yapılan mülakat çalışması ile bu konuda bilgi

sağlanması ve yönetimin farkındalığının gözlemlenmesi amaçlanmıştır. Aynı zamanda çalışmanın teorik kısmında açıklanan güvenlik hizmetlerinde yaşanan zihinsel dönüşüme ilişkin İzmir KGYS yönetiminin zihinsel hazırlığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu bölümde öncelikle alan araştırmasının amacı, örneklem seçimi, yöntemi ve veri toplama süreci gibi hazırlık aşamasına ilişkin bilgiler verilmiş ve mülakat bulguları aktarılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BİR KENTSEL HAK OLARAK GÜVENLİK

1.1. KENTSEL HAK KAVRAMI

1.1.1. Kentsel Hak Kavramı ve Özellikleri

“Kentsel hak” kavramının kullanım alanına ilişkin yaygın bir uzlaşma bulunmamaktadır. Kentte yaşayanların sadece kentte yaşamaktan dolayı sahip olduğu haklar olarak ifade edilen “kentli hakları” tanısı genelde tercih edilmektedir. Daha sınırlı olarak ise “kent hakkı” kavramı kullanılmaktadır. Kentli hakları şeklinde bir ifade doğrudan kentte yaşayan ve kenti kullanan bireyi merkeze alır niteliktedir. Oysa bu haklar doğası gereği, kenti, kentliyi ve yönetimleri de içine almakta ve onlara ilişkin hak ve sorumlulukları düzenlemektedir. Bu nedenle kentli hakkı veya kent hakkı şeklinde bir kullanımın bu hakkın tarafları bakımından yetersiz bir anlatımı üstleneceği düşünülmektedir. Kentsel kavramı ise “kentle ilgili” anlamına gelmektedir. Bu açıdan kentsel haklar şeklinde bir ifade ile hakkın taraflarının dışlanmaksızın daha geniş kapsamlı olarak, varlık temelinde ele alınması amaçlanmaktadır. Bu nedenle tezin genelindeki kullanımı ile kentsel hak kavramı, kent hakkı ve kentli hakkı kavramlarını kapsamaktadır.

Kentsel hakların gündeme gelişi, endüstrileşme ve nüfus artışı sonucu kentsel çevrenin niteliğinin bozulması; insanların toplumsal, kültürel ve fiziksel gelişimlerinin olumsuz etkilenmesi; bugünkü ve gelecek kuşakların varlıklarını ve sağlıklı yaşamalarını tehdit etmesi ile olmuştur.¹ Yaşanılmaz mekânlara dönüşen kentlerin iyileştirilmesi ve sürdürülebilir kentsel gelişmelerin sağlanması noktasında çözümler de kentsel hak kavramı etrafında şekillenmiştir.

Kent sakinlerinin yönetime etkin katılımı, kent imkânlarından adil yararlanma, kentte huzur ve güvenle yaşama, kentte kendini geliştirme imkânını bulabilme ve kent yönetiminden kaliteli hizmet talep etme gibi kentli hakları

¹ Kıvılcım Akkoyunlu Ertan, “Kentli Hakları ve Kente Karşı Suç Bağlamında Kentli Etiği”, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)**, Sayı: 20, 2008, s. 4.

bulunmaktadır.² “Kentli hakları bireylerin hem tek başlarına, hem de toplu olarak istemde bulunabileceği haklardandır. Ancak kentliler öteki kentlilerden ve yönetimlerden haklarına ilişkin istemde bulunurken; kendisi de ötekilerin ve toplumun kentsel haklarına ilişkin ödev ve sorumluluklarını yerine getirmekle mükelleftir.”³ Kentlilerin haklarının yanında yükümlülüklerinin bulunması, aynı zamanda, kent hakkının korunmasına hizmet etmektedir. Kentsel haklarının özü ve temel ilkesi sürdürülebilirlik kavramıdır.⁴ “Kentlerin sürdürülebilirliğinin sağlanması noktasında, kent imkânlarının korunması, kent sakinlerinin kentlerini sahiplenmesi, kentin huzur mekânlarına dönüştürülmesi kentin hakkını oluşturmaktadır.”⁵ Sürdürülebilir kentleri ortaya çıkaran kentin hakları aynı zamanda sosyal, ekonomik, kültürel, dinsel, etik ve ekolojik özellikler vasıtasıyla kenti bireylere sevdiren nitelikler içermektedir.⁶ Ancak, kentsel haklar sadece temel ihtiyaçların sağlanması gibi dar bir çerçevede algılanmamalıdır. Kentsel haklar, kentsel değişim için bir araçtır.⁷ “Kenti değiştirerek kendimizi değiştirme hakkıdır.”⁸

Kent hakkı kavramını ilk ortaya atan Henri Lefebvre kavramı güç ilişkileri üzerinden yorumlamıştır. Kent hakkını bozulan ve doğallığından kopan kentlere karşı bir haykırış ve bir istek olarak nitelendirmiştir. Eşitsiz kentsel yapı nedeniyle, doğallıktan uzak ve kent kaynaklarından eşit yararlanamayan kentlilerin bu durumu kabul etmeyerek, ona karşı mücadelesi ile kent hakkı gerçekleşebilir. Buradan anlaşılması gereken kent hakkının yalnızca geleneksel kentlere dönüşü değil; kentsel yaşam hakkının yenilenmesi ve dönüştürülmesi ile formüle edilebileceğini ifade etmesidir.⁹ Harvey, kent hakkını kapitalizmin kendini devam ettirme ve geliştirme aracı olarak yeniden yapılandığı ve modern tüketim birimi haline getirdiği

² Erol Kaya ve diğerleri, **Modern Kent Yönetimi-1**, 2. Baskı, Okutan Yayıncılık, 2008, s. 344.

³ Cevat Geray, “Kenttaşlık Hakları”, **Türkiye’de İnsan Hakları**, (Ed. Oya Çitçi), TODAİE, Ankara, 2000, s. 502.

⁴ Michael Safier, , “Securing the Right to the City: the Case for Civic Cosmopolitanism”, **International Public Debates, Urban Policies and the Right to the City**, UNESCO-UN HABİTAT-ISS, 2006, p. 30.

⁵ Kaya ve diğerleri, s. 344.

⁶ Ahmet Mutlu ve Fatih Duman, **Kentli Hakları Bilinci; Karşılaştırmalı Bir Çerçeve Ankara ve Çorum Karşılaştırması**, Samsun, 2010, s. 18.

⁷ Alison Brown ve Annali Kristiansen, “Urban Policies and the Right to the City; Rights, Responsibilities and Citizenship”, UNESCO-UN HABİTAT, 2009, (Urban), p.7.

⁸ David Harvey, **The Right to the City**, çev. Meriç Kırmızı, New Left Review 53, 2008, http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=22579 (16.10.2011), s. 23.

⁹ Henri Lefebvre, “Right to the City”, **Writings on Cities**, ed. ve çev. Eleonore Kofman and Elizabeth Lebas, Blackwell Publishers, Cambridge, UK, 1996, p. 158.

kentlerin kentliler tarafından geri kazanılması olarak görmektedir. Çünkü kentlerdeki değişim tarihsel süreçte yarattığı tüketim kültürüyle bireyi ve toplumları da etkileyerek kendine benzetmiştir. Kent ve kentli birbirine çıkan iki unsurdur aslında. Kentler kentlilerin olmalı ve eşitlik temelinde yapılanmalıdır. Bu ise Harvey'e göre kentlilerin hakkını bilerek bu noktaya ulaşmak için giriştiği toplumsal hareketlerle mümkün olabilir.¹⁰

Kentli haklarının felsefesi, sanayi sonrası toplumda ortaya çıkan etken; sistemin olumsuzluklarını gören ve eleştiren; ona katılan; sosyal bakımdan olgunluğa erişmiş “kentli birey” özelliklerine dayanmaktadır.¹¹ “Kentli hakları gerek kentsel kalkınmanın sağlanması ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi gerekse katılım olanağının yaratılması için kentlilerin talepkar olmasını önermektedir.”¹² Tüm kentte yaşayanlar kentlidir ve ihtiyaçlarını kendilerinin tanımlamasını sağlayacak alanları yaratırlar. Kentliler katılım hakkını talep etmeli ve aynı haklar diğerlerine de sunulmalıdır.

Talepkar olan kentlilerin kentsel haklara göstermiş olduğu ilginin derecesi, bu hakların vatandaşlığı sağlama ve sosyal içerme için gerçek bir potansiyel olup olmadığını da göstermektedir.¹³ Aynı zamanda kentsel haklara ilgi ve bu ilginin karşılık bulması devletin meşruiyetinin tasdikini sağlaması nedeniyle, devletin varlığı ile yokluğu arasındaki farkı en belirgin şekilde ortaya koymaktadır. Çünkü bir kentsel hakkın kullanımı için talepkar olan kentlinin bu talebinin yönetim tarafından karşılık bulmaması veya devletin ilgi duyacağı bir hak konusunda kentlilerin talepkar olmaması ile açığa çıkan kentli ile yönetimin birbirine duyarsızlığı durumu teorik olarak toplum sözleşmesi üzerine kurulmuş “devlet”in meşruiyetini tartışmalı hale getirmektedir.¹⁴

1.1.2. Kentsel Hak Kavramı Gelişimi

Hak kavramının kökeni 2000 yıllık gelişmelere dayanmakla birlikte, henüz yakın bir geçmişe sahip olan kentsel hakların gelişme süreci hala devam

¹⁰ Harvey, s. 9-10.

¹¹ Mutlu ve Duman, s. 19.

¹² Mutlu ve Duman, s. 5.

¹³ Brown ve Kristiansen, Urban, p.7.

¹⁴ Mutlu ve Duman, s. 18.

etmektedir.¹⁵ Hukuk kurallarına dönüşme ile nihai biçimine ulaşan haklar, öncelikle dilek ve istek biçiminde ortaya çıkmaktadır. Bu dilek ve istekler ise mevcut çeşitli sorunlardan ve bunun yarattığı çeşitli gereksinimlerden doğmaktadır.¹⁶ Bugün kentsel hakların bir hak kategorisi olarak karşımıza çıkması da, kentlerin yaşadığı değişim sonucunda kentlerin ve kentlilerin çeşitli gereksinimlerine cevap vermek üzere olmuştur.

Kentsel haklarının ortaya çıkmasında etkili hususlardan ilki toplumsal hareketlerdir. 1968 yılında Gençlik Hareketleriyle başlayan; çevre ve kent sorunlarından cinsiyet ayrımcılığına, feminist taleplere kadar pek çok konuda talepleri içeren ve kentsel mekânlarda ortaya çıkan “yeni toplumsal hareketler” amaçları açısından yeni taleplerin gündeme gelmesinde ve kentsel yaşamın biçimlenmesinde etkili olmuşlardır.¹⁷ Bunun yanında, kentli haklarının tohumlarını atan ilk toplumsal hareket, 1871 tarihinde yaşanan kentsel bir devrim olarak nitelenen yurttaş hareketlerini ifade eden Paris Komününe¹⁸ kadar gitmektedir.¹⁹

Paris komünü 1871 yılında gerçekleşen ve 72 gün süren, dünya sosyalist tarihinde önemli bir tarihtir.²⁰ Kent halkının kendi kendini yönettiği doğrudan demokrasinin ilk örneğini oluşturan Paris Komünü, gelişen işçi sınıfının kentsel talepleriyle şekillenmiştir. Bu talepler sonraki tarihsel dönemlerle çeşitlenmiş ve günümüzün kentli hakları temelinde dillendirilen taleplerine kaynaklık etmiştir. Paris Komünü ülkede ki karışıklıkları kendini güçlendirmek üzere kullanarak, Haussmann’ın değiştirdiği kente karşı, eski kente duyulan özlemle kenti geri alma isteği sonucunda oluşmuştur.²¹ Kentli haklarıyla ilişkili olarak bu meclisin yaptığı önemli bir düzenleme, komün meclis üyelerinin seçildikleri bölgeye karşı sorumlu olmaları ve denetime tabii olmalarıydı. Seçim bölgesi temsilcisinin tutum ve

¹⁵ Mahmut Güler, “Kentsel Haklar, Kapitalizm ve Katılım”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt:66, Sayı:1, s. 68.

¹⁶ İbrahim Ö. Kaboğlu, **Özgürlükler Hukuku, İnsan Haklarının Hukuksal Yapısı**, 4. Baskı, Afa Yayınları, İstanbul, 1998, s. 27.

¹⁷ Mutlu ve Duman, s. 23.

¹⁸ Komün yerel yönetimle ilgili olarak “kendi kendine yeten birimi” ifade etmektedir. Kimi yazarlar tarafından Türkçe karşılığı olarak öngörülen bucak sözcüğü yetersiz kalmaktadır; Bknz. Ateş, s. 279.

¹⁹ Kıvılcım Akkoyunlu Ertan, “Kentli Hakları”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt:30, Sayı:3, 1997, (Kentli Hakları), s. 39.

²⁰ Toktamış Ateş, **Siyasal Tarih**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2004, s. 275.

²¹ Harvey, s. 3.

davranışlarından memnun olmazsa temsilcilikten atarak yeni temsilci seçerek komün meclisine gönderme yetkisi vardı.²²

Kentli haklarının ortaya çıkışının ardındaki nedenleri sorgularken demokrasinin içine düştüğü temsil krizi ve bu krizi aşma arayışları da göz önünde bulundurulmalıdır. Temsil krizinin aşılmasında demokratik kapsayıcılığı sağlama noktasında temel çözüm vurgusu yerellik üzerinde yoğunlaşmıştır. “Krizle ilişkin “çoğulcu demokrasi”, “katılımcı demokrasi” ya da “yerel demokrasi” adlarıyla önerilen çözümlerin teorik altyapıları kentler üzerinden kurulmaktadır. Yeni demokratik mekanizmaların kente içkinliğiyle bağlı olarak da kentsel haklar kendini göstermektedir.”²³

“Kentli hakları demokratikleşme-yerelleşme eğilimleri, katılım ve yerel demokrasi çerçevesinde yerel nitelikler sergilerken, aynı zamanda küreselleşme-yerelleşme dinamikleri ve ulusüstü, ulusötesi gelişmeler bağlamında da uluslararası nitelik taşımaktadır.”²⁴ İnsan haklarının yerel yönetimler düzeyinde etkin konuma geçirilmesi klasik ve sosyal hakların izlediği süreçten farklı bir gelişim seyri izlemektedir. Klasik ve sosyal haklar, önce ulus devlet içinde şekillenmiş, ardından uluslararası mekanizma ve sözleşmelerle üst güvence sistemi oluşturulmuştur. Kentsel haklarda ise bunun tersi bir süreç işleyerek, öncelikle uluslararası çalışmalarla yerel yönetimlerin ve vatandaşların bir özne durumuna getirilerek hakların etkinleştirilmesi sağlanmaya çalışılmaktadır.²⁵

Kentsel hakların ortaya çıkışında uluslararası ve bölgesel toplantılar ve sözleşmeler²⁶ etkili olmuştur. Ancak kentsel hakların somut olarak beyan edildiği ilk ve en önemli belge Avrupa Konseyi, Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler

²² Ateş, s. 280.

²³ Mutlu ve Duman, s. 17.

²⁴ Mustafa Ökmen, “Globalleşme-Yerelleşme Dinamikleri ve Bir İnsan Hakkı Olarak Yerel Haklar”, **Yerel ve Kentsel Politikalar**, (Ed. Akif Çukurçayır ve Ayşe Tekel), Çizgi Kitabevi, Konya, s. 43.

²⁵ Haluk Alkan ve Şerif Öner, “İnsan Haklarının Toplumsal Kazanımı Sürecinde Yerel Yönetimler: Uluslararası Normlar ve Aracı Haklar Yönüyle Bir İnceleme”, **Çağdaş Yerel Yönetimler**, Cilt: 10, Sayı: 3, 2001, s.17.

²⁶ 1933 Atina Sözleşmesi, 1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, 1961 yılında BM Ekonomik, Toplumsal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi, 1966 yılında benimsenen “Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi, 1976 BM İnsan Yerleşimleri Konferansı (Habitat I), 1972 yılındaki “BM Çevre Konferansı, 1987 yılında yayınlanan Dünya Kalkınma ve Çevre Komisyonu’nun “Ortak Geleceğimiz” raporu, 1992 BM Çevre ve Kalkınma Zirvesi, 1996 BM İnsan Yerleşimleri Konferansı (Habitat II), Avrupa Konseyi’nce benimsenen 1950 Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 1961 Avrupa Sosyal Şartı, 1985 Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı, Avrupa Güvenliği ve İşbirliği Konferansı (AGİK) sonunda 34 ülke tarafından imzalanan Paris Şartı kentsel hakların ortaya çıkışını hazırlayan toplantı ve sözleşmelerdir. Bknz. Mutlu ve Duman, ss. 21-23.

Konferansınca 18 Mart 1992 tarihinde kabul edilen Avrupa Kentsel Şartı (European Urban Charter) olup, ileride kapsamlı analiz edilecektir.

1.1.3. İnsan Hakları ve Kentsel Hakların Hak Kategorisinde Konumu

Kentsel haklar ile yaş, köken, ırk, inanç, sosyal, ekonomik ve politik statü, ruh ve bedensel özür gözetmeksizin kentlerde yaşayan her fert için insan haklarına saygı, kurumsallaşması ve yayılmasının vazgeçilmez olduğu belirtilmiştir.²⁷ Nitekim kentsel haklar ile insan hakları kent ölçeğinde kentlilere tanınmıştır.

Vazgeçilmez ve devredilmez insan haklarının ilk evrensel ifadesi BM Bildirgesi olmuştur. Bununla insan haklarının, insanlık ailesinin tüm üyelerinin eşit ve devredilemez hakları olduğu kabul edilmiş ve milliyeti, yerleşim yeri, cinsiyeti, etnik kimliği, rengi, dini, dili ne olursa olsun tüm insanların doğal hakkı olduğu ifade edilmiştir. Ayrım yapılmaksızın herkes birbiriyle ilişkili, birbirine bağlı ve bölünmez bir bütün olan eşit haklara sahiptir.²⁸ Evrensellik özelliği bulunan insan hakları, olanı ve olması gereken durumu ifade etmektedir.

İnsan haklarının günümüzdeki görünümünün hukuki olmaktan çok siyasi olduğu yönünde görüşler bulunmaktadır. Bu görüşler kaynağını, Batı dünyasının insan hakları konusunda görelî, çok yönlü, çifte standartlı ve her ülkenin kendi çıkarları doğrultusunda yeni yaklaşımlar gerçekleştirmesinden almaktadır. Örneğin demokrasi, Afrika'ya öğretilen bir olgu iken; Avrupa devletleri için henüz erişilemeyen ve hakkında kesin yargıların olmadığı, birbirleriyle çelişen ve çatışan görüşlerin dile getirildiği bir olgudur.²⁹ İnsan hakları atomistik bireylerin oluşturduğu soyut bir toplumu temel almakta olduğu için soyut niteliktedir.³⁰ Bu niteliğinden dolayı insan hakları kavramına, çoğu kişinin kendi zihinlerindeki olması gerekeni yüklemesi, “her iyiyi” insan hakkı olarak nitelendirmesi, kavramın titizlikle kullanılmaması ve çoğu zaman ahlaki gücüne atıfta bulunmadan temellendirilebilecek taleplerin insan hakları içinde değerlendirilmesinin, kavramın

²⁷T.C. İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, **Avrupa Kentsel Şartı**, çev. Zerrin YENER ve Kumru ARAPKİRLİOĞLU, Yayın No: 10, Ankara, 1996, s. 10

²⁸Brown ve Kristiansen, Urban, p. 13.

²⁹Anıl Çeçen, “Günümüz Koşullarında İnsan Haklarının Genel Görünümü”, **Türkiye İnsan Hakları**, (Ed. Oya Çitçi), TODAİE, Ankara, 2000, ss. 4-5

³⁰İlhan Tekeli, **Modernite Aşılırken Kent Planlaması**, İmge Kitabevi, Ankara, 2001, (Modernite), s. 178.

üstün ve bağlayıcı ahlaki gücünü zayıflattığı, kavramı sıradanlaştırdığı ve kavrama karşı rasyonel muhakeme ve gerekçelendirme yeteneğini zayıflattığı görüşü öne sürülmektedir.³¹ İnsan hakları kavramının maruz kaldığı bu tehlikelere baş etmede ve onlara işlerlik kazandırmada kentsel haklar önemli bir işleve sahiptir. Bu açıdan düşünüldüğünde kentli haklarının önemi daha iyi kavranmaktadır.

Yönetim olgusunun yerel düzeyde ele alınması, insan haklarının pratiğe geçirilmesi noktasında stratejik bir öneme sahiptir. Kentlilerin kendisine en yakın kamusal alanı tanımlayan yerel yönetimlerde insan haklarının uygulanabilir kılınmaması durumu, ulusal ve uluslararası düzeyde hak ve özgürlüklerin işlerlik kazanmasını sınırlandırır.³² “Kentsel haklar, kent içindeki insanı temel aldığı için, özel anlamda temel hakların, ekonomik, toplumsal ve kültürel hakların, siyasal hakların ve dayanışma haklarının; genel anlamda insan haklarının gerçekleşme alanı olarak, kent uzamında somutlaşmasıdır.”³³ Kentsel hakların var olan ölçülebilir ve somut nitelikleri insan hakları kavramının demokratikleşmesi açısından önemlidir.

Küreselleşme ve yerelleşme olgularının birbiri arasında denge sağlamaya yönelik işbirliğinde olduğu gibi; insan hakları ile kentsel hakların aynı amaca hizmet ettiği ve kentsel hakların insan haklarının uygulanabilirliği noktasında mevcut sorunları aşma işlevi yüklendiği söylenebilir. İnsan hakları, insanların birbirleri ile ve iktidar ile arasındaki ilişkinin etik noktasını göstermektedir. Ancak etik kuralların geçerli olmasında en gizli ve kendine dayanak bulan tehditlerden biri de toplum algılarıyla kendini sınırlandırmış ahlak olmaktadır. Bu nedenle ütöpik görünümdeki etik noktaya ulaşılabilmede temel başlangıç noktası toplumların ahlaki algılarını yükseltmek olmalıdır. Bu amaçla ilk yol etik noktayı gösteren insan haklarının, toplumsal ahlaki sınırların yükselticisi rolüyle kentsel düzeye inmesidir.

Kentli haklarının insan hakları için önemi kesin olmakla birlikte, insan hakları içinde ki konumuna ilişkin çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bu görüşleri dile getirmeden önce insan haklarının gelişim sürecinde geçirdiği aşamalar doğrultusunda oluşturulan kategoriler hakkında bilgi sahibi olmak konunun anlaşılması açısından gerekli görülmektedir.

³¹ Mustafa Erdoğan, **İnsan Hakları**, Matus Yayınevi, Ankara, 2006, s. 17.

³² Alkan ve Öner, s. 15.

³³ Geray, Kenttaşlık, s. 499.

İnsan haklarının gelişimine ilişkin, negatif-pozitif haklar, ferdi-kolektif haklar şeklinde ve konularına göre farklı yazarlarca çok çeşitli sınıflandırmalar yapılmaktadır. Ancak son yıllarda hakların kuşaklar şeklinde sınıflandırılması yaygın olarak karşımıza çıkmaktadır. Hakların çeşitli sınıflandırmalara tabi tutulması, hakkın bütünlüğü ilkesi doğrultusunda her bir hürriyetin birbirinin tamamlayıcısı olması, aralarında dayanışma ve karşılıklı bağımlılık ilişkisinin bulunması nedeniyle yapay bulunmakta ve birçok hakkın içinde yer aldığı grubun ya da kategorinin sınırlarını aşması dolayısıyla eleştirilmektedir.³⁴ İnsan haklarının kategorilere ayrılması konusunda eleştiriler olmakla birlikte, böyle bir kategorilendirmenin insan haklarının şematik olarak ayırt edilmesini kolaylaştırdığını ileri süren görüşler de bulunmaktadır. Bu yaklaşıma göre, kavramsal ve yapay kategoriler ortadan kaldırıldıklarında daha fazla güçlük yaratırlar.³⁵ Bunun yanında, insan haklarının dinamik süreç olması özelliğiyle, onun kuşaklar şeklinde ifade edilişi arasında olumlu bir bağ kurulmaktadır.

Hak, genel olarak ya kişilerarası yazılı veya sözlü sözleşmelerden ya da yasalardan doğar. İnsan haklarının temel özelliği, kaynağını sözleşme ya da yasaya dayanmaksızın açığa vurmasıdır. İnsan hakları hayatın içinde, ihtiyaçtan, ihtiyaç sahiplerinin istemlerinden kaynağını bulur. O nedenle, insan hakları evrimcidir. Sürekli gelişir. Yaşama durumlarından kaynaklı olduğu için dinamiktir. Kaynaklandığı yaşam harekete dayandığı için dinamik bir süreçtir, insan hakları. Her tarihsel dönemde ihtiyaçlar ve istemler çeşitlenir, zenginleşir, derinleşir.³⁶ İnsan haklarının kuşaklarla ifade edilişi, artan ihtiyaç ve gelişmelerle bağlantılı olarak insan hakları konusunda gelişme ve ilerlemenin göstergesi sayılabilir.³⁷

Hakların tarihi gelişimlerine göre üç kuşak halinde sınıflandırılmasına ilişkin çalışmalar son yıllarda yaygınlaşmıştır. Fransız hukukçu Karel Vasak tarafından yapılan insan haklarının üç kuşağa göre sınıflandırılması³⁸, insan haklarının geçirdiği

³⁴ Ömer Anayurt, “Hakların Bütünlüğü İlkesi Açısından İnsan Haklarına İlişkin Sınıflandırmaların Değerlendirilmesi”, **Türkiye’de İnsan Hakları**, (ed. Oya Çitçi), TODAİE, Ankara, 2000, ss. 51-57.

³⁵ Jacques Mourgeon, **İnsan Hakları Cep Üniversitesi**, çev. Ayşen Ekmekçi ve Alev Türker, (2. Baskı), İletişim Yayınları, İstanbul, 1991, s. 13.

³⁶ Hüsnü Öndül, “Kentli Haklarının Kavramsal Temelleri”, **İnsan Haklarının Kavramsal Temelleri**, İnsan Hakları Derneği, 1998, s. 81.

³⁷ Ökmen, s. 37.

³⁸ Cees Flinterman, **Three Generations of Human Rights**, Human Rights in Pluralist World, Unesco& Roosevelt Study Center Publication, Meckler, Westport, London, 1990, p.77’ den aktaran

evrimin anlaşılması açısından önemlidir. “Hakların tarihi gelişmelere göre sınıflandırılması, yeni haklara yer vermesi, insan haklarının dondurulmuş bir kategori olmayıp, değişen, dinamik niteliğini vurgulaması, ideolojik sınırları yumuşatması ve ulusal hukukla uluslararası hukuk arasında bağlantı kurması gibi yönlerden olumlu karşılanmaktadır.”³⁹

İnsan haklarının tarihsel süreçte evriminin başlangıcı “gereksinim, çelişkiler ve mücadeleler” üçlüsünde somutlaşmıştır. Hukuk kuralları öncelikle bir dilek ve istek olarak ortaya çıkar ve hak istemi biçiminde somutlaşır. Hak istemi toplumda uyumsuzluğu ve çelişkilerin varlığını anlatır. Çelişkilerin derinleşmesiyle, sorun topluma mal olmaya ve aktörleri toplumsal grup, katman ya da sınıflar olmaya başlar. Bu aktörlerin gerçekleştirdikleri mücadele sürecin itici gücünü oluşturarak, aktörler özgürlüklerin kazanılması uğruna savaşımlar verirler.⁴⁰

“İnsan hakları modern ve politik bir kavramdır. Daha açık anlatımla “insan hakları” düşüncesi modern çağda kişilerin siyasi baskıdan korunma arayışı içinde ortaya çıkmıştır”.⁴¹ Klasik ya da temel haklar olarak adlandırılan “kişi özgürlükleri ve siyasal haklar” birinci kuşak hakları ifade etmektedir. Bu hakların ortaya çıkışı aristokrasi- burjuvazi çatışmasına dayanmaktadır. Birinci kuşak haklar belli ekonomik ve sosyal güce kavuşmuş durumda olan burjuvazinin aristokrasiye karşı mücadelesinin sonuçlarını hukuki güvenceye kavuşturmasının eseri olarak görülmektedir.⁴² Özellikle siyasal haklarda netleşen, iki sınıf arasındaki çelişki ve çıkarlar çatışmasının ilerleyen sürecinde, burjuvazinin feodalizme karşı mücadelesi olan 17. ve 18. yüzyıl devrimleri feodal çağın kapanmasını müjdelerken, hak ve özgürlüklerin tanınmasını beraberinde getirmiştir. Bu gelişmelerle ve büyük düşünce akımlarının etkisiyle birinci kuşak haklar dönemin İngiliz-Amerikan ve Fransız Haklar bildirgelerinde yer alarak hukuk düzeninin yapı taşlarını oluşturmuşlardır.⁴³

Birinci kuşak hak ve özgürlüklerin temel karakteristiğini “bireyci” olması ve burjuvazinin gelişimine engel olan feodal ayrıcalıkların kaldırılmasını ifade eden “hukuksal eşitlik” kavramı oluşturmaktadır. Birinci kuşak haklarda ifadesini bulan

Yasemin Özdek, **İnsan Hakkı Olarak Çevre Hakkı**, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1993, ss. 28.

³⁹ Anayurt, s. 53.

⁴⁰ Kaboğlu, s. 27.

⁴¹ Erdoğan, s. 17.

⁴² Özdek, ss. 29-34.

⁴³ Kaboğlu, s. 28

negatif statü hakları kişiye devlet, toplum ve üçüncü kişilerce dokunulamayacak özel ve bağımsız bir alan yaratılmasını öngörür. Bu noktada devletin hem bu sınırsız özgürlük alanına karışmama, hem de böyle bir ortamı sağlama görevi bulunmaktadır. Bunun nedeni bireyi devlet karşısında güçlendirmek ve devletin gücünü sınırlandırmaktır.

“Sosyal, iktisadi ve kültürel haklar” ikinci kuşak hakları oluşturmaktadır. İkinci kuşak insan hakları ile bireyin korunması amacıyla devletten ekonomik, toplumsal ve kültürel edimlerde bulunması istenmekte, devlete pozitif edim yükümlülüğü getirilmektedir.⁴⁴ Tıpkı birinci kuşak hakların elde edilmesinde olduğu gibi bunun kökeninde de sınıfsal çelişkiler ve mücadeleler bulunmaktadır. Birinci kuşak haklarla herkese tanınan özgürlük ve eşitlik hakkının varlığına rağmen, İngiltere’de başlayan ve 19. yüzyılda Kıta Avrupa’sına sıçrayan sanayi devrimi ve sınaî kapitalizmin sermayenin belli ellerde toplanması ve orta sınıfların iflasa sürüklenerek sosyal eşitsizliklerin derinleşmesi üzerine oluşan emekçi sınıfın mücadeleleri sonucunda oluşan bir aşamadır.⁴⁵ Burjuva bireysel özgürlük anlayışının sadece biçimsel ve yetersiz olduğu yönünde Marksizm ve sosyalist düşünce akımları ve pozitivist hukuk doktrinleri, işçi sınıflarının örgütlü mücadelesinin öğreti planındaki etkenlerini oluşturmuşlardır.⁴⁶ İktisadi ve toplumsal hakların tanınması bir evrim süreci içinde ve örgütsel mücadeleler sonucunda gerçekleşmiştir.

İkinci kuşak hakların hukukileşmesi klasik bireysel özgürlüklere sosyal hakların eklenmesiyle gerçekleşmiştir. Birinci kuşak hakların temelini oluşturan “bireyci” ve “hukuksal eşitlik” ilkelerinin yerini, “kolektivizm” ve “sosyal eşitlik ve adalet” kavramları almıştır. “İkinci kuşak haklardan ekonomik ve kültürel haklara bakıldığında bunlara ikinci kuşak hak niteliği veren “sosyallık” özelliğidir. Bu nedenle ikinci kuşak insan hakları “sosyal haklar” biçiminde de ifade edilebilir.” Sosyal hakların anayasalarca tanınması ve sosyal devletin kurulması İkinci Dünya Savaşı sonrası Batı anayasacılığının belirgin özelliği olmuştur. İnsan haklarının ikinci kuşağını oluşturan “sosyal, ekonomik ve kültürel haklar” ilk kez BM İnsan Hakları Evrensel Bildirisi ile uluslararası düzleme yansımıştır.⁴⁷

⁴⁴ Ertan, Kentli Hakları, s. 36.

⁴⁵ Özdek, ss. 34-35.

⁴⁶ Kaboğlu, s. 30.

⁴⁷ Özdek, ss. 39, 35.

Küreselleşme ve bilgi çağı ile birlikte iki kuşak haklardan farklı olarak birey-devlet ilişkilerini aşan nitelikteki üçüncü kuşak haklar ile insan haklarının alanı genişlemiştir.⁴⁸ Dayanışma hakları şeklinde ifade edilen haklar üçüncü kuşak haklar kategorisinde yer almaktadır. Bu haklar küresel düzlemde ortaya çıkan sorunlara hak ve özgürlük temelinde yaklaşım ile 1982 yılında BM İnsan Hakları Üçüncü Paketi Ön Tasarısında ifade edilen çevre hakkı, gelişme hakkı, barış hakkı ve insanlığın ortak mal varlığına saygı hakkı şeklindeki maddelerle ortaya konmuştur. Ortaya konan bu haklar var olan yapıda beliren yeni ihtiyaçlara cevap olarak ortaya çıkmıştır. Bilimsel ve teknik ilerlemelerle insanoğlunun çevresinin tüketimine dayanan sınırsız büyümesi karşısında varlığını sürdürme sorunsalı; toplumsal ve uluslararası dengesizlik ve çatışmalar dayanışma haklarının temelini oluşturmuştur.⁴⁹

Üçüncü kuşak haklar olan dayanışma hakları ile öncekilerden farklı olarak bireyin yerini topluluk ve halkların hakları almakta ve devletin ediminden öte, hakların gerçekleşmesi için kamu ve özel kuruluşların, bireylerin, örgütlerin ve özellikle yerel yönetimlerin müdahalesi ve katkısı gerekli olmaktadır. Dayanışma hakları sadece ülke sınırları içindeki yurttaşların değil evrensel anlamda tüm insanların ve hatta gelecek nesil insanların haklarını korumaya yöneliktir. Bunu gerçekleştirme noktasında ise işbirliği anahtar kavramdır. Dayanışma haklarının bu özelliği günümüzde hâkim olan yönetimin her sürecinde işbirliği ve katılım felsefesinin gerçekleştirilmeye çalışılmasıyla uyumludur.

1970 yılında UNESCO'nun önerisiyle sağlıklı ve dengeli çevrede yaşama hakkı şeklinde ortaya çıkan dayanışma hakları, diğer kuşak hakların kullanımı için gerekli araçları ve şartları sağlar niteliktedir.⁵⁰ Dayanışma haklarında sayılan hakların aslında diğer kuşak haklarda sayılan bazı hakların uygulanmasını mümkün kılacak temel konuları düzenlemektedir. Birinci kuşak haklar içinde olan yaşam hakkının sağlanması barış ve çevre hakkının varlığına bağlıdır. Silahsız bir dünyada yaşama hakkının kullanımı; seçme ve seçilme hakkının, dolaşım özgürlüğünün, dernek ve toplanma özgürlüklerinin, kendini ifade edebilme hakkının gerçekleştirilmesi için zorunludur. Çevre hakkının gerçek anlamda kullanımını bilgi edinme, bilgiye ulaşma ve yargıya başvurma hakkı gibi haklar mümkün kılmaktadır.

⁴⁸ Erdoğan, s. 7.

⁴⁹ Kaboğlu, s. 31.

⁵⁰ Ertan, Kentli Hakları, s.31.

Mülkiyet hakkının korunması ve özel yaşamın güvence altına alınması üçüncü kuşak haklar içinde yer alan gelişme hakkının devamı için zorunludur.⁵¹ Dayanışma hakları, birinci ve ikinci kuşak haklarının yaşama geçirilebilmesi için ön şart niteliğindedir. Bu nedenle dayanışma hakkının temelde ortaya çıkış gerekçesinin “insan hakları bütünüünün korunması” olduğu yönünde bir ifade de bulunulabilir.⁵²

Hakların genişletilmesinin somut, içeriği belirgin, ihlali halinde müeyyidelendirilmiş, sahibi ve muhatabı açık talepler şeklinde ortaya çıkması gerektiği ifade edilmektedir. Dayanışma hakları, hak kavramının zorunlu olarak içermesi gereken unsurlardan yoksun olduğu sebebiyle eleştirilmektedir. Üçüncü kuşak hakların, hak sahibinin kim olduğunu –fert mi, topluluk mu, uluslar arası topluluk mu?- belirlemenin zorluğu, kaynağı olan dayanışma özelliğinin insan haklarının kaynağı olmaya elverişli olamayacağına ilişkin yaklaşımlar bulunmaktadır.⁵³ Bu yaklaşımları, insan hakları sürecinin devam ettiği ve dayanışma haklarının henüz tamamlanmamış, gelişme aşamasında olma niteliğinden dolayı kabul etmek mümkün değildir.⁵⁴ Ayrıca, dayanışma haklarını oluşturan haklar her şeyden önce diğer hakların gerçekleşmesinin koşullarını oluşturduğu için insan hakları olarak kabul edilmelidir.⁵⁵

İnsan hakları anlamına gelen “Droits de l’homme” ifadesini oluşturan üç sözcükten en kısa olan “de” en çok tartışmayı yaratmaktadır. Bu sözcüğün anlamı iyelik ve ilgi belirtmesi ile iki yanlıdır. İlk olarak insanın sahip olduğu içsel ve doğal olan hakları; ikinci olarak kişinin oluşturuıcı öğelerine dışsal olan, fakat varoluşun yaşamsal olmasa da vazgeçilmez görülebilen tüm koşullarıyla ilgili hakları ifade etmektedir. Bu özellik dolayısıyla, insan haklarının soyut ve sonsuz olduğunu değil, ancak gerçeklikte büyük çeşitlilik gösteren yaygınlaştırılabilirlik özelliğine sahip olduğunu göstermektedir. Bu nedenle insanların insan haklarını koşullandıran bir üçüncü kuşak insan hakları kavramını insan haklarının ek bir genişleme aşaması olarak düşünmek mümkündür.⁵⁶

⁵¹Mithat Arman Karasu, **İmar Uygulamaları Bağlamında Kente Karşı Suç**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007, ss.16-17.

⁵² Ertan, Kentli Hakları, s.31

⁵³ Anayurt, ss. 55, 53-54

⁵⁴ Ertan, Kentli Hakları, s. 37.

⁵⁵ Özdek, s. 43.

⁵⁶ Mourgeon, ss. 12-13.

Kentli haklarının insan hakları içinde konumuna ilişkin farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Kentli haklarının birinci kuşak insan haklarından olan insanın yaşama hakkının bir uzantısı olduğu şeklinde görüşler bulunmaktadır. Ancak bu, insanın yaşama hakkının tek bireyi esas almasına karşın, kentte insanı temel alan kentli haklarının çok daha karmaşık bir haklar manzumesi gerektirdiği için doğru bir yaklaşım olarak kabul edilmemektedir. Kentli hakları yaşam haklarının bir uzantısı olarak görülse de, kentli haklarından biri olan kentsel güvenlik hakkı birinci kuşak haklardan olan yaşam hakkından çok daha geniş içerik arz etmektedir. Yaşam hakkı, kişilerin devlet tarafından keyfi olarak öldürülmemesi ve başka kişilerce yaşam hakkının ihlallerinde devlete uygun ve makul tedbirler almayı yüklemektedir. Görüldüğü gibi hakkın korunmasında tek sorumlu taraf devlet ve bahsedilen yaşam hakkının içeriği ise öldürülmeme fiiliyle sınırlıdır. Oysaki kentsel güvenlik hakkı salt yaşamayı değil, çok daha kapsamlı şekilde suçtan arındırılmış güvenli bir alanı, başka bir ifadeyle yerelde yaşam kalitesi göstergelerini ifade etmektedir.

Kentsel hakların birinci kuşak haklar içinde yer almasının uygun görülmemesinin ötesinde, kentsel haklar, birinci kuşak haklar içinde kurumsallaşan bireyci mülkiyet hakkı gibi çeşitli haklarla -örneğin özel araba kullanılmasında sınırsız özgürlüğün kentli haklarından birçoğunu gerçekleşmesini engellemesi-çelişki içindedir. Bu nedenle kentsel haklara işlerlik kazandırılması için öncelikle birinci kuşak hakların yeniden yorumlandırılması gerektiği görüşü ileri sürülmektedir.⁵⁷

Diğer bir görüş, her üç kuşak insan hakları ilkelerini yerleşme bağlamında yorumlamaktır. Örneğin; yayaalara öncelik verilmesi, yol kenarlarında düzgün kaldırımların bulunması can güvenliği ilkesinin yerleşme açısından yorumuyken; herkese yeterli konut sağlanması ise ikinci kuşak hakların yerleşmeye ilişkin kısmıdır. Ancak, kentsel haklar içinde diğer insan haklarının yerleşme düzeyinde yorumlanmasının yeterli olamayacağı haklar da söz konusu olması nedeniyle bu yaklaşım uygun değildir.⁵⁸ Diğer bir yaklaşım kentsel hakların dayanışma haklarından biri olan çevre hakkının bir uzantısı sayılması üzerine kuruludur. Bu yaklaşıma göre, kentsel haklar dayanışma haklarının kendi içinde genişleyerek çeşitli alanlardaki hak ve özgürlüklerin genişlemesi ve çeşitlenmesi gerekliliğinden dolayı çevre hakkının bir alt başlığı olmalıdır. Nitekim kentsel haklar, kentsel yaşam çevresi

⁵⁷ Tekeli, Modernite, s. 180-181.

⁵⁸ Tekeli, Modernite, ss. 157-158.

gereksiniminden doğmuştur.⁵⁹ Ancak kentsel haklar içinde sayılan haklar yalnızca çevre hakkından ibaret değildir. Nitekim kentsel güvenlik hakkı çevresel güvenliği de içinde barındırır da, yalnızca çevre bakışlı bir yaklaşım kavramı açıklamada yetersiz kalmaktadır.

Dayanışma haklarının ortak özelliği, diğer tüm insan haklarının ortak özelliği olan yaşam hakkını ortak payda olarak almasıdır.⁶⁰ Bu nedenle kentsel hakların insan hakları içinde ki konumuna ilişkin, tüm seçeneklerden daha uygun olanı kentsel haklara üçüncü kuşak hakların kapsamı içinde yeni bir alan olarak yaklaşımdır.⁶¹ Kentsel hakların işbirliği ve dayanışmayı temel referans alan yaklaşımı, aynı nitelikleri taşıyan dayanışma haklarıyla uyumludur.

1.2. TÜRKİYE’DE KENTSEL HAKLAR

1.2.1. Kentsel Haklara İlişkin Düzenlemeler

Türkiye’de kentsel haklarla ilgili gündem; hızlı kentleşmeye bağlı olarak özellikle büyük kentlerde ortaya çıkan bazı sorunları ve bu sorunlar karşısında kentlilerin verdiği tepkileri ifade eden sorunsal nitelikte, daha çok kentlilik bilincinin geliştirilmesine ve nihayet Avrupa Kentsel şartı-I’e bağlı kentli hakları olgusunun toplumsal, siyasal ve yönetsel ölçekte benimsenmesine yönelik eylem ve girişimleri ifade eden yapısal nitelik altında şekillenmektedir.⁶²

Son dönemlerde kentsel haklar Türkiye hükümetleri ve siyasal partileri tarafından bilinmesine rağmen, henüz bu konuda kamuoyu oluşturma gayreti ve etkili politikaların üretildiği söylenemez. 2000’li yıllardan itibaren hükümet programlarında yer almasına rağmen bu konuda herhangi bir uygulama söz konusu değildir. Nitekim Başbakanlığa bağlı “İnsan Hakları Başkanlığı”nda hak ihlalleri konusunda başvurular kategorisinde kentsel haklara dair bir kategori bulunmamaktadır.⁶³

⁵⁹ Ertan, Kentli Hakları, s. 39.

⁶⁰ Öndül, s. 84.

⁶¹ Tekeli, Modernite, ss. 157-158.

⁶² Mutlu ve Duman, s. 33

⁶³ Mutlu ve Duman, s. 40.

IULA-EMME ve Toplu Konut İdaresi Başkanlığınca ortaklaşa yürütülen ve “Türkiye’de yerel yönetim sisteminin geliştirilmesi” başlığıyla yayınlanan çalışmalar kentsel haklarla ilgili önemli bir girişimdir. Bu çalışmalar ile getirilen “Yerel Topluluk Üyelerinin Temel Hak ve Ödevleri Bildirgesi” adını taşıyan taslak öneriyle, Avrupa Kentsel Şartı felsefesiyle de uyumlu olarak, sorumlu yurttaşlık bilinci içinde kullanabilecekleri hakları ve ödevlerini ortaya koymuştur.⁶⁴

Kentsel haklara ilişkin bir düzenleme 4721 sayılı Türk Medeni Kanun’un 737. ve 750. maddesinde düzenlenen “Komşu Hakkı”dır. Komşu hakkı düzenlemesiyle kentte birlikte yaşama kültürünün yerleşmesine yönelik komşuların haklarının diğerleri karşısında korunmasına ilişkin komşu hakkının kullanım biçimi belirtilmiştir:

Madde 737 - “Herkes, taşınmaz mülkiyetinden doğan yetkileri kullanırken ve özellikle işletme faaliyetini sürdürürken, komşularını olumsuz şekilde etkileyecek taşkınlıktan kaçınmakla yükümlüdür.

Özellikle, taşınmazın durumuna, niteliğine ve yerel âdete göre komşular arasında hoş görülebilecek dereceyi aşan duman, buğu, kurum, toz, koku çıkartarak, gürültü veya sarsıntı yaparak rahatsızlık vermek yasaktır.

Yerel âdete uygun ve kaçınılmaz taşkınlıklardan doğan denkleştirmeye ilişkin haklar saklıdır.

Madde 750- Her taşınmaz maliki, komşuluk hukukundan doğan yetkilerin kullanılması için gerekli işlere ve bunların giderlerine, kendi yararlanması oranında katılmakla yükümlüdür

Türkiye’de kentsel haklara ilişkin doğrudan bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Ancak 2000 sonrası toplumsal ve siyasal gelişmeler ışığında yapılan çeşitli yasa ve düzenlemeler ile kentli hakları felsefesine yakın bir yaklaşım benimsendiği görülmektedir.⁶⁵ Bu düzenlemelerden ilki 2003 yılında idarenin eylem ve işlemlerinde kentlilere karşı bilgilendirme yükümlülüğünü getiren Bilgi Edinme Yasasıdır. Kentsel hakların gerçekleşmesi öncelikle kentlilerin bilgi sahibi olmasına bağlıdır. Avrupa Kentsel Şartına hâkim olan işbirliği, dayanışma, katılım felsefesi doğrultusunda kentlilerin kentsel yönetim süreçlerine katılmaları öngörülmektedir. Bunun ilk adımı ise kentlilerin bilgi edinmesi ile atılabilir.

⁶⁴ Ökmen, ss. 56-57.

⁶⁵ Mutlu ve Duman, s. 39.

Kamusal hayata katılımın önemli bir yönü olan bilgiye erişim hakkı, kişilerin kamu yönetimiyle olan ilişkileri kadar, sosyalleşme bağlantılarının kurulması açısından da önem taşımaktadır.⁶⁶

Bilgi edinmenin bir hak olarak kabul edilmesi 4982 sayılı “Bilgi Edinme Hakkı Kanunu” ile 2003 yılında gerçekleşmiştir. Bu hakkın ilk olarak İsveç’te 1766 yılında kanunlaştığı dikkate alındığında⁶⁷, Türkiye’de böyle bir gecikmenin kentsel haklara ve bununla bağlantılı olarak kentlilerin katılım hakkına ilişkin gecikmeyi de doğurduğu söylenebilir.

Osmanlı Devletinde yönetim geleneği olan kapalı yönetim anlayışı, Türkiye’de bürokratik ve merkeziyetçi yönetim yapısında da hâkim olmuştur. Yapı ve işleyişte gizlilik ve resmi sır kavramları ile ifade edilen yönetim geleneği toplumsal aktörler arasında tek yanlı ve eşitsiz bir ilişki tipini doğurmuştur.⁶⁸ Ancak bir ihtiyaç halini alan yönetimde katılım ve şeffaflık gibi unsurlara ilişkin küresel düzlemde duyarlılığın artışıyla, Türkiye’de de bu konuda çalışmalar başlamıştır.⁶⁹ Zorunluluk halini alan şeffaf ve demokratik yönetim yapısının oluşumu için önemli olan “Bilgi Edinme Hakkı” ilk olarak genel bir düzenleme olan Bilgi Edinme Kanunu’nun kabul edilmesiyle mevzuata girmiştir.

Kanunun 4. maddesi ile kamu yönetimine karşı bu haktan yararlanacak taraflar hüküm altına alınmıştır:

Madde 4 - Herkes bilgi edinme hakkına sahiptir.

Türkiye’de ikamet eden yabancılar ile Türkiye’de faaliyette bulunan yabancı tüzel kişiler, isteyecekleri bilgi kendileriyle veya faaliyet alanlarıyla ilgili olmak kaydıyla ve karşılıklılık ilkesi çerçevesinde, bu Kanun hükümlerinden yararlanırlar.⁷⁰

Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerden doğan hak ve yükümlülükleri saklıdır.

⁶⁶ Zerrin Toprak, **Kent Yönetimi ve Politikası**, 6. Baskı, Birleşik Matbaacılık, İzmir, 2008, (Kent), s. 103.

⁶⁷ Ramazan Şengül, **Bilişim Çağında Şeffaf Yönetim**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2008, s. 53.

⁶⁸ Şengül, ss. 53-54.

⁶⁹ Merkezi Hükümet Teşkilatı Araştırma Projesi (MEHTAP), Kamu Yönetimi Araştırması Genel Raporu (KAYA) ve beş yıllık kalkınma planları ile yönetimde geleneğindeki değişim gerekliliği ifade edilmiştir.

⁷⁰ Bilgiye erişme hakkı bir “hak” olarak Türk Vatandaşı ve yabancı açısından doğmuş ise de, yabancılar açısından “kendileriyle veya faaliyet alanlarıyla ilgili olmak ve karşılıklılık ilkesi” sınırlandırmaları bulunmaktadır. Ayrıca Bilgi Edinme Hakkı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik m/5 ile “başvuruların Türkçe olarak yapılabileceği ve Karşılıklılık ilkesi kapsamında bulunan ülkelerin Dışişleri Bakanlığınca Resmi Gazetede ilan edileceği” belirtilmiştir. Kullanılan dilin Türkçe olması yabancıların bu hakkı özgürce kullanılmasını engeller niteliktedir: Bknz. Toprak, Kent, s. 103.

Bilgi Edinme Hakkının yasa ve yönetmelik ile düzenlenmesi şeffaf ve demokratik yönetim kültürünün oluşturulması noktasında önemlidir. Ancak, uygulamada ciddi sorunlar bulunduğu bilinmektedir.⁷¹

Avrupa Kentsel Şartı'nda da ifade edildiği gibi kentsel hakların temel felsefesini işbirliği ve katılım unsurları oluşturmaktadır. Türkiye'de kentsel haklara ilişkin doğrudan yasal düzenleme olmamasına rağmen, katılım konusunda çeşitli yasalarda bazı hükümler bulunmaktadır. Bu konuda getirilmiş en önemli yenilik 5393 sayılı Belediye Kanunda 13. maddede düzenlenen “Hemşehri Hukuku” ve 76. maddede düzenlenen “Kent Konseyleri”dir.

5393 sayılı Belediye Kanunu m/13 ile “hemşehri” şeklinde ifade edilen kentlilerin hakları ve sorumlulukları düzenlenmiş ve belediyenin katılım ve işbirliği konusunda rolü vurgulanmıştır. 5393 sayılı Belediye Kanunun m/13 ile düzenlenen “Hemşehri Hukuku”na göre, herkes ikamet ettiği beldenin hemşehrisidir. Maddede hemşehrilerin belediye karar ve hizmetlerine katılma, belediye faaliyetleri hakkında bilgilenme ve belediye idaresinin yardımlarından insan onurunu zedelemeyecek şartlar altında yararlanma hakları bulunmaktadır. Bu ifadelerle hakları belirtilen hemşehrilerin, belediyenin kanunlara dayanan kararlarına, emirlerine ve duyurularına uymak ve belediye vergi, resim, harç, katkı ve katılma paylarını ödeme yükümlülükleri de bu maddeyle düzenlenmiştir. Hemşehriler arasında sosyal ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi ve kültürel değerlerin korunması konusunda çalışmaları yapmakla yükümlü olan belediyeler aynı zamanda bu çalışmalarda üniversitelerin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, sivil toplum kuruluşları ve uzman kişilerin katılımını sağlayacak önlemler almakla mükelleftir.

5393 (ve 5272) sayılı Belediye Kanunu, 1580 sayılı Kanuna göre hemşehrilerin yönetime karşı hakları ve belediyenin belde ve hemşehrilere karşı sorumluluklarında artış getirmiştir.⁷²

5393 sayılı Belediye Kanunun 76. maddesinde düzenlenen kent konseylerine ilişkin hükümde kentsel hakların felsefesi olan işbirliği ve katılım unsurlarıyla uyumlu bir düzenlemedir. Madde ile kent konseylerinin varlık sebebi ve temel gayesi

⁷¹ Mutlu ve Duman, s. 39.

⁷² Şerif Öner, **Yeni Mevzuat Çerçevesinde Türkiye 'de Belediye Yönetimi**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2006, s. 78.

olarak “kent vizyonunun ve hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi; kentin hak ve hukukunun korunması; sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmek” şeklinde sıralanmıştır. Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, noterlerin, varsa üniversitelerin, ilgili sivil toplum örgütlerinin, siyasî partilerin, kamu kurum ve kuruluşlarının ve mahalle muhtarlarının temsilcileri ile diğer ilgililerin katılımıyla oluşan kent konseyinin faaliyetlerinin etkili ve verimli yürütülmesi konusunda yardım ve destek sağlanması belediyeler tarafından yerine getirilir. Yine bu maddeden anlaşılağı üzere kent kimliğinin oluşturulması, kentlerin sürdürülebilirliğinin sağlanması ve kentlilik bilincinin geliştirilmesi konusunda önemli işlevler yüklenen kent konseylerinin bu niteliğini ancak belirtildiğı gibi katılımcı yapıyla mümkün olmakta ve belediyelere de kent konseylerinin işlerliğı konusunda önemli görevler düşmektedir.

08.10.2006 tarihinde resmi gazetede yayınlanan “Kent Konseyi Yönetmeliğı”nde belirtildiğı üzere kent konseylerinin çalışma ilkeleri olarak Avrupa Kentsel Şartının temel felsefesine uygun olarak kentine sahip çıkma, aktif katılım ve çözümde ortaklık ilkeleri bütünlüğünde kentlerin sürdürülebilirliğinin sağlanması, katılımcılığı ve ortak akla dayanan uzlaşmayı esas almak, değışim ve yeniliklerin farkında ve hazırlıklı olarak sonuç odaklı çalışma kültürünü benimsemek ve kent vizyonu ve hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, çevresel duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap verme ve hesap sorma, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini ön planda tutmak gibi ilkeler sıralanmıştır. Bunun yanında kent konseylerinin çalışma ilkeleri arasında yer alan ifade ile konseylere, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin imzaladığı ve onayladığı Birleşmiş Milletler Zirveleri ve uluslararası sözleşmelerde kent ve kent yaşamına ilişkin temel ilkeleri hayata geçirmek gibi bir misyon da yüklenmiştir.

Türkiye’de belirtilen yasal düzenlemeler ile yasal zorunluluk olarak her kentte kent konseyleri kurulmuş ve çalışmalara başlanmıştır. Bu oluşum kentli bilincinin oluşturulmasında, kentli haklarını gerçekleştirmek üzere yapılacak eylem ve girişimlerde önemlidir. Ancak bu konuda temel sorun kent konseylerinin belediye güdümünde olmaksızın çalışamaması; yeterli mali olanak, ekipman ve yerleşim alanı

olmaması ve kamuoyunun da yeterince bilgi ve bilinç sahibi olmaması sebebiyle kent konseylerinin belediyelere bağımlı kalmasıdır.⁷³

Kent konseylerine yöneltilen eleştirilerden birini yönetmeliğin 8. maddesinde de düzenlenen kent konseylerine katılım yolu oluşturmaktadır. Kent konseylerine katılım merkezi yönetimi, yerel yönetimi, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarını ve sivil toplum temsilcilerinden oluşmaktadır. Kent konseyleri “Mahallin en büyük mülki idare amiri veya temsilcisi; Belediye başkanı veya temsilcisi; sayısı 10’u geçmemek üzere illerde valiler, ilçelerde kaymakamlar tarafından belirlenecek kamu kurum ve kuruluşlarının temsilcileri, mahalle sayısı yirmiye kadar olan belediyelerde bütün mahalle muhtarları, diğer belediyelerde belediye başkanının çağrısı üzerine toplanan mahalle muhtarlarının toplam muhtar sayısının yüzde 30’unu geçmemek ve 20’den az olmamak üzere kendi aralarından seçecekleri temsilcileri; beldede teşkilatını kurmuş olan siyasi partilerin temsilcileri; üniversitelerden ikiden fazla olmamak üzere en az bir temsilci, üniversite sayısının birden fazla olması durumunda her üniversiteden birer temsilci; Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, noterlerin, baroların ve ilgili dernekler ile vakıfların temsilcileri; Kent konseyince kurulan meclis ve çalışma gruplarının birer temsilcisi”nden oluşmaktadır. Görüldüğü üzere kent konseylerine bireysel katılım yolu bulunmamaktadır. Bu husus kent konseylerine katılım konusunda yöneltilen eleştirilerden birini oluşturmaktadır. Diğer bir eleştiri konusu da, kent konseylerin katılım ve işbirliği felsefesine ters düşecek şekilde konsey kararlarında başkanların ağırlığının hissedilmesi konusudur.

Kentsel haklarla ilişkili olarak ele alınabilecek kavramlardan biri, “kente karşı suç” kavramıdır. Hukuksal gelişmeler toplumsal gelişmelerin takibinde meydana gelmektedir. Çevre hukukunun gelişimi de insanların içinde yaşadığı çevreyi kirletmesi sonucunda oluşmuştur. Ancak genel hatlarla düzenleme imkânı sunan çevre kanunlarının artık çözümsüz kalması nedeniyle kente karşı suç deyimi ile kavramsallaşan yeni bir hukuk alanı ortaya çıkmıştır.⁷⁴ Hızlı, çarpık ve sağlıklı kentleşmeden kaynaklanan ve yeterince kentlileşmemiş olmanın arttırdığı bozukluklar ile kentlerimizin kimliğini oluşturan kültür, doğa ve tarih öğelerinin

⁷³ Mutlu ve Duman, s. 37.

⁷⁴ Kaya ve diğerleri, ss. 317-318.

tümüyle yok edilmesi ya da değer yitirmesi ile sonuçlanmıştır.⁷⁵ Bu olumsuz sonuçlar nedeniyle, “kente karşı suç” kavramı son 30 yıldır ülkemizde kullanılır olmuştur.⁷⁶

Kente karşı suç, “kent in kent olmak nedeniyle sahip olduğu kimi özelliklere ve değerlere saldırılmasına, bu değerlerin yok edilmesine yönelik eylemlerdir. Kent olarak tanımlanan mekânlara ekonomik, sosyal, fiziksel ve kültürel yönlerden verilen zararlar kente karşı suç’u ifade etmektedir.”⁷⁷ Diğer bir ifade ile kente karşı suç; “Bir kentin doğal, tarihsel ve güzel duysal değerlerine, bireyler ve türlü örgütler ve hatta yöneticiler tarafından, değerlerini azaltıcı veya tümünden yitirici zararlar verilmesi sonucunda, kamu vicdanında yarattığı rahatsızlıklar ile bu etkinliklere (yasalarda bu etkinlikler suç olarak tanımlanmamış olsa bile) verilen addır.”⁷⁸

Kente karşı suç, tek tek bireyler, işletmeler, şirketler ve kimi zaman kamu kurum ve kuruluşları tarafından eylemli biçimde gerçekleştirilebildiği gibi; kamu yönetimleri, sivil toplum örgütleri, meslek odaları, üniversiteler de tepki göstermeyerek eylemsiz kalarak kente karşı suçlara ortak olabilmektedirler. Gecekondu ve imar affı yasalarında, kıyıların yapılaşmasına olanak veren yasalarda görüldüğü gibi, kente karşı suçlarda yürütme kadar yasama erki de kente karşı suçların yasal dayanağını hazırlayarak, sorumluluk taşımaktadır. Kente karşı suç işlenmesine yol açacak düzenlemelerin denetiminin anayasa mahkemesinin ve kente karşı suçlara mahal verecek yürütmenin eylem ve işlemleri yönetsel yargının yetki alanına girmektedir. Bu nedenle yargısal mekanizmaların da kente karşı suçlar konusunda sorumlulukları bulunmaktadır.⁷⁹

26.9.2004 tarihli ve 5237 numaralı Türk Ceza Kanunun, 181-184 maddelerinde yapılan “çevreye karşı suçlar” başlığı altında yapılan düzenlemeler “kente karşı suç” kavramına ilişkin ülkemizdeki uygulama örneğini oluşturmaktadır. Bu kapsamda çevrenin kasten ve taksirle kirletilmesi, gürültü kirliliği ve imar

⁷⁵ Ruşen Keleş, “Kente Karşı Suç”, **Dosya 06**, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, Bülten: 55, 2007, (Suç) s. 45.

⁷⁶ Cevat Geray, “Güvenli Kent ve Kente Karşı Suçlar Üzerine”, **Dosya 06**, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, Bülten: 55, 2007, (Güvenli), s. 51.

⁷⁷ Ayşegül Mengi, “Kente Karşı Suç-İmar Suçu”, **Dosya 06**, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, Bülten: 55, 2007, s. 47.

⁷⁸ Kaya ve diğerleri, s. 318.

⁷⁹ Mengi, s. 49.

kirliliği konuları ayrı maddeler ile düzenlenmiş ve müeyyideleri bu maddelerle belirtilmiştir.

İlgili düzenlemeyi “kente karşı suç” kavramı kapsamında incelediğimizde, düzenleme ile kavram arasında belirgin farklar olduğunu görmekteyiz. Öncelikle çevreye karşı işlenen suçlar kente karşı işlenen suçlardan çok daha geniş kapsamlıdır. Kente karşı suçlar kavramıyla doğrudan ilgili kısım, 184. madde ile düzenlenen imar kirliliğine neden olma suçudur.

İmar kirliliğine neden olma

MADDE 184. - (1) *Yapı ruhsatı alınmadan veya ruhsata aykırı olarak bina yapan veya yaptıran kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.*

(2) *Yapı ruhsatı olmadan başlatılan inşaatlar dolayısıyla kurulan şantiyelere elektrik, su veya telefon bağlantısı yapılmasına müsaade eden kişi, yukarıdaki fıkra hükmüne göre cezalandırılır.*

(3) *Yapı kullanma izni alınmamış binalarda herhangi bir sınırlı faaliyetin icrasına müsaade eden kişi iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.*

(4) *Üçüncü fıkra hariç, bu madde hükümleri ancak belediye sınırları içinde veya özel imar rejimine tâbi yerlerde uygulanır.*

(5) *Kişinin, ruhsatsız ya da ruhsata aykırı olarak yaptığı veya yaptırdığı binayı imar plânına ve ruhsatına uygun hale getirmesi halinde, bir ve ikinci fıkra hükümleri gereğince kamu davası açılmaz, açılmış olan kamu davası düşer, mahkûm olunan ceza bütün sonuçlarıyla ortadan kalkar.*

Kente karşı suça ilişkin yer alan madde ile imar kirliliği yaratanlara yönelik cezalar belirtilmiştir. Yeni ceza yasasına getirilen kurallar “3194 Sayılı İmar Yasası”na koşut olmakla birlikte, para cezası dışında kimi hapis cezalarını öngörmesiyle farklılaşmaktadır.⁸⁰ 5237 Sayılı Ceza Kanununun ilgili maddeleri genel olarak değerlendirildiğinde “gayrisihhi müesseselerin denetlenmesi, izinsiz tehlikeli atıkların gömülmesi ve hukuka aykırı yapılaşmalara göz yumulmanın önüne geçilmesi gibi yerel yönetimler ile doğrudan bağlantılı konularda idarenin sorumluluğunun öne çıkarılmış olduğu” görülmektedir”.⁸¹

Türk Ceza Kanununda ki düzenlemeler, ülkemizdeki kente karşı suç konusundaki eksikliği giderecek nitelikte değildir. Görüldüğü gibi kente karşı suç işlenmesine ilişkin, sadece m/184 ile imar kirlenmesine yol açanları kapsamına almaktadır. Ancak kente karşı işlenen suçlar, kavramın kapsamından yer alan imar

⁸⁰Geray, Güvenli, s. 55.

⁸¹ Zerrin Toprak, **Yerel Yönetimler**, 8. Baskı, Birleşik Matbaacılık, İzmir, 2010. (Yerel), s. 189.

suçlarından çok daha geniş bir içeriğe sahiptir. İmar suçları kente karşı suçların içinde yer almakla birlikte, kente karşı suç balkonlara çamaşır asılmasından, yolların kirli olmasına, estetik olmayan mimari anlayışa kadar kenti bozan tüm eylemleri kapsamaktadır.⁸² “Kent içinde yer alan sahipsiz mallara, bir kamu hizmetinin görülmesine ayrılmış mallara, ya da herkesin kullanmasına bırakılmış olan, kent mobilyaları denilen malları da kapsayan, mallara karşı işlenen suç niteliğindeki eylemlerin izlenmesi ve dava konusu yapılması, kamusal kuruluşların doğrudan doğruya harekete geçmesini gerektirir. Bu türlü mallara kamusal sorumluluk üstlenmiş olanların zarar vermeleri durumunda ise, savcılıkların gerekli işlemleri başlatmaları şarttır.”⁸³

1.2.2. Kentsel Hakların İşler Kılınması

Tüm insan haklarının yaşam bulması iki koşulun varlığına bağlıdır. Bunlardan ilki, demokratik kamuoyunun gücüdür. İkincisi ise hukukun gücüdür.⁸⁴ İnsan hakları içinde yeni bir alan olan kentsel hakların gerçekleşmesi kentlilerin kente ait her alanda aktif aktör olması ve hukuki düzenlemelerin varlığına bağlıdır.

İlk olarak kentsel hakların dayandığı işbirliği ve dayanışma felsefesi gereği, kentli haklarının gerçekleşmesi için öncelikle kentlilerin haklarını bilmesi ve onlara sahip çıkması gerekmektedir. Nitekim kentsel hakların dayandığı üç temelden biri kentlilerdir.

Kentsel hakların yaşam bulmasının ilk koşulu, kentte yaşayan bir kimsenin haklarını kullanırken kentli haklarını gasp etmesinin ve onları tahrip etmesinin önlenmesidir. Bu da toplumsal olarak hakların savunulmasını gerektirir.⁸⁵

Kentli hakları kavramı atomistik bireye değil, ilişki içindeki insana dayanan temsil üzerine kurulmaktadır. Kentlinin bu ilişkisi doğal ve yapay çevreyle olan ilişkisi ve diğer kentli bireylerle olan ilişkisi olarak iki yönlüdür. “İlişki içindeki insan analize esas alındığında öznel ve nesnelin yerini özneller arası çözümlemeler alacaktır. Kentsel haklar, insanların bir arada yaşama ahlakına ilişkin iddia ve

⁸² Mengi, ss. 47-48.

⁸³ Keleş, Suç, s. 46.

⁸⁴ Öndül, s. 86.

⁸⁵ Tekeli, Modernite, ss. 181-182.

kentlilerin yaşamına anlam kazandırabilme arayışıdır.” Ancak ifade edilen kentsel haklar nesnel nitelikte değildir. Bu hakların genel geçerliğinin sağlanması ise toplumda tartışılarak, kritik edilerek; özneller arası bir uzlaşma varmak ile mümkündür.⁸⁶ Kentlilerin uzlaşması ancak kendi hak ve sorumluluklarının bilmesi, bu hak ve sorumlulukları için diğer kentlilerle paylaşım içinde olmasıyla mümkündür. Kentlilerin böyle bir tutumda olmaları, ancak bu bilinci edinmeleri ve kültür haline dönüştürmeleri ile sağlanabilir.

Kentli hakları ve kentlilik bilinci arasında birbirini karşılıklı besleyen bir ilişki bulunmaktadır. İnsan hakları genelinde ve kentsel haklar özelinde, hakların en büyük güvencesi büyük ölçüde kentlilik bilincidir. Hakların korunması, geliştirilmesi kentlilik bilincini yaratmaya yönelik bu konuda kentli duyarlılığını arttırırken, kentlilik bilinci de hakların güvencesini oluşturmaktadır.⁸⁷ Kentsel haklar kentliler tarafından geliştirilmektedir. Kentlilik bilincinin kazanılması kentsel hakların geliştirilmesi gibi olumlu bir sonucu da doğuracaktır. Bunun yanında, kentlilik bilincinin kazanılarak yönetim süreçlerine katılımın sağlanması kentsel eşitsizlikleri gidermekte çözüm olacaktır. Kentsel hakların tanınması temelinde hakların tüm kentliler tarafından eşit şekilde yararlanılması yatmaktadır. Bu nedenle belirtilen haklar kendi içinde farklı özellik ve ihtiyaçlara sahip kentlilere yönelik olarak özel önlemleri ve politikaları gerektirmektedir. Bu açıdan kentsel haklarda eşitlik sağlamak üzere kentsel hizmetler çocuk, yaşlı, kadın, yoksul, engelli ve genç gibi gruplandırmalar temelinde özel politikalarla giderilmelidir. Farklı ihtiyaçlara sahip kentlilerin, bunları dile getirmesi ve tartışma platformlarında paylaşması kentsel eşitsizlikleri de giderecektir.

Kentlilik bilincinin yaratılması için gerekli fiziksel ve toplumsal ortamı yaratmada, kentlileri toplumsallaştırmada ve farklılıkları gözeterek kentsel hizmet politikalarının üretilmesinde görevli birim yerel yönetimlerdir.⁸⁸ Kentlilere yakın olması nedeniyle daha duyarlı olması beklenen yerel yönetimler, insan haklarını geliştirmek üzere bu konuda eğitim ve öğretimi özendirmek için daha fazla kaynak ayırmalıdır. Kentli haklarının gerçekleşmesi için yerel yönetimlerin; özerk, güçlü

⁸⁶ Tekeli, Modernite, s. 179

⁸⁷ Geray, Kenttaşlık, s. 503

⁸⁸ Tekeli, Modernite, ss. 181-182.

akçal kaynaklara sahip, halkla işbirliği içinde çalışan, katılımcı, saydam ve demokratik bir yapıda olması gereklidir.⁸⁹

Kentsel hakların zorlama olmadan ve suç-ceza ikilemine düşmeden, kentlilere benimsetilmesi ve yaygınlaştırılması kentsel hakların felsefesini oluşturmaktadır. Ancak kentsel hakların somut olarak gerçekleşebilmesi, bu hakların güvence altına alındığı kentsel ortamın varlığına bağlıdır. Bu nedenle; kentlinin ekonomik, toplumsal, ekinsel, çevresel ve siyasal gereksinimlerinin karşılanması bağlamında bu hakların kent düzeyinde somutlaşması bazı hukuki güvencelerin getirilmesini gerektirmektedir.⁹⁰

Son yıllarda kent hukukuna ilişkin düzenlemeler gündemdedir. Ancak bunları tamamen kent hukuku olarak algılamak da bir yanılgı getirebilir. Çünkü bunlar kent hukukuna ilişkin düzenlemeler olsa da; kapsamlı kent-kentli-kent yönetimi perspektifinde kente ilişkin sorumlulukların, suçların ve kentli haklarının korunma yollarının gelişen perspektif içinde düzenlenmesi gereğini karşılamamaktadır. Günümüzde kentlilerin kendilerini sorumlu hissetmemelerinden ötürü kenti sahiplenmemelerinin yanında, kentlilerin kentli olmaktan doğan haklarının bulunmaması, kentlerin huzur ve güvenden yoksun mekânlara dönüşme sürecini hızlandırmaktadır.⁹¹

Kentsel haklara ilişkin yapılan düzenlemeler elbette olumlu gelişmelerdir. Ancak kentsel hakların gerçek anlamda hayat bulması için, sistematik ve kapsamlı olmayan hukuki düzenlemelerden ziyade; bugün ve gelecekte kentlerde ortaya çıkması muhtemel yeni ihtiyaçlar doğrultusunda gereksinim duyulacak düzenlemeleri de kapsamına alacak şekilde kent hukuku oluşturulmalıdır. Oluşturulacak kent hukuku Avrupa Kentsel Şartı, diğer uluslararası belgeler, küresel gelişmeler ve yerel ihtiyaçlarla uyumlu; kent-kentli-kent yönetimine ait hak ve sorumlulukları ortaya koyacak ve tüm kentsel hakları korumaya alacak şekilde oluşturulmalıdır.

Anayasa, ulusüstü insan hakları belgelerine dayalı olmalıdır. Bu belgelerden biri de, insan haklarının yeni gelişen kolunu oluşturan kentsel hakların kurumsallaşmasını sağlayan Avrupa Kentsel Şartı'dır. Bu gereklilik nedeniyle

⁸⁹ Geray, Kenttaşlık, ss. 503-505.

⁹⁰ Geray, Kenttaşlık, ss. 499-500

⁹¹ Kaya ve diğerleri, ss. 314.-315.

Anayasa’da dayanışma hakları başlığı altında ya da kentsel haklar başlığı altında bir düzenlemeye gidilmelidir.⁹²

Anayasa’da yapılan düzenlemenin ardından mevzuat Anayasa’ya uyumlu hale getirilmelidir. Kent hukukunun oluşturulmasına yönelik; kent yaşamını, kent yapılanmasını, kentle insan arasında, kentlilerin kendi arasındaki ilişkileri düzenleyen kurallar bulunmalı ve kente karşı işlenen suçların mahiyeti ve cezasından, kentsel hakların ihlalinin mahiyeti ve cezasına kadar her alanda düzenlemeler yapılmalıdır. Bu düzenlemelere esas teşkil edecek, diğer düzenlemeler için bağlayıcı olacak bir çerçeve yasaya ihtiyaç vardır. Bu çerçeve yasa ile kentte yaşayanların; huzur ve refahını temini, ekonomik-sosyal ilişkilerinin geliştirilmesi, kent yönetimine katılımı, kent yaşamının gerektirdiği yükümlülüklerin belirlenmesi, kentlerimizin sağlıklı gelişimini önleyen; gecekondulaşma, kaçak yapılaşma, aşırı yoğunluk, gürültü-görüntü-çevre kirliliği, trafik, ortak yaşam mekânlarının (Park, oyun alanı, mesire yerleri, vb) kötü kullanımı gibi kente yönelik suçlara karşı düzenlemeler kent hukukunun çerçevesini oluşturmaktadır.⁹³

Hak kavramı, hukuk tarafından korunan bir yararın olması ve hak sahibine bu korumadan yararlanma yetkisinin verilmesini ifade etmektedir. Hukuk tarafından korunma bir yaptırıma bağlanma ve bu yaptırımın devlet tarafından çeşitli biçim ve düzeydeki zorlama gücünü kullanmasına bağlıdır. Mevzuat düzenlemeleriyle yaptırıma bağlanan kentsel hakların ihlali durumunda, kentlilere yargı yolunun açık olması gereklidir. Yargılamada uzmanlaşmayı sağlayacak, hukuksal süreçlerin hızlı ve etkin işler kılacak şekilde, kentsel haklar ile ilgili yargı kurumları oluşturulmalıdır. Ayrıca kentliler için hak arama süreçleri kolaylaştırılmalıdır. Kentlilerin kentsel haklar kapsamında bir ihlal karşısında başvuru, davayı sonuçlandırmak, avukatlık ücreti hariç bilirkişi incelemesi ve keşfi gerektiren olayda, asgari ücretin 6 katı kadar bir harcamayı üstlenmek durumundadır.⁹⁴ Bu nedenle kentsel hakların ihlali durumunda yargı yolunun kullanılması, gerekli düzenlemeler olsa bile işlevsiz kalmaktadır. Bu kapsamda, kentsel haklarla ilgili yargı kurumlarına

⁹² Öndül, s. 88.

⁹³ Kaya ve diğerleri, ss. 316-317

⁹⁴ Tekeli, Modernite, ss. 181-182.

başvuru, yargılama giderlerinden muaf olmalıdır. Yargı kararlarının uygulanmasını sağlamak üzere kamu görevlileri için caydırıcı cezalar uygulanmalıdır.⁹⁵

1.3. KENTSEL HAK OLARAK GÜVENLİK VE AVRUPA KENTSEL ŞARTI

1.3.1. Avrupa Kentsel Şartının Açıklanması

Kentsel hakların kurumsallaşması 18 Mart 1992 tarihinde Avrupa Konseyi, Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Konferansı⁹⁶ tarafından Avrupa Kentsel Şartı'nın⁹⁷ kabul ve ilan edilmesiyle gerçekleşmiştir.⁹⁸ Avrupa Kentsel Şart'ı 1980'li yıllardan itibaren nicelikselden çok niteliksel kentsel gelişmenin sağlanması amacıyla yapılan çalışmalarla geliştirilen, Avrupa Konseyinin kentsel politikalarından yola çıkarak oluşturulmuştur. Bu çalışmaların başlangıcı 1980-1982 yılları arasında Konsey'ce düzenlenen, Avrupa çapında halk ve yerel yönetimlere yönelik olarak oluşturulan, "Kentsel Rönesans İçin Avrupa Kampanyası" ile olmuştur. "Yerleşmelerde daha iyi yaşam"⁹⁹ sloganıyla kentsel yaşamın niteliksel olarak geliştirilmesini amaçlayan kampanya, kentsel fiziksel çevrenin iyileştirilmesi; konut stokunun iyileştirilmesi; yerleşmelerde sosyal ve kültürel olanakların

⁹⁵ Öndül, s. 88.

⁹⁶ 3 Haziran 1949' da kurulan ve merkezi Strasburg' da olan Avrupa Konseyi'nin kuruluş anlaşmasında belirtilen organları Bakanlar Komitesi, Parlementerler Asamblesi ve Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi'dir. Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi, Avrupa Konseyinin, Bakanlar Komitesinde 1994 yılında aldığı karar uyarınca, 1957 yılında kurulan Yerel ve Bölgesel Yönetimler Daimi Konferansının dönüşümüyle doğmuştur. http://www.tbb.gov.tr/KD119_Avrupa-Konseyi-Yerel-ve-Bolgesel-Yonetimler-Kongre.html (01.11.11).

⁹⁷ Bkz. T.C. İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, **Avrupa Kentsel Şartı**, çev. Zerrin Yener ve Kumru Arapkirlioğlu, Yayın No: 10, Ankara, 1996.

⁹⁸ Avrupa Kentsel Şartı ile belirtmek istenen Avrupa Kentsel Şartı I'dir. Kentsel Şartın ilan ve kabul edilmesinden daha sonra, 29 Mayıs 2008 tarihinde "Yeni Bir Kentlilik İçin Manifesto" başlığıyla Avrupa Kentsel Şartı II, 15. açılış oturumunda kongre tarafından kabul edilmiştir. Kentsel Şart II'nin, aradan geçen 15 yıllık süre içinde ortaya çıkan değişimler nedeniyle Kentsel Şart'ın güncellenmesi gerekliliği nedeniyle kabul edildiği belirtilmiştir. Şart'ta özellikle küreselleşmenin yaşattığı dönüşümler açıklanmış ve bilgi temelli, birbirine bağlı, sürdürülebilir kentlerin gerekliliği üzerinde durulmuştur. Bknz. Council of Europe, The Congress of Local and Regional Authorities, European Urban Charter II, Strasbourg, 2008, [http://www.coe.int/document-](http://www.coe.int/document-library/default.asp?urlwcd=https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1302971)

[library/default.asp?urlwcd=https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1302971](http://www.coe.int/document-library/default.asp?urlwcd=https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1302971) (01.11.11). Avrupa Kentsel Şart I'in daha kapsamlı bir içerik arzemesi ve Avrupa Kentsel Şart II ile daha ayrıntılı bahsedilen hususları içermesi nedeniyle bu çalışmada Avrupa Kentsel Şartı I incelenecektir.

⁹⁹ "A better life in towns"; "des villes pour vivre"; "Städte zum Leben"

yaratılması; toplumsal kalkınma ve halk katılımının özendirilmesi şeklinde ifade edilen dört temel konuya ağırlık vermiştir. Kampanya, 1982 yılından 1986 yılına kadar, ülkelerin ilgili Bakanlık temsilcilerinden oluşmuş uluslararası bir komisyon tarafından yapılan çalışmalarla sürdürülmüştür. Yerel yönetimlerin kentsel konularda gittikçe artan sorumlulukları nedeniyle, çalışmalar ayrı bir program haline getirilerek 1986 yılında Avrupa Yerel ve Bölgesel İdareler Daimi Konferansı'na aktarılmıştır.

1986 yılından günümüze kadar program kapsamında; birçok istişari konferans ve sempozyumlarla tanıtılan, çeşitli rapor ve kararlara dayanılarak hazırlanan ve kentsel gelişmeyi çeşitli yönleriyle ele alan çeşitli çalışmalar yapılarak, Avrupa Belediyelerine gönderilmiştir. Politikacılar, uzmanlar ve halklar arasında görgü ve bilgi alışverişini geliştiren tüm bu çabalar, Konferansın yerel demokrasi, yerinden yönetim ve katılımcılık konusundaki diğer çalışmalarıyla birlikte şarta gerekli temel verileri de sağlamıştır.

Avrupa Kentsel Şartı 20 maddelik deklarasyon ve 13 maddelik ilkelerden oluşmaktadır. Güvenlik; kirletilmemiş, sağlıklı bir çevre; istihdam; konut; dolaşım; sağlık; spor ve dinlenme; kültür; kültürlerarası kaynaşma; kaliteli mimari ve fiziksel çevre; işlevlerin uyumu; katılım; ekonomik kalkınma; sürdürülebilir kalkınma; mal ve hizmetler; doğal zenginlikler ve kaynaklar; kişisel bütünlük; belediyeler arası işbirliği; finansal yapı ve mekanizmalar; eşitlik şeklinde ifade edilen 20 madde ile kentlilerin hakları ilan edilmiştir. Şart kentli haklarının, yaş, cinsiyet, ırk, inanç, milliyet, sosyo-ekonomik ve politik statü, ruhsal ve bedensel özür gözetmeksizin, tüm insanlara eşit koşullarda uygulanmasını savunmaktadır. Şartın genelinde kentsel haklara ilişkin kent-kentli-kent yönetimleri olarak üç taraf konu edilmiştir. Kentlilerin haklarının yanında sorumlulukları da bulunmaktadır. Nitekim bu sorumluluğu ifade etmek üzere kentlilerin haklarının gerçekleşmesi, kentlilerin dayanışma ve sorumlu hemşehriliğe ilişkin eşit yükümlülükleri kabul etmesine bağlanmıştır.

Kentli ile kent arasında sıkı bir ilişki vardır. Kentler içinde barındırdığı canlı ve cansız varlıklarla bir bütündür. Kentsel hakların ortaya konmasının ardında yatan gerçek, yaşanabilir mekânlara duyulan özlem olmuştur. Günümüzde sadece insanlar değil, tüm doğa bir takım haklara sahiptir. Sadece insanlara hak tanıyan görüş ile bakıldığında, bunun sonuçları dolaylı yoldan yine insan haklarını tehlikeye

sokmaktadır. Çünkü insan ve doğa bir bütünün parçalarıdır. Doğa tek başına sürdürülebilirliğini sağlarken, insan her daim ona muhtaçtır. Yaşam alanlarını tüketmesi halinde insanlar kendi yaşam haklarını da tüketmiş olmaktadır. İnsanların doğayı ve özellikle kentleri tahrip etmesi ve tüketmesi sonucu insan dışında varlıkların da hakları olduğu kabul edilmiştir.

Kentsel şart ile ortaya konan hakların bazıları dolaylı olarak kentlilere ait olmakla birlikte; kentin sürdürülebilirliğinin sağlanması noktasında doğrudan kente ait olduğunu görmekteyiz. Kent hakkının gerçekleşmesi ancak kentlilerin ve kent yönetimlerinin yükümlülüklerini bilmesi ve yerine getirmesi ile mümkün olabilir. Kentsel hakların gerçekleşebilmesi için, şart ile kentsel hakların üçüncü tarafı olan yerel ve bölgesel yönetimlere doğru kalkınma stratejileriyle kentsel hakların korunması yükümlülüğü verilmiştir.

Avrupa Kentsel Şartı ile yerel düzeyde iyi bir kent yönetimi için gerekli ilkeler ortaya konulmuştur. Bu kapsamda şartın amaçları şu şekilde ifade edilmiştir; Yerel yönetimler için kent yönetimi el kitabı oluşturmak; Gelecekteki olası Kentli Hakları Kongresi için temel ilkeleri oluşturmak; Şartın ilkelerini yerine getiren kentler için verilecek uluslararası ödüllere temel oluşturmak; Fiziksel çevre ve yasalarıyla ilgili yaptırımlar için Avrupa Konseyi'nin bu konulara ilişkin katılımına bir vize oluşturmak; aynı zamanda Avrupa Konseyi'nin ve özellikle Avrupa Yerel ve Bölgesel İdareler Konferansı'nın kent sorunlarına ilişkin tüm çalışma sonuçlarının bir çözümlemesini yapmaktadır.

Avrupa Kentsel Şartı felsefesi, temel hak ve özgürlüklerin korunmasının bir boyutu olarak kentsel gelişmelerin niteliksel özellikleri ve yaşam kalitesinin yükseltilmesiyle ilgilidir. Bu felsefe doğrultusunda Şart, ölçekte farklılıklar göstermekle birlikte, özde aynı yapıda olan Avrupa'da ki yerleşim sorunlarının giderilmesine yönelik Avrupa'da hemen her ülkeye uygulanabilecek bir dizi yol gösterici ilkeyi tanımlamıştır. Şart'ın önemle benimsediği iki ilke işbirliği ve dayanışmadır. Şart, işbirliği ve dayanışma ilkesini, tüm üye ülkelerin yerel yönetimleri arasında; merkezi ve yerel yönetimler arasında; yerel yönetim ile kent sakinleri arasında; tüm Avrupa'daki kentler arasında olmak üzere dört ölçekte, taraflar arasında gerekli görmektedir.

Avrupa Kentsel Şartı, Avrupa Konseyi'nin temel hak ve özgürlüklerin korunması çağrılarına paralel olarak kabul edilmiştir. "Kentli hakları, kent içindeki insanı temel aldığı için, özel anlamda temel hakların, ekonomik, toplumsal ve kültürel hakların, siyasal hakların ve dayanışma haklarının; genel anlamda insan haklarının gerçekleşme alanı olarak, kent uzamında somutlaşmasıdır."¹⁰⁰ Bu nedenle kentsel hakların gerçekleşmesi, genel anlamda insan haklarının hayata geçirilebilmesi sonucunu doğuracaktır. Ancak, günümüzde insan hakları ihlallerine karşı duyarlılığın artışı daha çok siyasal bağlamda söz konusu iken, kentlerde günlük sorunlara ilişkin ihlaller ise daha sık ve bu sebeple alışılmış olmasından dolayı daha az hassasiyet gösterilmektedir. Kentli haklarının kabulü bu tür ihlallere karşı duyarlılığın artışı işaret etmektedir.¹⁰¹

Avrupa Kentsel Şartı, 1980'li yıllarda yükselen yerelleşme ve yerel yönetimlerin güçlendirilmesi çabalarının, kentliler lehine dengelenmesi gibi bir amaca hizmet etmektedir. Çevre hakkı ile başlayan gelişmeler aktif aktör olarak yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşlarının etkinliğinin artışı zorunlu kılmıştır. Bununla birlikte yerel yönetim organlarının işleyişine uluslararası güvence getirilmesi gereksinimi ile yerel yönetim hakkı doğmuştur. Bu gelişmeler doğrultusunda ihtiyaç duyulan birey ile yerel yönetimler arasındaki ilişkilerin bir haklar listesi etrafında düzenlenmesi bir ihtiyaç halini almıştır. Bu gerekliliğin hukuki bir zeminde giderilmemesi durumunda, yerel yönetimlerin yetkilendirilmesi yalnızca siyasal kaynaklara ulaşma güçleri bulunan bir azınlığın oluşturulan mekanizmalara hâkim olması sonucunu doğuracaktır.¹⁰² Avrupa Kentsel Şartı yerel yönetimlerin güçlendirilmesi çabalarının, kentlilere dayandırılması ve kentlerde kentsel hakların varlık bulması ile denge sağlanmasına yönelik olduğu söylenebilir. Bu açıdan 1982 yılında kabul edilen Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ile Avrupa Kentsel Şartı arasında yakın bir bağ bulunmaktadır. Kentsel hakların gerçekleştirilebilmesi, güçlü yerel yönetimlerin varlığını zorunlu kılarken; yetkilendirilen ve güçlendirilen yerel yönetimlerin, yalnızca siyasal mekanizmalara ulaşma güçleri bulunan birimlerin hâkimiyet alanına dönüşmemesi de, ancak hak ve sorumlulukların çerçevesini çizen kentsel hakların varlığı ile mümkün olmaktadır.

¹⁰⁰ Geray, Kenttaşlık, s. 499.

¹⁰¹ Tekeli, Modernite, s. 156.

¹⁰² Alkan ve Öner, s. 18

Avrupa Kentsel Şartı kentsel hakların korunmasında, kentlerin niteliksel olarak gelişmelerinin sağlanmasında önemli bir başlangıçtır. Kentsel şartın amaçlarından biri de “yerel yönetimlere kılavuz olmak”tır. Avrupa Kentsel Şartı diğer uluslararası düzenlemelerden farklı olarak yerel yönetimlerin imzasına açılmıştır. Ancak Türkiye’de Kentsel Şartı imzalayan bir yerel yönetim olmamıştır. Bunun nedenlerini irdelemek üzere 5393 sayılı Belediye Kanunu incelenecektir.

5393 Sayılı Belediye Kanunu m/74 ile belediyelerin yurtdışı ilişkileri şu şekilde belirtilmiştir:

Belediye, belediye meclisinin kararına bağlı olarak görev alanıyla ilgili konularda faaliyet gösteren uluslararası teşekkül ve organizasyonlara, kurucu üye veya üye olabilir.

Belediye bu teşekkül, organizasyon ve yabancı mahallî idarelerle ortak faaliyet ve hizmet projeleri gerçekleştirebilir veya kardeş kent ilişkisi kurabilir.

Birinci ve ikinci fıkra gereğince yapılacak faaliyetlerin, dış politikaya ve uluslararası anlaşmalara uygun olarak yürütülmesi ve önceden İçişleri Bakanlığının izninin alınması zorunludur.

5302 sayılı İl Özel İdaresi kanunu m/62’de bununla benzer şekilde şu ifade bulunmaktadır:

İl özel idaresi, il genel meclisinin kararına bağlı olarak görev alanıyla ilgili konularda faaliyet gösteren uluslararası teşekkül ve organizasyonlara, kurucu üye veya üye olabilir.

İl özel idaresi, bu teşekkül ve organizasyonlarla ortak faaliyet ve hizmet projeleri gerçekleştirebilir. Birinci ve ikinci fıkra gereğince yapılacak faaliyetlerin, dış politikaya ve uluslararası anlaşmalara uygun olarak yürütülmesi ve önceden İçişleri Bakanlığının izninin alınması zorunludur.

Belediye Kanunun 74. maddesi ve İl Özel İdaresi Kanunu 62. maddesi ile yerel yönetimlerin dış politikaya ve uluslararası anlaşmalara uygun olarak yürütülmesi ve önceden İçişleri Bakanlığının izninin alınması koşuluyla yerel yönetimlerin uluslararası teşekküllere üye olması ve işbirliği ilişkisi kurması yurt dışı ilişkileri kapsamında yer almıştır. Avrupa Kentsel Şart ile bağlantılı olarak sözleşmelere taraf olma ve imza yetkisinin bulunduğu yönelik bir ifade bulunmamaktadır.

Avrupa Kentsel Şartı ideal kenti ortaya koymak ve ilkeleriyle ortaya koyduğu etik noktaya ulaşmak için kentlerin yerine getirilmesi gereken sorumlulukları ortaya

koymuştur. Ancak Kentsel şart bir kılavuz ve bu yolda başlangıç olmak niteliğindedir. Onun bağlayıcılık kazanması için belirttiği felsefeye uygun bağlayıcı uluslararası düzenlemelerin yapılması ve ülke mevzuatlarının bu düzenlemelerle uyumlaştırılması gerekmektedir.

Yerel yönetimlerin uluslararası oluşumlara taraf olması, işbirliği ilişkileri kurması sorumluluklarının artışını ve hizmetlerinin daha ciddiye ve etkinlikle yapılmasını gerektirmektedir. Türkiye'nin yerel yönetimlerinin Avrupa Kentsel şartı imzalamaları da çeşitli sorumlulukları daha etkin yerine getirmesini gerektirecek; bu gereklilik de güçlü yerel yönetimlerin varlığını zorunlu kılacaktır. Bu açıdan, Avrupa Kentsel şartı ile Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler zerklik şartı arasında güçlü bir bağ bulunmaktadır. Türkiye zerklik şartına 21 Kasım 1988'de imzalamış ve 08.05.1991 tarih ve 3723 sayılı Kanun ile onaylamıştır. Ancak şart kabul edilirken, Yönetsel amaçlı özerkliği demokrasinin gelişmesinde ve yönetimde etkinliğin sağlanması gereklı gören özerklik şartının bazı maddelerine çekince konulmuştur. Kentsel şart'ın kabul edilmesi ve onun uygulanabilir kılınması noktasında yerel yönetimlerin güçlendirilmesi için çekincelerin kaldırılması ve yerel yönetimlerin hizmetlerini merkezin siyasi baskısından uzak, hukuki denetim sınırları içinde, kentlilerin ihtiyaçları doğrultusunda ve katılım, şeffaflık, işbirliği, dayanışma kültürü içinde yerine getirmesi sağlanmalıdır.

Ülkemizin yerel yönetimlerinin Avrupa Kentsel şartı'na taraf olması ve Kentsel şartın belirttiği ilkeler ile uyumlu düzenlemeleri yerel ihtiyaçlara uyumu da gözetecek şekilde yerine getirmelidir. Böylece kentsel haklarla ilgili bölük pörçük yapılan ve idarenin ltfu şekilde görülen düzenlemelerin, kentli haklarının elde edilmesi sürecinde birliktelik kültürünün bir başarısı olarak görmek mümkün olacaktır.

Anlaşmaların imzalanması ardından, onunla uyumlu mevzuat düzenlemelerinin yürürlüğe girmesini sağlayacak yasal ve kurumsal yapılanmanın hızla tamamlanması kadar uygulanabilirliğinin sorgulanmasına yönelik çalışmalar yapılması gerekmektedir. Bu kapsamda idari-kurumsal kapasitenin arttırılması için sektörel işbirliği ile bağlantılı disiplinler arası akademik çalışmalar yapılmalı ve bu

çalışmalara, ülkemizin çıkarlarına hizmet etmesi nedeniyle idari-siyasi destek sağlanmalıdır.¹⁰³

1.3.2. Avrupa Kentsel şartında Güvenlik Hakkı

Endüstrileşme ve nüfus artışıyla kentlilerin yaşam alanları olan kentler tahrip edilmiştir. Olumsuz koşulların varlığı, kent ve yerleşim mekânlarının gözden getirilmesini ve farklı bir yaklaşımla üzerinde düşünülmesini gerektirmiştir. Avrupa Kentsel şartı bu gereklilik ile paralel şekilde kentlerin sorunlarına karşı duyarlılığın artışını simgelemektedir. Avrupa Kentsel şartı ile kentlerin iyileştirilmesi ve geleceğin yaşanabilir kentlerini yaratmak üzere ideal kentler, benimsenen hak ve ilkelerle ortaya konmuştur. İdeal kent; kentsel hakları koruyarak, en iyi yaşam koşullarını sağlayarak; halkına iyi bir yaşam biçimi sunarak; değerini orada yaşayan, ziyaret eden, çalışan ve ticaret yapan, eğlence, kültür ve bilgiyi orada arayan ve eğitim görenlerden alarak; birçok sektör ve aktiviteyi bir arada uyum içinde barındıran yaşam yeridir.

İdeal kentlere ulaşılmasının önünde engel olan, kentlerde en önemli sorunlardan biri, kentlerin güvensiz mekânlar haline gelmesidir. Güvenlik herkesin endişesidir. Bir yerleşim orada yaşayanların güvenliği garanti edilmeden ve suç korkusu azaltılmadan, gerçek anlamda “yerleşim” olma hakkını elde edemez. Güvenlik gereksinimi, diğer tüm ihtiyaçların karşılanması için öncelikle giderilmelidir. Avrupa Kentsel şartında sayılan 20 maddelik kentsel haklardan ilki güvenlik hakkıdır. Kentlilerin “mümkün olduğunca suç, şiddet ve yasadışı olaylardan arındırılmış emin ve güvenli bir kentte” yaşama hakkı vardır.

Kentsel şart ile kentlilere hak olarak tanınan kentsel güvenlik hakkı, Avrupa Kentsel şartının, “kent güvenliğinin sağlanması ve suçların önlenmesi” konulu özel bölümünde 8 ilke ile açıklanmıştır. Bu ilkeler şu şekildedir:

Net bir güvenlik ve suç nleme politikasının, alınacak önlemlere, kanuni yaptırımlara ve müşterek desteğe dayandırılması: suçun sebeplerinin çok çeşitli olmasında yola çıkarak bunlarla mücadelede kullanılan çözümler çeşitlendirilmeli ve koordinasyonu sağlanmalıdır. Bu da, yerel düzeyde,

¹⁰³ Toprak, Yerel, s. 32.

seçilmişlerin temsilcileri, resmi görevliler, polis kuvvetleri, hukukçular, sosyal danışmanlar ve birliklerin işbirliğini içeren yapıların oluşumlarını gerektirmektedir.

Yerel güvenlik politikasının; güncelleştirilmiş, kapsamlı, istatistik ve bilgilere dayandırılması: yerel yönetimlere ve yerel suç izleme servislerinin çalışmalarına temel oluşturmaya yönelik açık, net, detaylı bilgilere ve kapsamlı istatistiklere dayandırılmış yerel politikalar oluşturulmalıdır.

Suçun önlenmesinin toplumun tüm üyelerini ilgilendirilmesi: suçun oluşumunda birincil derecede önemli olan etkenlerin başında; sosyal yabancılaşıma, buna bağlı olarak ortaya çıkan olumsuzluklar ve özellikle belli bir kültürle, aileyle, okulla veya toplumla bütünleşememiş gençler gelir. Bu nedenle, gençlere sağlık, eğlence, eğitim, istihdam konularında olanaklar tanınmalı; toplumda zorluklarla karşılaşan kesimlere ekonomik bütünleşme, konut gibi sorunlarına detaylı yaklaşımlarla özel önem verilmelidir.

Etkili bir kent güvenlik politikası için; emniyet güçleri ve yerel halkın yardımlaşması: emniyet güçleri güvenlik etkisini arttırmak için; kent sakinleri ve temsilcileriyle iyi bir diyalog geliştirmelidir. Bu koordinasyon ve diyalog için, ortak çalışmayla, yerel izleme birimleri oluşturulup, yeni yöntemler geliştirilmelidir.

Uyuşturucu karşıtı yerel politikaların oluşturulması ve uygulanması: uyuşturucu bağımlılığı kendi bir suç olmasının yanında suçun oluşumuna neden olan çeşitli faktörleri içermektedir. Uyuşturucu satıcılarının yakalanması uzman polis ve hukuk otoritelerinin görevidir, aynı zamanda uyuşturucu talebini en aza indirmek toplumun görevidir. Uyuşturucuyla mücadele politikalarının oluşturulmasında, tüm ilgili ve yardımcı birimlerle ortak çalışacak uzman bir birim oluşturulmalıdır. Uyuşturucuyla mücadelede yardımcı tüm birimlerin eğitimine, okul içi ve dışında gençlere yönelik uyarı programlarının yapılmasına, şırınga ve uyuşturucu muadili diğer ilaçların satışına özel koşulların getirilmesine özel önem verilmelidir.

Suçların tekrarını önleyici programlar ve hapis cezaları yerine alternatif çözümler üretilmesi: cezaevi tecrübesi, sabıkalının yeniden suç işlemesine yol açmaktadır. Bu nedenle suçluyu olabildiğince çabuk topluma kazandırmak ve oluşabilecek yeni suçları engellemek amacıyla alternatif cezalandırma sistemleri geliştirilmelidir. Ayrıca cezaevlerinin suçluları ıslah etme işlevini beslemek üzere kültür ve eğitim faaliyetlerini bu alanlara sokmak ve toplumu suçlunun serbest bırakılmasına hazırlamak gerekmektedir.

Yerel güvenlik politikasının temel unsuru olarak mağdurların korunması: suçla karşılaşanlara yapılacak yardımlar, destek programlar ve suçlunun topluma kazandırılması çabası toplum için manevi bir görevdir. Bu tür yaklaşımlar toplum tarafından ortaklaşa oluşturulmalıdır. Ayrıca mağdurlara gerekli destek ve rehberlik hizmetlerini sağlayacak özel birimler oluşturulmalı; tanıklığı teşvik edici düzenlemelerle mağdurlara destek sağlanmalıdır.

Suçların önlenmesine öncelik verilmesi ve buna bağlı mali kaynakların yaratılması: Yüksek suç oranı, Avrupa kentlerinde yaşamın temel sorunlarıdır. Bu sorunların ve önleyici tedbirlerin kapsamlı şekilde tartışılmasına rağmen, yerel yönetimler henüz bu sorunlara yeterli mali kaynakları aktarmamaktadır.

Aktarılabacak fonlar; suç önleme birimlerine, yeni yöntem ve tekniklere, uyuşturucu karşıtı politikaların oluşturulmasına, suçun tekrarını önleyici programlara ayrılmalı ve mağdurlara yardım ve cezaevlerine alternatif yaklaşımlar gibi çalışmalarda kullanılmalıdır.

Kent güvenliğinin sağlanması ve suçların önlenmesi için ortaya konan ilkeler, Kentsel Şart'ın tamamında hâkim olan işbirliği ve dayanışma; hak ve sorumlulukların sahiplenilmesi; stratejik yönetim anlayışının yerleştirilmesi şeklinde temel anlayış üzerine kurulmuştur. İlkelerden anlaşılacağı üzere kentsel güvenliğin sağlanmasında yeni yönetim anlayışı, suçun azaltılması değil; suçun ortaya çıkmadan önce önlenmesine yoğunlaşmaktadır. Bunun gerçekleşmesi için suçla mücadele yöntemlerinin çeşitlenmesi; güncel, kapsamlı istatistik ve bilgilere dayalı yerel güvenlik politikasının oluşturulması; suçun oluşmasına neden olan kök nedenlerin ortadan kaldırılmasına yönelik kentsel çevrenin iyileştirilmesi ve suça yatkın kesimlerin bu yatkınlığını ortadan kaldıracak ve toplumla bütünleşmesini sağlayacak tedbirlerin alınması; cezaevlerinin ıslah etme amacına yönelik iyileştirmeler ve cezaevi uygulamalarına alternatif çözümler geliştirmek gibi suçla mücadelede önleyici ve azaltıcı tedbirleri öngören stratejik güvenlik yönetimi anlayışı benimsenmiştir. Bu anlayışın başarılı olması için ise çözümde ortaklık temelinde politikaların oluşturulması, bu politikaların yürütülmesinde ilgili birimlerin birbiri arasında ve toplum arasında işbirliği ve dayanışma kültürünün benimsenmesini gerektiren yaklaşım ortaya konmuştur. Politikalar ve uygulamalar, uzman birimler tarafından, tüm yardımcı birimlerle arasında koordinasyonu sağlayarak ve yerel halkla işbirliği ve yardımlaşmada bulunarak gerçekleştirilmelidir. Kentlerin güvenli alanlara dönüştürülmesi için kent sakinleri ve temsilcileri arasında iyi bir diyalog geliştirilmelidir. Özellikle, uyuşturucuyla mücadelede ve mağdurların kollanmasında kentlilerin sorumlu olduğu belirtilmiştir.

Avrupa Kentsel Şartı ile önemle üzerinde durulan kentsel güvenlik hakkına ilişkin dikkat edilmesi gereken husus, kentsel güvenlik kavramının suçla mücadele çerçevesinde yorumlanmasıdır. Kentsel Şart'ın ilkelerinin tümü gözden geçirildiğinde, ancak çoğu ilkelerin bütünsel olarak ele alınması ve hayata geçirilmesiyle kentsel güvenliğin sağlanabileceğini söyleyebiliriz. Çünkü özellikle gelişmekte olan ülkelerde, suç olgusunun yanında; sağlıksız yerleşim alanlarının ve yaşamaya elverişli olmayan konutların varlığı, kalitesiz ve denetimsiz şekilde

hizmetlerin sunulması doğrudan kentlilerin güvenli yaşam hakkına yönelik tehditleri oluşturmaktadır. Bu nedenle, Kentsel Şartın benimsediği yaklaşım doğrultusunda ülkemizdeki ve yerel yönetimlere özgü şartlara uygun olarak daha kapsamlı şekilde her kent için kentsel güvenlik politikası oluşturulmalıdır.

1.3.3. Uluslararası Belgelerde Güvenlik Hakkı

Avrupa Kentsel Şartı'nın kabulü ile kentsel haklar ilk kez ortaya konmuştur. Avrupa Kentsel Şartında kentlilere tanınan hakların başında gelen kentsel güvenlik hakkı, bu tarihten itibaren çeşitli belgelerde yer almıştır. Bu düzenlemeler aşağıda incelenecektir.

Avrupa Kentsel Şartının kabulünün ardından, 1994 yılında "Kentte Kadın Hakları Şartı" (European Charter for Women in the City) kabul edilmiştir. Şart ile kentte kadınlara yönelik 12 ilke sıralanmıştır. Kentte kadınlar ve aktif vatandaşlık; Kentte kadınlar, karar alma ve demokraside eşitlik; Kentte kadınlar ve eşit olanaklar; Kentte kadınlar ve katılım; Kentte kadınlar ve günlük yaşam; Kentte kadınlar ve sürdürülebilir kalkınma; Kentte kadınlar, sosyal güvenlik ve hareket kabiliyeti; Kentte kadınlar, konut ve yerleşim hakkı; Kentte kadınlar ve cinsiyet baskısı; Kentte kadınlar, eğitim ve yerel deneyimler; Kentte kadınlar, medyanın rolü ve deneyimlerin iletimi şeklinde başlıklarla kentte kadınların yaşamlarını kolaylaştırma ve politikalara katılımını sağlama amaçlı 11 madde açıklanmıştır. Son madde ile sayılan ilkelerin uygulanabilirliğinin sağlanmasının koşulu açıklanmıştır. Şartın ve şartta sayılan maddelerin uygulanabilirliğinin sağlanması bir Avrupa ağı üzerinden bilgi alışverişinin sağlanmasına bağlıdır. Davranışların değiştirilmesi ve pro-aktif programlar için bilgi alışverişine yönelik bir Avrupa ağı önemli bir araçtır. Kadınlar arasında dünya çapında dayanışmanın geliştirilmesi noktasında, bu ağı diğer uluslararası ağların bağlanması önemlidir.

Şartın 7. maddesinde kadınlar için kentsel güvenlik hakkı yer almıştır. Kadınların kentlerde tehlikelere karşı daha savunmasız olması sebebiyle, güvenlik hakkının sağlanmasında kadınlar ve diğer dezavantajlı gruplara yönelik özel önem verilmelidir. Madde ile kadınlar için güvenlik ve hareket kabiliyeti değişim için kilit unsurlar olarak belirtilmiştir:

Her kadın ve özellikle sosyal haklardan yoksun ve izole alanlarına sıkışmış kadınlar, kentin ekonomik, sosyal ve kültürel yaşamından yararlanmak ve rahatça hareket etmek için kolaylıkla toplu taşıma araçlarına ulaşabilmelidir. Kadınların da kentsel hakları vardır;

Kentlerde gece ve gündüz güvenliği, kadınların görüşleri dikkate alınarak tamamen yeniden düşünülmelidir. Şiddet ve saldırganlık fiillerine karşı kadınların savunmasız birer hedef olmasından dolayı, şehir planlamasının buna uygun şekilde dikkatlice düşünülmesi ve yeniden incelenmesi gerekmektedir.

Sosyal ve kültürel olarak dışlanarak, kendi izole alanlarına sıkışan kadınlar daha fazla risk altındadır. Bu nedenle, kadın kentlilerin, hareket kabiliyetinin arttırılması için politikalar oluşturulurken onların ihtiyaçlarına özel önem verilmelidir.

Güvenli kent, herkes ve özellikle kadınlar için hareket kabiliyetini teşvik edecektir. Güvenli hissetmek, sosyal uyumun sağlanmasına büyük ölçüde katkı sağlayacaktır.

Kentsel güvenlik hakkının yer aldığı diğer metin “Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı” (European Charter for the Safeguarding of Human Rights in the City)’dir.

“Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı” Birleşmiş Milletler Deklarasyonunun 50. Yıl dönümü münasebetiyle 1998 yılında yapılan konferansla doğmuştur. Şart, 2000 yılında tamamlanmış ve 2006 yılına kadar, 21 ülkede 350’den fazla kent tarafından onaylanmıştır.¹⁰⁴

Şart ile kırsal alanlardan kentlere göçlerin devam ettiğini ve insanlığın geleceğinin kentlerde olduğu ifade edilmiştir. Kentler her çeşit buluşmanın mekânı olmasından ötürü hem iyiliklerin hem de kötülüklerin merkezidir. Kentler barındırdığı çeşitlilik nedeniyle her türlü çelişki ve tehlikenin yuvası iken; aynı zamanda dayanışma ilkesine bağlı olarak kentsel ve sosyal uygulamaların yoğunlaştığı alandır. Kentte yaşadığımız süreç doğrultusunda yeni hakların tanınması yükümlülüğü üstümüze yüklenmektedir. Bu nedenle bugünkü kent yaşantısı bazı hakların daha açık tanımlanması zorunluluğunu içermektedir.¹⁰⁵

Şartta, Avrupa “demokrasiye erişim için açıklık koşullarının olduğu yer” olarak ifade edilmiştir. Bu nedenle tüm kentliler için vatandaşlığa katılım bir fırsattır.

¹⁰⁴Brown ve Kristiansen, Urban, p. 18.

¹⁰⁵ UNESCO-UN HABITAT-ISS, “European Charter for the Safeguarding of Human Rights in the City”, (2006), **International Public Debates Urban Policies and the Right to the City**, Paris, 2006, (Safeguarding), p. 174.

Ancak bu haklar herkese ait olduğu için kentliler, tüm hakları diğer kentlilerle özgürlük ve dayanışma içinde kullanmayı taahhüt etmelidir.¹⁰⁶

Şart, kentlilerin talep ettiği haklara yönelik destek noktaları oluşturmak; hak ihlallerini tanımak ve onlara son vermeyi amaçlamaktadır. Ancak şartta ifade edilen amaçlara ulaşılmasının, kent sakinlerinin kendi çabalarına bağlı olduğu belirtilmiştir.

Şartın birinci maddesi kent hakkına ilişkindir. Bu madde ile kentlerin içinde yaşayan tüm kişilere ait ortak bir alan olduğu ifade edilmiştir. Kentlilerin politik, sosyal ve ekolojik olarak kendilerini geliştirme koşullarına erişim hakkı ve aynı zamanda dayanışma sorumluluğunun olduğu belirtilmiştir.

Şart 5 bölüm ve 28 maddeden oluşmuştur. “İnsan haklarına erişebilirlik garanti mekanizmaları” isimli 5. Bölüm’de kentsel güvenliğe ilişkin bir madde yer almaktadır. 26. Madde ile şart, “komşuluk ve güvenlik” görevlisi olarak, belediye zabıtası teşkilatının, yüksek kalitede gelişimlerinin sağlanmasının şartı imzalayan şehirlerde desteklendiği ve bu görevlilerin kentsel eğitim için bir güç ve suçla mücadelede önleyici politikaların uygulayıcısı olduğu ifade edilmiştir.

Kentsel hakların düzenlendiği ve kentsel güvenlik hakkının kentlilere tanındığı diğer metin “Dünya Kent Hakkı Şartı” (World Charter on the Right to the City, 2004)’dır;

Çoğu kent kentlilere eşit şartlar ve fırsatlar sunmaktan uzaktır. Kentsel nüfusun önemli bir kısmı ekonomik, sosyal, kültürel ya da etnik yapısı ya da yaşı veya cinsiyeti nedeniyle, temel ihtiyaçlarını karşılamakta kısıtlı veya tamamen yoksundur. Bu durum kentsel haklar için mücadeleyi amaçlayan sosyal hareketlere sebep olmuştur.¹⁰⁷

2001 yılında “Dünya Sosyal Forumu”ndan beri temas halinde olan sivil toplum kuruluşları öncelikle dayanışma, özgürlük, eşitlik, saygınlık ve sosyal adalet ilkelerine dayanan, kentsel toplum ve yaşam tarzı için sürdürülebilir bir model önermek için problemi analiz etmekte ve tartışmaktadır. Bu modelin temeli, farklı kentsel kültürlerle saygı ve kent ile kırsal çevre arasındaki dengeyi sağlamaktır. Brezilya’da 2001 yılında gerçekleşen Dünya Sosyal Formundan beri, kentlerin daha demokratik, insancıl ve sürdürülebilir olması için sosyal mücadelelerle ilgilenen bir

¹⁰⁶ UNESCO-UN HABITAT-ISS, Safeguarding, p. 174.

¹⁰⁷ UNESCO UN-HABİTAT ISS, “World Charter on the Right to the City”, **Discussion Papper, Urban Policies and the Right to the City, Public Debate**, Paris, 2005, (2005), p. 9.

grup sosyal hareketler; hükümet-dışı organizasyonlar; profesyonel kurumlar; forumlar; ulusal ve uluslar arası ağlar, kentlerde tüm insanları saygınlık içinde yaşamasını garanti altına almak için sivil toplum; yerel otoriteler; ulusal ve uluslararası organizasyonlar tarafından girilmiş tedbirler ve sorumlulukları betimleyen Dünya Şartı'nın taslağını hazırlamışlardır.¹⁰⁸

Kentsel haklara ilişkin bu şart, kentsel mücadeleye katkı sağlamayı ve kentsel hakların uluslararası insan hakları sistemi içinde tanınması sürecine yardım etmeyi amaçlayan bir araçtır. Bu hak tüm kent yaşayanlarının, özellikle savunmasız ve güçsüz olanların, ortak hakkı olarak anlaşılmalıdır.

Şartın 11. maddesi güvenlik hakkına ilişkindir:

Kamu güvenliği ve çok kültürlülük dayanışma ve barışa dayalı bir arada var oluş hakkı;

Kentler, kamusal güvenlik; barış içinde bir arada yaşama; ortaklaşa kalkınma ve dayanışma uygulamalarına ilişkin koşulları yaratmak için kendilerini adanmıştır. Bu bağlamda, farklılığa saygı duyulması ve ayrımcılık yapmaksızın tüm kentlilerin bellek ve kültürel kimliğinin korunması sağlanmalıdır.

Güvenlik güçlerinin yüklendiği ilkeler, öncelikle kentsel haklara saygı ve onların korunmasını içermelidir. Kentler, kendi denetimleri altındaki güvenlik görevlilerinin güç kullanımının, yasal hükümlere ve demokratik denetimlere uygun olmasını garanti etmelidir.

Kentler güvenlik güçlerinin değerlendirme ve kontrolünde, tüm kentlilerin katılımını garanti etmelidir.

Kentsel güvenliğe ilişkin diğer belge 2005 yılında Montreal Kent Konseyi tarafından kabul edilmiş ve 2006 yılında yürürlüğe girmiş olan “Montreal Hak ve Sorumluluklar Şartı” (Montreal Charter of Rights and Responsibilities)’dir. Şart, kentliler, seçilmiş görevliler ve yerel yönetimler arasında yakın bağları teşvik etmektedir. Şart ile kent ve kentli arasında yeni bir ilişki kurulması amaçlanmaktadır.¹⁰⁹ Şart’ta kullanılan kentli terimiyle kastedilen anlamın, kent sınırları içinde yaşayan herkes olduğu belirtilmiştir.¹¹⁰

“Birlikte daha iyi yaşam için anahtar” olarak ifade edilen Montreal Şartı, kentlilerin hak ve sorumluluklarına ilişkin bir çerçeve oluşturmak için kentlilerle birlikte çalışan bir kenti taahhüt etmektedir. Kent hem bir toprak parçası, hem de tüm

¹⁰⁸ UNESCO UN-HABİTAT ISS, 2005, p. 9.

¹⁰⁹ UNESCO-UN HABİTAT-ISS, Safeguarding, p. 188.

¹¹⁰ Montreal Charter of Rights and Responsibilities, m/30.

kentlilerin aralarında geliştirecekleri “insana saygı”, “hoşgörü”, “barış”, “özümseme” “eşitlik” değerlerinin olduğu bir yaşam alanıdır.¹¹¹ Bu değerlerin paylaşımı, kentliler ile kent arasındaki sorumlu, üretken ve uyumlu ilişkiler için gereklidir.¹¹²

Montreal Şartının 6. Bölümünü güvenliğe ayırmıştır:

*Kentlilerin güvenlik hakkı vardır ve bu haktan sürekli fayda sağlanması için kentliler, Montreal yönetimine ortak bir çaba içinde katılırlar. Kentliler bu çabaya, bu bölümde belirtilen, özellikle önleme tedbirlerini vurgulayan taahhütler ile tutarlı aktiviteleri gerçekleştirerek katkıda bulunmaktadır.*¹¹³

*Montreal’e Vaat edilenler;*¹¹⁴

- Bölgeyi güvenli şekilde geliştirmek,
- Toplumda anahtar oyuncularla ortaklık içinde, kadınlar için güvenliği amaçlayan özel önlemleri desteklemek,
- Park, ortak eğlence tesisleri gibi kamusal alanların güvenli kullanımını sağlamak,
- Kentsel görevliler ve kamu güvenliği ile ortaklık içinde, kentlilerin farkındalığını arttırmayı ve bu konuya ilişkin katılımını amaçlayan koruyucu tedbirleri desteklemek,
- İnsanları ve insanların mal ve mülklerini korumak.

¹¹¹ Alison Brown ve Annali Kristiansen, “Montreal Charter of Rights and Responsibilities”, **Urban Policies and the Right to the City; Rights, responsibilities and citizenship**, UNESCO-UN HABİTAT, 2009, (Montreal), p. 63.

¹¹² Montreal Charter of Rights and Responsibilities, http://ville.montreal.qc.ca/portal/page?_pageid=3036,3377732&_dad=portal&_schema=PORTAL (09.01.12)

¹¹³ Montreal Charter of Rights and Responsibilities, m/25.

¹¹⁴ Montreal Charter of Rights and Responsibilities, m/26.

İKİNCİ BÖLÜM

KENT VE GÜVENLİK

2.1. GÜVENLİK KAVRAMI

2.1.1. Güvenlik Kavramında Devlet

Güvenlik olgusu yaşanan olaylar, ortaya çıkan yeni durum ve ihtiyaçlar doğrultusunda, kendine ait kavramsal sınırlamaları daima genişletme eğilimindedir. Bu nedenle güvenlik kavramının, belirli bir çerçevede ve dar sınırlar dâhilinde tanımlamak oldukça zordur.¹¹⁵

Türk Dil Kurumu Sözlüğüne göre güvenlik, toplum yaşamında yasal düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumu, emniyet anlamına gelmektedir.¹¹⁶ Kavramın ilk kısmı güvenliğin objektif yönünü ifade ederken, ikinci kısmı ise bireylerin güvende olma hissiyatını içeren subjektif yönünü ifade etmektedir.

Bu husus Batı dillerinde kullanılan Latince kökenli “securitas” kelimesinden türetilen security kelimesinde de geçerli bir durumdur. Security, kaygıdan uzak olma ve güvende hissetme durumunu ifade etmektedir.¹¹⁷ Aynı kökten türeyen Fransızca “sécurité” ve “sureté” kelimelerinin ifade ettiği anlamlar birbirinden farklıdır.¹¹⁸ Zaman zaman birbiri ile örtüşen anlamları olmakla birlikte bu iki kelime arasında ki belirgin farklar, günümüzde güvenlik politikalarının oluşumunda ve uygulamalarında yöntem ve tarafların konumunu anlamak açısından önemlidir.

“Sureté” tehlikenin olmayışı anlamına gelmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta kavramın objektif niteliğidir. Kavram devlet ve toplum yapılanması açısından somut ve ciddi sorunları işaret etmekte ve daha çok devlet güvenliğini ilgilendiren hususlarda ya da merkezde görev yapan birimler için kullanılmaktadır. Bu nedenle bu kapsamda sorunlarla mücadelenin, klasik güvenlik tedbirleriyle

¹¹⁵ Ufuk Ayhan, Ayhan, **Metropol Alanlarda Kamu Güvenliği**, Kripto, Ankara, 2008, s. 124.

¹¹⁶ Türk Dil Kurumu, tdkterim.gov.tr/bts/

¹¹⁷ Oxford Wordpower Dictionary, ed. Miranda Steel, Oxford University Press, 2000, pp. 578,591.

¹¹⁸ Mehmet Ali Bal, **Modern Devlet ve Güvenlik**, IQ Kültür ve Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2003, s. 19.

yapılması mümkündür. “Securité” yani güvenlik olarak ifade edebileceğimiz kavramı garanti, güven, rahatlık, huzur temin ve garanti etmek, düzen, barış gibi kelimelerle eş anlam taşımaktadır. Güvenlik kavramı sübjektif bir kavramdır ve ifade ettiği anlam duygulara gönderme yapmaktadır. Kavramla tanımlanan tehlikenin olmaması durumu tehlikeyi gösterir bir kanıtın bulunmaması değil, kişilerin psikolojik olarak güvenlik içinde olma durumudur. Bu nedenle tehlikenin olmaması durumunu doğrulayan özne bireydir.¹¹⁹

Türkçe güvenlik kelimesinin İngilizce’de security kelimesi ile benzer şekilde bir anlam ihtiva etmesine rağmen, politika ve uygulamalarda ülkemizde güvenlikten ziyade asayiş algısının ağırlığını hissettirdiğini görmekteyiz. Farsça kökenli olan asayiş kelimesi “bir yerin düzen ve güvenlik içinde bulunması durumu, düzenlilik, güvenlik” şeklinde tanımlanmaktadır. Kavram, bireysel güvenlik algısından bağımsız şekilde, objektif unsurları ifade etmekte ve suç olaylarının aydınlatılması ve suçluların adalete teslimi gibi bir çerçevede işlevsellik kazanmaktadır. Ülkemizde güvenlik hizmetlerinin yerine getirilmesinde hâkim olan merkezi yapı ve yakın bir zamana kadar güvenliğin ağırlıklı olarak suç sonrası faaliyetler şeklinde ele alınması göz önünde bulundurulduğunda güvenlik kavramından ziyade, asayiş kavramına uygun bir yönetsel ve zihinsel yapının hâkim olduğunu söyleyebiliriz. Bu alanda yaşanan dönüşüm ise asayiş algısından güvenlik algısına evrilen düşünsel boyutu belirgin hale getirmektedir. Bu konuya daha sonra tekrar dönecektir.

“Hukuki güvenlik, kanun karşısında eşitlik sağlanması, eziyet ve işkence yapılmamasıdır. Kişisel güvenlik başta yaşama hakkı olmak üzere kişi dokunulmazlığına ve hürriyetine sahip olmak demektir. Sosyal güvenlik ise refah devlet anlayışının bir gereği olarak ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Sosyal güvenlik devletin, kişilerin ve ailelerin yaşamlarını ve çalışma faaliyetlerini engelleyecek, ortadan kaldıracak veya ek yük getirecek muhtemel durumlara karşı garantiler yaratmak amacıyla kolektif önlemlerin tümüdür.”¹²⁰

Bugüne kadar güvenlik olgusu başka konular ve alanlarla bitişik olarak incelenmiştir. Bu nedenle salt güvenlik olgusu üzerine yoğunlaşmış çalışmalar oldukça azdır. Bunun nedeni kavramın görecelilik özelliğinden kaynaklanmaktadır.

¹¹⁹ Bal, ss. 19-21.

¹²⁰ Güven Şeker, **Polisin Kent Güvenlik Uygulaması ve Yönetim Modeli**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2009. s. 154.

Güvenlik kavramı bireysel ve toplumsal açıdan bir ayniyet taşısa da, dayandığı kültürel ve siyasal temelleri, uygulama biçimleri, bağlı olduğu hukuk sistemleri, bireysel ve toplumsal öncelikleri, gelişmişlik düzeyleri ve geliştirilen araçları gibi çeşitli yönlerden değişiklik göstermektedir. Bunun yanında güvenlik kavramı, zaman içerisinde sürekli gelişen ve günün şartlarında karşılaştığı tehditlerde ayna-görüntü ilişkisi içinde konumlanan bir nitelik taşımaktadır.¹²¹ Ayrıca akademik düzeyde güvenlik kavramının ihmal edilmesinde kavramın çoğunlukla uluslar arası ilişkiler alanının bir parçası olarak görülüp bu alanda sahiplenmesinin payı vardır.

Devlet açısından güvenlik milli güvenlik, kamu güvenliği ve yaşam alanı güvenliği olarak üç başlık altında incelenebilir. Kamu güvenliği kavramının vatandaşların güvenliğinin sağlanması ve vatandaş ile devlet arasındaki üst düzey ilişkiler sistemini devam ettiren kamu düzeninin güvenliği boyutu bulunmaktadır. Kısacası kamu güvenliği vatandaşların yaşam haklarının devlet sorumluluğu çerçevesinde yerine getirilmesi görevini ifade etmektedir. Yaşam alanı güvenliği ise daha üst düzeyde olan devletin güvenliği ya da kamu düzeninin güvenliği gibi kavramların dışında kalan, bireylerin her türlü günlük yaşamlarında bireylerle ve bireylerin temel kamu hizmetlerini veren yapılarla olan ilişkilerini kapsamaktadır.¹²²

Kent güvenliği ya da diğer deyişle “Yaşam alanı güvenliğini belirleyen ve yöneten esasları ortak bir paylaşım ve sorumluluk mekanizmasına dönüştürmek gerekir. Bu nedenle yaşam alanı güvenliği, merkezi kamu hizmetlerinin bir parçası olmakla birlikte uygulamaları yerel yönetimlerin sorumluluğu ve katkısıyla gerçekleştirilmelidir.”¹²³

Güvenlik kavramına ilişkin genel algı devlet ve onun temel unsurlarının korunması, savunma yani askeri boyutuyla bir değerlendirme üzerinde yoğunlaşmaktadır. Ancak böyle bir algı hem kavramın taşıdığı anlamın idrak edilememesi, hem de zihinsel ve yönetsel yapının günün şartlarına kendini uyarlamamasının bir yansımasıdır. Güvenlik kavramı, savunma anlayışından çok daha geniş içerik arz etmektedir. Güvenliğe ilişkin bu algı soğuk savaş dönemi tehditlerine yönelik savunma anlayışının bir uzantısıdır.

¹²¹ Bal, ss. 15-16.

¹²² Ayhan, ss. 130-131.

¹²³ Ayhan, s. 132.

Küreselleşme süreci içinde karşılaşılan güvenlik sorunların klasik güvenlik kavramsallaştırılmasıyla tanımlanması yetersiz ve yanıltıcıdır. Eski dönemlerde kendi kendine yeten toplumlar için güvenlik sorunu genellikle dışsal bir konu olup toplumların fiziksel varlığına tehdit şeklindeydi. Modern dönemde vücut bulan ulus devlet aygıtının en temel işlevi ve varlık nedeni de toplumun varlığına dönük dış kaynaklı tehditlere karşı güvenliği sağlamaktır.¹²⁴ Şimdiden çok farklı tehditlerle karşı karşıya bulunduğumuz soğuk savaş döneminde, kolektif savunma birinci öncelikli olup; görev umumiyetle askerlere düşmekte ve bir saldırı durumunda toprak bütünlüğünden ve özgürlüğün korunmasından sorumlu ilk kurum orduydur. Türkiye'nin konumu gereği her türlü tehdit'e karşı hazırlıklı olması zorunluluğu bulunmakla birlikte, günümüzde güvenliğe yönelik tehditler çeşitlenmiş ve tamamen askeri olma niteliği değişmiştir.¹²⁵ Özellikle soğuk savaş dönemine kadar güvenlik yalnızca askeri ve polisiye varlığa dayanırken, artık dünyamızda insan hakları ve ekonomi eksenine doğru kaymaya başlamıştır.”¹²⁶ Küresel düzlemde güvenliğe yönelik eski tür tehditler kadar zorlu olan yeni tür ve çok çeşitli tehditlerin ortaya çıkışı ile güvenliğin daha kapsamlı ele alınması yönünde bir takım yaklaşım farklılıkları olmuştur.¹²⁷ BM Güvenlik Konseyi'nin 1992'de yayımladığı bildirge, güvenlik sorununa getirilen yeni ve bütünsel yaklaşıma örnek oluşturacak şekilde, güvenlik kavramının aldığı geniş kapsamlı yaklaşımı resmen kabul etmiştir. “İstikrarsızlığın, ekonomik, toplumsal, insani ve ekolojik alanlardaki askeri olmayan kaynaklarının, barış ve güvenliği tehdit etmeye başladığı” ifadesinin bildirgede yer alması ile daha önce küresel güvenlik tartışmalarında sınırlı yere sahip olan insani konular ve ahlaki sorunlar, merkezi konuma sahip olmuştur.¹²⁸

Bu kapsamlı yaklaşım ile güvenlik salt devletin korunmasını esas alan “ulusal güvenlik” anlayışından birey ve toplumu da içine alan ve önceleyen “insan

¹²⁴ Davut Ateş, Küresel Şehirde Güvenlik Sorunu, **ODTÜ Gelişme Dergisi**, Cilt: 36, Sayı: 1, 2009, s. 3.

¹²⁵ Willem F. Van Eekelen, “Avrupa Bağlamında Güvenlik Sektörü Yönetişiminin Parlamenter Boyutu”, **Güvenlik Sektöründe Demokratik Gözetim: Türkiye ve Dünya**, (Ed. Volkan Aytar), TESEV Yayınları, İstanbul, 2005, s. 39.

¹²⁶ Evrensel: Helsinki Nihai Senedi'nin 25. Yılı, <http://www.ntv.com.tr/news> 12.11.2005'ten aktaran Ayhan, s. 339

¹²⁷ Hans Born, **Güvenlik Sektörünün Parlamenter Gözetimi: İlkeler, Mekanizmalar ve Uygulamalar**, çev. Esra Ortakan ve Alper Kaliber, TESEV Yayınları, 2003, ss. 15-16.

¹²⁸ Jeff Crisp ve diğerleri, (Ed.), **Dünya Mültecilerinin Durumu 1997-1998, Bir İnsanlık Sorunu**, Oxford University Press, Türkçe Baskı, Türkçe Ed. Yeşim Boyacılar ve diğerleri, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye Temsilciliği, Ankara, 1997, s. 12.

güvenliği” anlayışına evrilmiştir. Böylece bu dönüşüme kadar askeri boyutu ile algılanan güvenlik meselesinin siyasi tehditler, ekonomik tehditler, çevresel ve insan kaynaklı tehditler ve toplumsal tehditler şeklinde kategorileştirebileceğimiz daha geniş boyutta sorgulanması gündeme gelmiştir.¹²⁹

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı’nın İnsani Kalkınma Raporu söz konusu yeni yaklaşımın oluşmasında önemli bir rol oynamıştır. Bu yayının 1994 baskısında da açıklandığı gibi, insan güvenliğinin iki temel boyutu bulunmaktadır: açlık, hastalık ve baskı gibi kronik tehditlerden ve günlük yaşamın akışına müdahale edecek ani ve zararlı tehditlerden korunma. Raporda; insan güvenliğinin ortadan kalkışının yavaş ve sessiz bir süreç olabileceği gibi, ani, sarsıcı bir olağanüstü durumla da olabileceği ifade edilmektedir.¹³⁰

Büyük ölçüde soğuk savaşın sona ermesiyle ortaya çıkan yeni güvenlik yaklaşımı ile son on yılda güvenlik ve ülke güvenliği kavramlarının, uzmanlar, politikacılar ve diğer karar alıcılar tarafından köklü bir yeniden değerlendirmeye tabi tutuldu. Çeşitli uluslar arası kuruluşların çabalarıyla şekillenen yeni güvenlik kavramını üç temel niteliği; kavramın son yıllarda daha kapsamlı ve bütünleşik bir anlam kazanması; artan şekilde tanınmaya başlanan, devletlerin güvenliği ile devlet denen siyasi ve coğrafi birimlerde yaşayan vatandaşların refahı arasında sıkı ilişki kurulması; rekabet ve çatışma odaklı geleneksel yaklaşım aksine, uluslararası işbirliğine verilen önemin büyümesidir.¹³¹

2.1.2. Kamu Hizmeti Olarak Güvenlik

Güvenlik insanoğlunun var oluşundan beri önemli bir ihtiyaç olmuştur. Tüm canlılar varlığını koruma ve sürdürme içgüdüğü ile hayata gelmektedir. Bireysel bir ihtiyaç olan güvenlik, toplumsallaşma ile birlikte kolektif bir nitelik kazanmış ve toplumsal sürdürülebilirliğin temel şartlarından biri olmuştur. Bir ülkenin toplumsal sürdürülebilirliği ve gelişmesi savaş, çatışma gibi durumlar neticesinde doğrudan bozulurken, aynı zamanda güvenliğin bir tehdit veya risk altında olması veya öyle olduğu yönünde bir toplumsal algı oluşması ile de bozulmaktadır. Genel bir

¹²⁹ Born, ss. 15-16.

¹³⁰ Crisp ve diğerleri, s.14.

¹³¹ Crisp ve diğerleri, ss. 11-13.

güvensizliğin hâkim olduğu koşullarda bireyler birlik ve bütünlük oluşturmamakta ve ülkenin gelişmesi için gereken toplumsal rollerini yerine getirememektedir. Ülkelerin kalkınması ve gelişmesi için gerekli olan üretim faaliyetleri, bilimsel ve teknolojik gelişmeler, kültür ve sanat faaliyetleri güvenli ortamdaki toplumsal rollerin üretkenliği ile mümkündür. Bunun yanında ülkelerde insani, demokratik gelişmeler özgür bir ortamın varlığına ve bu özgür ortamın varlığı da güvenlik ve huzurun sağlanmasına bağlıdır.

Güvenliğin bireysel bir ihtiyaçtan toplumsal bir ihtiyaca dönüşmesi bir zorunluluk sonucu gerçekleşmiştir. İnsan dışındaki canlıların kendini korumak üzere çeşitli fiziksel donanımlara sahip olmasına rağmen, bu donanımdan mahrum olan insanlar akıllarını kullanarak kendi varlıklarını sürdürmüşlerdir. Tek başlarına sağlayamadıkları güvenliklerini sağlamak üzere diğer insanlarla iletişim kurmuşlar ve ortak güvenliğin sağlanması için işbirliği yapmışlardır. “İnsanlar arası iletişimin ilk ve en alt düzeydeki biçimi, bireysel savunma insiyakı, bir sonraki aşama ise kendini koruma için başkasıyla beraber hareket etmeyi gerekli kılan işbirliği davranışdır.”¹³² İnsanların zorunlu ihtiyaçlarını giderebilme sürecinde buldukları işbirliğine dayanan çözüm yolu, toplumsallaşmanın da başlangıcı olmuştur.

Toplumsallaşmanın ve devletli toplumun ortaya çıkışı ve nedenleri üzerine farklı düşünceler olmakla birlikte, bu süreçte güvenlik ihtiyacının etkili olduğu yönünde çıkarımlara varabileceğimiz önemli kuramlar bulunmaktadır.

Tarih kuramcısı ve sosyolojinin öncüsü olarak tanınan filozof İbn-i Haldun¹³³ toplumsallaşmanın ve devletli toplum düzeyine geçmenin doğal bir süreç olduğunu ve insanların doğal ihtiyaçları neticesinde gerçekleştiğini söylemektedir. Haldun’a göre insanların toplum yaşamına geçmesi beslenme ve güvenlik ihtiyaçları doğrultusunda verdikleri akli kararlar ile olmuştur. İnsanlar hayatlarını devam ettirmek için gerekli olan gıdayı elde etmede yeterli kudrete sahip değildir. Kendi başlarına beslenmesi için yeterli gıdayı elde edemeyen insanlar, diğer insanlar ile işbirliği yaparak güçlerini birleştirerek ihtiyacından fazla gıdaya sahip olur. İnsanları toplum halinde yaşamaya iten zarurettten ikincisi ise güvenlik ihtiyacıdır. İnsan dışındaki tüm canlılar, kendilerini korumak için kuvvet ve fiziksel donanımlara

¹³² Turgut Cansever, **İslamda Şehir ve Mimari**, İz Yayıncılık, İstanbul, 1997.

¹³³ İbn-i Haldun, **Mukaddime 1**, (Ed. Süleyman Uludağ), Dergah Yayınları, İstanbul, 1982, ss. 271-276.

sahiptir. Buna karşılık kendini diğer canlılara karşı korumak isteyen insanın kuvveti ve fiziksel donanımları diğer canlılar ile mücadele etmede yetersizdir. Ancak insanların, kendileri dışındaki canlılarda bulunan kuvvet ve fiziksel donanımlarına karşılık “fikir ve elleri” vardır. Aklını kullanan insanlar kendilerini savunmak için savunma araçları geliştirmişler ve bu araçları kullanmak için tek başlarına güçlerinin yetmemesi nedeniyle diğer insanlarla yardımlaşmak zorunda kalmışlardır. Bu zorunluluk sonucu toplum halinde yaşamaya başlayan insanların tabiatlarında bulunan saldırma ve haksızlık yapma güdüsüne karşı da insanları birbirine karşı korumak gerekmektedir. Tüm insanların ellerinde bulunan savunma araçları, herkeste aynı araçların olması nedeniyle kendilerini korumak için yetersizdir. Bu nedenle insanları birbirine karşı koruyacak bir otorite gerekmektedir. Görüldüğü gibi Haldun toplumsallaşmada beslenme ve güvenlik ihtiyacının temel neden olduğunu ve iktidarın ortaya çıkışını toplumsallaşan yapıda insanları birbirine karşı korumak ve adaleti sağlamak üzere bir zorunluluk olduğunu söylemiştir.

Thomas Hobbes¹³⁴ insanların yaşamlarını devam ettirebilme ve korunabilme amacıyla birbirleriyle anlaşma yapması gerektiğini ifade etmiştir. Buna sebep olan ise eşit istek ve umutları olan insanların rekabet, güvensizlik ve gurur duyguları nedeniyle birbiriyle mücadele sürecine girmesidir. Bu mücadele herkesin herkesle savaştığı sürekli güvensiz bir ortam yaratmaktadır. Ölüm korkusunun toplumu oluşturan en kuvvetli tutku olduğunu söyler. İnsanlar karşılıklı korku nedeniyle panik içinde bu kötü durumdan kurtulmak ve topluma ulaşmak isterler. Ölüm korkusu, daha rahat yaşam için gerekli şeylere sahip olma isteği ve aklı, insana yaşamak için diğer insanlarla anlaşması gerektiğini anlatır. Doğa durumundan kendi aklı ve iradesiyle çıkarak diğer insanlarla bir uzlaşma ilişkisi kuran insan güvenlik ihtiyacı ile ilk kez belli kurallar ile ortak noktada buluşarak uygar bir toplumun temelini oluşturur. Hobbes’a göre doğa durumunda da insanlar arasında irtibat vardır, ancak bu irtibat savaş ortamı içinde gerçekleşen mücadele temelli bir irtibattır. Doğa durumunda uygar niteliklerinden arındırılmış bir toplum ve olumsuz bir toplumsallık vardır. Savaşın doğa durumuna, barışın ise toplum durumuna uygun düştüğünü söyler. Toplum durumuna geçerek devletin ortaya çıkmasıyla savaş dışlanmaktadır.

¹³⁴ Mehmet Ali Ağaoğulları ve Levent Köker, **Kral-Devlet ya da Ölümlü Tanrı**, İmge Kitabevi, 2. Baskı, Ankara, 2000, ss. 175-185.

Bu görüşüyle Hobbes anlaşma ile kurulan devlete güvenliği sağlama görevi vermektedir.

Liberal düzenin öncüsü olarak görülen John Locke, insanların her zaman toplum içinde yaşama gereği ve zorunluluğunda olduğunu söylemektedir. İlk toplumu kadın-erkek beraberliği oluşturur, bunu anne, baba ve çocuktan oluşan toplum izler, daha sonra hizmetkârlar ve efendilerden oluşan toplum buna eklenir. Ancak bu toplumlar siyasal toplumlardan gerek amaç gerek üyelerinin karşılıklı görevleri açısından farklıdır.¹³⁵ Locke, Hobbes'dan farklı olarak doğal durumda insanın her istediğini yapabilen vahşi bir hayvan olmadığını ve barışın korunması düşüncesinde olan aklın buyruklarına bağlı olduğuna inanmıştır. Doğa durumunda da başkalarına zarar vermeyi yasaklayan kurallar olmakta ve bir başka bireye zarar veren kişi aynı zamanda insanlığın da düşmanı olmaktadır. Doğa durumunda her şey düzen içindeyken, sorun her bireyin kuralları çiğneyen kimseleri cezalandırma hakkını kendisinde görmesiydi. Her bireyin kendisinin yargıç olduğu durumun yetersizliğinden kaynaklanan toplumsal sözleşme onu oluşturan tarafların yararı için yapılmıştır.¹³⁶ İnsanları bir anlaşma yaparak iktidarın kurulmasına iten temel saik, can güvenliğinin ve mülkiyet haklarının korunması olmuştur. Korku içinde ve sürekli olarak tehlikeler ve tehditlerle karşı karşıya bulunmaları insanları güvenlik aramaya itmiş ve insanlar birleşerek, bir bütün oluşturarak, karşılıklı olarak hayatlarını, özgürlüklerini ve mallarını güvence altına alma yolunu seçmişlerdir.¹³⁷

Jean-Jacques Rousseau'da insanların toplumsal sözleşme ile siyasal topluma geçme kararını içinde bulundukları güvensiz ortam nedeniyle verdiklerini söylemektedir. Rousseau'nun çıkış noktası ise eşitlik olmakta ve doğa durumundan toplum durumuna geçişi insanların gelişimsel süreçleri sonucu olduğunu söylemektedir. Doğa durumunun ilk başlarında insanlar kendi ihtiyaçlarını kimseye gereksinim duymadan kendi karşılıyor ve ihtiyacı olmadığı için de yalnız ama mutsuz olmadan bir hayat geçiriyordu. Doğal koşulların zorlaşması ile artan ihtiyaçları insanların gelişmesine ve düşünme yeteneği kazanmasına neden oldu. Böylece gelişme sürecine giren insan barınak yapmayı öğrendi ve aileler kurmaya

¹³⁵ Göze, ss. 154-155.

¹³⁶ Jacob Ben-Amittay, **Siyasal Düşünceler Tarihi**, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Levent Köker, Ankara, 1983, 175-176.

¹³⁷ Göze, s. 158.

başladı. Rousseau, aileyi tüm toplumların en eskisi ve tek doğal olan topluluğu olduğunu söylemektedir.¹³⁸ Ancak, insanlar başkalarının yardımına ihtiyaç duyduğu ve ihtiyacından fazla besin ve araç-gereç edinmenin faydalı olacağını düşündüğü anda eşitlik bozuldu ve mülkiyet doğdu. Artık eşit olmayan toplumda insanların güçleri de eşit değildi ve bu onları mücadeleye itti. Böylelikle ortaya çıkan savaş hali insanlar arasındaki ilişkilerden değil, olaylar arasındaki ilişkilerden doğmuştur. Bu güvensiz ortamda güçlüler de, güçsüzler de kendilerini korumak için ihtiyaç duyduğu güvenli ortama bir sözleşme ile kavuşmayı düşündüler.

Görüldüğü gibi farklı yönetim sistemlerine giden düşünce yollarında birçok kuramcının toplum olmada ve devletli toplum düzeyine geçmede çıkış noktası insanların duydukları güvenlik ihtiyacını giderme düşüncesi olmuştur. Çünkü güvenlik, evrensel olarak ve ayırım gözetmeksizin bir toplumda tüm insanların temel ihtiyacıdır. Kendilerini birbirine karşı koruma ve adil bir düzen kurma gayesi ile insanlar ilk kez uzlaşma temelinde bir araya gelmiş ve kendilerini koruma görevini bir anlaşma ile kurdukları devlete vermişlerdir. İnsanları ilk kez birbiriyle işbirliği yapma zorunluluğu içine sokan güvenlik ihtiyacı toplumun tümünün yararı doğrultusunda giderilmek üzere devletin varlık sebebini oluşturmaktadır. Devletin güvenliği sağlama işlevinin düzen sağlama-hizmet sunma uçları arasındaki mevcut tartışmaların sebebi de şüphesiz devlet-güvenlik arasındaki varlık felsefesinin ihmal edilmesinden kaynaklanmaktadır. Nitekim modern toplumla birlikte halktan uzaklaşan güvenlik hizmetleri düzen sağlama işlevini belirginleştiren bir çizgiye gelmiş, ancak post-modern dönemle birlikte ihtiyaçların yönlendirdiği noktada, halka dayanan güvenlik hizmetleri şeklinde yapılandırılması güvenliğin hizmet olma niteliğinin ön plana çıkmasına neden olmuştur. Küresel düzlemde güvenlik hizmetlerinin yerel halkla ve tüm paydaşlarla işbirliği temelinde yapılması gerekliliği, toplumsallaşmanın felsefesi ve devletli toplum olmanın altında yatan temel sebeple uyumlu gözükmektedir.

¹³⁸ Jean-Jacques Rousseau, **Toplum Sözleşmesi**, 6. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, çev. Vedat Günyol, İstanbul, 2011, s. 4.

2.2. KENT GÜVENLİĞİ

2.2.1. Kentlerin Güvensiz Alanlara Dönüşümü

Güvenlik, insanlar için geçmişten günümüze en önemli ihtiyaç olmuştur. Bireysel ve toplumsal varlığa tehdit'in kentsel alanlarda belli süreçler sonucunda artan sorunlar nedeniyle kente özgü şekiller alması ve çeşitlenmesi dolayısıyla, “kentsel güvenlik” kavramı bu hususlara dikkat çekmek için kullanılır olmuştur. Güvenlik ihtiyacının kentsel alanlarda daha yoğun hissedilmesi, önemli ölçüde, kentleşme süreçleri ve nüfus hareketleriyle ilintilidir.

Göç, içinde bulunulan dönemin sosyal, ekonomik, siyasal şartlarındaki değişimin ürünüdür. Toplumlarda meydana gelen değişimlere göre, nüfusun, ihtiyaçlar doğrultusunda hareketliliğini sağlayan “uyum mekanizması” dır. Aynı zamanda göç, nüfus hareketliliğinin gerçekleştiği alanlarda mevcut sorunlara da dikkat çekmektedir. Ancak, kontrolsüz şekilde gelişen göçler sonucu hem göç veren, hem de göç alan yerlerde önemli sorunlar ortaya çıkmaktadır. Göç alan kentlerin güvensiz mekânlara dönüşmesi, bu sorunların başında gelmektedir.

Kentlerin güvenlik sorunları çerçevesinde temel tartışma çizgisi “kentsel suç” üzerine oturtulmuştur. Ancak bu tarz bir yaklaşım, ülkemize özgü şartları göz ardı eden bir nitelik arz etmektedir. Sanayileşmeyi takip eden ve niteliksel olarak gelişmeyi de içeren Batı toplumlarının kentleşme süreci sonucu, kente göç edenlerin istihdam ve konut ihtiyaçları giderilmiş ve yaşam kalitesi belli ölçüde korunmuştur. Buna bağlı olarak kentlerin kalabalıklaşması ve bazı uyum problemleri nedeniyle kentsel güvenlik sorunu yoğunlukla “suç” olgusu kapsamında ele alınmıştır. Niteliksel özelliklerinden sıyrılmış, sadece niceliksel olarak gelişen ve sanayileşmenin kentleşmeyi yavaş hızla takip ettiği ülkemizde, kentleşme süreci, Batı'dan bir hayli farklı şekilde gerçekleşmiştir. Bu nedenle ortaya çıkan güvenlik sorunları da bu sürece özgü yapıdadır. Buna rağmen, Türkiye’de de kentleşme ve güvenlik sorunlarının suç olgusu ve polisiye tedbirler silsilesi içinde ele alındığını görmekteyiz. Ülkemizdeki güvenlik sorunlarına yönelik bu tarz yaklaşım, gerekli olmakla birlikte, eksiktir.

Ülkemizde 1950’li yıllardan itibaren kırsal alanlardan kentlere yönelen göçler ile artan nüfus, kentsel alanlarda baskı yaratmıştır. Kentsel alanlar her şeyden önce kentlilerin yaşam mekânıdır ve bir kenti kentliler oluşturmaktadır. Bu nedenle göç ile dışarıdan gelen kişiler kentlilerin oluşturduğu dışsallığa ortak olmaktadır. Nitekim bu dışsallığın oluşum sürecine katılmadan dışarıdan sonucuna ortak olan kişi sayısının artışıyla olumlu dışsallığın azalışı söz konusudur. Böyle bir sonucun olmaması için hizmetlerde kalitenin artırılması gerekmektedir. Ancak, kentsel hizmetlerin artan nüfus ile orantılı şekilde geliştirilmemiş olması kentsel yaşam kalitesini önemli ölçüde azaltan sorunları beraberinde getirmiştir. Kentlileşememe ve kentlilik bilincine sahip olunmamasıyla bağlantılı olarak nitelikli hizmet talebi konusunda yeterince sorumluluk üstlenilmemesi de buna eklenince, hizmetlerle bağlantılı olarak kentler güvensiz mekânlara dönüşmektedir.

Hizmetlerde kalitesizlik ve denetimsizlik nedeniyle, kentlilerin günlük yaşamda yürüdüğü yollardan, yediği gıdalara kadar çok çeşitli alanlarda yaşamları risk altındadır. Günümüzde hala, yolda yürürken açık olan bir çukura düşerek ya da yüksek katlı binaların birinden düşen beton, cam veya levhanın sebep olduğu ölümler yaşanmaktadır.

Kentliler, hizmetlerde düşük kalite ve ihmalkârlığın bedelini, günlük yaşamın olağan akışında dahi her an yaşamını kaybetme tehlikesi altında duyduğu korku ile ödemektedir. Bunun yanında, yoğun içgöç karşısında, gerekli politikaların uzun süre oluşturulamamış olması ve bu süreci kentlerin hazırlıksız karşılaması nedeniyle denetimden yoksun şekilde oluşan ve seçim öncesi etik dışı politikalar ve çıkar amaçlı ilişkiler ile yaygınlaşan gecekondu alanları insan eliyle yaratılmış olan yaşam güvenliği açmazını oluşturmuştur. Doğayla bütünleşemeyen insanlığın, kalkınmak uğruna yaptığı tesisler nedeniyle “varlığı” attığı tehlikeleri, doğal afetlerin içerdiği riskleri sürekli arttırması ile de görebilmekteyiz. Doğal afet riski taşıyan bölgelere bilinçsizce, doğaya aykırı yatırımların yapılması insanların güvende yaşam hakkını olanaksız kılmaktadır. Hızlı kentleşme ile kent içinde kalan sanayi tesisleri, yanıcı ve patlayıcı madde üreten ve depolayan tesislerin ve çöp alanlarının varlığı doğal afet risklerini maksimize etmekte ve kentlilerin güvenli yaşam hakkının ihlalini oluşturmaktadır.

Kentlilerin güvenliğine yönelik sürekli olan riskler, ulusal ve yerel sorunları iyi tespit eden, sorunların giderilmesine yönelik kapsamlı bir politika geliştiren ve kent güvenliğini suç olgusunun yanında diğer faktörleri de ekleyerek bütünleşik bir yaklaşım geliştiren stratejik yaklaşımı zorunlu kılmaktadır. Ancak biz, suçun dışında, güvenliği tehdit eden diğer sorunlara işaret etmekle birlikte, tezimizin konusu ve başlık sınırlandırması nedeniyle ağırlıklı olarak suç olgusu üzerinde duracağız. Aşağıda kentlerde güvenlik sorununa sebep olan suç olgusu ve kentleşme ile ilişkisi açıklanacaktır.

2.2.1.1. Kentlerde Suç Olgusu

İnsanların bir arada yaşayabilmesi belli toplumsal kurallar ile mümkündür. Sosyal düzenin korunması ve devamlılığın sağlanması çeşitli kontrol mekanizmaları ile sağlanır. Emir ve yasaklar şeklinde kendini gösteren kontrol mekanizmaları dinden, örf ve adetlerden, gelenek ve göreneklerden, ahlak ve hukuktan kaynaklanır.¹³⁹

Bu kaynaklardan dayanağını alarak belli hareketlerin yasak fiillerden sayılmaları anlamında kullanılan sapma davranışlarına devletli toplumdan önce dahi rastlanılmıştır. Tarihte belirli fiillerin yasaklanmamış ve bunun karşılığı olarak ceza müeyyidesi olmayan hiçbir toplum yoktur.¹⁴⁰ Her türlü toplumsal yapıda, her zaman var olması nedeniyle, suç'un varlığı evrensel bir nitelik taşımaktadır. Ancak suçlar toplumların sosyal, ekonomik ve manevi şartlarına göre şekillenmişler ve değişim göstermişlerdir. "Suç faaliyeti doğuştan olan veya sonradan kazanılan özellikleri ile değil, içinde cereyan ettiği sosyal durumla tanımlanır."¹⁴¹ Suç'un toplumsal yapıyla olan bu sıkı ilişkisi onun görelilik niteliğini işaret etmektedir. Nitekim eylemlerin sapma veya suç olarak tanımlanması toplumlar arasında veya aynı toplumda zamanla değişebilmektedir.

İlkel devirlerde insanlar, belirli fiil ve hareketlerin icra edilmemesine ilişkin emirleri tabuların emri olarak saymışlar ve felaketleri, kısıtlıkları bu hareketlerin icrası sonucu ortaya çıkan cezalar olarak nitelendirmişlerdir. Bu felaketleri engellemek

¹³⁹ Tülin Günşen İçli, **Kriminoloji**, 7. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2007, s. 21.

¹⁴⁰ Sulhi Dönmezer, **Kriminoloji**, 6. Baskı, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1981, s. 72.

¹⁴¹ İçli, s. 24.

içinse toplumun kuralı ihlal edeni cezalandırması bir zorunluluk olarak kabul edilmiştir. Sonraki dönemlerde suç, dini esaslarla tanımlanarak topluma zarar veren fiil ve hareketlere günah şeklinde karşı çıkmıştır. Yüzyıllar içinde suç olgusu da laikleşmiş ve suçun fail ile toplum arasındaki ilişkileri ilgilendirdiği görüşü kabul görmüştür.¹⁴² “Toplumlar karmaşıktıkça normların uygulanması informelden formel süreçler şekline dönüşmüş, belirli normlar yasalarda temsil edilir olmuş ve devlet suçun belirlenmesi ve cezanın tespiti sorumluluğunu yüklenmiştir. Böylece toplumsal normlar ile insan davranışları arasındaki ilişkiyi belirtmek için kullanılan sapma ve suç kavramları bazı yönlerden birbirinden farklılaşmıştır.”¹⁴³

“Sapkınlık, toplumun veya toplumdaki bir grubun sosyal olarak tanımladığı eylemlerdir.”. Toplumun yapısı, zaman ve sosyal grup, sapmanın temel belirleyicileridir. Herhangi bir toplumda normal veya sapkın davranışların belirlenmesi basit bir toplumsal uzlaşma sonucu oluşmaz. Sapma davranışları geniş bir toplumsal etkileşim ve uzlaşma sonucu belirlenir.¹⁴⁴

“Suçlu, içinde yaşadığı toplumun normları ile kişisel kuvvetleri arasında bir denge kuramamış olan kişidir.”¹⁴⁵ Suç teşkil eden insan tavır ve hareketleri toplumda yürürlükte olan normlardan sapış olmakla ve sapkınlık ile suç pek çok durumda örtüşmekle birlikte, her sapma suç niteliğinde değildir. Sapkınlık kavramı suç kavramından çok daha geniştir ve sapkın davranışın pek çok biçimi yasa tarafından sınırlandırılmamıştır.¹⁴⁶ “Sapma, suç olan ve suç olmayan eylemler şeklinde ikiye ayrılır. Sapmanın en ağır şekilleri suç olarak tanımlanmaktadır.”¹⁴⁷ Nezaket, muaşeret, terbiye kurallarına, örf ve adetlere, bir kısım ahlak kaidelerine aykırı sapıcı eylemler teknik- hukuki anlamda suç değildirler.¹⁴⁸ Bir fiilin suç teşkil etmesi, ilgili ülkenin kanunlarında o fiilin müeyyideye tabi kılınması ile mümkün olmaktadır.

Suç ve suçluluk olguları oldukça karmaşık ve çok boyutlu bir yapı sergilemektedir. Konunun bu niteliği göz önünde bulundurulduğunda tarihsel süreç içinde suçu ve suçluluğu açıklamaya çalışan teorilerin çeşitliliğinin

¹⁴² Dönmezer, ss. 72-73.

¹⁴³ İçli, s. 22.

¹⁴⁴ Halil İbrahim Bahar, **Sosyoloji**, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK) Yayınları 9, Ankara, 2005, ss. 125-126.

¹⁴⁵ Dönmezer, s. 60.

¹⁴⁶ Giddens, s. 842.

¹⁴⁷ Bahar, s. 128.

¹⁴⁸ Dönmezer, s. 58.

anlamlandırılması daha kolay olmaktadır. Bu teoriler, kendi içinde iki eğilime sahip olmuştur. Genel anlamda suçu suçlunun bireysel özelliklerine dayandıran teoriler ve suçu suçlu dışında etkenlerle oluştuğu veya oluşumun etkilendiğini savunan sosyolojik teoriler olarak kategorize etmek mümkündür.

Suçla ilişkin akıl yürütmeler çok eskilere dayanır. Socrates, binlerce yıl önce suçluluk ile ilgili gözlemler yapmış; modern kriminolojiden yaklaşık 2500 yıl önce yaşamış Sophocles, içgüdü, öğrenme ve bunların suç ile ilişkilerini gözlemlemiştir.¹⁴⁹ 18. yy ortalarında suçla ilişkin ilk bilimsel yaklaşım, özellikle cezaların aşırılığına karşı çıkan bir çizgide olan “faydacı ekol” olarak da adlandırılan “klasik ekol” ile olmuş, ardından 19. yy’da suçlu davranışlarına eğilen pozitivist ekolün suçlu davranışlarını çeşitli bilimsel metotlarla çözüleceğini savunarak kriminoloji alanı felsefeden bilimsel perspektife kaymış ve determinist bir yaklaşım kriminoloji alanına sokulmuştur.¹⁵⁰ 19. yy ve 20. yy başlarında suçluluğun anlaşılmasının onu motive eden psikolojik süreçleri belirlemeden anlaşılamayacağını ileri süren ve tüm insan davranışlarını bazı zihinsel süreçlerin bir fonksiyonu olarak gören psikolojik teoriler ile kriminolojiye yeni bakış açıları getirilmiştir. Suçlu davranışlarını açıklamaya yönelik ilerleyen süreçlerde ise sapma davranışları ile anatomik özellikler, beyin yapısı ve kişilerin gen yapıları arasında ilişki kuran biyolojik teoriler geliştirilmiştir.¹⁵¹ Tüm bu çalışmalar suçu, suçluların sadece bireysel özelliklerine dayandırmaktadır. Suç olgusunu açıklamada toplumsal faktörlerin ihmal edilerek salt suçlunun bireysel özelliklerine dayandırılarak açıklanması girişimleri, verili toplumsal sistemin meşru ve bu sistem içinde norm ihlalleri gerçekleştiren bireylerin ise “anormal” ya da “sapkın” olduklarını ima eden ideolojik boyut taşımaktadır.”¹⁵² Böyle tek yönlü bir yaklaşım tarzının sapkın davranışları “anormal”lik etiketlemesi ile “normal” olanların ve topyekûn toplumsal sistemleri kendi iç eleştirisini yapmaktan muaf tutmakta, bunun sonucunda sistemleri her haliyle meşrulaştırarak onların devingenliği önüne ket vurmakta ve toplumsal sistemlerin kendini sorgulamasını engelleyerek toplumsal sürdürülebilirliği tehdit etmektedir. Diğer yandan, böyle bir yaklaşım, sorunların köküne inmediği ve

¹⁴⁹ İçli, ss. 66-67.

¹⁵⁰ Füsün Sokullu-Akıncı, **Kriminoloji**, 3. Baskı, BETA Basım Yayım, , İstanbul, 2002, ss. 111-122.

¹⁵¹ İçli, ss. 72-77..

¹⁵² Serkan Gölbaşı, **Kentleşme ve Suç**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2008, s. 117.

sorunları bireyselleştirerek yüzeyselleştirdiği için çözüme de etkili bir katkı sağlamayacak ve toplumsal kimlikleri etiketleyerek çatışmacı bir toplumsal yapıya zemin hazırlayacaktır.

19. yy sonu ve 20. yy başlarında bazı bilim adamlarının suçlu davranışının sosyolojik yönlerini araştırmaya başlamasıyla, suçun kalıtımla geçmediğini tartışan sosyologlar tarafından sert şekilde eleştirilen bireysel teorilere koşut olarak sosyolojik teoriler¹⁵³ ortaya çıkmıştır. Onlara göre davranış öğrenilir ve çevre tarafından şekillendirilir. Sosyolojik teorilerin tümü, suçlu davranışlarını sosyal ortamın ürünü olarak görmüş ve suç nedenleri açısından sosyal yapı, onun değerleri, normları ve kurumlarına odaklanmışlardır.¹⁵⁴ Bu sosyal teoriler içinde farklı teoriler kapsamında, suçlu davranışlarını şehirleşme ile ilişkilendiren birçok araştırmacı olmuştur. Kentleşme ve suç ilişkisini incelediğimiz bölümde, ilgili teorilere de yer verilecektir.

2.2.1.2. Kentsel Suç Bağlamında Türkiye'nin Kentleşme Deneyimi

Kentlerin doğal yapısı ve çarpık kentleşme sonucu etkiler ile kendine has nitelikler göstermesi nedeniyle “kentsel suç” adı verilen bir kategori ortaya çıkmıştır. Bunun temel nedeni kentlerde işlenen suçların kırdaki işlenen suçlardan çok daha yüksek düzeyde gerçekleşmesi ve farklı nitelikler göstermesidir. Kır'da ilk kez işlenen suçlara yoğun olarak rastlanırken, kentlerde tekrarlı suçlar yaygın olarak görülmektedir. Ayrıca kentlerde sosyo-ekonomik dengesiz yapı, zengin fakir ayrımının uçlarda seyretmesi ve kentin suça elverişli yapısı nedeniyle mala karşı işlenen suçlar daha yoğundur. Ancak ülkemizin kendine özgü gelişen kentleşme süreçleriyle bağlantılı olarak, gelişmiş ülkelerdekinden daha çeşitli suç türleri görülmektedir.

Kentlerde, toplumların asli örgütlenme aracı uzmanlaşmış siyasal, ekonomik, dinsel ve eğitimsel örgütlenmelerdir. Normların tartışılmadığı ve tek tipliğin hâkim olduğu geleneksel toplumların aksine, yoğun ve heterojen nüfus içinde bireyler her

¹⁵³ Sosyal teoriler de genel anlamda tüm teorilerin olduğu gibi, suçluluğun sadece bir kısmını açıklayıp, diğer alanlarını göz ardı etmiştir. Bu nedenle suçluluğu tek başına kapsamlı ve yeterli bir şekilde açıklayan bir teori bulunmamakta; tüm teoriler farklı durumlara göre suçluluğun bir yönünü açıklamaktadır. Timur Demirbaş, **Kriminoloji**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2001, s. 141.

¹⁵⁴ İçli, ss. 88-89.

daim yeni normlarla karşı karşıya gelmektedir. Nüfusu az ve üyeleri arasında sıkı ve yakın ilişkilerin yürütüldüğü geleneksel toplumların aksine, organik ilişkilerin hâkim olduğu kentlerin anonim hayatı içinde ikincil ilişkiler hâkimdir. İlişkilerin bu niteliği kentsel alanlarda suça elverişli yapıyı hazırlayan sosyal kontrol eksikliğini ortaya çıkarmaktadır. Birbirini tanımayan insanların oluşturduğu ve kalabalık mekânlar olan kentlerde, suçlular daha rahat suç işlemekte ve kolaylıkla gizlenebilmektedir.

Kentlerde hâkim olan mimari yapıların, çok katlı binaların suça yatkınlık oluşturduğu da çeşitli araştırmalarla öne sürülmektedir.¹⁵⁵ Bu hususu kentsel mimari yapıların da ikincil ilişkilerin sürekliliğini sağlar nitelikte inşası sonucu, sosyal kontrolü azaltıcı etki yaratması ile açıklanabilir. Kentler suça fırsat veren fiziksel yapıları ile suçun artışına sebep olurken, toplumsal değişim süreçleri de suçluluk davranışına etkisi ile suçu arttırmakta ve yeni şekiller kazandırmaktadır. Suç oranlarının artmasına ve suç tiplerinin çeşitlenmesine sebep olan toplumsal değişim süreçlerinden biri kentleşme sürecidir.

Kentleşme sürecinin başlangıcı, genellikle uygarlığın da başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Araştırmacılar belli ve somut bir tarihle belirlenebilecek başlangıcı olmayan kentleşme olgusunun başlangıcına dair bu belirsizliği kaldırmak üzere, insanların avcılık ve çobanlıktan tarımsal faaliyetler nedeniyle yerleşik yaşama geçmesini kentleşme ve uygarlığın başlangıcı olarak kabul etmektedirler.¹⁵⁶

Dar anlamda kentleşme, kentlerde yaşayan nüfusun oranının ve kent sayısının artmasını sağlayan bir nüfus hareketi olarak tanımlanır. Kentsel nüfusun oranı, yeni doğumlarla daha doğrusu, doğumlarla ölümler arasındaki farkın etkisi ile arttığı gibi, köylerden kentlere ya da kentlerden kentlere olan nüfus akınlarıyla da artar. Doğal nüfus artışı ve göçler nedeniyle kentsel nüfus artışı az gelişmiş ülkelerde daha fazla olduğu gibi; aynı zamanda, bu ülkelerde, nüfus artışı içinde göçlerin etkisi, doğal nüfus artışından fazladır.¹⁵⁷

Kentleşmeyi yalnızca demografik açıdan tanımlamak eksik bir yaklaşımdır. Çünkü kentleşme, toplumun iktisadi ve sosyal yapısındaki değişimlerinden doğar.

¹⁵⁵ Hans-Dieter Schwind, **Kriminologie : eine praxisorientierte Einführung mit Beispielen / von Hans-Dieter Schwind** Publication Info. Heidelberg : Kriminalistik, 2002, s. 306'dan aktaran Demirbaş, s. 193.

¹⁵⁶ Toprak, Kent s. 1.

¹⁵⁷ Fehmi Yavuz, Ruşen Keleş ve Cevat Geray, **Şehircilik, Sorunlar-Uygulama ve Politika**, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No; 412, Ankara, 1978, ss. 21-22.

Geniş anlamda yani kentleşmenin hem demografik, hem de iktisadi ve sosyal boyutlarına yer veren bir tanımla kentleşme hareketi, “sanayileşmeye ve iktisadi değişmeye paralel olarak kent sayısının artması ve mevcut kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında artan oranda örgütleşme, işbölümü ve uzmanlaşma yaratan, insanların davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikim sürecidir.”¹⁵⁸

Kentleşme, hızı itici, iletici ve çekici güçlerin etkisi altında oluşan ve değişen nüfus hareketidir. İtici etkenler, genellikle, nüfusu köyden ve tarımdan, köy dışına iten etkenlerdir. Nüfusun büyük çoğunluğu köylerde yaşamakta ve geçimini büyük oranda tarımdan sağlamaktaydı. Bu nedenle tarım kesimindeki iktisadi koşullarda meydana gelen değişimlerin bu kitlenin yer değiştirme kararları üzerinde önemli etkileri oldu. Bu etkilere sebep olan koşullara bakmak gerekirse, tarımda verimin düşüklüğü, tarımsal gelirin azlığı, gelirin ve toprak mülkiyetinin dengesiz dağılışı, tarım topraklarının çok parçalanmış oluşu ve 2. Dünya Savaşı sonrası çok sayıda traktörün girmesiyle gerçekleşen tarımsal makineleşmenin 1950’lerden itibaren Türk tarımının belirgin özellikleri olduğunu görmekteyiz. Kentleşmenin nedenlerinden biri olan iletici etkenler ile kastedilen, köyünden kopan nüfusu kentlere, büyük merkezlere taşıyan ulaşım araçları ve olanaklarındaki gelişmedir. Çekici güçler ise, köyünden ayrılan ya da ayrılmaya hazır bulunanları kentlere doğru çeken iktisadi ve sosyal etkenlerdir.¹⁵⁹

“Türkiye’nin sanayi toplumuna geçme macerası içinde, içgöç hareketlerinin ana eksenini, kırdan kente göç, bir başka deyişle kentleşme oluşturmuştur.”¹⁶⁰ Ülkemizde 1950’li yıllardan bu yana hızlı kentleşme süreci yaşanmaktadır. Doğumlardan çok kırsal alanlardan büyük kentlere nüfus akını şeklinde gerçekleşen kentleşmenin nedenleri arasında bölgeler arasındaki kaynak, gelişme ve sunulan hizmet dengesizliklerinin büyük bir payı bulunmaktadır.¹⁶¹

¹⁵⁸ Ruşen Keleş, **Kentleşme Politikası**, 10. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 2008,(Kentleşme), s. 26.

¹⁵⁹ Yavuz, ss. 32-33.

¹⁶⁰ İlhan Tekeli, “Türkiye ‘de İç Göç Sorunsalı Yeniden Tanımlanma Aşamasına Geldi”, **Türkiye’de İç Göç, Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri Konferansı** (6-8 Haziran Bolu-Gerede), Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998, (İç Göç), s. 8.

¹⁶¹ Ruşen Keleş ve Artun Ünsal, **Kent ve Siyasal Şiddet**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1982, ss. 26,28.

Kentleşme ile kalkınmanın birlikte yürüdüğü sanayileşmiş toplumların aksine, gelişmekte olan ülke niteliği taşıyan ülkemizde sanayileşme, kentleşmeyi yavaş bir hızla arkadan izlemiş ve kentleşmede itici güçlerin etkisi ağırlıklı olarak kendini hissettirmiştir.¹⁶² Çekici nedenleri oluşturan sanayileşme, niteliği, kapsamı ve dağılımı bakımından, 1960'lı yılların ortalarına kadar kentleşme üzerinde etkili olamamıştır. Bu nedenle kente göç hareketleri çekici nedenlerden ziyade, alternatifi olmayan ve düşük geliriyle, topraksızlığıyla, eğitim ve sağlık hizmetlerinden yoksunluğuyla varoluş savaşı veren kır insanının içinde bulunduğu zor durumlar sonucu şekillenmiştir.¹⁶³

Büyük kentlerin daha da büyümesi olgusu gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından da kentleşmenin ortak özelliğidir. Kentleşme düzeylerine bakıldığında bunların gerçekleştiği zaman dilimi ve hızı göz ardı edildiğinde yanıltıcı sonuçlara gidilecektir.¹⁶⁴ Ülkemizde kentlerin sanayileşmesi ve kentsel gelişme, Avrupa kentlerinde görüldüğü gibi bir yüzyıllık sürece yayılarak ve düşük hızda ortaya çıkmamış, daha çok ani ve sıçramalı bir büyüme göstermiş ve kentleşme yalnızca kent sayısının ve kentlerde yaşayan nüfusun artması gibi dar bir çerçevede algılanmıştır. Kentleşme sürecine hazırlıksız girmesi nedeniyle, ülkemizde önemli boyutlarda kentleşme sorunları ortaya çıkmıştır.¹⁶⁵

Gelişmiş ülkelerin kentleşmesinden farklılığını ve bu farklılığın yönünü vurgulamak üzere azgelişmiş ülkelerin kentleşmesini anlatmak üzere “hızlı”, “çarpık”, “aşırı”, “sahte”, “dengesiz”, “tek yönlü” gibi ifadeler kullanılmaktadır. Bunlarla anlatılmak istenen kentleşmenin demografik bir süreç olarak hızla artan ya da azalmayan bir süreç izlemesi, büyük ve çok büyük kentlerin, orta büyüklükteki ve küçük kentlere oranla daha hızlı büyümesi, kimi bölgelerin kentleşme oranı düşük düzeyde kalırken kentleşmenin belli coğrafi bölgelere yönelmiş olması, kentleşen nüfusun kent ve kamu hizmetleri gereksinimlerinin karşılanmasında yetersizliklerin olması, sanayileşmeden kentleşmenin gerçekleşmesi ve sanayi yatırımlarının yapılamaması nedeniyle işgücünün marjinal mesleklerde ve türlü hizmet dallarında yığılması gibi özellikleridir.¹⁶⁶ Az gelişmiş ülkelere özgü nitelikler gösteren

¹⁶² Keleş, Kentleşme, s. 30.

¹⁶³ Barlas Tolan, **Toplum Bilimlerine Giriş**, Savaş Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 1983, s. 164.

¹⁶⁴ Keleş ve Ünsal, s. 26.

¹⁶⁵ Toprak, Kent, s. 5.

¹⁶⁶ Keleş, Kentleşme, s. 39-40.

kentleşme süreci sonucunda ortaya çıkan bu özellikler, kentsel alanlarda suça temel hazırlayan ortamı yaratmıştır.

2.2.1.3. Ülkemizdeki Kentleşme Sorunlarının Suç Ağlarıyla Neden-Sonuç Bağlantıları

Kentleşmenin hemen hemen hiçbir hazırlıkta bulunmadan kırdan kente içgöç şeklinde gerçekleştiği ülkemizde, bu sürecin suça temel hazırlayan bazı sonuçları ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlar şüphesiz kentleşmenin ülkemize özgü olan niteliklerinden ileri gelmektedir. İç göçün suç ağlarıyla neden sonuç bağlantıları kurulmasında kentleşmenin ülkemize özgü üç özelliğinden yola çıkılacaktır; İtici güçlerin yoğunluklu etkisi, bölgeler arası dengesizliklerin etkisi ve sürecin çok hızlı ve ani sıçramalı bir seyir izlemesi.

Göç, itici, iletici ve çekici güçlerin dengeli etkisi ile gerçekleştiğinde toplumsal süreçlerdeki değişimlere uyumu sağlayan bir süreçtir. Ülkemizde, göçün hızını belirleyen değişkenlerin eşzamanlı gelişmemesi, birçok sorunu beraberinde getirmiştir. Sanayileşmiş ülkelerin, kentleşme ve sanayileşme süreçleri birbirini besleyen bir birliktelik içinde gelişmiş iken, ülkemizde sanayileşmenin kentleşmeyi düşük bir hızla takip etmesi iki olgunun, tabiri caizse, birbirini boğması ile sonuçlanmıştır.

Nüfusun büyük kentlerde toplanmasının kuramsal açıklaması, büyük kentlerin aynı zamanda sanayi merkezleri olduğu varsayımına dayanır. Köyün kent olması süreci, tarımsal fonksiyonların yerini, sanayi ve hizmet fonksiyonlarının alması sürecidir. Büyüyen kentlerde hizmet sektörünün de, sanayi sektörüne paralel olarak gelişmesi normal ve olağandır. Ama nüfus, kentlerimizde istihdam olanaklarının etkisiyle, sanayiden çok hizmet sektörü içinde yer almış ve sanayide çalışan nüfusun zaman içinde artışı kentleşme hızının altında kalmıştır.¹⁶⁷ Çoğunlukla şehirlere vasıfsız işçi olarak gelen fakir köylülerin kentlerde marjinal hizmet sektörü oluşturmasının yanında, hızlı sanayileşmeden kaynak alınamaması nedeniyle, büyük bir kısmı işsiz ya da gizli işsiz olarak kent yoksullarını

¹⁶⁷ Yavuz ve diğerleri, s. 37-38.

oluşturmuşlardır. Ekonomik sıkıntıların özellikle mal aleyhine suçlara yönelik eğilimi arttırdığı yönünde çeşitli çalışmalar bulunmaktadır.

Yoksulluk, suçların artışında etkili olmakla birlikte, suça etki eden husus yoksulluktan çok, destekten mahrum kalan ve kentle bütünleşemeyen kitlelerin beklentilerini karşılayamama noktasında duydukları “yoksunluk” duygusudur. “Bu duygu, kentlileşme süreci boyunca yayılarak, bağlı bulundukları sistemin tartışılmasına da yol açmaktadır.”¹⁶⁸

Yoksunluk duygusunun oluşması, bölgesel dengesizliklerin etkisi ile oluşan kentleşme süreci sonucunda bu dengesiz yapının daha da derinleşmesi ve aynı zamanda varlığını kentsel alanlarda devam ettirmesi ile bağlantılıdır.

Göçle birlikte, kırsal alanların, daha aktif ve girişimci olan kısmının göç etmesi, göç veren yörelerin gelişme hızlarının düşmesine neden olmaktadır. Dengesiz büyüme sonucu uygarlık nimetleri Batı’nın tekeline girmiştir.¹⁶⁹ Bunun yanında, ülke genelinde bölgesel dengesizliklerle var olan kentsel ve kırsal alanlar arasındaki derin ayrımlar, çarpık kentleşme ile heterojen bir yapı içinde kentlere taşınmıştır. Ülkemizin doğusu ile batısı arasındaki kültür, eğitim, sağlık, gelir, istihdam koşulları yönünden görülen ayrımlar bu kez büyük kentlerin düzenli (imarlı) alanlarıyla gecekondu bölgeleri arasında ortaya çıkmaktadır. Büyük kentlerin çevresini bir “yoksulluk kuşağı” gibi saran gecekondu ve birkaç milyonluk lüks konutlar kentlere taşınan dengesiz yapının bir kanıtıdır. Bu dengesiz yapıdan beslenenlerin de varlığıyla, kentsel çelişkiler, yoksulların daha yoksullaşması, kimilerinin ise bu durumdan yararlanıp zenginleşmesi ile daha da büyümüştür. Bu gelişmelerle büyük kentlerimiz, genel davranış kurallarının geçerli olduğu uygarlık merkezleri düzeyine ulaşamamış, tersine kentler daha da bozulmuştur.¹⁷⁰

Kentsel alanlarda düzenli kentsel alanlar ile gecekondu alanları arasındaki bu dengesiz yapının yoksunluk duygusu gibi bir sonucu doğurması belirli bir dönemsel eşikten sonra gerçekleşmiştir.

Kente göç edenler, kentin hizmetlerinden yararlanamamasına, yoksulluk çekmesine ve çok zor şartlarda yaşamlarını devam ettirebilmesine rağmen göçün ilk

¹⁶⁸ Nur Vergin, “Hızlı Şehirleşmenin Sosyolojik Sonuçları ve Siyasal Sonuçları”, **Hızlı Şehirleşmenin Yaratdığı Ekonomik ve Sosyal Sorunlar**, Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı, İstanbul, 1986, s. 51.

¹⁶⁹ Keleş ve Ünsal, s. 28.

¹⁷⁰ Keleş ve Ünsal, ss. 28-29.

yıllarında bu durum belirgin bir sosyo-psikolojik vakaya dönüşmemiştir. Çünkü kente göç edenler, ilk zamanlarda yaşamlarını kır hayatıyla kıyaslamakta ve göreceli olarak daha iyi gelir ve yaşam şartlarına erişebildiği için bir “memnuniyetsizlik” ortaya çıkmamaktadır. Bu durum, insanların geleceğe yönelik gelir düzeyinin ve yaşam standartlarının daha iyi olacağı konusunda kuvvetli bir beklentileri bulunmaktadır.¹⁷¹ Ancak ikinci nesilden sonraki kuşakların kır ile aralarındaki bağlantının kesilmesi ve böylece içinde bulundukları durumun kırla kıyaslamak yerine, kentsel alanlarda daha iyi yaşam standartlarına sahip kentlilerle karşılaştırması neticesinde artan beklentileri ile gerçekler arasında bir uyumsuzluk ortaya çıkmaktadır. Küreselleşme süreciyle kentsel alanlarda derinleşen sosyo-ekonomik farklılıklar, sözü edilen kitlelerin geleceğe ait beklenti düzeylerini karamsarlık içinde ve hep kötüyü bekleyen bir çerçeve içerisinde şekillendirmekte, grupların beklenti düzeylerinin düşüşü onların geleceğe dönük oluşan mevcut risk algılarını dönüştürecek kapasitelerinin ve çabalarının azalması ile sonuçlanmaktadır. Geleceğe dönük oluşan belirsizlik algısı, yeni yaşama stratejilerinin belirlenmesi için gerekli olan sağlıklı karar alma süreçlerini zayıflatmaktadır.¹⁷²

Kent başlı başına şiddetin kaynağı olmamakla birlikte, Türkiye’deki bölgeler ile kırsal ve kentsel alanlar arasındaki dengesizlikler ve kentler içinde gelir ve yaşam düzeyi dengesizlikleri ile “varlık karşısında yokluğun, sahip olamama kompleksinin yarattığı öfke”¹⁷³ şiddet olaylarını beslemektedir.¹⁷⁴ Özellikle yetişkin nüfusun yönlendirici destekleri olmayan gençlerin, piyasanın ve tüketim mallarının çekiciliğinin artmasına karşın, işgücü piyasasında yer alamamaları ile göreceli yoksulluğa ve istenilen yaşam biçimini sürdürebilmek için yasal olmayan araçları kullanmaya gönüllülüğü artmaktadır.¹⁷⁵ Çok yakınında her türlü imkâna sahip olan kişileri görüp, tüm lüks içinde yaşayanlar arasında temel ihtiyaçlarını bile karşılayamayan insanlar, umduğu yaşamı elde edememenin ve bunun için uygun

¹⁷¹ Kemal Görmez, **Şehir ve İnsan**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi Araştırma-İnceleme Dizisi, İstanbul, 1991, ss. 39-40.

¹⁷² Cevdet Yılmaz, **Risk Kapıyı Kırınca, Kentlerde Yoksulluk, Güven ve Güvenlik**, Libra Kitapçılık ve Yayıncılık, İstanbul, 2010, s. 121.

¹⁷³ Sinan Dirlik, Varoşlar: Demokrasinin Sırat Köprüsü, **Milliyet**, 20.01.1997. <http://www.milliyet.com.tr/1997/01/20/dizi/dizi.html> (26.03.2012).

¹⁷⁴ Keleş ve Ünsal, s. 32

¹⁷⁵ Anthony Giddens, **Sosyoloji**, Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2008, s. 410.

araçlara sahip olamamanın verdiği ümitsizlik ve çaresizlik duygusu içinde hukuk dışı yollara sarılmaktadır.

“Gerilim Teorisi” ile tanınan Merton’a göre, “toplumca tanımlanmış hedeflere ulaşmak için tanımlanmamış davranışlara başvurulmasının zorunlu olduğu durumlarda toplumsal yapı ile kültürel yapı arasında beliren uyuşmazlık, anomiye yol açmaktadır.”¹⁷⁶ Toplumlarda, şartlar tüm kesimler için eşit değildir ve yukarı ulaşma imkânları sınırlıdır. Alt sınıfın çok az sayıda üyesi oraya ulaşabilir. Amaçlar ve yollar arasındaki uyuşmazlık, gerilime yol açan hayal kırıklığının kaynağını teşkil eder. Bu teoriye göre normal şartlarda yasalara uyan insanlar, ancak amaçlar ile araçlar arasındaki uyuşmazlığın neden olduğu baskı altında suça başvururlar. Merton ve onun görüşlerini geliştiren takipçileri suç oranlarının alt sınıfta daha yüksek olmasını, alt sınıfa mensup kişilerin amaçlarına yasal olarak ulaşma imkânlarının az olmasıyla açıklamışlardır.”¹⁷⁷ Merton’un açıkladığı yasadışı faaliyetlere giden ortamın, ülkemizde 1980 sonrası değişen koşulları ile benzerlik kurabiliriz.

Ülkemizde 1980 sonrasının değişen koşullarında sınıflar arası uzlaşmanın yerini ayrışmanın aldığı, zengin fakir ayrımının derinleştiği, tüm toplumsal sınıfların izlediği stratejilerin saldırganlaştığı ve zenginliğin bir statü göstergesi olarak görünür kılındığı ortam hâkim olmuştur. Tüketim kültürünün toplumun tümüne dayatıldığı, çatışmacı ve rantçı bir ortamda baskın göçmen tipi, yükselmek adına hemen her şeyi yapmaya, bu uğurda legal ve illegal arasında gidip gelmeye hazır bir figür olmuştur.¹⁷⁸

Kentleşmenin suça zemin hazırlayan üçüncü özelliği kentlileşememe ve kentle bütünleşememe gibi sorunlara yol açan çok hızlı ve ani sıçramalı şekilde gelişen kentleşme sürecidir. Kentleşmesini tamamlamış, göçün büyük ölçüde kentler arasında gerçekleştiği toplumlarda önemli bir problem teşkil etmemekle birlikte, köylü nüfusun çözülerek kente aktığı toplumlarda köylü nüfusun geçirdiği kültürel değişim, kentli yaşam kalıplarını benimsemesi, kentin fırsatlarını değerlendirebilmesi ciddi ve birkaç nesil’i kapsayan uzun vadede çözülebilecek sorun alanları olmaktadır.¹⁷⁹ Kente göçenlere yeterli istihdam olanakları ve yaşam alanları sunan

¹⁷⁶ Tolan, s. 248.

¹⁷⁷ İçli, ss. 94, 97.

¹⁷⁸ Oğuz Işık, ve Melih Pınarcıoğlu, **Nöbetleşe Yoksulluk**, İletişim Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2002, ss. 124-127.

¹⁷⁹ Tekeli, s. 17.

sanayileşmiş ülkeler için uyum sorunu birkaç nesil içinde çözülebilmek imkânına sahipken, ülkemizde bu sürecin çok daha fazla sürmesi ve hatta hala istenilen uyumun yakalanamaması gözlemlenebilir bir gerçektir. Bunun temel nedeni ise hazırlıksız göçe tutulan kentlerde, göç eden kitlelerin barınma ihtiyaçlarını kendi çabalarıyla gidermesi sonucunda kentin çeperini saran hukuk dışı alanlardır. Gecekondu bölgeleri adı verilen bu alanların kentle ilişkileri, içinde bulunan siyasal, sosyal, ekonomik koşullara bağlı olarak belirli dönemler itibarıyla farklılaşmıştır.

Konuşma dilimize 1940'tan sonra giren gecekondu kavramına¹⁸⁰ ve gecekondu halkına yüklenen anlamlar genel bir değerlendirme ile 1980 öncesi ve sonrasında belirgin bir algı değişimine sahne olmuştur. 1980'den önce gecekondu bölgelerine akademik çevrelerce iyimser bir bakış hakim olup, hem gecekondu bölgesinde hem de kent genelinde hoşgörülü bir yaklaşım ve bütünleşme yolunda olumlu sayılacak derecede genel bir toplumsal kabul bulunmaktadır.

1950 ve 1960'larda akademik çevrelerde gecekondu olgusuna yaklaşım evrimci modernleşme kuramına uygun bir yaklaşım bulunmaktaydı. Bu yıllarda sosyal bilimciler gecekondu olgusunu, geleneksel toplumdan modern topluma geçiş sürecinde ortaya çıkan ve zaman içerisinde toplumun gelişmesi ve köyden kente göçenin kentlileşmesi sonucunda eriyecek olan geçici bir olgu olarak görmektedir. Ülkemizde gecekondu olgusunun, gerek toplum gerekse mekânsal olarak farklılaşmış olan gelişmiş sanayi toplumlarının kentsel alanlarında yer alan gettolardan¹⁸¹ farklı olduğu belirtilmektedir. Bu dönemde gecekonduların, içinde bulunulan topluluğa geçişte atlama tahtası rolü oynamasından ve geçici nitelikli olmasından ötürü kolonileşme süreci özelliklerini koruduğu tespitlerinde bulunmaktadır.¹⁸²

1970'lerde ise sosyal bilimlerde yaşanan paradigma değişimi ile ekonomi-politik eksenli kuramlar etkili olmuş ve gecekondulu sorunların kaynağı yerine şartların mağduru olarak görülmeye, "Sömürülen/Dezavantajlı olarak kurgulanmaya başlamıştır. Bu dönemde gecekondulu kapitalist sistemin getirdiği dengesiz gelişme,

¹⁸⁰ Keleş, Kentleşme, s. 581.

¹⁸¹ Düşük gelir gurubunda, sosyal ve mesleki dikey hareketlilik beklentilerini yitirmiş, çoğu kez çalışma olanağına sahip olmayan ya da çalışamayan ve bazen de buna ek olarak etnik özellikler nedeniyle toplumla bütünleşmesi engellenen insan topluluklarının bünyesinde barındırır. süreklilik ve kalıcılık esastır.

¹⁸² Ercan Tatlıdil, **Kentleşme ve Gecekondu**, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir, 1989, s. 20.

mevcut yapısal şartlar ve devletin yetersiz politikaları nedeniyle kentle bütünleşemeyen, kentin hizmet ve olanaklarından yararlanamayan kişidir.¹⁸³

Genel olarak değerlendirildiğinde gecekondu alanlarında yerleşmiş halkın 1980 öncesi dönemde sosyo-kültürel ve ekonomik bağlamda kentle bütünleşme çabasında olduğu görülmektedir. Karpat'ın 1963 yılında, İstanbul'un üç gecekondu yerleşiminde (Nafibaba, Baltalimanı ve Ahmet Celalettin Paşa) yaptığı araştırmasıyla¹⁸⁴ gecekondualarda yaşayanların, kentlilere medenileşme çerçevesinde üstün nitelikler atfettiği ve kendilerinin özellikle kentlilerle iletişim kurma ve kentlilere özgü olarak algılanan davranış kalıplarını benimseme noktasında istekli olduklarını; göç ve kentleşmenin başlangıcında işe yarayan akrabalık ilişkilerinin ilerleyen süreçlerde sağlık ve refah eğilimlerindeki artışla azaldığı şeklinde sonuçlara ulaşılmıştır. Emre Kongar başkanlığında Hacettepe Üniversitesi Sosyal Çalışma Bölümü tarafından 1971 yılında Ankara-Altındağ gecekondu bölgesinde 434 hanede mülakatların yapılmasıyla gerçekleştirilen araştırmada¹⁸⁵ benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Bölge halkı özellikle beklentileri ile kentsel değerleri tam anlamıyla benimsediklerini işaret etmektedir. Üstelik bu halk, kendileri ve çocukları için yukarı doğru bir sosyal hareketlilik beklentisi içindedir. Altındağ bölgesi halkının kentle değerler ve fiziksel etkileşimler bakımından bütünleşmiş olduğu sonucuna varılmıştır. Kongar, Altındağ bölgesi için geçerli olan bu durumun çok yakın bir gelecekte büyük kentlerdeki bütün gecekondu bölgeleri için geçerli olacağı öngörüsünde bulunmuştur.¹⁸⁶

Gecekonduluların kentle bütünleşeceği konusunda iyimser olan genel yaklaşım, bu süreçte gecekonduluların içinde bulundukları toplumsal ağlara bütünleşmede önemli bir rol yüklemektedir. Kent göçmenlerinin kentte bulunan kendi toplumsal ağı içindeki yüksek dereceli memur, zengin iş adamı gibi hemşehri ve tanıdıklarını sınıf duvarlarını aşmada kent kültürüne temas noktaları olarak

¹⁸³ Tahire Erman, "Gecekondu Çalışmalarında 'Öteki' Olarak Gecekondu Kurguları", **European Journal of Turkish Studies**, 2004, <http://ejts.revues.org/index85.html> (31.05.2012), ss. 4-7.

¹⁸⁴ Kemal H. Karpat, **Türkiye 'de Toplumsal Dönüşüm**, çev. Abdülkerim Sönmez, İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2003.

¹⁸⁵ Emre Kongar, **Türkiye Üzerine Araştırmalar: İzmir: Kentsel Ailenin Değişimi, Kayseri: Kent Planlaması İçin Toplumsal Araştırma, Altındağ: Yerleşik Bir Gecekondu Bölgesi**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1986, (Türkiye), s. 180.

¹⁸⁶ Kongar, Türkiye, s. 233.

değerlendirilmektedir.¹⁸⁷ Ayrıca bu dönemde akraba ve hemşehri ilişkileri kente gelenlerin alışmasını sağlayan, maddi ve manevi destek olan tampon mekanizmalar olarak görülmektedir.

Gecekondu yapım aşamasında ilk dönem olan 1960 öncesi dönemde, gecekondu yerleşimlerinin kırdan gelen yoksul ailelerin barınma ihtiyaçlarını sağlama amacıyla giriştikleri eylemler olması¹⁸⁸ kentliler tarafından bütünleşme çabası çok olmasa da, gecekondu alanlarına hoşgörülü yaklaşımlarına sebep olmuştur. İdarenin konut politikasındaki geri kalışının fark edilişiyle bağlantılı olarak kent genelinde gecekondu toplumsal kabul görmektedir. 1960 öncesinde gecekonduların kentlileşme sürecinde tampon mekanizma olarak görülmesi, bu alanlardaki hemşehri ilişkilerinin de gecekonducuların kente intibakını kolaylaştıran bir çerçevede algılanmasına sebep olmuştur. Bunun yanında geleneksel kültürün çözülmemiş olmasıyla bağlantılı olarak geleneksel yapıda hâkim olan sosyal kontrol mekanizmalarının etkisini sürdürmesinin geçiş sürecinde ortaya çıkabilecek intibak problemlerini önlediği belirtilmektedir.¹⁸⁹

1980 öncesinde gecekonduculara ilişkin genel algı yoksulluğun olduğu ancak, yoksulluk kültürünün oluşmadığı, toplumsal sınıflar arasında bir sınıf düşmanlığının doğmadığı, gecekonduculunun suçluluk ve fuhuş yuvası olmadığı ve ekonomiye de bir yük getirmediği yönündedir.¹⁹⁰ Belirtilen sebeplerden ötürü 1980 öncesinde kentleşme ve suç arasında paralel bir ilişkinin Türkiye gerçeğine uymadığı düşünülmektedir. Hatta bu dönemde kentleşme ile suç arasında ters yönlü ilişkilerin varlığını ortaya koyan çalışmalar bulunmaktadır. 1960-1965-1970 yıllarında İstanbul, Ankara ve Kocaeli’nde şehirleşme ile suç arasında ki ilişkileri belirleme amaçlı hazırlanan Prof. Gürelli’nin tebliği¹⁹¹ bunlardan biridir. Aynı doğrultuda sonuçlara ulaşan Dönmezer, 1981-1985 yıllarını kapsayan çalışması ile suç oranların Batı’da elde edilen bulguların aksine, kentleşme ile artmadığı, aksine azaldığı sonucuna varmıştır. Yaptığı değerlendirme ile vardığı bu sonuçları ise, sosyal çözülmeye karşı

¹⁸⁷ Metin Heper, **Türkiye’de Kent Göçmeni ve Bürokratik Örgütler**, Üçdal, İstanbul, 1983, ss. 52-59.

¹⁸⁸ Emre Kongar, **21. Yüzyılda Türkiye**, 38. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2006, (21) s. 567-568.

¹⁸⁹ Görmez, s. 71.

¹⁹⁰ Heper, ss. 52-59.

¹⁹¹ Sulhi Dönmezer, **Hızlı Şehirleşme İle Suç ve Ceza Adalet Sistemi İlişkileri, Hızlı Şehirleşmenin Yarattığı Ekonomik ve Sosyal Sorunlar**, Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı, İstanbul, 1986, (Hızlı Şehirleşme), s. 62.

güçleri ve ilk grup kontrolünü sağlayan, böylece kültür çekişmesi, anomi, aykırılıkların birleşmesi olaylarını engelleyen Türk toplum değerleri ile açıklamaktadır.¹⁹²

1980 sonrasında gecekondular algılarında bazı farklılaşmalar olmuştur. 1960-1970 döneminde kente göç edenler artık birden çok gecekondular yapmaya ve bunları kiraya vererek toprak rantı elde etmenin yanında ciddi bir gelir sahibi de olmaya başlamışlar ve 1970 sonrası gecekondular yapımının ticarileşmesi ve kent hukuku dışındaki alanların, organize örgütler tarafından kente gelen yoksul ailelere pazarlanması dönemidir.¹⁹³ Özal döneminde çıkarılan gecekondular afları ve dört kata kadar bina yapılmasına izin veren yasalar ile gecekondular alanları yasal zemine oturtulmuş ve büyük kazanç getiren ticari meta haline gelmiştir. Bir zamanlar onaylanmasa ve kenti bozduğuna inanılsa da toplumsal kabul gören gecekondular, bu gelişmeler ile haksız kazanç sahibi, talan, yağma gibi sözcüklerle anılır olmuştur.

1980'li yılların Türkiye'sinde kentleşme süreçlerine damgasını vuran¹⁹⁴, farklılaşma ya da çeşitlenme dinamikleri ve bunun sonucunda ortaya çıkan ayrışma eğilimleridir. Bu dönemde kent yoksullarına dönüşen gecekondular eskiden çok farklı yöntemler ve ilişkilerle var kalmaya çalışmakta; orta sınıflar kooperatifler yoluyla kentteki paylaşım kavgasına katılmakta; üst sınıflar ise özel güvenlik sistemleri ile korunan yüksek duvarların ardında yaşayarak toplumdan kopmaktadır. Tüm toplumsal sınıfların ortak özelliği ise eskisi gibi uzlaşmaya değil, gerilime dayalı, formel ve informel, gerekirse hukuki ve hukuk dışı arasında gidip gelen bir tutuma sahip olmalarıdır.¹⁹⁵ Toplumdaki sınıflar arasında ortaya çıkan bu ayrılıklar, aynı zamanda sınıfların kendi içinde de ortaya çıkmıştır.

Daha önce homojen bir topluluk olarak görülen gecekonduların, 1980 ve 1990'larda farklılıkları ön plana çıkmış ve bu farklılıkların toplumdaki kutuplaşmalara, kırılma noktalarına denk düşüyor olması bağlamında gecekondular artık geçici bir olgu değil, kente yönelik sürekli bir tehdit şeklinde algılanmaya başlanmıştır. Gecekonduların yaşadığı toplumsal bozulma eksenli dönüşümü

¹⁹² Dönmezer, Hızlı Şehirleşme, s. 69.

¹⁹³ Kongar, 21, s. 567-568.

¹⁹⁴ Işık ve Pınarcıoğlu 1980 sonrasında ortaya çıkan bu durumu ithal ikamesi modelinin terk edilerek devletin küçültülmesi süreciyle açıklamaktadır. 1980 sonrasında bu değişimle devlet pasif bir rol alarak ve toplumdaki sınıflar arası ilişkilerde hakemlik eden ve uzlaşmanın devamı için çoğu kez alt sınıflar için müdahalede bulunan rolünü terk etmiştir.

¹⁹⁵ Işık ve Pınarcıoğlu, s. 128.

anlatmak için yetersiz bulunan gecekondü kavramı yerine 1990'ların ardından varoş kavramı türetilmiştir.¹⁹⁶ Türkiye'de 1 Mayıs 1996 olaylarının basına yansmasıyla yaygınlaşan kavram, kullanılışının başlangıcından itibaren şiddet ile arasında bağ ile kurgulanmış ve şiddetin, yasadışı faaliyetlerin ve sisteme karşı duruşun sergilendiği mekânlar olarak gecekondü kavramının yerini almıştır.¹⁹⁷ Bu tespitler kısmen doğru olsa da, farklılıkları göz ardı eden abartılı söylem suçla bağlantı kurulabilecek iki temel sonuca sebep olmuştur. Bunlardan ilki gecekondülülerin “olumsuz” etiketlenmesi; ikincisi ise olumsuzluk değeri ile bağlantılı olarak “kentle bütünleşememe ve kentlileşememe” olarak tanımlanabilir.

Neredeyse tüm gecekondü halkının şiddet, yasadışı faaliyetler ve sistemin karşısında olduğu şeklinde bir yaklaşım, bölge halkının düzenli yerleşimlerde yaşayan halk ve özellikle kent seçkinleri tarafından suçlu etiketlemesine neden olmuştur. Özellikle 1990'lardan sonra ortaya çıkan bu tabloyla suç olgusu arasında ilişki kurulmasında “Damgalama Teorisi” ışık tutmaktadır.

“Damgalama Teorisi”ne göre suç mesleği, suça yakalanan kimselerin toplumca suçlu olarak damgalanmaları ile başlar. Polis, mahkemeler, bütün toplumsal kurumlarca kişinin suçlu olarak damgalanması ile kişiler suç yolunda ilerlemekte ve suç işleme eğilimi artmaktadır.¹⁹⁸ Yoksulluğun, işsizliğin ve eğitimsizliğin yaygın olduğu çöküntü bölgelerinde yaşayanların hissettiği dışlanmışlık duygusu, toplum ve kamu otoritelerinin bu bölgeye yaklaşım tarzı ile daha da artmakta; yoksullara yönelik tehdit algısı ile kontrol etme kaygısının hâkim olduğu politika, söylem ve uygulamalar suç oranlarının yükselmesi ve alt sınıfların bu suçları işleyenlerin çoğunluğunu teşkil etmesi gerçeğinin oluşumunda etkisi olan faktörlerdir. Bunun yanında bölge'de diğerlerine aile hayatı ve yaşamı ile örnek olabilecek ve yeni iş fırsatları hakkında bilgi verebilecek olan kişilerin fırsat bulunca bu bölgeleri terk etmeleri, bölgenin sosyo-ekonomik yapısının sürekliliğini sağlamaktadır.¹⁹⁹

¹⁹⁶ Mehmet Rıfat Akbulut ve Seher Başlık, “Transformation Of Perception Of The Gecekondü Phenomenon”, **Middle East Technical University Journal of the Faculty of Architecture**, Middle East Technical University, Cilt: 28, Yayın:2, 2011, ss. 28-29.

¹⁹⁷ Erman, ss. 11-12.

¹⁹⁸ Dönmezer, s. 260.

¹⁹⁹ Gölbaşı, ss. 118, 112.

Gecekondulular ile toplum arasında bütünleşme yolunda işaretlerin 1980’lerden sonra yerini “öteki” kavramı üzerinden tam bir kutuplaşmaya bırakması ve gecekondu halkına yapılan olumsuz etiketleme, şüphesiz zaten kentle bütünleşemeyen gecekonduluların arasındaki mesafenin daha fazla açılmasına sebep olmuştur. Bu gelişmelerin ardından üst gelir sınıfının yerleşim mekânı tercihlerinde güvenliğin ağırlık kazanmasıyla kentsel alanlarda toplumsal kesimlerin ilişkilerinin zayıflayarak en aza inmesi bu durumun bir göstergesi kabul edilmektedir.²⁰⁰

Sosyo-ekonomik ve kültürel olarak kentsel bütünleşmenin gerçekleşmemesi, toplumsal kesimlerin giderek birbiri ile kutuplaşmasına neden olmaktadır. Gecekondu alanlarındaki yerleşik halk ile kentliler arasındaki ilişkilere egemen olan kutuplaşma ortamı, bu alanların izole olması, kent unsurlarıyla iletişim halinde olmaması ve etkileşememesi durumunun sürekliliğini sağlamıştır. Bu da kenti geniş ölçekte sistem olarak gördüğümüz takdirde kenti oluşturan unsurların birbirine yabancılaşması, iç unsurların birbirinden ve dışarıdan beslenememesi ile sistemin sürdürülebilirliğini tehdit eden “entropi” durumunu karşımıza çıkarmıştır. Kır ile kent arasında kalan ve insanca yaşam koşullarından yoksun olan kitlelerin memnuniyetsizliği, sistemin devam ve istikrarı karşısında bulundukları kayıtsızlık durumu sistemin sürdürülebilirliğini sarsmaktadır. Gecekondu alanlarında kentsel unsurlara karşı geliştirilen reddiyeci tutum, bu alanlarda yaşayanların kent kültürünü benimsemeyerek alt kültür grupları oluşturmalarına sebep olmaktadır. Yapılan çalışmalar alt kültür gruplarının suçu yaygınlaştırıcı bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Bu durum, sosyal teoriler içinde yer alan “Alt Kültür Teorisi” ile açıklanabilir.

“Alt Kültür Teorisi”, fikirleri ve zihinsel yapıları benzer kişilerden oluşmuş alt kültür gruplarının, suçu onayladığı veya en azından suça neden olan değerlere sahip olduklarını ileri sürerler. Bu gruplar içinde suç işlememiş kişilerce suç işleme süreci öğrenilmekte ve suç işleyenlerce bu durum içselleştirilmektedir.²⁰¹ Kendine

²⁰⁰ Giddens toplumda zengin kesimlerin kendini çeşitli şekillerde toplumun geri kalanından büyük ölçüde ayrılmış olan kapalı özel alanlara çekmesi durumunu “zirvedeki toplumsal dışlanma” olarak adlandırmakta ve “alttaki” toplumsal dışlanmanın toplumsal dayanışma ve iç yapışkanlığı aşındırması gibi, zirvedeki dışlanma’nın da toplumsal bütünleşme için bozucu etkiler yaratacağını ifade etmektedir. Bknz. Giddens, s. 410.

²⁰¹ İçli, s. 98.

benzer gruplar içinde suçlu davranışları yaygın olan bireylerin dayanışması ve paylaşımları sonucunda kendini suçlu hisseden bireyler de duygularını rasyonelleştirerek suçlu davranışlarını kendilerince haklılaştırmaktadır. Bu durum, kentle bütünleşemeyen kitlelerin yaşam alanlarında görülen, yüksek oranlarda suçlu davranışlarının nedenlerinden birini açıklamaktadır.

Ülkemize özgü kentleşme süreçlerine bağlı olarak ortaya çıkan toplumsal yapılar bahsedilen dönemlerde toplumsal sınıflardaki ilişkilerin kırılma noktaları ile hukuk dışı bir çizgiye evrilmiştir. Kentleşmenin ilk dönemlerinde akraba ve hemşehri ilişkileri çerçevesinde kendini gösteren dayanışmacı, aktif güven ağlarının yeni formları, ilerleyen süreçte cemaat-mafya ilişkilerine dönüşmüştür. Yaşanan süreç mafya ve terör örgütlerinin artmasına sebep olurken, devletin bu alanda etkisizleşmesi, bu örgütlerin genişlemesi ve nüfuzunun artmasına yol açmıştır.

Kırdan kente daha iyi yaşam standartları için gelen kitlelerin yeterli hizmete ulaşamaması özellikle ikinci kuşaktan sonraki nesilleri yasal olmayan bu örgütlerle karşı karşıya getirmektedir. Gecekondularda yaşayanların alt yapı sorunları, kamu hizmetlerinin yetersizliği, işsizlik, çevreye uyum ve güvenlik gibi sorunlarla karşı karşıya kalan bireylerin kente ve kent hizmetlerine alışmaları için, akraba-hemşehri dayanışmasının ötesinde başvuracakları örgütlü bir yapıya ihtiyaçları vardır. Devletin yerine getirmesi gereken görevlerde boşluklar olması başka örgütlü yapıların devreye girmesine olanak vermektedir. Hukuki yapının ve yasaların toplum düzeninde etkinliğinin azalması ya da göz ardı edilerek tamamen veya hiç uygulanmamasının yasal kurumsal yapılar yerine yasadışı örgütlerin ikame edilmesine zemin hazırladığı belirtilmektedir.²⁰²

Ülkemize özgü kentleşme süreçlerine bağlı olarak, kentsel suçlarda Batı ülkelerinden bazı farklılıkların olduğunu söyleyebiliriz. Batı ülkelerdeki kentleşme süreci çok daha uzun vadede gerçekleşmiş ve göç edenler kentli davranış kalıplarını daha kolay özümseyebilmişlerdir. Ancak ülkemizde bahsettiğimiz özelliklerden dolayı kentleşme, kentlileşme süreçleri yönünden eksik gelişmiştir. Kır ile kent arasında bocalayan ve davranış kalıplarında kır ve kentten de izler taşıyarak üçüncü bir şekil geliştiren kent göçmenlerinin suçlu davranışlarında da bu etkiler gözlenebilmektedir. Batı ülkelerinde kent suçları ile çoğunlukla kastedilen mal

²⁰² Vehbi.Bayhan, “Türkiye’ de İç Göçler ve Anomik Kentleşme”, **Toplum ve Göç**, 2. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Mersin, 1996, ss. 188-189.

aleyhine suçlar olurken, ülkemizde kentsel suçların kapsamına kır suçlarının da girdiğini görmekteyiz.

Kıra özgü suç tipi olan şiddet suçları, günümüzde kentlerimizin en öncelikli problemi olmuştur. Aile içi şiddet, günlük yaşam süreçlerinde bireyler arası şiddet, topluma ve kente yönelik şiddet uzun yıllardır yaşanmaktadır. Ancak son yıllarda kentsel alanlarda görülen şiddetin, kurumsal aktörlere yöneldiği dikkat çekmektedir. Kentlerde, kamusal alanlarda öğretmenlere, doktorlara ve diğer çalışanlara yönelik zaman zaman ölümle sonuçlanabilen şiddet olayları görülmektedir. Bu konunun çeşitli boyutları ile araştırılması gerekse de, kişisel fikir olarak konunun çatışmacı iletişim modellerinin benimsenmesi ve kentsel alanlarda birlikte yaşama kültür düzeyine ulaşamaması ile bağlantı kurulabilir.

Suç olgusu ile göç arasında ilişki kurabileceğimiz bir diğer göç süreci, 1990'lı yıllarda Doğu ve Güneydoğu kaynaklı gerçekleşen zorunlu göçtür. 1984 yılında başlayan ve giderek yoğunlaşan çatışmalar, bölgedeki kitlesel göç hareketinin temel nedenidir. Göç, özellikle 1992 sonrasında köy boşaltma olaylarıyla büyük artış göstermiştir. Bu göçten en fazla etkilenen bölge illeri Diyarbakır, Van, Şanlıurfa, Akdeniz çevresinde Mersin, Adana'dır. Menşei bu illerde ve kırsal alanlarda tutunamayan bir kısım yerleşik İzmir ve Ege Bölgesi'ne ve İstanbul'a da yığınsal göç eğilimi göstermiştir.²⁰³ Tüm hane halkı üyeleri birlikte göç etmek zorunda kalmış ve kısa süreliğine bile olsa geri dönme olanağı olmadığı için gönüllü göçün sağladığı esneklikten mahrum kalmışlardır. Kente hazırlıksız göç etmek zorunda kalan bu kesim için göç, kentle önceden bir tanışıklık kurmalarını sağlayacak herhangi bir irtibata girmeden kopuş niteliğinde gerçekleşmiştir. Zorunlu göçle gelenler gönüllü göçle gelenlerden çok daha yoksul ve ekonomik olarak güç durumda olup, çok çocuklu ve ayrıca Türkçe bilme sorunları olan insanlardı.

Zorunlu göçle gelenlerin de kendilerinden önce gelen hemşehri gruplarını ve akrabalarını kette bulma şansı olsa da, bu grupların artık sorunlarını bu ilişkilere dayanarak çözmeleri çok zor görülmüştür. Kurumsal düzeyde gönüllü içgöçün devamı olarak algılanan ve bir bakıma yer değiştirme olan yeni zorunlu göçe yönelik kurumsal hiçbir düzenleme de yapılmamasından dolayı, yeni göçmenler zorunlu göçün neden olduğu gündelik ve temel acil ihtiyaçlarını bile kendileri gidermek

²⁰³ Oya Köymen (Ed.), **75 Yılda Köylerden Şehirlere**, Bilanço '98 Yayın Dizisi, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1999, s. 333.

zorunda kalmışlardır. Bu süreç sonucunda zorunlu göçle gelen ailelerin çocukları eğitim almaları gereken yaşta olsa da, aslında sokaklarda çalışan ve yaşayan çocukları oluşturmuşlardır. PKK ve terörist korkusu ve şaibesi nedeniyle komşuluk ve hemşehrilik ilişkileri kurmakta zorlanan yeni göçmenler, polis teşkilatı tarafından da şaibeli gruplar olarak kabul edilerek gözetim altında tutulmuşlardır. Bütün bu nedenlerden dolayı yeni göçmenler kendilerini yalnız ve yabancı hissetmişlerdir.²⁰⁴

Kurumsal ve toplumsal düzeyde yeterli destek göremeyen, toplumsal kabul sorunları yaşayan, yaşamlarını sürdürmekte karşılaştığı zorluklar nedeniyle “kentli yoksulların kendi aralarındaki gayri resmi toplumsal güç hiyerarşisinin en altında yer alan” bu kesimin kentte göçü²⁰⁵ ve yeni yaşam düzeni şüphesiz bu kesimi potansiyel suç mağduru ve bağlantılı olarak suç faili olma riskini en yüksek düzeye ulaştırmaktadır. Ancak bu konuda suç ile zorunlu göç arasında daha detaylı bir bağlantı kurmak için yeterli çalışma bulunmamaktadır.

Türkiye’nin göç macerası içinde değerlendirebileceğimiz son halka şüphesiz 1990 sonları ve 2000 başlarında yoğunlaşan küresel göçlerdir. Kaynak ülkenin olumsuz özelliklerine bağlı olarak genellikle az gelişmiş ülkelerden gelişmiş ülkelere olan klasik göç türünün farklılaşmasıyla, bu yıllarda ülkemiz varsıl ülkelerin göçmen akımına uğrayan bir ülke konumuna gelmiştir.²⁰⁶

Yaşam süresinin uzaması, yasal emeklilik yaşının düşmesi sonucu sağlıklı emeklilik süresinin uzatılması ve küresel düzlemde mobilitenin artması ve kitle turizminin gelişmesi Kuzey Avrupa’dan Akdeniz sahillerine göçün kolaylaştırıcı faktörlerini ortaya çıkarmıştır. 1999’da AB’ye adaylık süreciyle birlikte Türkiye’ye bakış değişmiş ve yabancıların ülkeye yatırımlarının artışıyla emlak sektörü de bir gelişme yaşamıştır. Bunun yanında 2003 yılında yabancılar için mülk alımını kolaylaştıran yasal düzenlemeler de inşaat ve emlak sektörünü etkilemiş ve Türkiye yabancı göçlerin hedef ülkesi haline gelmiştir²⁰⁷

²⁰⁴ Sema Erder, **Kentsel Gerilim**, 2. Baskı, Uğur Mumcu Araştırmacı Gazetecilik Vakfı Yayınları, Ankara, 2002, ss. 150-154.

²⁰⁵ Işık ve Pınarcıoğlu, s. 173.

²⁰⁶ Can Ünver, “Uluslararası Göç ve Kalkınma tartışmalarında Yeni Yaklaşımlar ve Türkiye”, **TİSK Akademi**, Cilt: 4, Sayı: 7, Ajans Türk Basın ve Basım A.Ş., Ankara, 2009, ss. 86,90.

²⁰⁷ Canan Balkır Zerrin Toprak Karaman ve Berna Kırkulak **Yabancı Emekli Göçünün Sosyal Ve Ekonomik Etkileri: Antalya ve Çevresi Üzerine Ampirik Bir Çalışma**, TUBITAK Destekli Mayıs 2006-Mayıs 2008 Tarihinde Gerçekleştirilen Proje, Antalya, 2008, ss. 8, 30.

Yabancı emekli göçleri ile kent güvenliği arasında da, neden sonuç bağlantısını kentle ve toplumla bütünleşme bağlamında kurabiliriz. Daha önce de bahsettiğimiz gibi, suçlu davranışlarının ortaya çıkmasında etkili faktörlerden biri bütünleşme sorunudur. Suç olgusu, toplumsal grupların norm ve amaçları arasındaki çatışmadan doğarlar. Araştırmalar uyum sorunları neticesinde suçlu davranışlarının arttığını bize göstermektedir. Yabancı emekli göçleri neticesinde uyum sorunu hem yabancıların topluma ve yeni yaşama uyumu, hem de yerel halkın yabancılara ve içinde bulundukları yeni yaşama uyumu noktasında önem taşımaktadır. Bu konuda TUBİTAK destekli olarak Antalya’da gerçekleştirilen bir çalışma bize bazı ipuçları vermektedir.

Birlikte yaşama istekliliğinin önemli göstergelerinden biri olan komşuluk ilişkilerinin sorgulandığı araştırmada, yerleşik yabancılarla yerel halk arasında başlamış kültürel ilişkilerin henüz “cılız bir süreçte olduğu” sonucuna varılmıştır. Yapılan anket çalışmasında yabancı emekli yerleşiklerin komşuluk tercihlerinde aynı ülkeden olma ya da Avrupalı olma kriteri önemsiz olarak (%69,6) belirtilmiş olsa da, pratikte durum tam ters şekildedir. Yerel halkla komşuluk ilişkisi kurma ve bütünleşme istekliliği, eğitim düzeyinin yükselmesi ve yerleşme kararının alınması ile artmaktadır. Yerel halk ile yabancıların kültürel ilişkilerinin emlak şirketlerinin etkisi ile “yeterince güçlenme” olasılığının gelişemeyeceği ileri sürülmektedir. Emlak şirketleri yabancılar için mekânsal ayrışmayı, toplumsal birliktelik yönlerini düşünmeden, hazırlamaktadır. Yabancıların çoğu kendi ülkelerinden gelenlerle sadece kendileri için tasarlanmış sitelerde yaşamaktadır. Bu gruplaşmayı emlakçilerin organize ettiğini belirten yerel halk, yabancılara yönelik özel konut yapımını olumsuz karşılamaktadır (%60,4). Yerleşik yabancılar yaşam alanlarını giderek, gelir durumu ve milliyetlerine göre ayırmaktadırlar.²⁰⁸ Bu durum yabancıların kentle ve kentlilerle bütünleşmesini engelleyerek, güvenli toplumsal yapıya bir tehdit oluşturmaktadır.

Toplum güvenliğini engelleyen bir diğer bütünleşme sorunu, yabancıların kurumsal düzeyde irtibatı ve yönetim süreçlerine katılımını engelleyen problemlerdir. Toplum güvenliğinin tehdit eden en önemli sorun, bireylerin istek ve taleplerini yasal yollardan iletememesi ve ihtiyaçlarını mevcut kurumlar vasıtasıyla

²⁰⁸ Balkır ve diğerleri, ss. 90-91.

giderememesidir. Toplumda bireylerin sorunlarını gerekli mercilere iletmesinin yasal oluşumlarla mümkün olmadığı durumlarda, bu ihtiyaçların yasadışı yollarla sağlanması olasılık dâhilindedir. Yabancıların toplumla bütünleşmesi, toplumsal dışlanmaya maruz kalmaması ve taleplerini hak çerçevesinde iletebilmesi toplum güvenliği için gereklidir. Bunun yanında, yabancı emekli göçmenler, yaş itibarıyla suç mağduru olma riski altındadır. Bu nedenle güvenliğe ilişkin bilgilendirilmeleri, güvenlik politikaları içinde aktif olarak yer alabilmeleri, sorunlarını kurumlara bildirebilmeleri mağdur olma risklerini en aza indirebilmektedir. Yabancı yerleşiklerin yönetsel mekanizmalara katılmaları ile hem onların tehditlere karşı korunması için fayda sağlarken, ilgili kurumlara da bu nüfusun tecrübelerinden faydalanma imkânı verebilecektir. Hem kurumlara ulaşabilme, hem karar mekanizmalarına katılma, hem de kentlilerle geliştirilebilecek iletişim açısından aşılması gereken en büyük sorunlardan biri dil bilmeme olmaktadır.

Ülkemizde yabancıları yerleşmeye teşvik edecek çeşitli uygulamalar vardır. Türkiye’de 2004 yılında yürürlüğe giren kent konseyinde yerel halkın katılımına ilişkin radikal düzenlemeler ile idari merkezli karar alma mekanizmaları, toplum merkezli karar mekanizmalarına dönüşmektedir. Bu değişimle paralel gelişme yabancı yerleşikler açısından yaşanmış ve eş zamanlı olarak 2004 tarihinde yürürlüğe giren 5253 sayılı Dernekler Kanunu ile yabancı dernek faaliyetlerinin Türkiye’de gerçekleştirilmesi hüküm altına alınmıştır. Ancak, 5393 sayılı kanuna göre yabancı yerleşiklerin de hemşehri tanımı²⁰⁹ içine girmelerine rağmen, yerleşik yabancıların belediye karar ve hizmetlerine katılım(yönetim) ile seçme ve seçilme yönünden (siyasi) hakları bulunmamaktadır. Türkiye’nin AB üyesi olmaması nedeniyle, ülkede bulunan AB vatandaşlarının yerel politikalara katılıma ilişkin hakları bulunmamaktadır. Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Anlaşmalarından, “Yabancıların Yerel Düzeyde Kamusal Hayata Katılım Sözleşmesi” hükümleri, Avrupa Konseyine üyelik statüsü bulunan ülkemizde acilen çalışılması gereken konulardan biri olarak öne çıkmaktadır.²¹⁰

²⁰⁹ “Herkes ikamet ettiği beldenin hemşehrisidir. Hemşehrilerin, belediye karar ve hizmetlerine katılma, belediye faaliyetleri hakkında bilgilenme ve belediye idaresinin yardımlarından yararlanma hakları vardır. Bknz. 5393 Sayılı Belediye Kanunu, md.13/1.

²¹⁰ Zerrin Toprak Karaman, “Willingness of Foreign Retired Residents to Participate In Local Public Life and Strategic Approaches to the Relationship Networks within the Local Community;

Yabancı yerleşiklerin bütünleşme sorunları uzun vadede toplum güvenliğini bozucu etkiler yaratabilme potansiyeline sahiptir. Ancak ülkemiz, daha kısa vadede fark edilir sonuçlar ortaya çıkaran göç türleriyle de karşı karşıya bulunmaktadır.

Türkiye, coğrafi konumundan dolayı göç türlerinin hemen her biçiminden etkilenmektedir. Özellikle Sovyetler Birliğinin dağılmasının ardından birinci kuşak komşu ülkelerden başlamak üzere daha uzak coğrafyalardan da göçmen akımına uğrayan bir ülke konumuna gelmiştir. Ayrıca son dönemde Asya ve Afrika çıkışlı kaçak göçmenlerin gelip geçmeye çalıştığı bir transit ülke ve aynı zamanda yabancı işgücünün belli sektörlerde yasal veya yasadışı istihdam edildiği bir göç ülkesi konumundadır.²¹¹

Suç gruplarının etkinliklerinin kapsam bakımından giderek uluslararası nitelik kazandığı ileri sürülmektedir. Uyuşturucu ticaretinden kalpazanlığa, göçmen ve organ kaçakçılığına, insan istismarına kadar uzanan etkinliklerde yer alan örgütlü suç grupları artık kendi topraklarında kalmak yerine esnek uluslararası ağlar içinde çalışmaktadır.²¹² Örgütlü suçların küresel düzlemde daha organize sürdürülmesinde ise yasadışı göç yolları etkin olarak kullanılmakta ve birçok suçsuz insan da bu ağlar içinde kullanılarak suçlu hale getirilmektedir.

Komşu ülkelerde ekonomik sorunlardan kaçarak turist statüsü ile ülkemize gelen nüfus hareketliliği artmaktadır. Yasal çalışma izni olmayan turistlere yönelik genel kuralların olmamasından dolayı bu durum kayıt dışı ekonomik faaliyetlere neden olmaktadır. Kontrol altına alınması güç bu etik dışı durum, etkileri yaz aylarıyla sınırlı olmayacak şekilde, kent güvenliğini olumsuz etkilemektedir.²¹³

Dünyada ki mülteci yükünün küçük bir bölümünü üstlenmesine rağmen, neredeyse tüm AB ülkeleri “en ağır yükü” taşımaktan şikâyet etmekte ve Avrupa’da yabancı karşıtı politikalarla oylarını artıran sağcı partiler kadar, soldaki siyasetçiler de artık “bu sorun”a, yani kapılarına dayanan göçmenlere dur demek gerektiğini düşünmekte. Bu amaçla ülkelere yönelik göç hareketlerini aldıkları sıkı denetimler ve göç yönetimi ile engellemeye çalışırken, ülkelerinde bulunan

(Example of Antalya, Turkey)”, **European Journal of Economic and Political Studies** (2), 2008, ss. 25-26.

²¹¹ Ünver, s. 86.

²¹² Giddens, ss. 876-877.

²¹³ Zerrin Toprak Karaman, An Emprical Study of The Effects of Social and Cultural Differences Of Foreign Retired Residents on Local Citizens Around Antalya Area of Turkey, **International Journal of Business and Social Science**, Vol. 3 No. 1; January 2012, p. 215.

mültecileri sınırdışı etmeye çalışıyorlar. Batılı ülkelerin uyguladığı giriş kısıtlamalarından dolayı kademeli ve usulsüz göçe yönelen göçmenler, Türkiye’yi bir geçiş koridoru olarak kullanmaktadır. Nitekim 2000 sonrası yasadışı göç hacmindeki artışlar bu politikalar ile doğrudan ilişkilidir.²¹⁴

AB ülkelerinin güvenlik gerekçesiyle izlediği sıkı göç politikalarına karşın ülkemizin henüz etkin bir göç yönetimi bulunmamaktadır. AB ülkelerinden biri olan Fransa’nın ülkeye kabulde güvenlik kriterlerinin etkinliğinin yanında, ülke vatandaşlarını dahi güvenliğe tehdit durumunda vatandaşlıktan çıkarması caydırıcılık eksenli sıkı güvenlik politikalarındandır. AB ülkelerinin toplum güvenliği gerekçesiyle izlediği bu politikaların, etkin bir göç ve güvenlik politikası izlemediği taktirde Türkiye için sürekli büyüyen sorunlar olarak karşımıza çıkması olasıdır. Henüz strateji belgelerinde dahi yer almayan sınır aşan göçler ve bu göçlerin ülke ve kent güvenliği bağlamında analizi düşünüldüğünde etkin bir göç yönetiminin zorunluluğu daha iyi anlaşılmaktadır.

2.2.2. Güvenlik Sorunlarının Bireysel ve Toplumsal Ölçekte Etkileri

Suç ve şiddet olayları günümüzde kentlerin temel problemleri olmuştur. Bu problem doğrudan ve dolaylı olarak çok çeşitli etkileriyle, dünyada tüm ülke yönetimlerinin başlıca konularından olmuştur. Suç ve şiddet olayları, güvenliği sağlanması temel görevi olan devlete şüphesiz bazı ekonomik maliyetler yüklemektedir. Suç işlendikten sonra suç failinin yakalanıp, yargılanıp, cezalandırılması ile suç öncesi devletin önleme faaliyeti olarak yapmış olduğu giderler bu maliyeti oluşturmaktadır.²¹⁵ Toplumun kendini korumak üzere aldığı bireysel önlemler de, bireysel düzeyde insanlara ciddi ekonomik yükler yüklemektedir. Bunun yanında ulusal düzeyde suç ve şiddet olayları, yabancı yatırımlarını ve uluslar arası turizmi engellemekte, sermaye kaybı ve beyin göçüne

²¹⁴ Aslı Didem Danış, “Yeni Göç Hareketleri ve Türkiye”, **Birikim**, Sayı: 184-185, , Ağustos-Eylül, 2004, ss. 3-4, 9.

²¹⁵ Shelley, An Instruction To Criminology, Belmont, California, 1985, s.18’den aktaran Füsün Sokullu-Akıncı, **Kriminoloji**, Beta Basım Yayım, 3. Baskı, İstanbul, 2002, p. 54-55.

yol açmaktadır.²¹⁶ Suç olaylarının toplumda yaratmış olduğu huzursuzluk ve sisteme olan inancın sorgulanmaya başlanması ekonomik zararlar kadar net belirlenmesi güç olan toplumsal zararlara sebep olmaktadır.

Suç ve şiddet olayları, olayın kurbanı açısından ekonomik kayıplara, yaralama ve ölümlere sebep olmaktadır. Uzun vadede mağdur kişilerde psikolojik travmalar görülebilmektedir. Suç ve şiddet olayları olayın mağdurları üzerinde doğrudan olumsuz etkiler yaratmanın yanında toplumun tümünde yarattığı psikolojik etkilerle yaşam kalitesini etkilemektedir. Suçun mağdurları kadar toplumun diğer fertlerini de etkileyen husus “suç korkusu” dur.

Suç ve şiddetten korkma kültürü, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde yaygın bir durumdur. Birçok ülkede yapılan kamuoyu araştırmaları insanların günlük yaşamlarında en büyük endişesinin suç olduğunu ortaya koymaktadır.²¹⁷ Suç korkusu, kişilerin suça ve şiddete karşı kendini güvende hissetmemesi ve günlük yaşamını her an suç mağduru olma endişesi altında sürdürmesi olarak tanımlanabilir. Kişilerin duyduğu korku düzeyi yaş, cinsiyet, daha önce suç ve şiddete maruz kalmaları, bulundukları çevrenin güvensizlik algılarını besleyen fiziki ve sosyal yapıları, suç karşısından daha korunmasız fiziksel yapıları, etnik köken gibi etkenlere bağlı olarak farklılık göstermektedir.

Suç korkusu konusu, 1970’li yılların sonlarında, bu konuda ilginin artmasıyla, önemli bir araştırma konusu olarak ortaya çıkmıştır. Konu, özellikle suç korkusu ile suç mağduriyeti arasında zorunlu bir bağ bulunmadığının anlaşılmasıyla önem kazanmıştır.²¹⁸ Suç korkusu kişiye özgü bir sabit durumun ötesinde tüm toplumu durumsal olarak etkileyen bir duyguyu temsil etmektedir.²¹⁹ Suç korkusu, suçla çok yakından ilgili olmakla birlikte suçtan bağımsız bir olgudur. Kriminoloji literatüründe suç korkusuna ilişkin yapılan sayısız araştırma, suç oranlarındaki artışa paralel olarak artan suç korkusunun suç oranlarındaki düşüşle birlikte azalmadığını

²¹⁶ United Nations, **Reducing Urban Crime And Violence: Policy Directions, Enhancing Urban Safety And Security** Global Report On Human Settlements, Abridged Edition, Volume: 1, United Nations Human Settlements Programmes, London, 2008, (Nations), p. 7.

²¹⁷ United Nations, p. 9.

²¹⁸ Clete Snell, **Neighborhood Structure, Crime, And Fear Of Crime, Testing Bursik And Grasmick’s Neighborhood Control Theory**, Lfb Scholarly Publishing LLC, New York, 2001, p. 48.

²¹⁹ Mustafa Törel Yücel, “Suç Korkusu ve Etkisinin Nötrleştirilmesi”, **TBB Dergisi**, Sayı: 83, 2009, s. 291.

göstermektedir.²²⁰ Suç korkusu, suçtan bağımsız şekilde gelişmesi ve suçun mağdurlar üzerindeki etkilerini toplumun tümüne yayması bakımından özel bir önem taşımakta ve bu nedenle suçtan bağımsız şekilde üzerinde çalışılması gereken önemli bir sorun alanı olarak kendini göstermektedir.

Suç korkusunun kaynağı, kişinin suç ve şiddete ilişkin tecrübeleri olduğu gibi, aynı zamanda başkalarının deneyimleri de olabilmektedir. Kitle iletişim araçlarının iktisadi amaçlarla abartılı haberler ve filmler yapmaları ve siyasilerin seçim emelleri ile suç ve suçluluğu kullanmaları toplum üzerinde suç korkusunu arttırmaktadır.²²¹ Korkunun öğrenilen ve dış uyarıcılardan etkilenen bir yapıya sahip olması bu sorunu çok daha büyük boyutlara getirmektedir.

Suç korkusunun doğrudan bir sonucu olarak beliren, kişilerin güvende yaşama ihtiyacını giderme noktasında aldığı bireysel önlemler hem devletin bu alanda bir kamu hizmeti olan güvenliği sağlama noktasında yetersizlikleri, hem de kişilerin yaşam kalitesinin istenilen düzeyde sağlanamamasına yönelik işaretler olarak kabul edilmelidir. Kişilerin gece evde yalnız kalamamaları, dışarıya rahat çıkamamaları, günlük rutinlerini değiştirmeleri, silah ve göz yaşartıcı sprey gibi bireysel korunma önlemleri almaları, evlerini demir parmaklıklar, alarm ve kamera sistemleriyle korumaya almaları, diğer insanlara şüpheyle yaklaşmaları, güvensizlik algıları doğrultusunda yollarını, evlerini, hatta yaşadıkları mahalle ya da şehirleri değiştirmeleri suç korkusunun yaşam kalitesini olumsuz etkileyen göstergeleridir.

Suç korkusu sonucu güvenli alanlarda yaşama gereksinimi ile özellikle gelir düzeyi yüksek sakinlerin kenti terk etme oranları yükselmektedir.²²² Çıkış noktası olarak güvenli yaşam ihtiyacıyla doğan “altyapı ve hizmetleri sadece site sakinlerine yönelik gelişmiş imkânlar sunan, yüksek duvarlar ve çok geniş güvenlik önlemleri olan ve üst gelir sınıfına hitap eden kamusal hizmet ağı dışındaki konut alanlarını ifade eden “güvenlikli siteler” suç ve suç korkusunun yaşam alanlarını şekillendirmesinin bir yansıması olarak görülebilir. Bu siteler özellikle 1999 depreminden sonra oluşan endişelere ve korkulara karşı kişilerin bireysel çözümleri

²²⁰ Osman Dolu, Şener Uludağ ve Cemil Doğutaş, “Suç Korkusu: Nedenleri, Sonuçları ve Güvenlik Politikaları İlişkisi”, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 65, Sayı: 1, s. 58.

²²¹ Füsün Sokullu-Akıncı, **Kriminoloji**, Beta Basım Yayım, 3. Baskı, İstanbul, 2002, s. 57.

²²² Cullen ve Levitt, 1996:166-167’den aktaran Gökhan Gökulu, “Kent Güvenliği, Kentleşme ve Suç İlişkisi”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt:24, Sayı:1, 2010, s. 220.

ve hırsızlık tehlikelerine tedbir amaçlı tercih edilmesiyle ülkemizde sosyal ve mekânsal olgu haline gelmiştir. Zamanla güvenlik ihtiyacı tüketim kültürünü perçinlemek üzere kullanılmış ve bu mekânların ayrıcalıkların mekânda gösterilmesinin bir aracı olarak statüyü vurgulayan alanlar haline gelmişlerdir.²²³ Ayrıca bu mekânlarda alınan tüm güvenlik önlemlerine rağmen hırsızlık olayları devam etmektedir. Toplumun güvenlik endişesi ile şekillenen ve rant alanı haline gelen “güvenlikli siteler” suç korkusu ve güvensizlik hissi çıkış noktası olsa da, bu mekânlar hem gerçek anlamda güvenli yaşam sağlamamakta, hem de mekânsal ayrışma yaratarak toplumsal bütünlüğü zedelemektedir.

Kent mekânının suç korkusu üzerinde ve suç korkusunun da mekân üzerinde karşılıklı bir etkileşimi söz konusudur. Bir taraftan suç korkusu kentsel mekânda “güvensiz” olarak tanımlanan ve bu nedenle kullanılmayan, terk edilen ve yerini suç eğilimli kişilere bırakan yerlerin oluşmasına neden olurken, diğer taraftan kentsel alanların mekânsal özellikleri çoğu zaman suçun o mekânda işlenmesini kaçınılmaz kılmaktadır.²²⁴ Böylece korkunun sebep olduğu belli mekânlardan kaçınma davranışı o mekânları suça elverişli yapısını beslemekte ve korunma içgüdüsüyle yapılan kişisel tercihler uzun vadede toplum yaşamında suçu arttırıcı etki yaratmaktadır. Bunun yanında suç kurbanlarının ya da suç olaylarına şahitlik etmiş kişilerin duydukları korku veya aldıkları tehditler suçlu davranışının resmi makamlara iletilmesine engel olarak suçu destekleyici rol üstlenmekte ve sorunların çözümsüzlüğüne katkı sağlamaktadır.

Suç korkusu neden olduğu bazı etkilerle suçu arttırıcı rol üstlenmesinin yanında toplumsal sürdürülebilirliği de zaafa uğratmaktadır. Suç korkusu bireyler üzerinde yarattığı tedirginlik ve güvensizlik hali ile içe kapanma, yabancılardan uzak durma, sosyal ortamlardan kaçınma gibi davranış değişikliklerine sebep olmaktadır. Bunun sonucunda toplumsal birliği ve sosyal kontrol mekanizmalarını zayıflamasıyla suçluluk daha büyük bir hızla artmaktadır.²²⁵ Toplumsal güven ile bireylerin kendilerine özgüveni birbirini zaman zaman etkileyen olgulardır. Kendine özgüveni olmayan bireyler iletişime kapalı olmakta ve toplumla bütünleşmemektedir. Suç

²²³Didem Danış ve Jean-François Pérouse. “Zenginliğin Mekânda Yeni Yansımaları: İstanbul’da Güvenlikli Siteler”, **Toplum ve Bilim**, Sayı: 104, 2005, ss.92-103

²²⁴Ela Ataç, “Suçun Kentsel Mekandaki Algısı; Güvensizlik Hissi”, **Kent ve Suç**, Dosya 6 Bülten 55, Türkiye Mimarlar Odası Ankara Şubesi, 2007, s.18.

²²⁵Sokullu-Akıncı, s. 59.

korkusu hem kişilerin kendilerine güvenlerini azaltmakta, hem de toplumsal güveni tahrip etmektedir. Bireylerin kendileri dışındakilere şüpheyile ve daima bir risk algısı ile bakması toplumsal güveni zaafa uğratmak suretiyle sosyal ilişkileri bozmakta veya tahrip etmektedir. Bu bozulma toplumsallaşmada gerekli olan diyalog ve müzakere ortamını etkisiz kılmak suretiyle demokratik bir toplum olma idealine de en yakın tehdit'i oluşturmaktadır. Bu nedenle toplumsal bir sorun olan suç korkusunun son kertede yarattığı güvensizlik ortamı toplumsal sermaye düzeyini düşürmek, toplumsal sürdürülebilirliği tehdit etmek ve bireylerin demokratik ortamlara mesafeli tutumları sonucu toplumsal rollerini gerçekleştirememeleriyle bağlantılı olarak demokratik yönetim süreçlerini sekteye uğratabilecek nitelikte uzun vadede önemli toplumsal sorunlara yol açabilmektedir.

2.2.3. Güvenli Kentsel Alanlar İçin Küresel Eğilimler ve Türkiye

Tarihsel süreçte her daim var olan ve belli dönemsel özelliklere bağlı olarak farklılaşan ve bu süreçte birikimli olarak artan güvenlik sorunu varlığıyla yaşamı tehdit etmekte ve var olma korkusuyla da yaşam kalitesini bozmaktadır. Çeşitli sebeplerle sürekli çeşitlenen ve farklı tehditler görünümünde hayatı olumsuz etkileyen suç ve suçlu davranışlarıyla mücadelede klasik yöntemlerin çözüm olmadığı artık kabul edilen ve üzerinde çalışılan bir konudur. Bu noktada ülkemiz güvenlik politika ve uygulamalarında, yerel talep ve ihtiyaçları önceleyen ve eşzamanlı olarak uluslararası konjonktürde güvenlik politikaları temel felsefesini izleyip değerlendiren bir tutum sergilemelidir.

Suçla mücadelede artık bir zorunluluk halini alan stratejik yaklaşımın önemli bir ayırt edici unsuru geleceğe yönelik öngörülü olabilmek ve tehditleri fırsata çevirebilmektir. Bunun ilk adımı ise mevcut durumun tespiti ve sorunların neden sonuç ilişkileri bağlamında çözümlenmesi ile mümkündür. Suç olgusunun demografik, sosyal, ekonomik, mekânsal özelliklerini, genel suçlu profilini ve suç korkusunun nedenlerini içeren mevcut durumun tespiti güncel, kapsamlı istatistik ve bilgilere dayanmalı ve var olan durumun gerçeklik içinde tespit edilebilmesi için üniversite ve sivil toplum kuruluşlarının da desteğiyle konu ile ilgili kamuoyu araştırmaları yapılmalıdır.

Ancak Türk kamu yönetiminin ve özellikle kolluk bürokrasisinin önemli bir sorunu öngörü eksikliğinin olmasıdır. Geleceğe ve geleceğin sorunlarının çözümüne yönelememesiyle bağlantılı olarak ortaya çıkan sorunlar karşısında hazırlıksız bir tutum sergilemektedir.²²⁶ Bu konuda ülkemizde benimsenen yaklaşımı değerlendirmek üzere ülkemizin strateji belgeleri olan, kalkınma ajansları stratejik planları ve bölge planları ile İstanbul, Ankara, Antalya ve İzmir Büyükşehir Belediyelerinin stratejik planlarında araştırma çerçevesinde yapılan değerlendirmelere göre, İstanbul Kalkınma Ajansı bölge planı²²⁷ dışında diğer ajanslara yönelik stratejik belgelerde kent güvenliği kavramı yer almamaktadır. Bu yönüyle küresel düzlemde tespit edilmiş, üzerinde çalışmalar yapılmış ve ülkelerin ve yerel yönetimlerin temel politikaları olarak önemli ve öncelikli ağırlığını koruyan “kent güvenliği” konusunun, ülkemizde henüz “tanımlanmamış sorun alanı” olduğunu görmekteyiz. Ülkemizde kent güvenliği sorununun görmezden gelinmesi bir yana, turizmi baltalama gibi bazı ekonomik kaygılar ile üstünün örtülmeye çalışıldığı da bu belgelerde kendini göstermektedir. Stratejik planlama anlayışının ruhuna aykırı olan bu tutum, çözüm için gerekli olan mevcut durumun gerçekçi şekilde analizini olanaksız kılmaktadır. Bu duruma bir örneği Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı 2011-2013 bölge planında, GZFT analizinde güvenliğin medya tarafından çok abartıldığı yönünde ifadeler ile görmekteyiz. Ancak politika belgelerindeki inkârcı ve savunmacı bu tutuma karşın sosyolojik hadiseler ile insanların algısı birbiriyle örtüşmektedir. Henüz tespit edilememesiyle ilişkili olarak politika belgelerinde güvenlik sorunuyla, onun sebeplerinden biri olan göç olgusuyla kurulan kapsamlı bir ilişkiye de rastlanamamaktadır. Ayrıca bu belgelerde ki göç olgusunun hala sadece içgöç olgusu yönüyle ele alındığı ve gelecekte önemi daha da artacak olan iltica ve yabancı göçlere ilişkin bir değerlendirmenin hiç yer almadığı düşünüldüğünde, henüz sorunlara karşı öngörülü bir tutum ve stratejik bir yaklaşım benimsenmediği sonucuna varılabilir.

Çağdaş kamu hizmetlerinin başarısı şüphesiz bu hizmetlerin ne olduğundan ziyade gerçekleştirilme sürecinin nasıl olduğuyla ilgilidir. Hizmetlerin nicelikten

²²⁶ Metin Kazancı, “Türk Kamu Yönetimi ve İnsan Hakları”, **Türkiye ‘de İnsan Hakları**, (Ed. Oya Çitçi), TODAİE, 2000, s. 284.

²²⁷ İstanbul kalkınma ajansı bölge planında kent güvenliği kavramı yer almış, konu Avrupa Kentsel Şartı ile uyumlu olarak ele alınmış ve kentleşme ve içgöç ile güvenlik arasında anlamlı bir bağ kurulmuştur.

niteliğe doğru evrilen önemi günümüz yönetim düşüncesinin temel felsefesi olmuştur. Bu kapsamda hizmetlerin yerine getirilirken yerel halkı da içine alan tüm paydaşlar ile işbirliği içinde, tüm disiplinlerin uzmanlık bilgisinden yararlanmak suretiyle, konuların bütünleşik olarak ele alınması ve tüm bu hususların hizmetlerde etkinliği sağlamak üzere kök sebepler üzerinden çözüm stratejileri geliştirilmesi gibi stratejik bakış açısı gelişmiş ülkelerin güncel yönetim modeli olmuştur.

Suçun bireye, bireyin can ve mal güvenliğine yönelik boyutunun ötesinde toplum yaşamının esenliğine yönelen bir tehdit olması, suç olgusunu kriminoloji ve hukuk evreninin ötesinde yönetsel siyasalar üzerine taşımaktadır. Bu nedenle tarihsel süreçte suçla mücadelenin ve kullanılan yöntemlerin yönetim düşüncesinin evrimiyle paralellliğini görmekteyiz.²²⁸ Bu açıdan kent güvenliği politikalarında yalnızca politik ve hukuki süreçler olarak değil temel yönetim süreçleri olarak görülmeli ve kent güvenliği politikaları oluşturulup uygulamaya aktarılırken günümüzün yönetim anlayışındaki değişim ve temel göstergeler oluşturularak izlenmelidir. Güvenlik yönetimi alanına da yansıyan değişimlerden biri şüphesiz halktan kopuk merkezi yönetim süreçleri yerine, yerel halkla bağlarını güçlendirmiş, hak ve sorumluluklar²²⁹ çerçevesinde bir ortaklık ilişkisinin hâkim olduğu katılımcı yönetim yapısıdır.

Günümüzde güvenlik hizmetlerinde yerelleşme yönünde gelişen yönetim değişiklikleri şüphesiz ihtiyaçlar sonucunda gelineen noktayı göstermektedir. Modern toplum sonrasında profesyonelleşerek, artan bir merkezi yapılanma kazanan güvenlik hizmetleri gibi birimlerin demokratikleşme kapsamı dışında tutulması gerektiğine inanılmış ve artan oranda, yerel halkın etkileşiminden uzaklaşmıştır. Bu süreçte güvenlik birimlerinin hizmet yükünün artışıyla paralel şekilde hizmetlerde kalite azalmıştır.²³⁰ Kuzey Amerika kökenli işletme yönetimi tekniklerinin gelişimi ve devlet idarelerinde kullanılmaya başlanması ile idarenin değişimi için geleneksel idari yapılardan farklı yeni yönetim anlayışını doğuran kavramsal çerçeve

²²⁸ Uğur Ömürgönülşen, M. Kemal Öktem ve A. Arda Yüceyılmaz, “Kentsel Suçla Mücadeleyi Yeniden Düşünmek: Güvenli Bir Kent Yaşamı Sağlama Aracı Olarak Komşuluk Alanı Gözetim Sistemi”, **Toplum ve Sosyal Hizmet**, Cilt: 21, Sayı: 2, 2010, s. 64.

²²⁹ Hak ve sorumlulukların ortaya konmasında şüphesiz hukuki süreçler önemlidir. Güvenlik yönetiminde görev ve yetkilerin açıkça belirtilmesi, kentlilerin hak ve sorumluluklarının açıklıkla hukuki metinlerle ortaya konması gerekmektedir. Avrupa Kentsel Şartı bu çerçevede değerlendirilebilecek bir düzenlemedir. İlerleyen bölümlerde konuya dönülecektir. Ancak hak ve sorumlulukların tüm paydaşlar tarafından üstlenilmesi ile kastedilen sadece hukuki boyutu ile değil, toplumsal kabul görmesi ve bu konuda işbirliği kültürünün oluşturulmasıdır.

²³⁰ İbrahim Cerrah, “Güvenlik Hizmetlerinde Sivil Katılım ve Sapma Davranışlarının Analizi: Türkiye Örneği”, **Polis Bilimleri Dergisi**, Cilt:2, Sayı: 7-8, 2000, (Sivil), s. 117.

oluşturmuştur. Bu değişim güvenlik sektöründe de kendini göstermiş ve önceden sadece devlet işlevi olarak görülen güvenlik olgusu değişime uğrayarak “ortak güvenlik üretimi” kavramına dönüşmüştür. Kavramdaki ortak kelimesi ile idarenin paylaşılmaksızın, devretmeksizin yönetme ilkesi yerine güvenlik sorunlarının çözümünde devlet niteliği taşımayan sivil örgütlenmeler ve tüm yurttaşların katılımıyla ortak olması düşüncesi getirilmiştir.²³¹ Bu tarz bir yaklaşım ile yerel düzeyde yapılan katılımın ulusal düzeyde yapılan güvenlik politikası tespitlerine ışık tutmakta²³², yapılan tespitler halkın talep ve beklentileri doğrultusunda olarak kaynak ve zaman israfını önlemektedir. Diğer yandan güvenlik politikalarına halkın desteği sağlanması ile politikaları benimsemesi kolaylaşacak ve güven düzeyi artacaktır. Bu süreçte işbirliği ve ortaklık içinde güvenlik politikalarının başarısı artacaktır. Bu başarının sonucunda halk da başarının bir parçası olacak ve yönetim ile halk arasında duygularda ortaklık kurulmuş olacaktır.

Gelişmiş batı ülkelerinde mevcut güvenlik politikasının, merkezi devlet idaresi tarafından dayatılan bir zorunluluklar bütünü değil, bizzat toplumun bireyleri tarafından talep edilen güvenlik ihtiyacının karşılanması olarak algılanması²³³ güvenlik hizmetlerinin sürekli tartışılan düzen sağlama işlevi ile kamu hizmeti niteliği arasındaki çizgide kamu hizmeti lehinde bir yön almasına sebep olmaktadır. Bu tartışma temelde kamu hizmetinde temel amaç kamu yararı iken, kolluk hizmetlerinde amacın kamu düzeninin olması ve amacın gerçekleştirilme yolunun emir ve yasaklar ile gerçekleşmesi gerekçesine dayandırılmaktadır. Kamu hizmetinin sağlanması için kamu düzeninin öncelikle sağlanması gerekliliği nedeniyle böyle bir yaklaşımı kabul etmek mümkün değildir.²³⁴ Kamu hizmeti kavramını açıklamada yararlanılan kamu yararı kavramının kullanımına ilişkin “politik yozlaşma ve rant kollama” gibi bir sonucun ortaya çıkmaması için toplumsal uzlaşma ile tüm çıkarların bütünleşikliğinin sağlanması bir mecburiyettir.²³⁵ Bu açıdan güvenlik

²³¹ Bal, ss. 238-239.

²³² Cerrah, Sivil, s. 126.

²³³ AREM, “Araştırma Raporları”, **Bir Toplum Destekli Polislik Hizmeti Modeli, Suçla Mücadele Stratejisi Araştırma Projesi**, http://www.arem.gov.tr/proje/ars_rapor/td_polis.htm#onleme, (Erisim Tarihi: 21.05.12); Güven Şeker, Polisin Kent Güvenlik Uygulaması ve Yönetim Modeli, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2009, s. 154.

²³⁴ Serdar Ekinci, **Devletin Dönüşümü ve Güvenlik Alanına Yansıması, Türkiye’de Güven**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s. 63.

²³⁵ Toprak, Yerel, ss. 2-3.

hizmetlerinde tabana dayanan, tüm paydaşlarla işbirliğini esas alan ve emir ve yasaklardan öte halkla bütünleşerek bir ortaklık kuran anlayış, güvenlik hizmetlerinin kamu hizmeti olup olmaması konusundaki tartışmalara da katkı sağlayacaktır.

Güvenlik hizmetleri felsefesindeki tüm bu değişimler günümüzde sürekli artan ve yeni tekniklerle çeşitlenen suç ile mücadele etmek içindir. Suçla mücadele suç öncesi ve suç sonrası olarak ikiye ayrılmaktadır. Klasik güvenlik anlayışında suç sonrası mücadele ağırlıklı olup, suçluların yakalanması, adalete teslimi ve cezalandırılması gibi bir çerçeve de güvenlik hizmetleri olarak algılanmaktadır. Suç sonrası mücadele, polisiye ve cezai tedbirleri içeren tekerrürü azaltma şeklinde ifadesini bulur. Bu algı suç ve suçluluğun bilimsel anlamdan yoksun olduğu dönemlerde ve bilimsel nitelik kazandığı cezaların insanileştirilmesi temel amacıyla meşgul olan klasik dönemde sürdürülmüştür. Ardından suçlu davranışlarını inceleme konusu yapan pozitivist yaklaşım, suç ile çevresi arasında ilişki üzerine eğilen Chicago okulu çalışmaları gibi araştırmalarla salt suç sonrası sürecin esas alınmasının ötesine geçilerek suç ve suçluluk ile farklı faktörler arasındaki ilişkiler gün yüzüne çıkmaya başlamış ve araştırmalar çeşitli değişkenlerle suç arasındaki ilişkileri inceleyecek şekilde geniş bir kapsam kazanmıştır. Günümüzde suç olgusunun baş edilemezliği ile yaşamsal süreçler üzerinde olumsuz etkilerinin çok büyük boyutlara ulaşmasıyla artık suç eşittir ceza denkleminden yola çıkılarak yapılan ve salt suç sonrası sürece eğilen klasik güvenlik anlayışının yetersiz olduğu anlaşılmış ve suç öncesi ve sonrasını kapsayan bütüncül stratejik yöntemler güvenlik politikalarında kullanılır olmuştur.

Çağdaş güvenlik politikalarının suçla mücadelede temel ayırt edici vasfı suçun ve suçlu davranışlarının önlenmesi yönünde olmuştur. Çok çeşitli ve girift yapıda olan suç olgusunun önlenmesi için çeşitli sorunların hepsine uygulanan bir strateji değil, her bir sorunun özelliklerine uygun farklı stratejiler gündeme gelmiştir. “elindeki tek alet çekiçse tüm sorunları çivi gibi görmeye başlarsınız”²³⁶ sözü de bu durumu özetler şekildedir. Gelişmiş ülkeler farklı sorunlara tek tip çözüm yöntemlerinin uygulanmasının sorunları çözmeyeceği, aksine daha da derinleştireceğini fark etmiş ve buna uygun stratejik bir yaklaşım geliştirmişlerdir.

²³⁶ Anıl Çeçen, “Günümüz Koşullarında İnsan Haklarının Genel Görünümü”, **Türkiye İnsan Hakları**, (Ed. Oya Çitçi), TODAİE, Ankara, 2000, ss. 3-7.

Suçun önlenmesi amacıyla çeşitli projeler gerçekleştirilmiş, kriminologlar tarafından teorilerinde tasniflenmiş ve güvenlik politikalarında yer edinmiştir.

Suç önleme politikalarında şahsa ve mala karşı işlenen suçlar, ev hırsızlığı, oto hırsızlığı, otodan hırsızlık, gasp, kapkaççılık, mala zarar verme, kavga, müessir fiil suçları sıklıkla, okuldan kaçma, aile içi şiddet, alkolizm ise nadiren yer almıştır. Uygulamada rastlanan suçun önlenmesi stratejilerini teorik çerçevede incelenmesi 1976 yılında ABD’li kriminologlar tarafından yapılmış ve ardından birbirine benzer özellikler gösteren çeşitli tasnifler ile farklı teoriler ortaya çıkmıştır. 1995 yılında Avrupa ve Kuzey Amerika’da rastlanan suç önleme uygulamalarını konu eden eserinde Graham ve Bennett suçun önlenmesini şu üç tip altında toplamıştır: konum temelli suç önleme ya da durumsal suç önleme(situational crime prevention), suçluluğun önlenmesi (criminality prevention) ya da sosyal suç önleme (social crime prevention), toplum temelli suç önleme (community crime prevention).²³⁷

“Durumsal suç önleme” yaklaşımı artan suç problemi karşısında suçun önlenmesine yönelik 1960’lı yıllardan itibaren polis teşkilatının uzman suç önleme birimleri kurması gibi çeşitli çabaları ve aynı amaçla ceza sisteminin caydırıcılığının artırılması vasıtasıyla uygulamaya konulan suç önleme yöntemlerinin başarısızlığı karşısında 1970’li yılların sonunda bazı kriminologların İçişleri Bakanlığını etkilemesiyle uygulamaya koydukları projeler ile şekillenmiştir. Sonradan bu projelerin ilk adımlarını oluşturduğu suç önleme stratejisi “durumsal suç önleme” olarak adlandırılmıştır.²³⁸

Durumsal suç önleme stratejisi doğrudan suçluluğun anlaşılmasına ya da bireylerin suçlu davranışlarıyla ilgilenmeleri veya katılmalarının nedenlerini anlamaya yönelik bir teori olmayıp, daha çok suç olaylarının ortaya çıkışında çevresel etkenlerin rolüne odaklanmaktadır. Durumsal suç önlemenin açıklayıcı çerçevesi rasyonel tercih, rutin aktivite ve suç deseni teorisi olmak üzere 3 temel teorik yöneline dayanmaktadır.²³⁹

²³⁷ Kazım Seyhan ve Bedri Eryılmaz, “Gelişmiş Ülkeler ve Türkiye Uygulamasında Suç Önleme Stratejileri”, **Liberal Düşünce**, (Ed. Atilla Yayla), Yıl: 9, Sayı: 34, Liberte Yayın, İstanbul, Bahar 2004, ss. 189-190.

²³⁸ Seyhan, ss. 191-192.

²³⁹ Rob T. Guerette, **Migrant Death: Border Safety and Situational Crime Prevention on the U.S.- Mexico Divide**, LFB Scholarly Publishing LLC, 2007, p. 46.

Durumsal suç önleme yaklaşımının dayandığı temel teorilerden ilki olan Rasyonel tercih teoremi Clarke ve Cornish (1985) tarafından geliştirilmiştir. Teori suçun işlenmesi kararının bilinçli ve hesaplanan bir süreç olduğunu ileri sürmekte ve bu süreci açıklamada fayda-maliyet gibi kavramlardan yararlanmaktadır.²⁴⁰ Suç tesadüfen meydana gelen bir olay değil, aksine suçlu ile onların durumsal çevreleri arasındaki etkileşimin ürünüdür. Suç, fayda maliyetlerin hesaplanması analizine dayanan rasyonel tercihlerin ürünüdür. Potansiyel suçlular suç işleme kararlarını, suçlu davranışı sonucu elde edecekleri fayda ile katlanmak zorunda olabilecekleri maliyeti analiz ederek verirler. Potansiyel suçlular suça iştirak ederken ve bireysel olarak suçu işlerken gösterdiği çaba, aldığı risk ve sonucunda elde edeceği ödülü değerlendirerek bu davranışını gerçekleştirmektedir.²⁴¹

Durumsal suç önleme yaklaşımının dayandığı temel teorilerden ikincisi olan rutin aktivite teoremi Cohen ve Felson tarafından 1970'lerde ilk kez yayınlanan ulusal suç araştırması verilerinden yararlanarak yaptıkları analizler ile ortaya çıkmıştır. Teorinin suçların sebeplerinin açıklanmasında çıkış noktası, kurbanların yaşam tarzlarıdır. Kişilerin işleri ve boş zaman aktiviteleri potansiyel suça maruz kalma ve kurban olma riskini arttırmaktadır.²⁴²

Teoriye göre suç olayları günlük rutin aktiviteler sırasında gerçekleşmekte ve suçun ortaya çıkması için belli koşulların gerçekleşmesi gerekmektedir. Rutin aktivite perspektifinde bir suçun meydana gelmesi için 3 temel unsur vardır: Öncelikle motive olmuş suçlunun varlığı olmalıdır, motive olmuş suçlunun suç niteliğinde ulaşılabilir hedefi olmalıdır, üçüncü olarak da motive olmuş potansiyel suçlu ile ulaşılabilir hedefin korunmasız zaman ve mekânda birleşmesi gerekir.²⁴³ Mekânın korunmalı ve güvenli bir yer olması sadece polis ile değil, hedef mekâna yakın kişi ve şeyler ile de sağlanabilir. Burada önemli nokta mekânda sosyal ilişkiler ya da mekânın fiziksel özellikleri ile sosyal kontrol sağlanmasıdır. Teoriye göre, suçların önlenmesi aktivite kalıplarının bu doğrultuda değiştirilmesi ile mümkündür.

²⁴⁰ Özkan Gök, "The Role Of Opportunity In Crime Prevention And Possible Threats Of Crime Control Benefits", **Polis Bilimleri Dergisi**, Cilt: 13, Sayı: 1, 2011, s. 100.

²⁴¹ Guerette, pp. 46-47.

²⁴² Ronald V. Clarke Editor, **Situational Crime Prevention Successful Case Studies Second Edition**, Harrow and Heston, Publishers, Guilderland, New York, 1997, p.11.

²⁴³ Guerette, pp. 48-49.

Suç deseni teorisi P. ve P. Brantingham tarafından “rutin aktivite teorisi” ve “rasyonel tercih teorisi”nin, özellikle suç olaylarının coğrafi mekânda birleşimi, üzerine inşa edilmiştir. Teori potansiyel suçluların ve mağdurların hangi durumlarda gerçek suçlu ve mağdur haline geleceğini açıklamaktadır. Suça neden olarak potansiyel hedeflerin ve mağdurların günlük rutin aktivitelerinden yola çıkan rutin aktivite teorisinden farklı olarak, suçluların rutin aktiviteleri ile suç işlemleri arasında doğrudan bağlantı kurmuştur.

Suç deseni teorisi suç olayının gerçekleşmesini suçlunun günlük aktiviteleri içinde suç işleme kararını aldığı mekân ile potansiyel hedef ve mağdurun rutin aktivitelerini gerçekleştirdiği mekânların kesişimi ile açıklar. Suç işleyen insanların da herkes gibi normal zamansal ve mekânsal hareket kalıpları vardır. Suçluların ve diğer insanların günlük rutin aktiviteleri bu kalıplar içinde belli aktivite düğüm noktaları oluşturur. Suç işleme fırsatlarına bağlı olarak potansiyel suçlu ile potansiyel hedef ve mağdurun okul, iş, ev, eğlence gibi aktivite noktalarını ifade eden rutin aktivite düğüm noktalarının kesişmesi ile suç olayı meydana gelmektedir.²⁴⁴

Suçlular suç işleme kararlarını bir dizi aktivite içinde alırlar ve bu aktiviteler sıklıkla tekrarlandığında mekânsal fırsatlara bağlı olarak suçluların zihinsel haritalarının oluşmasıyla belli suç işleme kalıpları oluşmaktadır. Suçlunun karar verme sürecinde günlük rutin aktiviteleri, aktivite mekânları ile bunların yakınında suç işleme farkındalığı oluşturan alanlar, kentsel yapılar, günlük yaşamında sosyal ağları suç işleme için fırsat yaratmakta ve suç işlenmesini teşvik etmektedir.²⁴⁵

Özetlersek, rasyonel tercih, rutin aktivite ve suç desenleri teorisi ile oluşan durumsal suç önleme yaklaşımı, suç olaylarının tesadüf olmadığını mekânsal faktörlerin sunduğu fırsatlara bağlı olarak ortaya çıktığını ileri sürmektedir. Suç işlenmesi için teşvik edici nitelikler ortaya çıkaran bu fırsatlar suçluların rutin aktiviteleri sırasında onların kararlarını etkilemekte, potansiyel suçlular fırsatlara bağlı olarak, suç neticesinde elde edecekleri faydaların, katlanmak zorunda oldukları zararlardan fazla olması durumunda suç işlemeye karar vermektedir. Bu karar sürecinde etkili olan zamansal ve mekânsal olarak kesişen suçlu ile hedef ve mağdur

²⁴⁴ Patricia. L. Brantingham and Paul J. Brantingham, **Crime Pattern Theory**, Institute for Canadian Urban Research Studies Simon Fraser University, http://www.ceamos.cl/ceamos/images/stories/actividadeseventos/pattern_theory1.pdf

²⁴⁵ Brantingham and Brantingham.

aktiviteleri sonucunda suç olayları belli düğüm noktalarında oluşmakta ve bu nedenle suç olaylarının yoğunluğu ve çeşidi mekânsal olarak belirli bölgelerde ve belirli zamanlarda yoğunlaşmaktadır.

Durumsal suç önleme yaklaşımı yaptığı suçun önlenmesi için devletin yanında bireysel sorumluluğa da dikkat çekmekte ve tüm toplumun topyekûn suçun fırsatlarını azaltıcı ve suçlu motivasyonunu düşürücü önlemleri işbirliği içinde alması gerekmektedir.²⁴⁶ Suça ilişkin fırsatları ortadan kaldırmak üzere bahçe duvarları, elektronik ortam şifreleri, suça elverişli boş ve terk edilmiş alanların ortadan kaldırılması, kapı kilitleri, pencere demirleri, çelik kasalar, alarm sistemleri gibi önlemler ile potansiyel hedefleri sağlamlaştırma gibi mekânsal düzenlemeler yapılmalıdır. Suç işlenmesi için uygun ortamı oluşturan sosyal kontrol eksikliği gidermek üzere resmi ve resmi olmayan gözetleme imkânlarını yaratmak da suç için fırsat azaltıcı bir yöntemdir. Resmi görevli gözetimi, kamera gözetimi, alanların aydınlatılması, görünürlüğü engelleyen mekânsal donanımları kaldırılması, potansiyel mağdurların suçla mücadele yöntemleri hakkında bilinçlendirilmesi ile sosyal kontrolü arttıracak komşu kollama gibi çeşitli projeler ile suçla mücadelede aktif rol verilmesi bu kapsamda gerçekleştirilen uygulamalardır. Suçlunun motivasyonunu azaltmak da durumsal suç önleme yaklaşımında önemlidir. Uyarı levhaları, vicdanına hitap eden tabela ve işaretler²⁴⁷, etik değerlere vurgu yapan ve farkındalık arttırıcı mesajlar içeren kampanyaların medya aracılığıyla geniş kitlelere duyurulması suçlunun motivasyonunu azaltıcı etkiler ile suçun önlenmesine yardımcı olmaktadır.

Durumsal suç önleme yaklaşımı mekânsal düzenlemelerle suç fırsatlarının azaltılması, suçlunun motivasyonunun azaltılması ve yakalanma riskinin arttırılmasını sağlayarak suçun oluşumunda caydırıcı etki yaratarak suçun önlenmesini amaçlamaktadır. Ancak bu yaklaşım suçluların suç eğilimini değiştirmemektedir. . Bu nedenle uzun vadede durumsal suç önlemenin tek başına bir faydası yoktur. Ampirik çalışmalar eğer durumsal suç önlemenin suçlu eğilimlerine yönelik çalışmalar ile desteklenmezse suçun yer değiştirmesi gibi bir sonuçlar karşılaşılabileceğini ileri sürmektedir.²⁴⁸

²⁴⁶ Bal, s. 189.

²⁴⁷ Seyhan, s. 193-194; Ataç, s. 173.

²⁴⁸ Gök, s. 98

“Sosyal suç önleme” yaklaşımı durumsal suç önleme yaklaşımının eksiklerini giderir niteliktedir. Durumsal suç önleme yaklaşımı kısa vadeli projeler ile gerçekleştirilebilecek, etkileri doğrudan ölçülebilecek nitelikte ve suçun önlenmesi üzerinde yoğunlaşırken; sosyal suç önleme uzun vadeli ve bütünlük politikalar ile hayata geçirebilecek, etkileri dolaylı yollarla ölçülebilecek niteliktedir.²⁴⁹ Sosyal suç önleme yaklaşımı suçlu davranışı ve bu davranışa sebep olan sosyal, ekonomik, siyasal, toplumsal süreçlerle ilgilenmektedir. Suçlu davranışlarını neden-sonuç ilişkileri bağlamında tespiti ve bu davranışa sebep olan köken nedenlerin kapsamlı politikalar ile ortadan kaldırılması ile suçlu davranışlarını önlemeyi hedeflemektedir. Kentleşme, istihdam, sağlık, aile, gençlik, eğitim, sosyal ve kültürel politikalar gibi çeşitli alanlarda üretilen politikaların her toplumsal yapının kendi ihtiyaçlarına yönelik olarak uygulanması ile suçun önlenmesine önemli katkılar sağlayabilir.

Sosyal önleme yaklaşımının, politikaları tüm toplumun geneli için geçerli olmakla birlikte özellikle yoğunlaştığı iki grup bulunmaktadır. Bunlardan ilki sosyal değişimlerden en çok etkilenen, suç faili ve mağduru olma riski en yüksek grup olan çocuk ve gençlerdir. İkincisi ise sosyal değişimlerden olumsuz etkilenen, kendini koruyamayan, evsiz, işsiz, informel konut alanlarında veya dezavantajlı bölgelerde yaşayan kişilerdir. Bu kişilerin sosyal olarak geliştirilmesi, bilinçlendirilmesi ve çeşitli olanaklara kavuşturulması ile suça karşı direnç geliştirecekleri için suç önlemede önemli ve öncelikli gruplar olduğu düşünülmektedir.²⁵⁰

Çocuğun gelişiminde ve topluma faydalı birey olabilmesinde aile kurumu çok önemli bir yere sahiptir. Parçalanmış ailelere sahip olan, çeşitli sebeplerle aile içi anlaşmazlık, kavga ve şiddete tanık olan ve maruz kalan, aile bireylerinden ayrı büyüyerek ebeveyn ilgi, sevgi ve disiplininden yoksun olan, yatılı okullarda yetişen, boşanma süreçlerinden olumsuz etkilenen çocuklarda kişilik bozuklukları ve suçlu davranışlarının yaygın olduğu çeşitli araştırmalara konu olmuştur.²⁵¹ Çocukların sağlıklı gelişimleri ve ilerde topluma faydalı birey olabilmelerinde aile çok

²⁴⁹ Şeker, s. 112.

²⁵⁰ United Nations, **Handbook On The Crime Prevention Guidelines, Making Them Work**, Criminal Justice Handbook Series, United Nations Publication, New York, 2010.

²⁵¹ Müjdat AVCI, Yazgının Yokluğunda Suçun Varlığı Meselesi ya da Ailenin Parçalanmasının Suçla İlişkisi, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 15, Sayı:1, 2011, ss. 123-127.

önemlidir. Suçluluğun önlenmesi için potansiyel suçluların erken yaşlarda tespit etme ve iyileştirme önlemlerinin alınması aile politikaları ile sağlanmalıdır.

Çocuk ve genç suçluluğuyla mücadelede üzerinde önemle durulması gereken husus sokakta yaşayan ve çalışan çocuklardır. “Sokak çocukları” olarak adlandırılan bu çocuklar sokaklarda tehditlere açık, denetimden yoksun, suçlu kültürüyle ve sapkın bireylerle temas içinde suça itilmektedir. Sokak çocukları potansiyel suçlu olduğu gibi aynı zamanda suç mağduru grubu oluşturmaktadır. Suça maruz kalarak suç işlemeyi öğrenmekte ve alt kültür grupları içinde suçlu davranışlarını kendilerince meşrulaştırıp, içselleştirmektedirler. Aynı zamanda bu çocuklar bağımlılık yaratan maddeleri yaygın olarak kullanmaktadır. Sokaktaki çocukların suç çeteleri tarafından kullanılmasıyla çocuklar profesyonel suçlu haline gelmekte ve suçun yaygınlaşmasında araç olmaktadır.²⁵²

Çocuk ve gençlerin suç eğilimlerinin tespit edilmesinde ve bunların önlenmesinde eğitim de çok önemli bir faktördür. Davranış bozuklukları olan çocukların ve gençlerin suça eğiliminin diğer çocuklara oranla daha fazladır. Bu çocukların tespit edilip rehber öğretmenleri vasıtasıyla yönlendirilmeleri, topluma kazandırmak için eğitim süreçleri içinde özel önem verilmeleri gerekmektedir. Okul çocuklar için sosyalleşmelerinin ilk adımı ve çeşitli davranışların öğrenildiği yerdir. Bu nedenle denetimsiz olması durumunda okul ve okul çevreleri çocuklar için suçun yayılmasına neden olan mekânlar olabilmektedir. Özellikle okul çıkışlarında bağımlılık yaratan maddelerin satışı çocuklar için önemli bir risk faktörüdür. Bunun gibi tehditleri önlemek için riskleri tanımlamak, ortadan kaldırmak veya asgariye indirmek, koruyucu önlemler almak, farklı çevrelere göre çeşitlenmiş önleme stratejileri geliştirmek gibi politikaları kapsayan güvenli okul projeleri veya okul temelli önleme projeleri²⁵³ geliştirilmelidir.²⁵⁴ Alkol ve bağımlılık yaratan madde kullanımı konusunda eğitim politikalarının yanında sağlık politikası da suç önleme

²⁵² Zahir Kızmaz ve Rıfat Bilgin, “Sokakta Çalışan/Yaşayan Çocuklar Ve Suç: Diyarbakır Örneği, The Children Working/Living In The Street And Crime: Diyarbakır Case Study”, **Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 32, 2010, ss. 272-276.

²⁵³ Ayrıntılı bilgi için bkz; Allison Ann Payne, Denise C. Gottfredson and Gary D. Gottfredson, “School Predictors of the Intensity of Implementation of School-Based Prevention Programs: Results from a National Study”, **Prevention Science**, Vol: 7, No: 2, 2006, pp. 225-237.

²⁵⁴ Nancy J. Cunningham ve Daya Singh Sandhu, “A Comprehensive Approach To School-Community Violence Prevention”, **Professional School Counseling**, Vol: 4, No: 2, United States, Dec. 2000, p. 127.

kapsamında önemlidir. Suçlulukta etkili olduğu bilinen fiziksel ve zihinsel sağlık problemleri ve psikolojik rahatsızlıkların tespit ve tedavi edilmesi ile sağlık politikaları suçluluğun önlenmesi yolunda risklerin azaltılmasında destekleyicidir.

Dünya Sağlık Örgütü, UNICEF, Avrupa Konseyi ve OECD suçun önlenmesi için çocuk merkezli toplum sağlığı yaklaşımını savunmaktadır. Sağlıklı ve sosyal açıdan verimli yöntemler ile çocukların potansiyellerini geliştirmelerini teşvik eden toplumları teşvik etmektedir. Ayrıca Dünya Sağlık Örgütü kadına karşı şiddeti önlemek ve eşitliği teşvik etmek için sosyal ve eğitimsel önlemlere işaret etmektedir. Çocuk merkezli politikaları yineleyen UN-Habitat gençlerin bir problem olarak görülmekten çok haklarının ve ekonomik gelişmede rollerinin tanınması ve sosyal ve toplumsal gelişime katılmaları ve gençlerin dâhil edilmesinin gerekliliği vurgulamıştır.²⁵⁵

Sosyal suç önleme yaklaşımının diğer öncelikli hedef kitlesi dezavantajlı gruplardır. Sosyal değişimlerden en fazla etkilenen, ekonomik, sosyal, toplumsal bağlamda birçok sorunlar yaşayan toplumdaki grupların, böyle sorunlar yaşamayanlara oranla daha fazla suç eğilimi olduğu çeşitli çalışmalarla ortaya konmuştur. Bu tespitte, neden sonuç ilişkisi içinde bir yaklaşımın gerekliliği ile suç eğilimini arttıran sosyal değişim süreçleri de değerlendirilmelidir. Daha önce ayrıntısıyla belirttiğimiz gibi, suçluluk eğilimini arttıran göç süreçleri etkilerinin giderilmesi ve gelecekte karşılaşılabilecek yeni ve farklılaşmış göç olasılıklarına yönelik önlemlerin alınması suçluluğun önlenmesi yaklaşımının köken sebeplere inme felsefesiyle uyumludur. Göç süreciyle yaygınlaşmış olan informel konut bölgeleri, yerel hizmetlerden yeterince yararlanamayan ve kent ile bütünleşme sorunu yaşayan dezavantajlı bölge halkları için yoksulluğu gideren, sağlıksız yapılaşmalara son veren, bütünleşmeyi esas alan yerleşme kalıplarını önceleyen, bu alanlarda yaşam standartlarını yükselten sosyal, ekonomik, kültürel gelişmeleri önemseyen kentleşme, sağlık, eğitim politikaları ile sosyo-ekonomik ve kültürel politikalar gerekmektedir. Bu politikaların oluşturulması ve uygulanmasında yerel yönetimlerin önemli bir rolü bulunmaktadır.

²⁵⁵ Manar Idriss ve diğerleri, **International Report On Crime Prevention And Community Safety: Trends And Perspectives**, International Centre For The Prevention Of Crime (Icpc), Canada, 2010, p. 132.

Suç önleme teorilerinde üçüncü tasnif “toplum temelli suç önleme”dir. Toplum temelli suç önleme, suça ve suçlu davranışlarına neden olan ve fırsat sunan fiziki, sosyal, ekonomik şartların değiştirilmesini amaçlamaktadır. Toplum temelli suç önleme suç önlemede iki kutup olan durumsal suç önleme ile sosyal suç önleme arasında belirsiz bir yerde durmakta, iki teorinin özelliklerini de kendinde toplamaktadır. Toplum temelli suç önleme yaklaşımını diğerlerinden ayıran nokta ise, tüm uygulamaların topluma dayanması ve toplum üyeleri tarafından işbirliği içinde gerçekleştirilmesidir.²⁵⁶

Vatandaşların kendi toplumlarını suçtan korumak için polisle işbirliği içinde olmalarından dolayı, toplum temelli suç önleme tüm toplum için faydalıdır. Böyle toplumsal faaliyetlerin yerel koşulların dikkatli analizine dayandığı durumlarda, suçlarının tümünde düşme olduğu noktasında güçlü kanıtlar bulunmaktadır. Ayrıca toplum temelli suç önleme güvenli mekânlar yaratmada ve toplum olabilmede sorumlulukları paylaşmak demektir. Suç için bir şeyler yapmada işbirliği ilişkisi içinde aktif rol almak, toplumda olumlu tutum ve davranışların teşvikini sağlamakta ve suç korkusunun hafifletilmesine ve sosyal bütünleşmenin sağlanmasına yardım etmektedir.²⁵⁷ Aynı zamanda, bu kapsamda birlikte yapılan rutin uygulamalar ile bireysel suç motivasyonunu ve davranışlarını değiştirmek doğrultusunda gerekli sosyal önkoşulları kuran eylemler için bir çerçevedir. Toplum temelli suç önleme, karar alıcı ve uygulayıcılara yol gösterici olması ve katılım konusunda uygun müzakere ortamlarını sunması noktasında da önemlidir.²⁵⁸

Suç önleme stratejilerinin geliştirilmesi süreci ve sonrasında önemli bir rolü olan kurum polis teşkilatı olmuştur. Güvenlik hizmetlerinin düzen sağlama işlevinin kamu hizmeti yönünde bir algıyla toplum tabanlı hale gelmesi, bu hizmeti sunan polis teşkilatında da aynı yönde bir takım değişimlere neden olmuştur. Suçla mücadelede polis kadrosunun arttırılması, polis faaliyetlerinin desteklenmesi ve güvenlik hizmetlerinin modern araç ve cihazlarla sağlanmasının suçun önlenmesinde yeterince etki sağlanmadığı görülmüş ve kurumlarda zihinsel modernizasyonun gerekliliği fark edilmiştir. Bu farkındalık ile hizmet sunumunda asli unsur olan polis

²⁵⁶ Tim Hope, “Community Crime Prevention in Britain: A Strategic Overview”, **Criminology and Criminal Justice**, Vol: 1, No: 4, SAGE Publications, 11/2011, p. 422.

²⁵⁷ “Community Crime Prevention (Canada)”, **Commonwealth Law Bulletin**, Vol: 11, No: 1, 01/1985, pp. 265-266.

²⁵⁸ Hope, p. 422.

ile halkın yakınlaştırılması, polisin halka kuvvet değil hizmet sunma niteliğinin ön plana çıkması sağlanmıştır.

Anglo-Sakson Yerel İdare Modelinde 1950'lerden itibaren toplum desteğinin sağlanması; Kıta Avrupası Merkezi İdare Modelinde ise 1980'lerden itibaren topluma yakınlaşma temalı reform çalışmaları hız kazanmış ve somut sonuçlar vermeye başlamıştır.²⁵⁹ Geleneksel polislikte suça müdahale, suçluların yakalanması ve adalete sevkiyle görev tamamlanmakta iken, yeni polislik ile idari cezalarla sorunlara çözüm getirilemeyeceği, olayın genel bilgisinin edinilmesi, tarafların ya da ilgili topluluğun dinlenmesi, ortaya çıkan ihtimallerin en aza indirgenmesi, çözüme toplumun ortak edilmesi ve uygulayıcı karar mercii tarafından ortaya konulan çözümlerden birinin benimsenmesi ile olaylara yönelik çözüm odaklı yaklaşım geliştirilmiştir.²⁶⁰ Toplum polisliği, polisin ceza yasasını uygulamasındaki rolüne işaret etmektedir. Toplum polisleri suçla mücadele etmek, suçların araştırılmasına yardımcı olmak, kamusal işbirliğini sağlamak ve her şeyden önce yasa ihlalini önlemeye yardımcı olan değer ve tutumların gelişmesini teşvik etmek üzere toplum içinde sürekli bir polis varlığına dayanmaktadır. Bu sisteme İngiltere'de devriye polisi ve Japonya'nın bu konuda gelişmesi örnek olarak verilebilmektedir. Japonya'da bu sistem içinde polislerin kendi bölgelerinde yaşayan insanları tanınması ve iş yerlerini ziyaret etmesi gerekmekte ve sistem başarısı olarak bölge halkının bu durumu ve polislerin kendi hayatlarına katılımını kabul etmesine bağlıdır.²⁶¹

Ülkemizdeki genel yaklaşımı değerlendirdiğimizde, 2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu'nun 2. maddesinde²⁶² polise suç öncesi ve suç sonrası olmak üzere iki kısımda görev verildiğini görmekteyiz. Emniyet Genel Müdürlüğü Stratejik Planında, suç önleme yaklaşımının benimsendiğini ve ulaşılmaması gereken hedef olarak belirlendiğini görmekteyiz. Stratejik planda, polisin görevini yerine getirirken benimsediği yaklaşım durumsal suç önleme stratejisi ile ve özellikle bu strateji içinde rasyonel tercih teorisi ve rutin aktivite teorisi ile uyumludur. Buna göre, hedef ve

²⁵⁹ Bal, s. 197.

²⁶⁰ Bal, s. 247.

²⁶¹ Andrew Heywood, **Siyaset**, Adres Yayınları, Ankara, 2007, ss. 552-553.

²⁶² Polisin genel emniyetle ilgili görevleri iki kısımdır.

A) Kanunlara, tüzüklere, yönetmeliklere, Hükümet emirlerine ve kamu düzenine uygun olmayan hareketlerin işlenmesinden önce bu kanun hükümleri dairesinde önünü almak,

B) İşlenmiş olan bir suç hakkında Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu ile diğer kanunlarda yazılı görevleri yapmak,

mağdur odaklı yaklaşım benimsenmiş; polisin suç tekrarına fırsat veren koşullara odaklanıp analiz etmek ve çeşitlenmiş mücadele yöntemleri ile suça imkân veren çevresel faktörleri esas alan suç önleme yaklaşımı benimsemiştir. Ayrıca bu konuda şimdiye kadar var olan suç önleme stratejilerinin yetersiz kaldığı belirtilerek bir öz sorgulama yapılmıştır. Stratejik planda suç önlemede vurgulanan diğer nokta, suç önlemede kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum ve toplum kesimleri ile işbirliği halinde olunacağı, toplumun talep, beklenti ve ihtiyaçlarını ölçerek karar mekanizmasına ulaştıracak ve memnuniyetini ölçecek sistemler geliştirilmesi hedefleri yer almıştır. Ülkemizde halkın güvenlik hizmetlerine katılması, polis-halk ilişkilerinin geliştirilmesi ve özellikle suç korkusunun giderilmesine de katkı sağlayacak şekilde etkin ve ihtiyaca yönelik güvenlik hizmetlerinin sunulması ile güvenliğin hizmet niteliğinin güçlenmesi yönünde önemli zihinsel değişim yaşandığı görülmektedir. Belgede suç önleme kapsamında halkla yakınlaşma doğru ve etkin hizmet sunma amaçlı belirtilmiş, ancak halkın ve diğer paydaşların bu alandaki sorumluluklarının bilincine varması konusuna yer verilmemiştir. Ayrıca, benimsenen yaklaşımda sosyal suç önleme yaklaşımına rastlanılmamakta ve kurumlarla işbirliği polisiye faaliyetlerden etkilenen ve bu faaliyetleri etkileyenler ile sınırlı tutularak suçun köken nedenlerinin ortadan kaldırılması yönünde yapılabilecek bir işbirliği ilişkisine ilişkin bir işaret verilmemiştir.

Stratejik planda da belirtildiği üzere yakın bir geçmişe kadar suç önlemeye ilişkin etkin politika ve uygulamalar yapılmamıştır. Bu eksikliği gidermek üzere ülkemizde hayata geçirilen “Toplum Destekli Polislik” projesi, Avrupa Birliğine uyum süreci çerçevesinde, 2005 yılında, “Türk Polis Teşkilatının Sorumluluk, Verimlilik ve Etkinliğinin Güçlendirilmesi” konulu eşleştirme projelerinden birinin alt bileşeni olarak başlatılmıştır. İngiltere ve İspanya polis hizmet yapılarından esinlenerek yerleştirilmeye çalışılan proje ile dış müşteri (halk) ve iç müşteri (polisler) memnun edilmesi ve bunun içinde teşkilatın toplumun tüm kesimleriyle işbirliği içinde olması hedeflenmektedir. Projenin polis yönetimine ve yönetim kültürüne en modern araçları kazandırmak ve Türk polis teşkilatınca yürütülen hizmet alanları ve eğitim sisteminin standartlarının iyileştirilmesine yönelik değişim

ve gelişimi sağlamak şeklinde iki temel hedefi bulunmaktadır.²⁶³ Toplum destekli polislik kapsamında evlere ziyaretler gerçekleştirilmekte, bilgilendirme toplantıları yapılmakta, çeşitli projeler ile halk-polis yaklaşması sağlanmaya çalışılmaktadır.

Ülkemizde kapsamlı, disiplinler arası ve bütüncül çözüm odaklı bir suç önleme stratejisi henüz olmamakla birlikte, il düzeyinde çağdaş güvenlik hizmetleri niteliğinde çeşitli projeler uygulanmaktadır. İlk olarak Antalya Emniyet Müdürlüğü²⁶⁴ tarafından bir pilot sitede uygulanan ve yerel halk talepleri doğrultusunda uygulama alanı genişletilen Komşu Kollama Programı günümüzde birçok ilimizde uygulanmaktadır. Proje ile kentleşmeyle birlikte kaybolmaya başlayan komşuluk ilişkilerinin geliştirilmesi, bu sayede sosyal kontrol mekanizmalarının yeniden işler hale getirilmesi, yerel halkın bilinçlendirilmesi ve güvenli yaşam alanları yaratmada sorumluluk alarak duyarlılığının geliştirilmesi, polis-halk arasında işbirliğinin kuvvetlendirilmesi amaçlanmaktadır. Programın uygulama stratejisi olarak uygulama alanında suç eğilimleri ve alabilecekleri önlemler hakkında halk bilgilendirilmektedir. Uygulama alanlarında asılan uyarı levhaları ile birlikte sorumluluk alma bilinci verilmekte ve yapılan düzenli toplantılarla sistem geliştirilebilmektedir. Programın belirli bölgeler itibarıyla uygulanması ve bu süreçte ilk adım olarak suç eğilimleri hakkında yerel halkın bilgilendirilmesi hem yerel güvenlik ihtiyaçlarına uygun bir güvenlik yaklaşımının gelişmesini desteklemekte, hem de vatandaşların suç korkusu giderilmektedir.

Toplum destekli polislik uygulamalarına bölgede ikamet eden yabancıların katılımı da sağlamak üzere Kaş'ta uygulanan "Onlar Bizim Hemşerimiz" projesi²⁶⁵ mevcut toplum destekli projelerin bölgesel ihtiyaçlara yönelik çeşitlendirilmesine örnek olması açısından önemlidir. Proje ile bölgede ikamet eden yabancıların kamusal alanda yaşadıkları sıkıntıları gidermek üzere personele yabancı dil eğitimleri verilmesi, yabancıların polis ile iletişimini güçlendirmek, toplum destekli polislik faaliyetlerine katılımını sağlamak, suç korkusunu azaltmak, aynı zamanda yabancı yerleşiklerin katılımıyla polislik hizmetlerinde kaliteyi arttırmaktır.

²⁶³ İbrahim Cerrah, "Polis", **Almanak Türkiye 2005 Güvenlik Sektörü ve Demokratik Gözetim**, (Ed. Ümit Cizre), TESEV Yayınları, İstanbul, 2006, (Polis), s. 99.

²⁶⁴ http://www.antalya.pol.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=475:komsu-kollama-projesi&catid=78:projelerimiz&Itemid=536

²⁶⁵ Antalya Emniyet Müdürlüğü, <http://www.antalya.pol.tr/> .

Suç önleme yaklaşımında çocuk ve gençlere hedef alan projeler, daha önce ayrıntılı olarak belirttiğimiz gibi, öncelikli önemdedir. Ülkemizde bu kapsamda çeşitli projeler uygulanmaktadır. Farklı isimler almakla birlikte ülke genelinde “güvenli okul projesi” adıyla uygulamaya aktarılan proje bunlardan biridir. Proje ile okullarda okul yönetimi, aileler, öğrenciler ve polis arasında işbirliği oluşturularak suçun oluşmadan önlenmesi hedeflenmektedir. Suça karışma veya maruz kalmanın engellenmesi ve suça zemin hazırlayan durumlar ortadan kaldırılmaktadır. Bu hem okul içinde, hem de okul çevresinde ve öğrencilerin sıklıkla bulunduğu internet kafe, oyun salonları gibi suç için fırsat sunabilecek mekânların denetlenmesi ve gerekli tedbirlerin alınması ile çocuklar ve gençler için güvenli ortamların oluşturulması amaçlanmaktadır. Okullarda mağduriyet, saldırı veya sosyal dışlanma riski olan, suça eğilimi arttırıcı koşullar içinde bulunduğu tespit edilen çocuk ve gençler desteklenmekte ve ilgili kuruluşların işbirliği sağlanarak bu risklerin ortadan kaldırılması hedeflenmektedir.

Ülkemizde yapılan çalışmalar hakkında bilgilendirme, kişileri suçlara karşı uyarma ve bilinçlendirme amaçlı çeşitli afiş ve broşürler dağıtılmakta, polise güveni arttırmak için kentsel alanlarda panolara ilanlar asılmaktadır. Suçu önlemeye yönelik potansiyel suçlunun vicdanına yönelik çalışmalar medyanın da desteğiyle ağırlıklı olarak trafik kurallarına uyma konusunda yapılmaktadır. Henüz suça fırsat veren çevresel faktörlere yeterince öncelik verilmemekle, imar ve kentsel çevre düzenlemelerinde kriter olarak benimsenmemekle birlikte, strateji belgelerinde bu konuda bir farkındalık olduğu görülmektedir. Ülkemizde suç önleme politikalarında caydırıcı olması ve suçun aydınlatılmasına katkı sağlaması nedeniyle önemli bir yer tutan bir eğilim merkezi yönetim, yerel yönetim ve emniyet işbirliği ile hayata geçirilen “MOBESE” projesidir. Bundan sonraki bölümlerde ayrıntılı olarak açıklanacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KENT GÜVENLİĞİNİN SAĞLANMASINDA KAMERA KULLANIMI

Bilgi ve iletişim teknolojinin sürekli geliştiği, bilgiye erişim kadar üretilmesi ve işlenmesinin de önem kazandığı günümüz dünyası bilişim çağı olarak ifade edilen 21. yüzyılın başındadır. Toplumsal, ekonomik, siyasal ve yönetsel süreçlerde etki yaratan bilişim çağı ile hem bireysel ölçekte hem de kurumsal ölçekte değişimler yaşanmıştır. Şüphesiz bu değişim, teknolojinin tüm yaşamsal alanlarda hızla egemen olmasıyla hem hızlanmış hem de zorunluluk halini almıştır. Aşağıda bilişim çağı teknolojilerinin güvenlik sektörüne etkileri ve bu etkinin önemli çıktılarından olan kamusal alanlarda kamera kullanımı anlatılmaktadır.

3.1. BİLİŞİM ÇAĞI TEKNOLOJİLERİNİN GÜVENLİK SEKTÖRÜNE ETKİLERİ

Gelişen bilgi ve iletişim teknolojilerinin önemli ölçüde etkilediği alanlardan biri kamu kurumları olmuştur. Vatandaş taleplerinin ve katılımının sağlanması, yeni yönetim gereklerinin hayata geçirilmesi, hizmette kalitenin artırılması ve maliyetin azaltılması gibi gereklilikleri karşılamak üzere kamu kurumları kendilerini yeni çağa uyarlamıştır.

Gelişen teknolojiyi azami ölçüde kullanması ve değişen şartlara kendini sürekli uyarlaması gereken kamu hizmetlerinin başında güvenlik hizmeti gelmektedir. Toplumun güven ve huzurunun temini noktasında risk faktörlerinin de gelişen teknolojiye yararlanarak elde ettikleri faydaları maksimize etmek istedikleri düşünüldüğünde, güvenlik hizmetlerinin kendini sürekli yenileyen bir yapı içinde olması gerekliliği daha anlaşılır olmaktadır. Bunun yanında gelişen teknoloji güvenlik hizmetlerinin maliyetlerini düşürmekte, kaynak ve zaman israfını azaltmakta ve yönetim sürecinde birimler arası eşgüdüm ve stratejik yaklaşımı mümkün kılarak hizmetlerde etkinliği ve başarıyı arttırmaktadır.

Teknolojik gelişimin ulaştığı son nokta itibarıyla kolluk kuvvetlerinin kullanabilecekleri teknolojik araçlar çok genişlemiştir. Özellikle suç işlemeden önce

ve suç işlendikten sonra elde edilen kanıtların analizi, istihbarat hizmetlerinde kullanılabilecek teknik malzemeler, kolluk birimlerinin her seviyesinde ve farklı kuruluşlarda iletişimi sağlayacak hızlı araçların kullanılabilmesi, bilgisayar desteğinde suç analizi, faaliyet analizi, her türlü bilginin kayıt altına alınabilmesi ve istenildiğinde çok kısa sürede ulaşılabilmesi bu teknolojik gelişmelerin beraberinde getirdiği imkânlardan bazılarıdır.²⁶⁶ Dar anlamda suç olaylarının önlenmesi ve aydınlatılmasında etkili olan güvenlik kameraları kullanımı ve geniş anlamda bölge görüntüleme sistemi ile bir dizi entegre sistemi içinde barındıran MOBESE sistemi de teknolojik gelişmelerin güvenlik hizmetlerinde kullanımının örneğini oluşturmaktadır. Dünyada bilinen adı Close Circuit Television (CCTV) olan bu sistem aşağıda incelenmiştir.

3.2. KENT GÜVENLİĞİNİN SAĞLANMASINDA KAMERA KULLANIMI

3.2.1. Güvenlik Kameralarının Amaçları ve İşlevselliği

Kapalı devre televizyon (CCTV) çeşitli ortamları ve faaliyetleri, güvenlik ve diğer amaçlarla izlemek için tasarlanmış görsel bir video teknolojisidir. CCTV sistemlerinin çoğunda kamera, zaman kaymalı bir kayıt cihazı ve bir kontrol ünitesi bulunur. CCTV sistemi kamera ile monitör arasında özel bir iletişim bağlantısı içermektedir. Sistemin kamera görüntüleri kontrol odasından görüntülenmekte ve işletilmektedir.²⁶⁷

CCTV suçla mücadele amacıyla alınan çeşitlenmiş güvenlik önlemlerinin teknolojik ayağını oluşturmakta ve bu politikaların başarısı da ancak çeşitlenmiş önlemlerin birbirini destekleyici biçimde birlikte kullanımı ile mümkün olmaktadır. Suçla mücadele yöntemlerinin bütünleşik şekilde ele alınması gerekliliğine rağmen birçok ülke uygulamalarında ve güvenlik politikalarında kamera kullanımının diğer suçla mücadele yöntemlerinin önüne geçtiği görülmektedir.

²⁶⁶ Turgut Göksu ve diğerleri, **Güvenlik Yönetimi**, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2011, s.289.

²⁶⁷ United States General Accounting Office, **Video Surveillance, Information On Law Enforcement's Use Of Closed-Circuit Television To Monitor Selected Federal Property In Washington, D.C.**, Report To The Chairman, Committee On Government Reform, House Of Representative, June 2003, p. 5.

CCTV'nin suçla mücadele politikalarında aldığı bu öncelikli konum, teorik arka planda kamera kullanımından beklentilerin çeşitliliği ile bağlantılıdır. Suçla mücadele politikalarına kamera kullanımı ile -suç öncesinde, suç anında ve suç sonrasında olmak üzere- üç aşamada katkı sağlaması amaçlanmaktadır.

Kamera kullanımının amaçlanan doğrudan etkisi öncelikle suç sonrası suç olaylarının aydınlatılması ve suçluların tespit edilmesini kapsamaktadır. Ayrıca gerçek zamanlı kayıtlar ile suç işleme sırasında da failerin hareket halinde yakalanması imkânını vermektedir. Suç işleme sırasında polis kuvvetlerine etkin ve hızlı şekilde davranması için yol göstermektedir.²⁶⁸ Ayrıca polis kaynaklarının sadece gerekli zamanlarda etkin kullanımını sağlar.²⁶⁹

Hem kamera kullanımı ile amaçlanan etkilerin yoğunlaştığı, hem de eleştirilerin yöneldiği aşama CCTV'nin suç öncesi önleme işlevidir. Suç öncesi aşamada kamera kullanımı ile öncelikli amaç caydırıcı etki yaratmasıdır. Bu etkiyi açıklamada kendini sınırlama ve öz disiplin kavramlarından yola çıkılmaktadır. Davranışların kontrolünü sağlayan tutumlar, gözetim altında olan bireylerin belli şekilde davranmasını hatırlatarak olumsuz davranışlarında caydırıcı olmakta, olumlu davranışlarını ise teşvik etmektedir.²⁷⁰ Potansiyel suçlular CCTV'nin varlığının farkında olarak, riskleri değerlendirir ve eylemlerinden kaçınmayı bilinçli olarak seçerler. Daha önce ayrıntılı olarak açıkladığımız “rutin aktivite kuramı”na göre motive olmuş suçlu, uygun bir hedef ve bu iki unsurun korunmasız zaman ve mekânda birleşmesi ile suç fiili meydana gelmektedir. CCTV bu şablonda üçüncü unsura karşı bir önlem niteliğindedir. Bu unsurlar arasında uyumu bozan herhangi bir önlem bir suç fiilinin gerçekleşme olasılığını azaltacaktır. Ancak, uyarı ve bilgilendirme işaretleri vasıtasıyla farkındağın eş zamanlı olarak arttırılması, CCTV'nin caydırıcılığının tam kapasite ile sağlanması için önemle hassasiyet gösterilmesi gereken noktadır.

Potansiyel suçlular açısından caydırıcı etki yaratan kameralar potansiyel kurbanlar tarafından da suç riskinin farkında olmasına ve davranışlarına da bu

²⁶⁸ Ray Pawson and Nick Tilley, “What Works In Evaluation Research?”, **British Journal Criminal**, Vol. 34, No. 3, Summer 1994, p. 301.

²⁶⁹ Rachel Armitage, “to CCTV or not to CCTV?, A Review of Current Research into the Effectiveness of CCTV Systems in Reducing Crime”, **Nacro Crime and Social Policy Section**, London, May 2002, p. 2.

²⁷⁰ Christoph Müller and Daniel Boos, Zurich Main Railway Station: A Typology of Public CCTV Systems, **Surveillance & Society**, Vol: 2, No:2/3, pp.166-168.

farkındalık doğrultusunda yön vermesine, tedbirler almasına ve böylece suç kurbanı olma riskini en aza indirmesine yardımcı olur.²⁷¹ Ayrıca kameraların farkında olan ve kendini bu alanlarda güvenli hisseden bireylerin mekân tercihlerinde bu alanları kullanması kişilerin daha güvende olmasına ve daha güvende hissetmesine sebep olacaktır.²⁷² Kameralar potansiyel suçlular ve potansiyel kurbanlar üzerinde baskı yaratmakla birlikte, aynı zamanda güvenlik görevlilerini ve polisleri de daha doğru davranmaya teşvik eder.²⁷³

Suçun önlenmesi amacıyla kamera kullanımına yönelik eleştiriler Bentham'ın hapishane modeli olarak tasvir ettiği “panopticon” undan uyarlanarak gelişmektedir. Bentham “panopticon” modelinde gücün görünür ve doğrulanamaz olması ilkelerini ortaya koymaktadır. Mahkûmların sürekli gözetim altında tutulmasını ifade eden görünürlük ve her zaman gözetlenebileceğinden emin olup, ancak bu gözetlemenin zamanı ile ilgili bir fikir edinememeleri durumunu ifade eden doğrulanamazlık kavramları ile CCTV arasında benzerlik kurulmaktadır. Benzer şekilde CCTV kamerası gerçek ya da hayali olsun gözetim korkusu ile öz disiplin sağlamaktadır.²⁷⁴

CCTV'nin kurulumu ile yaratması hedeflenen etkileri ölçmek için yerel düzeyde ve ülke düzeyinde çeşitli araştırmalar yapılmaktadır. Genel olarak bu araştırmaların ortak özellikleri (varılan sonuçlarda diğer güvenlik önlemlerinin de etkisi olabileceğine dayanarak) CCTV'nin etkilerine ilişkin kesin sonuçlar belirtmemeleridir. Yapılan çalışmaların büyük kısmı CCTV kurulumu sonrası, öncesine oranla suç oranlarında bir düşüş olduğunu belirtmektedir.

Kamusal alanlarda CCTV kameralarının suç için caydırıcı olması yönünde etkinliğine ilişkin yapılan ampirik araştırmaların çoğu sonuçların karmaşık olduğunu göstermiştir. Welsh ve Farrington'un sistematik çalışması, CCTV'nin belli yerlerde belli suçları önlemede daha etkili olduğu fikrini desteklemektedir.²⁷⁵ Short ve Ditton ise yaptığı araştırma ile iyimser olmak için bazı sonuçlara ulaşmıştır. Araştırmada

²⁷¹ Armitage, p. 2.

²⁷² Pawson and Tilley, p. 301.

²⁷³ Müller and Boos, p. 2.

²⁷⁴ Michel Foucault, **Hapisanenin Doğuşu**, 2. Basım, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Kitabevi, Ankara, 2000.

²⁷⁵ Joel M. Caplan, Leslie W. Kennedy and Cohar Petrossian, “Police-monitored CCTV Cameras in Newark, NJ: A Quasi-Experimental Test of Crime Deterrence”, **Journal of Experimental Criminology**, Vol: 7, No: 1, 2011.

CCTV caydırıcılığı ile bazı suçlular suç işlemekten vazgeçtiklerini, bazıları ise ciddi suçlara daha az başvurduklarını söylemişlerdir. CCTV'yi tehdit olarak görenler çoğunlukla kameraya yakalananlar olmuştur. Suçluların CCTV'ye yakalanması ve ona ilişkin farkındalığının artmasıyla, kamera gözetiminin caydırıcılığının da artacağı beklenmektedir.²⁷⁶

CCTV'nin suç üzerinde caydırıcı etkisine ilişkin iyimser bulgulara rağmen, daha sınırlı düzeyde CCTV kurulumu sonrasında suç oranlarının arttığına ilişkin bulgular da mevcuttur.²⁷⁷ Ancak bu tür sonuçları değerlendirirken suç oranlarının mı arttığı, yoksa suç oranlarının kaydedilme oranının mı arttığı ayrımı üzerine de düşünülmesi gerekmektedir. CCTV sonrası suçluların tutuklanması ve suçların kaydının ve raporlanmasının artışı sonucu “suçların görünürlüğü” artmaktadır. Bu noktada resmi kayıtlara geçen suç oranları ile gerçek suç oranları arasındaki fark göz ardı edilmemelidir.

CCTV etkisini ölçme üzerine yapılan daha sonraki çalışmalar CCTV'nin kamu üzerinde yarattığı etki üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu konuda da bulgular karmaşık olmakla birlikte çalışmalar çoğunlukla kamunun CCTV'nin varlığı ile kendini daha güvende hissettiği ve suç korkusunun azaldığını ortaya koymaktadır. Kendini güvende hissetme neticesinde bu kesim içinde yer alanların bir kısmı kamusal alanları daha fazla kullanabildiğini belirtmiştir.

Bennett ve Gelsthorpe'nin çalışmasında katılımcıların % 22'si gece, % 8'i gündüz ve Ditton'un çalışmasında ise gece ve gündüz %15 oranında katılımcı kamusal alan tercihlerinin arttığını ifade etmişlerdir.²⁷⁸ Honess ve Charman'ın çalışmasında CCTV etkisi ile otoparklarda gündüz % 58, gece % 62 oranında katılımcı; sokaklar da ise gündüz % 35, gece % 48 oranında katılımcı kendilerini daha fazla güvende hissettiklerini belirtmiştir. Alışveriş merkezinde CCTV'nin etkisi ile kendini daha fazla güvende hissedenlerin oranı ise % 48'dir. Genç katılımcılara oranla kendilerini daha güvensiz hisseden yaşlıların kendilerini güvenli hissetmesinde CCTV'nin daha yüksek bir etkisi bulunmaktadır. Ancak, kadınların erkeklere göre güvensizlik hissini daha yüksek olduğu belirtilmesine rağmen,

²⁷⁶ Martin Gill and Angela Spriggs, **Assessing the impact of CCTV**, Home Office Research Study 292, Home Office Research, Development and Statistics Directorate, 2005, pp. 5-6.

²⁷⁷ Sam Waples, Martin Gill and Peter Fisher, “Does Cctv Displace Crime?”, **Criminology & Criminal Justice**, Vol. 9, No:2, Published by SAGE, Apr 23, 2009, p. 218.

²⁷⁸ Gill and Spriggs, pp. 5-6.

CCTV'nin etkisi bakımından anlamlı bir cinsiyet farkı bulunmamaktadır. Bunun sebebi olarak da CCTV'nin cinsel saldırı suçları gibi suçlardan ziyade küçük suçlar üzerinde daha etkili olması gösterilmektedir.²⁷⁹

Suç korkusunun azaltılması ve kişilerin kendini daha güvende hissetmeleri için kameralara ilişkin farkındalıklarının artırılması gerekmektedir. Ayrıca artan güvenlik duygusunun artışında kameraların rolü ile CCTV'ye olan genel olumlu bakış arasında bağlantı olduğuna dair kanıtlar bulunmaktadır. Bir kısım çalışma ise kameralar ile birlikte kişilerin kendilerini daha güvende hissetmesiyle bağlantılı olarak suçun artmasına sebep olabileceğini gerekçesiyle CCTV sistemini eleştirmektedir. Bu eleştirel yaklaşım potansiyel suç kurbanlarının sahte bir güvende olma duygusu ile rahatlayarak aldığı önlemleri ve uyanık olma durumlarını bırakması sonucu suça karşı savunmasız kaldığını savunmaktadır.²⁸⁰

CCTV'nin özellikle suç oranlarına ve suç korkusuna etkisini ölçmeyi amaçlayan araştırmalar, kameraların etkisinin ilgili mekânla sınırlı kalmadığı, çevresini de olumlu ve olumsuz şekilde etkilediğini ortaya koymuştur. Çalışmaların bir kısmı bulunduğu mekânı olumlu yönde etkileyen kameraların bu etkilerinin, henüz kamera olmayan komşu bölgelere de yayıldığını tespit etmiştir. Diğer bazı araştırmalar ise kamera bulunan mekânda ortaya çıkan etkilerin sadece mekân, zaman veya şekil değiştirdiğine dikkat çekmişlerdir.

Literatürde tanımlanan 6 tür yer değiştirme vardır; coğrafi/mekânsal yer değiştirme (aynı suçun bir yerden başka bir yere hareketliliği), zamansal yer değiştirme, (aynı suçun aynı mekânda farklı bir zamanda işlenmesi), taktik değişmesi (suçlunun aynı suçu farklı taktiklerle işlenmesi), hedef değişmesi (suçlunun aynı alanda farklı tip kurbanları seçmesi), işlevsel değişim (suçlunun işlediği suçun bir diğerine farklılaşması (örneğin ev hırsızlığından kapkaç gibi). Barr and Pease (1990) bu 6 kategoriye failin değişmesi (suç fırsatları suçlu için çok zorlayıcı

²⁷⁹ Terry Honess and Elizabeth Charman, **Closed Circuit Television in Public Places: Its Acceptability and Perceived Effectiveness**, Home Office Police Research Group Crime Prevention Unit Series: Paper No.35, Home Office Police Department, London, 1992, p. 22.

²⁸⁰ Brandon C. Welsh and David P. Farrington, "Public Area CCTV and Crime Prevention: An Updated Systematic Review and Meta-Analysis", **Justice Quarterly**, Vol: 26, No: 4, 2009, p. 717.

olduğunda ve suç işlemekten caydığında, başkaları onun yerini almak için uygun olur) şeklinde orijinal bir sınıflandırma daha eklemiştir.²⁸¹

CCTV'nin suçların yer değiştirmesine sebep olduğu yönünde bulgular vardır. Ancak bu yönde bulgular henüz oldukça belirsiz olup, çok sık gerçekleşen ve homojen olan bir olgu niteliğinde değildir.²⁸² Bu husus farklı araştırma yöntemleri ile özenle araştırılması gereken karmaşık bir olgudur.

Genel olarak araştırmalar değerlendirildiğinde, CCTV'nin suç üzerinde etkilerini tespit etmede ve değerlendirmede üzerinde dikkatle durulması gereken 3 husus vardır. İlk olarak CCTV genel olarak daha geniş bir suç önleme stratejilerinin bir parçasıdır. Kurulumun ardından suç oranları üzerinde gözlenen değişimlerin CCTV'nin etkisi ile mi yoksa diğer önlemlerin de etkileriyle kurulum döneminde rastlantısal olarak mı meydana geldiğini belirlemek bu sebeple çok zordur. İkinci olarak unutulmaması gereken husus, suç oranlarındaki değişimlerin gerçek suçların oranları için her zaman güvenilir bir ölçü birimi olamayabileceğidir. Üçüncü olarak, her sistemin farklı olması nedeniyle tek tek CCTV sistemlerinin karşılaştırılması ile ilişkili olarak bazı yönetsel zorluklar mevcuttur. Bu sebeplerle, CCTV'nin suça etkileri karmaşık, çelişkili hatta zaman zaman birbiriyle çatışan niteliktedir. Ayrıca CCTV sisteminin suç kategorileri üzerinde etkileri de homojen değildir.²⁸³

CCTV'den beklenen en olumlu etkileri yaratmak için sistemin nasıl kullanılacağına ilişkin hala öğrenilmesi gereken birçok şey vardır. Sistemin olumlu etkileri görülmekle birlikte, kaçınılması gereken temel tutum kamera kullanımının “her derde deva” ve tek çözüm yolu olarak görülmesidir. Çünkü ardında sosyal, psikolojik, siyasal, toplumsal ve ekonomik çok çeşitli faktörlerin etkisi ile oluşan karmaşık sosyal sorunların kalıcı olarak çözülmesinde tek başına CCTV'nin başarılı olacağına ilişkin inanç gerçekçi değildir. CCTV'den beklenen başarının sağlanması ancak onun suç önleme politikalarının bir parçası olarak görülüp, bütünleşik bir sistem oluşturulması; problemlerin doğasına uygun ve yerleşim yerine özgü önlemlerin varlığı; gerçekçi hedefler ve kusursuz yönetim stratejileri; bütünleşik teknolojik sistemlerin maksimum kullanımı; sistemin teknik ve etkin suç izleme

²⁸¹ Waples ve diğerleri, pp. 208-209.

²⁸² Waples ve diğerleri, p. 221.

²⁸³ Wade Deisman, **CCTV: Literature Review and Bibliography**, Research and Evaluation Branch Community, Contract and Aboriginal Policing Services Directorate Royal Canadian Mounted Police Ottawa, Canada, 2003, pp. 11-12.

açısından kullanımı, sistemin amacına uygun ve demokratik kullanımı ve hukuki mevzuata hâkimiyet açısından çeşitli eğitimler almış personelin varlığı; ilgili birimler arasında işbirliği ve gerekli denetim mekanizmalarının oluşmasına; CCTV'nin etkinliğini ölçen kamuoyu araştırmaları ve akademik çalışmaların varlığına bağlıdır. Sistem ancak dikkatli planlama, uzman yönetim ve etkin denetim ile başarılı sonuçlara ulaşabilecektir.²⁸⁴

3.2.2. Kamusal Alanlarda Güvenlik Kameraları Gelişim Süreci

CCTV'ye yönelik özellikle Birleşik Krallık ve Amerika çıkışlı çok çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalar tarafından, suçla mücadele kapsamında teknoloji kullanımının ön gelişme sürecinin fotoğraf makinelerinin icadı ve hapishanelerde kullanılmasına kadar götürüldüğünü görmekteyiz. Bu kapsamlı ele alış şüphesiz CCTV'nin iktidarın gözetleme ve kontrol aracı olarak kullanıldığına ilişkin inancın ve eleştirel tutumun bir neticesidir.

Suç kontrolü ile fotografik görüntünün ilişkisi fotoğrafçılığın ortaya çıkışına kadar uzanır. Nitekim 1850'lerde İngiltere ve Fransa'da suçluların kaçmasını önlemek ve suçları belgelemek için mahkûmların fotoğraflanması resmen destekleniyordu. Benzer hikâye televizyon içinde geçerlidir. 1926 yılında ilk kez yayınlanan televizyonun görüntüleri 1930 ortalarında gelişti. Pahalı olduğu gerekçesiyle reddedilse de, 1947 yılında kraliyet düğününün canlı olarak görüntülenmesi teklifi rutin polislik aktivitelerinde televizyon görüntülerinin önemli bir rol oynayabileceği fikrinin doğmasına neden oldu.²⁸⁵

CCTV teknolojisi ilk kez 1940'lı yıllarda Almanya'da V-2 füzelerinin testi için kullanılmıştı. 1949 yılında ilk ticari kapalı devre televizyon sistemi Amerika'da kullanıldı.²⁸⁶ 1965 gibi erken bir tarihte, kamusal alanlarda kamera gözetimi Amerika'da polisin kullanımına açıldı. CCTV sistemi için ilk kamu binası kullanımı yine Amerika'da 1969 yılında New York Belediye binası olmuş ve uygulama kısa

²⁸⁴ Martin Gill ve diğerleri, **The impact of CCTV: Fourteen Case Studies**, Home Office, UK, 2005, p. 36; Waples ve diğerleri, p. 220; Çapar, s. 89.

²⁸⁵ Clive Norris, Mike McChail and David Wood, "The Growth of CCTV: A Global Perspective on the International Diffusion of Video Surveillance in Publicly Accessible Space", **Surveillance & Society**, Vol: 2, No: 2/3, 2004, (Growth), pp. 110-111.

²⁸⁶ CCTV University, History of CCTV Technology, <http://www.cctvsystems.com/history-of-cctv> (13.06.12).

zaman içinde memurlar tarafından sürekli izlenen CCTV sistemi olarak diğer şehirlere de yayılmıştır.²⁸⁷

1960'larda CCTV sistemi, geçici olarak, kamusal alanlarda mitinglerde kalabalıkları izlemek üzere kurulmaya başlandı. 1980'lerin ardından ise CCTV'nin kamusal alanlarda kullanımı sürekli izleme sistemlerinin kurulumu ile kalıcı hale geldi. Çeşitli ülke örneklerinde CCTV kullanımının belirgin dönemsel özellikleri birbiri ile örtüşmekle birlikte, her ülkenin bu süreci yaşamada ve CCTV kullanımının yoğunluğunda bazı farklılıklar olmaktadır.

3.2.2.1. Kameralı Gözetimin Genişleme Süreci

CCTV'nin öncülüğünü yapan Amerika'nın sistemi kullanması ekonomik amaçlarla gelişmiş ve terör nedeniyle artan güvenlik ihtiyacı sonucunda ani genişleme sürecine girmiştir. Amerika'da suç oranlarının en yüksek düzeylere ulaştığı 1970'li yıllarda turist sayısında düşmenin eşiğindeyken, turistler ve işletmeler için daha güvenli alanlar yaratmak amacıyla video izleme sistemlerinin kurulumu gerçekleştirildi. 1980'lerden itibaren ise suç önleme politikalarında video ile izlemenin kullanımı çok daha sistematik hale getirilerek kamusal alanlarda kullanılmaya başlandı. Konut projelerinde, toplu ulaşım, parklarda, sokaklarda ve okullarda daha dikkatle üzerinde durulur oldu.²⁸⁸

Amerika'da CCTV kullanımında belirgin bir artışı beraberinde getiren politik tutumlar, 11 Eylül terör saldırısının ardından kendini göstermiştir. 2001'den bu yana Dünya Ticaret Merkezi'ne yönelik terörist saldırı ile milyarlarca dolar para iç güvenlik projelerinde kullanılır olmuş ve böylece video ile izleme ağı hem nicelik hem de nitelik olarak dikkat çekici şekilde artmıştır. Terörist saldırıları önleyeceği inancı ile yeni kamera sistemlerinin kurulumunu veya mevcut olanların genişletilmesini gerçekleştiren Baltimore, Chicago, New Orleans, Philadelphia, San

²⁸⁷ Lucy P. Roberts, History of Video Surveillance and CCTV, <http://www.wecusurveillance.com/cctvhistory> (13.06.12)

²⁸⁸ Bilge Yeşil, **Video Surveillance; Power and Privacy in Everyday Life**, LFB Scholarly Publishing LLCi El Paso, USA, 2009, p. 33, 40.

Francisco ve Washington gibi büyükşehirler için bu geniş sistemler övünme kaynağı olmuştur.²⁸⁹

Avrupa’da da CCTV kent yaşamının kaçınılmaz bir parçası olmaktadır. Kameralar bankaları, petrol istasyonlarını, alışveriş mağazalarını, ulaşım merkezlerini, kamu ve özel ofis binalarını, alışveriş merkezleri, üniversiteleri, okulları, hastaneleri, müzeleri, spor merkezlerini, dinlenme merkezlerini vb. izlemektedir. Avrupa’da kamusal ve yarı kamusal alanlarda kamera kullanımını tespit etmek üzere altı Avrupa başkentini ele alan Urbaneye projesi²⁹⁰ araştırma sonuçları Avrupa çapında teknoloji aracılığıyla görsel izlemenin sürekli olarak büyüdüğünü ve bu durumun kameraya yakalanmama tercihlerinin artan şekilde sınırlandığını belirtmektedir.²⁹¹

CCTV’nin boyutu ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Araştırma sonucunda yarı-kamusal alanlardaki teknolojik izlemenin en gelişmiş olduğu yer, kamusal alanların %40’ının video izlemesi altında olduğu tespit edilen Britanya olurken, en az gelişmiş yer %18 oranı ile Avusturya olmuştur.²⁹²

Avusturalya’nın da kamusal alanlarda CCTV kullanımı Birleşik Krallık ile kıyaslanınca henüz çok yenidir. 1960’ların ortalarında sınırlı kullanımı ile spor stadyumlarında, özel polis izleme operasyonlarında ilk kez görülen kameraların kamusal alanda ilk kullanımı Batı Avustralya’da Perth şehrinde 2001 yılında olmuştur. Avustralya’da CCTV sistemi eşit olarak dağıtılmamış, orantısız bir şekilde özellikle New South Wales’te (11 sistem) ve onun kuzey komşusu Queensland’de (10 sistem) yoğunlaşmıştır²⁹³

Fransa Levallois-Perret’de 1994 yılında kurulan kameralar ile kamusal alanları izlenmeye başlamıştır. Ardından 1995 yılında Fransa parlamentosu kamu binalarını ve kurumlarını korumak için kamusal alanlarda video ile izlemeye izin veren tartışmalı güvenlik yasası kabul etmiştir. Bu gelişmelerin ardından Fransa’da

²⁸⁹ Clive Norris, **A Review Of The Increased Use Of Cctv And Video-Surveillance For Crime Prevention Purposes In Europe Civil Liberties**, Justice and Home Affairs Section of the Centre for European Policy Studies (CEPS), European Parliament, Brussels, 2009, (Review), p. 7.

²⁹⁰ Avrupa Komisyonu tarafından desteklenen Urbaneye projesi; <http://www.urbaneye.net/index.html> (21.06.12).

²⁹¹ Leon Hempel and Eric Töpfer, **CCTV in Europe Final Report**, Working Paper No: 15, Urbaneye Project, 5. Framework Programme of the European Commission, Centre for Technology and Society Technical University Berlin, August 2004, (Final), p. 60.

²⁹² Hempel ve Töpfer, Final, pp. 60-61.

²⁹³ Adam Sutton and Dean Wilson, “Open-Street CCTV in Australia: The Politics of Resistance and Expansion”, **Surveillance & Society**, Vol: 2, No: 2/3, pp. 310,312.

1997'den beri yüksek risk altında olan kurumlarda, kütüphaneler, okullar, müzeler gibi kamu binalarında, dezavantajlı alanlarda ve şehir merkezlerinde kamera kullanımı yaygınlaşmaktadır.²⁹⁴

Benzer şekilde Hollanda'da kamusal alanda ilk kamera kullanımı 1997 yılında gerçekleşmişken, 2003'e kadar ülkenin 550 belediyesinden 80'den fazlası kamusal alanlarda kamera kullanıyordu. İrlanda Cumhuriyetinde 1990 yılında ilk CCTV sistemi Dublin'de kurulmuş ve 1997'de genişletilmiştir. İtalya'da suça ilişkin artan endişeler karşısında İçişleri Bakanlığı 50 İtalyan şehrinde en hassas alanlara CCTV kurmuştur.²⁹⁵

İspanya'nın Basque kentinde, ETA sempatizanları tarafından yapılan vandalizm ile mücadele gerekçesiyle, meşruluk kazanarak, kamusal alanda kamera kurulumu gerçekleşti. Suç oranlarının son zamanlarda arttığı Netherlands'da kamusal alanlarda CCTV kullanımı oldukça yeni bir eğilimdir. Almanya'da ilk kamusal alanda izleme sistemi 1996 yılında Leipzig kentinde kurulmuştur. 2000 yılında Almanya İçişleri Bakanlığının CCTV'nin suçla mücadelede uygun bir araç olabileceği doğrultusunda açıklama yapmıştır. Almanya da CCTV hızla büyümekte olup, hızla gelişen bir sektöre dönüşmektedir.²⁹⁶

Urbaneye projesi kapsamında değerlendirilen altı ülke Avrupa'daki genel durum hakkında önemli ipuçları vermektedir. Proje sonuçları araştırma konusu ülke ve şehirlerine ilişkin farklılıkları ortaya koymak ve her şehrin kendine has bazı özellikler gösterdiğini vurgulamakla birlikte; genel olarak değerlendirilebilecek bazı ortak özellikleri de ortaya koymuştur. İlk olarak, araştırma konusu olan ülkelerin hepsinde CCTV kullanımında teknolojik olarak basit ve izole sistemler hâkimdir. CCTV kullanımı gittikçe kabul edilmeye ve normalleşmeye başlamıştır. İkinci olarak, sosyal ve teknik anlamda birbirine eklemlenerek daha geniş sistemlerin oluşturulması yönünde bir eğilim vardır ve geniş izleme ağları ortaya çıkmaktadır. Üçüncü olarak yaygın eğilim sistemlerin dijitalizasyonudur.²⁹⁷

Dünya'da CCTV kullanımı konusunda farklı ülke deneyimleri içinde dünyada genel bir yayılma trendi olduğu söylenebilir. Bu eğilim 4 aşamalı bir yayılma

²⁹⁴ Leon Hempel and Eric Töpfer, **Inception Report**, Working Paper No:1, Urbaneye Project, Centre for Technology and Society Technical University Berlin, 2002,(Inception), p. 10.

²⁹⁵ Norris, Rewiev, pp. 7-8.

²⁹⁶ Hempel and Töpfer, Inception, pp. 10, 11-12.

²⁹⁷ Hempel and Töpfer, Inception, pp. 63-64.

göstermiştir. İlk aşama olarak CCTV özellikle bankalar ve perakende sektöründe hırsızları ve dolandırıcıları caydırmak ve perakende alışveriş merkezini denetlemek için bir araç olarak kullanılmış ve özel sektöre damgasını vurmuştur.

CCTV'nin genişlemesinde ikinci aşama özellikle ulaşım noktaları, aynı zamanda okullar, hükümet binaları ve sembolik önemi bulunan yerel alanlarda yayılmasıyla gerçekleşmiştir. Bu aşamalarda kullanılan teknoloji, ulaşım sektörü dışında, daha basit düzeyli olup, kurulan sistemlerin birçoğu sürekli izleyen personele sahip değildi. Gerçek zamanlı kayıt eden çeşitlenmiş teknoloji ve karmaşık sistemlerin kullanıldığı ve belli olaylarla ilgilenen güvenlik personeliyle iletişim kurabilen izleme personeli bulunduğu daha kapsamlı sistemlerin kurulması ile üçüncü aşamaya geçilmiştir.

Üçüncü aşamada CCTV şehir merkezlerinin kamusal alanlarına ve suç tespit edilen ve caydırıcı olması açısından meşru görülen kent sokaklarına yayılmıştır. Kamusal alanlarda sınırlı yayılmanın gerçekleştiği bu aşamada sistemler kamu bütçesinden finanse edilmekte ve genel olarak yerel polis ve kent yöneticileri tarafından yönetilmektedir.

Dördüncü aşamada ise şehrin tüm alanlarını kaplayan yüzlerce kamera ile çok daha geniş bir sistem yaratılmıştır. Hem özel ve kamu sektörü, hem de küçük ölçekli sistemler ile büyük sistemler birbiriyle birleştirilmiş ve tüm bu unsurların merkezi izleme istasyonuna bağlanmasıyla sistemlerin entegrasyonu sağlanmıştır.²⁹⁸

3.2.2.2. Birleşik Krallık'ta Kamera Kullanımı: CCTV

Küresel düzlemde CCTV gelişiminde ülkelerin kendilerine özgü birtakım farklılıkları olmakla birlikte, süreç genel olarak birbirine benzer bir çizgide seyretnmiştir. Ancak Birleşik Krallık'ta CCTV kullanımının özellikle 1990'lardan sonra aniden ve aşırı derecede artışı ve suç önleme politikalarının temel odağı haline gelmesi ülkeyi bu konuda bir sembol haline getirmiştir.

²⁹⁸ Norris ve diğerleri, Growth, p. 119.

1999 yılının Kasım ayında İçişleri bakanı Charles Clarke'ın parlamento'ya ifade ettiği gibi, Birleşik Krallıkta kesin olarak kaç kamera bulunduğu net değildir.²⁹⁹ Ancak, yapılan çalışmalarda günlük rutini içinde sokağa çıkan bir kişinin 30 ayrı CCTV sistemine ve 300'den fazla kameraya yakalandığı belirtilmektedir. Yani alışveriş yapan, işe giden, okula giden bir kişinin gün içinde kamera ile görüntülenmesi kaçınılmazdır.³⁰⁰ Birleşik Krallıkta güvenlik politikalarında teknoloji kullanımının temel araç haline gelmesi aşamalı bir süreç izlemiştir.

İlk olarak CCTV kullanımı 1960'lı yıllarda hırsızların yakalanması ve suçların işlenmesinde caydırıcı olması amacıyla perakende sektöründe kullanılmıştır. Bu dönemde kamera kullanımı market ve mağazaların rutin özelliği haline gelmiş, ancak kamusal alanlarda kullanımı gündeme girmemiştir. 1970'ler ve 1980 başlarında CCTV kullanımı özelden kamusal alanlara doğru yayılmaya başlamıştır.³⁰¹

Yarı kamusal alanda CCTV kullanımı ilk olarak 1975 yılında soygunlarla mücadele ve personele saldırıları önleme amacıyla Londra ulaşım sistemleri istasyonlarına kurulmasıyla olmuş ve ardından Londra sokaklarında Merkezi Trafik Kontrol sistemine entegre şekilde kamera kullanımı artmıştır. Polis kısa zamanda sistemin kullanım amaçlarının genişletilebileceğinin farkına varmış ve kamu düzenin sağlama gerekçesiyle kamusal alanlarda kamera kullanımı yaygınlaşmıştır. Londra'da 1984 ve 1985 yıllarında maden işçilerinin ve futbol taraftarlarının gösteri ve protestoları sırasında ana toplanma noktalarına izleme sistemleri kurulmuştur. Polis 1970'ler boyunca ve 1980 başlarında CCTV'yi futbol holiganları ve siyasi eylemciler gibi marjinal gruplarla sınırlı olarak kullanmıştır.

CCTV sistemi ilk kez Londra'da Trafalgar meydanına kurulmuştur. Ancak erken tarihli bu kurulumda kamera sistemi henüz gelişmemiştir.³⁰² Kamusal alanlarda

²⁹⁹ Michael McCahill and Clive Norris, **CCTV in Britain**, Working Paper No.3, Urbaneye Project, Centre for Criminology and Criminal Justice School of Comparative and Applied Social Sciences University of Hull, United Kingdom, March 2002,(Britain), p. 14.

³⁰⁰ Clive Norris and Gary,Armstrong, **Maximum Surveillance Society : The Rise of CCTV**, Berg Publishers, Oxford, GBR, 1999, p. 42.

³⁰¹ McCahill and Norris, Britain, p. 8

³⁰² Barry S. Lawrence Godfrey and Chris A. Paul Williams, **History and Crime**, SAGE Publications Inc. (US), London, GBR, 2007, p. 139.

kapsamlı ve kalıcı izleme sistemi ilk olarak 1985 yılında Bourthmounth'da kurulmuştur.³⁰³

Çok sakin bir sahil kasabası olmasına rağmen, muhafazakâr partinin yıllık konferansına ev sahipliği yapması nedeniyle bu alana CCTV kurulmuştur. Çünkü bir önceki yılki konferansa Başbakan ve onun kabinesinin hedef olduğu, 5 kişinin öldüğü ve çok kişinin yaralandığı IRA tarafından yapılan saldırı damgasını vurmuştu. Bu nedenle alınan ek güvenlik önlemleri kapsamında sahil boyunca kasabaya CCTV kurulumu gerçekleşti.³⁰⁴

Birleşik Krallıkta 1970 ve 1980'ler boyunca edinilen tecrübeler doğrultusunda 1990'ların başlarında birkaç büyük deneme programları oldu. Hükümet raporlarında bunlar başarılı bulunarak İçişleri bakanlığı tarafından bazı farkındalığı arttırıcı CCTV kampanyaları yapıldı ve 1990'lardan itibaren kamusal alanlarda CCTV kurulumu olağanüstü bir büyüme gösterdi.³⁰⁵ Kamusal alanlarda kamera kullanımının artışında tetikleyici etken 1994 yılında suç oranlarının artması ve trajik şekilde gelişen Jamie Bulger cinayeti olmuştur. Yeni yürümeye başlayan Jamie'nin 10 yaşındaki iki çocuk tarafından kaçırılıp darp edilmesi ve demiryolunda bırakılarak trenin çarpması sonucu ölmesi olayı toplum nezdinde büyük tepkilere neden olmuştur.³⁰⁶ Alışveriş merkezinden kaçırılan Jamie'nin, kaçırılırken CCTV ile görüntülenmesi ve olayın ardından halkın endişelerine dayanarak Muhafazakâr Parti hükümeti kaynakları harekete geçirmek üzere yarışmacı proje teklifi (City Challenge Competition) yapmıştır. Yarışma sadece büyük kent merkezlerinde değil, aynı zamanda daha küçük merkezlerde ve yerel mahallelere de odaklanmıştır.³⁰⁷

1990'lardan itibaren hem muhafazakâr partinin, hem de işçi partisinin desteğini kazanan CCTV en önemli suç önleme stratejisi haline gelmiştir. 1994 sonrası suç önleme programı aracılığıyla merkezi hükümetin mali destekleri ve yarışma aracılığıyla özel sektör, yerel yönetimler, polis ve diğer devlet kurumlarının da ortaklığı ile aktarılan kaynaklar ile CCTV yollarda, demiryollarında, metro

³⁰³ McCahill and Norris, Britain, pp. 8-9.

³⁰⁴ Norris, ve diğerleri, Growth, p. 110-111.

³⁰⁵ Godfrey ve diğerleri, p. 139.

³⁰⁶ David James Smith, **The Sleep of Reason: The James Bulger Case**, Faber and Faber LTD, London, 1994.

³⁰⁷ McCahill and Norris, Britain, p. 12.

sistemlerinde, okullarda, hastanelerde, mağazalarda, alışveriş merkezlerinde, kent merkezi ve sokaklarda arttırılmıştır.³⁰⁸

CCTV sisteminin hızlı gelişim süreciyle kıyaslandığında CCTV'ye ilişkin yasal düzenlemelerin eş zamanlı olarak gelişmediği söylenebilir. 1990'ların başlarında Birleşik Krallıkta CCTV'ye ilişkin spesifik bir düzenleme, uygulama yönetmeliği olmayıp, sınırlı farkındalık ve teknik standartlar ve henüz zayıf politika ağları bulunmaktadır. Gönüllü öz-denetim (voluntary self-regulation) dönemi olarak kavramsallaştırılabilecek 1990'ların ikinci yarısı ise kendinden tanımlı uygulama yönergeleri, CCTV yanlısı söylem, CCTV'nin etkilerine ilişkin sınırlı tartışma, polis ve yerel yönetimler arasında ortaklık ilişkisinin kurulması ve politika ağlarının ortaya çıkmakta olduğu bir dönemdir. Son olarak 1990 sonlarından itibaren geçerli olan birlikte düzenleme (co-regulation) döneminde CCTV'ye özgü olmamasına rağmen mevzuat düzenlemelerinin yapıldığı ve İçişleri Bakanlığının uygulama yönetmelikleri düzenlediği, sistemin teknik standartları, amaç ve çalışma uygulamaları üzerinde anlaşıldığı, CCTV söylemi güçlendirildiği, CCTV sisteminin ortaklar aracılığıyla birlikte sağlanması ve sıkı örülen politika ağları görülmektedir.³⁰⁹

1990'ların sonlarından itibaren CCTV kullanımına ilişkin yasal düzenlemelerin yapıldığını görmekteyiz. Ancak bu düzenlemeler tüm teknolojiler için geçerli düzenlemeler olup, CCTV sistemine özgü spesifik düzenlemeler değildir.³¹⁰ Birleşik Krallık'ta teknoloji kullanımına ilişkin yapılan yasal düzenlemelerin bir diğer özelliği, kamusal alanlarda kamera kullanımına standartlar getirmeyi ve kameraların yanlış kullanımını engellemeyi amaçlayan bu düzenlemelerin kameraların kurulumdan sonra gerçekleştirilmiş olmasıdır. Ayrıca bu düzenlemeler, Avrupa Birliği düzenlemelerinin ardından Birleşik Krallık'ta uygulamaya konulmuştur.³¹¹

1995 Avrupa Bilgi Koruma Direktifi uyarınca Birleşik Krallık'ta 1998 yılında uygulamaya konulan Bilgi Koruma Kanunu, tüm CCTV sistem denetleyicilerinin

³⁰⁸ McCahill and Norris, Britain, pp. 9-10, 14.

³⁰⁹ William R. Webster, "The Diffusion, Regulation and Governance of Closed-Circuit Television in the UK", **Surveillance & Society**, Vol: 2, No: 2/3, 2004, p. 238.

³¹⁰ Webster, p.241.

³¹¹ Marianne L. Gras, "The Legal Regulation of CCTV in Europe", **Surveillance & Society**, Vol:2, No: 2/3, 2004, pp. 216-218.

Bilgi Komisyonuna bildirilmesi, kayıt altına alınması ve tüm işlemlerinin bilgi koruma ilkeleri doğrultusunda yerine getirilmesini sağlamıştır.³¹² Ayrıca, bu hususların hepsi açıkça tüm CCTV sistemleri için geçerli olan bu kanuna göre izleme yapılan alanlara uyarı levhalarının konulması zorunluluğu vardır.³¹³

Birleşik Krallık'ta özellikle güvenlik ile özel yaşama müdahale kapsamında tartışmalarda önemli bir yere oturan düzenleme 1998 tarihli İnsan Hakları Yasasıdır. Bu yasa Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamında güvence altına alınmış hak ve özgürlükleri daha işler kılmak için hazırlanmıştır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi m/8 ile benzer şekilde İnsan Hakları Yasası m/8'de herkesin özel ve aile hayatına, konutuna ve haberleşmesine saygı gösterilmesi hakkına sahip olduğu ve bu hakkın kullanılmasının ulusal güvenlik, kamu güvenliği, ülkenin ekonomik refahı, dirlik ve düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebepleri dışında kamu otoritesi tarafından müdahale edilemeyeceği hüküm altına alınmıştır.³¹⁴ Yerel yönetimler ve polis kuvvetleri de İnsan Hakları Yasasının 8.maddesine bağlıdır. Bu açıdan düzenlemenin 8. maddesi özel yaşama müdahaleyi engelleyecek kapsamlı bir yasal düzenlemenin geliştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Ancak, özel yaşamı korumada bir araç olarak bu düzenleme belirsiz ve esnektir.³¹⁵

Bu yasa ile tüm Birleşik Krallık vatandaşları kamusal alanlarda da özel yaşam hakkına sahiptir. Ancak Birleşik Krallıkta 4 milyondan fazla kameranın kullanımında olduğunu belirten rapor huzursuzluk yaratmıştır. Buna karşılık, İçişleri Bakanlığı CCTV uygulamalarının İnsan Hakları yasasıyla uyumlu olduğuna dair kendine güvendiğini açıklamıştır.³¹⁶

Birleşik Krallık'ta yapılan yasal düzenlemeler özel yaşam hakkına teknoloji vasıtasıyla müdahaleleri engellemede önemli olarak görülse de, uygulamada farklı bir tabloyla karşılaşmak mümkündür. Bu duruma ilişkin belirleyici bir örnek Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne taşınan Peck V. Birleşik Krallık davası olmuştur.

³¹² Gras, p. 217.

³¹³ Selim Çapar, **Birleşik Krallık'ta CCTV, Türkiye'de MOBESE, Caddelerde Güvenlik Nöbetindeki Kameralar**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2011, s.22.

³¹⁴ Human Rights Act 1998, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/42/introduction> (28.06.12).

³¹⁵ Nick Taylor, "State Surveillance and the Right to Privacy", **Surveillance & Society**, Vol: 1, No: 1, pp.82-83.

³¹⁶ Gras, pp. 216-217.

Hayatında önemli sorunları olan ve depresyonda olan Peck CCTV kameralarından habersiz, Brentwood caddesinden elinde bıçak ile yürümüş ve intihar etmek istemiştir. Elinde bıçak ile görüntülenen Peck ilerleyen günlerde birçok gazete haberi ve televizyon programında yer almıştır. “CCTV ve polis ortaklığı ile potansiyel tehlikeli bir durum etkisiz hale getirildi” şeklinde haberlerle yüzünün gizlenmeden gösterilmesi üzerine, onu tanıyanlar tarafından bu haberleri öğrenen Peck, bu dönemde hala psikolojik tedavi görmesi sebebiyle herhangi bir hukuksal yola başvurmamıştır. Kamera sisteminin başarısının kamuoyuna duyurulması amacıyla suçlu şeklinde lanse edilen Peck, tedavi sonrası Yayın Standartları Komisyonunu, Bağımsız Televizyon Komisyonunu ve gazete yazıları için de Basın Şikâyet Komisyonuna şikâyetle bulunmuştur. İç hukuk yollarını tüketen Peck Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvurmuştur. Mahkeme Peck’in kamusal alanda kayıt altına alındığını ancak onun orada bulunmasının herhangi bir kamusal olaya katılma amaçlı olmadığı ya da kamusal bir figür oluşturmadığı sonucuna varmıştır. İlgili anların güvenlik gözetimi için gereken belli bir pozlama süresini aşan ölçüde olduğu görülmüş ve kişinin madde 8. deki haklarına ciddi bir müdahale olduğu sonucuna varılmıştır. Ancak karara rağmen ilerleyen süreçte ne polis, ne medya, ne de hükümet tarafından belirgin bir tutum değişimi olmamış ve bu durum vatandaşların özel yaşam haklarının garantisi olan İnsan Hakları Kanununun başarısızlığı olarak değerlendirilmiştir. Bu nedenle Peck V. kararı, Birleşik Krallığın kamusal alanlarda özel yaşamı korumaya ilişkin hukukunda ki yetersizlikleri vurgulayan dönüm noktası olarak analiz edilmiştir.³¹⁷

Birleşik Krallık’ın suç önleme aracı olarak kullandığı CCTV tarihinde önemli olan yasal bir düzenleme yine 1998 yılında, Suç ve Düzensizlik Yasası³¹⁸ ile olmuştur. Bu yasanın temel amacı suç ve düzensizlik ile mücadele stratejilerinin oluşturulmasında ve uygulanmasında yerel yönetimler ve polis kuvvetlerinin birlikte çalışmalarıdır.³¹⁹ Bu yasa suçla mücadele politikalarının müzakere ortamı içinde demokratik biçimde oluşması, etkinliğinin sağlanması ve toplumsal güvenin temini

³¹⁷ Caoilfhionn Gallagher, “CCTV and Human Rights: the Fish and the Bicycle? An Examination of Peck V. United Kingdom (2003) 36 E.H.R.R. 41”, **Surveillance & Society**, CCTV Special, Vol: 2, No: 2/3, pp. 274-276, 284-287.

³¹⁸ Crime and Disorder Act 1998, <http://www.merlin-estates.com/documents/PDF/Crime-and-Disorder-Act-1998.pdf> (29.06.12).

³¹⁹ Webster, p. 236.

için, görev ve sorumlulukları aralarında kurulacak işbirliğine vurgu yaparak belirtmiştir.

Koordinasyon sağlamak ile düzenlemek arasındaki ayrımın yönetim açısından önemli sonuçları vardır. Düzenlemenin meşru yönetim tarafından siyasi dayatma anlamına gelmesine rağmen, koordinasyon müzakere anlaşmaları yoluyla gerçekleşmektedir.³²⁰ Birleşik Krallık hükümet faaliyetlerinin doğrudan düzenleme aksine koordinasyonu sağlama ve yönlendirme üzerine odaklanmaktadır. Girişimcileri desteklemek ve yönlendirmek üzere İçişleri Bakanlığı birçok yönetmelik ve yönerge yayınlamıştır. Birleşik Krallık CCTV kullanımında çok kurumlu ve çok ortaklı yaklaşımı benimsemiştir. Proje teklifleri şeklinde işletilen süreçte hükümet gelen tekliflerin gerekli nitelikleri taşıması halinde mali olarak desteklemektedir. CCTV kurulumuna ilişkin girişimlerde, muhtemel teklif sahipleri sistemlerinin başarı için dizaynı, önlemlerin nasıl etkili kılınacağı, halk desteğini kazanmış bir sistem oluşturulması, finansmanının uzun dönemli olarak tanımlanması, sistemin teknik ve operasyonel gereksinimlerinin kurulmuş olması gibi hususları ortaya koymak zorundadır.³²¹

CCTV kameralarına ilişkin belirtilmesi gereken bir diğer nokta bu konudaki akademik araştırmalar ve sürece halkın desteğidir. Birleşik Krallık'ta kamusal alanlarda kamera kullanımına ilişkin önemli bir literatür oluşmuştur. Kent ölçeğinde uygulama örneklerini inceleyen, konunun hukuki; siyasi; toplumsal boyutlarını gündeme getiren önemli ölçüde çalışma mevcuttur. Bu araştırmaların genel olarak iki çizgide varlığını sürdürdüğünü söyleyebiliriz. Bir kısım araştırmalar daha iyimser ve ılımlı yaklaşımla CCTV'nin suç önleme aracı olarak etkinliğini analiz ederken, diğer kısım araştırmalar ise daha eleştirel ve Orwellyen çizgide CCTV'nin hükümetin gözetleme aracı olduğunu savunmaktadır.

Akademik araştırmaların halkın farkındalığını arttırmada ve sisteme olan yaklaşımını tespit etmede önemli bir işlevi bulunmaktadır. İstatistikler yetersiz ve yanıltıcı bir ölçü olmakla birlikte CCTV'nin suç üzerindeki etkisi hakkında ipucu verebilir. Ancak CCTV'nin, öncelikle halkın sosyo-psikolojik durum tespitini gerektiren suç korkusu üzerindeki etkisini ölçmede istatistiklerin bir katkısı

³²⁰ Webster, p. 243.

³²¹ Webster, p. 246.

olmamaktadır. Suç korkusu ve CCTV'ye ilişkin halkın tutumu hakkında fikir ancak anket araştırmaları ve kamuoyu yoklamaları ile elde edilebilir.

Birleşik Krallık'ta İçişleri Bakanlığı ve bağımsız akademisyenlerin yaptığı kamuoyu araştırmaları gözetimin müdahaleci doğasına rağmen CCTV'ye ilişkin halkın farkındalığının ve genel desteğinin bulunduğu ve suç korkusunun azaltılmasında etkin olduğunu göstermektedir. Özellikle küçük yerleşim yerlerinde daha fazla olmak üzere bireylerin kendi yerleşim yerlerindeki kameralara karşı farkındalıkları yüksektir. Farkındalık düzeyi % 61 ile 97 arasında değışen oranlarda olup, birim alan başına düşen kamera sayısındaki artışla birlikte CCTV'ye yönelik bilinç de artmaktadır.³²² Zamansal ve mekânsal olarak farklılıklar bulunmakla birlikte, halkın genel algısı “eğer gizleyecek bir şeyim yoksa korkacak bir şeyim de yok” şeklindedir. Birleşik Krallık'ta 1000'in üzerinde katılımcıyla yapılan anket çalışmasında katılımcıların % 90'ı kamusal alanlarda yerel yönetim ve kamu kuruluşları tarafından CCTV kullanımı desteklenmektedir. Kamera kullanımının yoğunluğuna ilişkin sorulan soruda % 48 oranında doğru miktarda olduğu, % 28 oranında çok fazla olduğu cevabı verilmiştir. Katılımcıların % 73'ü kamusal alanlarda CCTV varlığının suçu azalttığını düşünürken, % 71'i kamusal alanlarda CCTV ile kendini daha güvenli hissetmektedir. % 80 oranında katılımcı ise yerel yönetimler ve kamu kuruluşları tarafından yönetilen CCTV'nin özel yaşam hakkını ihlal etmediğini söylemektedir.³²³

3.2.2.3. Türkiye'de MOBESE Sistemi ve Gelişimi

Birleşik Krallıkta CCTV olarak adlandırılan sistem ülkemizde Mobil Elektronik Sistem Entegrasyonu (MOBESE) ya da Kent Güvenlik ve Yönetim Sistemi (KGYS) olarak adlandırılmaktadır.

MOBESE, asayiş sağlamak, kent güvenliğıne yönelik tehditleri önceden algılamak, suç ve suçlularla hızlı ve etkili mücadele edilmesini sağlamak amacıyla,

³²² Gill,p. 8.

³²³ The CCTV User Group, **An Independent Public Opinion Survey On The Use And Value Of CCTV In Public Areas**, Commissioned By The CCTV User Group And Undertaken By RNS Research International, United Kingdom, 2010, pp. 2, 9-12.

hukuka uygun olarak elde edilen görüntü, ses ve konum verilerinin islenmesini ve anlamlı sonuçlar üretilmesini sağlayan bilişim sistemidir.³²⁴

Diğer bir tanımla MOBESE, Emniyet Genel Müdürlüğü araçları için tasarlanmış iletişim altyapısı olarak GPRS teknolojisini kullanan, yazılım ve mobil donanım birimlerinden oluşan, Coğrafi Bilgi Sistemleri ve Bilgi Yönetim Sistemlerinin (GIS / MIS) entegrasyonudur.³²⁵

MOBESE sistemi, içeriğine ilişkin genel algıdan çok daha geniş bir içerik arz etmektedir. Sistem kamera ile izleme sisteminden çok daha geniş, suç; veri tabanı ve suç haritalarını da kapsayacak entegre bir sistemdir. MOBESE sistemi “görüntüleme sistemi”, “mobil uygulamalar sistemi” ve “çağrı yönetimi sistemi” olmak üzere 3 bileşenin bir araya gelmesi ile oluşmaktadır.³²⁶

“Kent Güvenlik Görüntüleme Sistemleri” güvenlik kameraları, Plaka Tanıma Sistemleri, Kırmızı Işık ve Hız İhlal Tespit Sistemlerinden oluşmaktadır.³²⁷ Bu sistem, il merkezinde halkın yoğun olarak bulunduğu, toplumsal olayların olması muhtemel yerlere, kalabalık alışveriş merkezlerine, trafik aksının yoğun olduğu bölgeleri izleyebilecek, araç plakalarını tanıyabilecek özelliklere sahip kamera yerleştirilmesini içermektedir.³²⁸ Halkın yoğun olarak bulunduğu ve geçiş güzergâhı olan yerlere yerleştirilen bu kameralardan alınan görüntüler sürekli olarak merkeze aktarılıp kaydedilmektedir. Tüm sistem araçlarından elde edilen ses, veri ve görüntülerin değerlendirilip görevli ekiplerin yönlendirildiği sistemin yönetim birimi “Komuta Kontrol Merkezi”dir. Bu şekilde elde edilen görsel bilgiler sıcak takip yapılması gereken kapkaç, hırsızlık, gasp gibi suçların faillerinin yakalanması, gerekli işlemlerin yapılması, delil niteliğinde saklanması ve deprem ve tabii afet durumlarında zarar tespit işlemleri, yardım ve kurtarma organizasyonlarında önemli faydalar sağlamaktadır.³²⁹

³²⁴ Emniyet Genel Müdürlüğü Stratejik Planı, 2009-2013, http://www.egm.gov.tr/indirilendosyalar/emniyet_genel_mudurlugu_Stratejik_Planı.pdf, (Egm.Str.), s. 59.

³²⁵ Ömer Mazlum, “Emniyet Teşkilatında Mobese Uygulamaları”, **Güvenlik Hizmetlerinde Çağdaş Yaklaşımlar**, (Ed. Serdar Kenan Gül ve Muhittin Karakaya,), Polis Akademisi Yayınları Güvenlik Yönetimi Serisi: 3, Ankara, 2011, s. 55.

³²⁶ Egm. Str, ss. 59-60.

³²⁷ Emniyet Müdürlüğü 2011 Faliyet Raporu, (Faaliyet), s.41.

³²⁸ Egm. Str., s. 59.

³²⁹ Mazlum, ss. 56-57.

Sistemin “mobil uygulamalar” bileşeni emniyet ve asayiş hizmeti gören kaçakçılık, güvenlik, trafik, karakol, asayiş, terör, çocuk şube birimlerinin araçları başta olmak üzere tüm resmi ve sivil polis otosu ve motosikletinin dijital kent haritası üzerinde canlı olarak takibinin, sevk ve idaresinin yapılabilmesini sağlamakta iken, diğer bileşeni olan “çağrı yönetim sistemi” ise polis imdat telefonuna gelen ihbar bilgilerini süzen değerlendiren, doğru kanala yönlendiren, dijital ortamda kayıt altına alan, operatörlerin gereksiz meşguliyetini önleyen ve burada görevli personelin performansını ölçen bir yapıdadır.³³⁰

Ülkemizde Emniyet Genel Müdürlüğü’nün teşvik ve destekleri ile ilk defa 10 Nisan 2001 tarihinde Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Dairesi Başkanlığı Bilgi İşlem Şube Müdürlüğü tarafından Diyarbakır İli Emniyet Müdürlüğü’nde Diyarbakır Araç Takip ve Suç Analizi Uygulaması olarak hayata geçirilmiştir. Projenin en kapsamlı hali ise ilk olarak 2005 yılında İstanbul’da uygulanmıştır.³³¹ İstanbul halkına sunulmakta olan kamu hizmetlerinin iyileştirilmesi, yönetim işlevinin kolaylaştırılması, suç sayısının düşürülmesi hedefleri ile 3500 polis aracı, İl ve İlçe Komuta Merkezleri ve İl Emniyet Müdürlüğü hizmetlerinin yürütülmesini sağlayan 10 ayrı sistem, yazılımlar ile entegre edilmiştir. Ayrıca acil durum hizmetleri (itfaiye, sağlık, vb.) başta olmak üzere, zamanla gerekli görülen diğer kurumların da sisteme entegre edilmesi planlanmaktadır.³³²

2011 yılı sonu itibarıyla 80 il merkezi ile 36 büyük ilçede Kent Güvenlik Görüntüleme Sistemi (MOBESE) kurulmuş ve hizmete başlamıştır. 1 il ile 22 ilçede ise kurulum çalışmaları devam etmektedir. 2011 itibarıyla 116 birimde MOBESE kurulumu tamamlanmış ve 10 birimde ise kurulumla ilişkin resmi işlemler devam etmektedir.³³³

Sistemin yaygınlaştırılması yönünde İçişleri Bakanlığı tarafından destek verilmektedir. Özellikle bu desteği sistemin suç işlenmesinin önlenmesi ve işlenen suçların faillerinin yakalanması konusunda yararlarını ortaya koymak ve sistemin tüm ülkeye yaygınlaştırılmasını ifade etmek suretiyle İçişleri bakanı İdris Naim

³³⁰ Egm. Str., s. 59.

³³¹ Erin Çoban, “Ülkemizin Yeni Bilgi ve Güvenlik Konsepti MOBESE”, **Polis Dergisi**, Sayı: 45, s. 22.

³³² MOBESE İstanbul, <http://mobese.iem.gov.tr/index.html> (20.07.12).

³³³ Faaliyet, s. 42.

Şahin'in açıklamalarında görmekteyiz.³³⁴ Merkezi yönetimin sisteme desteği genel olarak mali destek şeklinde gerçekleşmektedir.

2001 ve 2005 yılları arasında yerli ve yabancı birçok firma ile görüşülmüş, alınan teklifler ve ortaya çıkan maliyetler çok yüksek bulunmuştur. Bu nedenle proje tamamen yurt içi imkânlar ile geliştirilmiştir.³³⁵ 2008 yılında genel bütçeden MOBESE için harcanan bütçe 25.550.000 iken, 2009'da bu rakam 32.700.000, 2010'da 50.048.000, 2011'de ise 45.810.890 TL harcanmıştır.³³⁶ Ayrıca bu rakama yakın bir kaynakta, il özel idareleri başta olmak üzere yerel imkânlardan sağlanmıştır.³³⁷ MOBESE sisteminin uygulanması için merkezi yönetim ve il özel idaresinden destek alınıyor olsa da bu destek sadece mali boyutuyla sınırlıdır. MOBESE işletim sürecinde çok kurumlu ve çok ortaklı bir yaklaşım benimsenmemiş olup, sistemin kurulumunun ardından işletilmesi süreci tamamen Emniyet Teşkilatı sorumluluğuna bırakılmıştır.³³⁸

KGYS Projeleri kapsamında teknik destek sağlanması, eğitim verilmesi, teknik gereklilik ve standartlarının belirlenmesi ülke çapında yaygınlaştırılması amacıyla gerekli koordinasyon ve takibin sağlanması, ödenek planlamalarının yapılması, mevzuata uygun olarak verilen diğer görevlerin yerine getirilmesi Emniyet Genel Müdürlüğü Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığının Kent Güvenlik Yönetim Sistemleri Şube Müdürlüğü görevidir.³³⁹

Ülkemizde resmi belgelerde güvenlik hizmetlerinde özgürlük-güvenlik dengesinin sağlanmasına ilişkin bir vurgu vardır. Güvenlik tedbirlerinin bireysel hak ve özgürlükleri kısıtlamaması ve bireysel hak ve özgürlüklerin ise zaaflara yol açmamasının temel ölçü olarak alındığı belirtilmektedir.³⁴⁰ Ancak, bu vurgu özellikle işkence ve kötü muameleye sıfır tolerans politikasında ifadesini bulmakta ve hukuka

³³⁴ İçişleri Bakanı İdris Naim Şahin' in TBMM Genel Kurulunda 10.12.2011'de İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Md, Jandarma Genel K, Sahil Güvenlik K. 2012 Yılı Bütçeleri ile ilgili konuşma metnidir.

³³⁵ Çoban, s. 27.

³³⁶ Faaliyet, s. 44.

³³⁷ T.C. İçişleri Bakanlığı Basın Ve Halkla İlişkiler Müşavirliği, İçişleri Bakanı Sayın İdris Naim Şahin TBMM Plan Ve Bütçe Komisyonunda, İçişleri Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşların Bütçe Görüşmelerinde Bir Konuşma Yaptı. 04.11.2011, Basın Açıklaması, No: 2011/93.

³³⁸ Çapar, s. 87.

³³⁹ 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanununun 16. maddesine dayanılarak hazırlanan Emniyet Genel Müdürlüğü Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığı Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği m/50.

³⁴⁰ İçişleri Bakanlığı, yılın ilk valiler toplantısı Yapıldı, **İçişleri Dergisi**, Sayı; 7, Ocak Şubat 2010, s. 15.

bağlılık ve insan hakları konusunda hassasiyet güvenlik birimlerinin yaşam hakkına yönelik eylemleri üzerinde yoğunlaşmaktadır.³⁴¹ Kamera kullanımının dünya üzerinde özgürlük ve güvenlik dengesi üzerine yarattığı tartışmalar ülkemizde henüz yeterince gündemde bulunmamaktadır.

Dünya’da ki uygulamalarda, kameraların kötüye kullanımını engellemek ve özgürlük-güvenlik arasındaki dengeyi sağlamak üzere sürece yönelik belli standartlar getirilmekte ve doğrudan veya dolaylı olarak hukuki düzenlemeler yapılmaktadır.

Sistemin kurulumu öncesinde ve kurulum sürecinde dünyadaki uygulamalarında kişilerin kameralara ilişkin olumsuz kanaatini azaltmaya ve kişisel hak ve özgürlüklerin korunmasına yönelik uygulamalar da mevcuttur. Birleşik Krallık’ ta kamera kurulumu için gerekli izinlerin alınması için kameraların nerelerde kurulacağı, kurulum ile amaçlarının ne olduğu, maliyeti, sistemin nasıl işletileceği gibi konular ayrıntılı olarak belirtilmek durumundadır. Böyle bir yaklaşım konuya ilişkin stratejik planlama anlayışının olduğunun da bir göstergesidir. Ayrıca kişi hak ve hürriyetleri ile özel hayatın korunmasına yönelik ayrıntılı yönergeye sahip olması ve sistemin etik komitelerin gözetiminde işletilmesi gibi önlemler alınmıştır.³⁴²

Türkiye’de ise gelişmiş ülkelerdeki uygulamaları ile karşılaştırıldığında MOBESE’ye ilişkin yönetsel ve hukuksal olarak önemli eksikliklerin olduğu görülmektedir. Ülkemizde, kamuoyunu bilgilendirme amaçlı olarak internet ortamına aktarılmış bilgilerin, sistemi teknolojik içeriği itibariyle açıklayan teknik bilgilerle sınırlı olduğu ve kurulum ve işletim sürecine ilişkin ayrıntılı bilgilendirmeye imkân vermediği görülmektedir. Ayrıca kamera sistemlerine ilişkin, oluşturulmuş standartlar ve yasal bir düzenleme bulunmamaktadır. MOBESE sistemleri ülkemizde İçişleri Bakanlığı TİP Şartnamesinde belirlenmiş olan kurulum ve işletim esaslarına göre yönetilmektedir. Ancak bu Şartnamelerin bağlayıcılığı bulunmamaktadır.

Yetkilerin kötüye kullanılmasını engellemek üzere kameraların nerelerde kurulabileceği, çekilen görüntülerin nasıl saklanacağı, suç niteliğinde olmayan görüntülerin de saklanıp saklanmaması konusu, görüntülerin ne kadar zaman sonra

³⁴¹ Şemseddin Erkaya (Ed.), “İçişleri Bakanı İdris Naim Şahin’ in 11 Ekim 2011 tarihinde Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Fakültesi’ nin 2011-2012 Akademik yılı açılış töreninde yaptığı konuşma”, **İçişleri Bakanlığı Haber Dergisi**, Sayı: 17, Korza Yayıncılık, Ankara, Eylül-Ekim 2011, s. 6.

³⁴² Selim Çapar, Mobese Kameraları “Sihirli Değnek” Midir? Değerlendirme Araştırması Bağlamında İngiltere İle Türkiye’deki Mobese Uygulamalarının Karşılaştırılması, **Türk İdare Dergisi**, Mart 2008, Sayı: 548, s. 196.

imha edileceği, elde edilen verilerin hukuki süreçte delil niteliğinde kullanımı gibi hususlar idarenin takdir yetkisine bırakılmamak üzere düzenlenmelidir.³⁴³ Ayrıca kameraların güvenlik birimlerinden izin alarak ve bilgisi dâhilinde monte edilmesi için de gerekli düzenlemeler yapılmalıdır. MOBESE sisteminin şeffaflığının sağlanması için, istatistiki bilgileri ve etkinliğine ilişkin bilgiler internet ortamında yayınlanmalıdır.³⁴⁴ Bunun yanında kameraların kurulduğu alanlara hem halkın bilgisi dâhilinde olması, hem farkındalık yaratılması, hem de caydırıcılığının artırılması için uyarı ve bilgilendirme levhaları konulmalıdır. Halkın çeşitli şekillerde sürece katılımı sağlanmalıdır.

Sistemin amacına uygun işletilmesi ve hedeflenen sonuçların alınması buna ilişkin ilgili kurumlar ve bağımsız akademisyenler tarafından yapılan değerlendirme çalışmalarının varlığı ile ölçülebilmektedir. Bu konuda halkın sisteme yönelik tutum ve beklentilerinin tespit edilmesi, istatistiki verilerin yetersizliği karşısında sistemin değerlendirilmesinde çok önemlidir. Ülkemizde MOBESE sistemine ilişkin akademik çalışmalar oldukça yetersizdir. Ancak sistemin kurulumuna ilişkin bazı bölgelerde halkın desteği görülmekte ve mahremiyetin ihlali gibi bir algının olmadığı anlaşılmaktadır.³⁴⁵ Haberlerden anlaşıldığı kadarıyla insanlar arabalarını kameraya yakın park alanlarına park etmek için özen göstermekte ve evlerin kameraya yakınlığını vurgulayarak güvenli olduğunun ifade edilmesiyle kameraları ev kiralarının belirlenmesinde rol oynayan bir parametre haline getirmektedirler.³⁴⁶ Halkın MOBESE sistemine ilişkin bu tutumunda kuşkusuz medya'nın destekleyici ve sistemin faydalarını belirten yayınlarının etkili olduğunu söylemek mümkündür.

³⁴³ Karakehya, ss. 346.

³⁴⁴ Mete Yıldız ve R.Erdem Erkul, "Elektronik Göz ve Türkiye'de Kameralı Hayat", <http://inet-tr.org.tr/inetconf11/bildiri/97.pdf> (21.07.12)

³⁴⁵ "Eskişehir Kentine Sahip Çıkıyor projesi ile halkın MOBESE sistemine yoğun desteği sağlanmış, hatta öğrenciler harçlıklarını vermek isteyerek kuruluma yardımcı olmaya çalışmışlardır, Bknz; Eskişehir Emniyet Müdürlüğü, <http://www.eskisehir.pol.tr/habergoruntule.asp?bolum=296> (21.07.12).

³⁴⁶ Çoban, s. 26.

3.3. İZMİR KENT GÜVENLİK YÖNETİM SİSTEMİ

3.3.1. Kurulum Süreci ve Sistemin Açıklanması

İzmir ilinde yaşam kalitesinin sağlanması öncelikle güvenli bir ortam oluşturulmasına bağlıdır. Çünkü Türkiye ölçeğinde 2010 yılında yapılan yaşanabilir iller araştırmasında İzmir'in en büyük sorunu güvenlik olarak tespit edilmiş ve en güvensiz kentlerin başında yer almıştır.³⁴⁷ 2002 yılında 30 ilde yapılan, "21. Yüzyıla Başlarken Türkiye'de Uzlaşmacı ve Çatışmacı Değerler"³⁴⁸ konulu çalışmanın İzmir için anket sonuçlarına göre % 61,2 oranı ile İzmir'de güvenlik sorunu bulunduğunu düşünenler Türkiye ortalamasının (47,3) üzerindedir. Sokakta can ve mal güvenliği sorunu gece % 52, gündüz % 26,8; konutta can ve mal güvenliği sorunu gece % 38, gündüz % 18 oranı ile öncelikli sorun olarak belirtilirken, futbol maçı sonrası gösteriler gece % 8,4, gündüz %5,6; terör gece % 4, gündüz % 3,2; gösteri ve yürüyüşler ise gece % 1,2, gündüz % 2,4 oranı ile güvenlik sorunu olarak belirtilmiştir.

İzmir Kent Güvenlik ve Yönetim Sistemi veya diğer adıyla MOBESE Sistemi alınan diğer önlemlerle birlikte İzmir'in güvenlik ihtiyacına çözüm olarak kurulmuştur. Nitekim MOBESE sistemi tanıtım broşürlerinde "İzmir, dünyanın en güvenli ve yaşanabilir şehirleri arasında hak ettiği yeri alıyor..." sloganıyla İzmir'in yaşanabilirliği dünya standartlarına ulaştıracak proje olarak değerlendirilmektedir.

İzmir Kent Güvenlik ve Yönetim Sistemi asayişini sağlamak, iç güvenliğe yönelik tehditleri bertaraf etmek ve denetim görevini daha etkin gerçekleştirmek üzere; mevzuata uygun olarak elde edilen görüntü, ses ve konum verilerinin işlenerek entegrasyonunun sağlanmasıyla anlamlı sonuçlar üretilmesini ve sonuçların PolNet Uygulamalarıyla desteklenmesini sağlayan, modüler olarak geliştirilmiş bilişim sisteminin kurulmasına yöneliktir.

³⁴⁷ Türkiye'nin Yaşanabilirlik Atlası, CNBC-e BUSINESS, Eylül 2010, <http://business.cnbc.com/1009/konuid=1.asp> (23.07.12).

³⁴⁸ Zerrin Toprak, Emin Köktaş ve Gökhan Tenikler, **21. Yüzyıla Başlarken Türkiye' de Uzlaşmacı ve Çatışmacı Değerler**, İzmir Büyükşehir Belediyesi Yerel Gündem 21 Yayını, Birleşik Matbaacılık, İzmir, 2004, ss. 324-325.

Görüntülerin kayıt altına alınması, kayıtların yasal sürelerde saklanması ve önemli olaylara ait kayıtların ise sürekli arşivlenmesi, mobil görüntülerin sisteme entegre edilmesi, aranan araçların tespit edilmesi ve yakalanması, kaynakların ve olayların entegre bir yazılım ile yönetilmesi, ilde meydana gelen olaylara ilişkin maddi delil oluşturulması, olaylara ilişkin raporların hazırlanması gibi pek çok önemli işlevi yerine getirmek üzere tasarlanmıştır.³⁴⁹

3.3.2. İzmir Kent Güvenlik Yönetim Sistemi'ni Farklı Kılan Özellikleri

Kapsamı ve kabiliyetleri açısından Türkiye'de bir ilk olan İzmir KGYS Projesi oluşturulurken günümüz modern şehirleri için tasarlanan kapsamlı ve entegre teknolojik altyapıların İzmir'e kazandırılması, bu sayede kentin güvenli bir şehir olarak ön plana çıkarılması ve teknolojik bir çekim merkezi haline getirilmesi amaçlanmıştır.³⁵⁰

Türkiye'de birçok uygulamada donanım ağırlıklı yapıdan farklı olarak ilk kez yazılım ağırlıklı MOBESE sistemi İzmir MOBESE sistemi ile hayata geçmiştir. Böylece sistemin bu özelliği ile amaca yönelik kaydetme ve alınan bilgilerin anında değerlendirilmesine imkân sağlanmıştır.³⁵¹

Yazılım çözümlerine odaklanılmasıyla, sistem insan hatalarını en aza indirecek şekilde otomatik ya da yarı otomatik olarak tasarlanmaktadır. Araştırmalar gözle izleme yapan bir insanın zamana göre dikkat toplama değerlerinin hızla düştüğünü ve efektif bir izleme için gerekli yetkinliğin ortadan kalktığını göstermektedir. Yaklaşık olarak 2 dakika boyunca 2 ya da daha fazla ekranı izleyen görevlinin % 45'e kadar olayı ya da görüntüyü kaçırdığı tespit edilmiştir. Bu oran 22 dakikalık bir izleme süresinde % 95'lere kadar çıkmaktadır. Sistem 7/24 yapılan izlemeyi otomasyona bağlayarak insan hatalarını en aza indirmek üzere yazılım ve video desteği verecek şekilde tasarlanmıştır.³⁵²

³⁴⁹ İzmir Kent Güvenlik Yönetim Sistemi, (KGYS)
<http://www.izmirpolis.gov.tr/index.php?s=193> (22.07.12).

³⁵⁰ KGYS.

³⁵¹ "İzmir'e, gelişmiş güvenlik sistemi", **Milliyet Ege**, 18 Haziran 2009, <http://www.milliyet.com.tr/izmir-e--gelismis-guvenlik-sistemi/eg/haberdetay/19.06.2009/1108186/default.htm> (22.07.2012).

³⁵² T.C. İzmir Özel İdaresi, "İdareimizden MOBESE' ye 4 Milyon TL katkı", **İzmir Özel İdare**, Yıl: 3, Sayı: 10, İzmir, Aralık 2009, (İdareimizden), s. 15.

İzmir KGYS sisteminin diğer önemli özelliği sürekli geliştirilebilir bir yapıda olmasıdır. Sistem fonksiyonlarını ve teknolojik gelişmelerden projenin son gününe kadar destek alacak tarzda proje yönetimi sürecini tanımlayan; bu sayede kurulduğu günden itibaren eskimeye başlayan değil, gelecekte de oluşacak gelişmelere kolay entegre olabilecek bir sistem tasarlanmıştır.³⁵³ Mevcut e-devlet altyapısı ile bütünleşik çalışabilecek kabiliyetteki sisteme ileriki aşamalarda sayısal telsiz entegrasyonu, 3 boyutlu yüz tanıma, sanal duvar uygulamaları gibi yenilikçi özelliklerin eklenebilmesi de mümkün olacaktır.³⁵⁴

Sistemin geliştirilebilir özelliği ile uyumlu olarak, kaynaklar, risk ve sürecin en uygun şekilde yönetimini sağlamak üzere proje üç temel fazda gerçekleştirilmektedir. Projenin fazlara bölünmesi; teknolojik gelişmelerin zamanı geldiğinde doğru bir şekilde kullanma hedefinden kaynaklanmaktadır. En başta mevcut teknolojilerin merkezde çalışacak olan Komuta Kontrol yazılımı ile bütünleşik çalışıp çalışmadıklarının test edilmesiyle bir onay mekanizması oluşturulması planlanmıştır. Bu sayede sistemin; ürün ve firmalardan bağımsız olarak her türlü yeni teknolojiyi kullanabilme yeteneğine sahip olması hedeflenmektedir.³⁵⁵

İzmir KGYS Projesine ilişkin imzalanan sözleşme kapsamı Faz I. ve Faz II. ile sınırlı tutulmuştur. Faz III., Faz I. ve Faz II.'nin tamamlanmasını takiben ayrı bir proje olarak tekrar ihale edilecektir.³⁵⁶ İlk iki faz başta altyapı olmak üzere iki adet yedekli komuta kontrol merkezinin ve tüm yazılım ile donanımlarının kurulumunu içermektedir.

İlk iki fazın tamamlanmasıyla olayların anında tespiti, olayların sistematik olarak uzun süre saklanabilmesi, ilgili dosyaların adli makamlara zamanında ulaştırılması, ihbarlara karşı anında reaksiyon gösterilmesi, şehrin her yerinden görüntülerin gösterimi ve buna yönelik veri altyapısının kurulması, bakım, idame ve işletme masraflarının en alt düzeye çekilmesi gibi fonksiyonlar hayata

³⁵³ Reşat Obuz, “Kurulumu Devam Etmekte Olan İzmir Kent Güvenlik Yönetim Sistemi’nin İzmir Ulaşımına Etkileri”, Karayolları 2. Bölge Müdürlüğü, İzmir, ss. 1-2.

³⁵⁴ İzmir Emniyet Müdürlüğü, “İzmir Kent Güvenlik Yönetim Sistemi Broşürü”, İzmir, 2011, (Broşür), http://www.izmirpolis.gov.tr/uploads/tanitim_brosur.pdf (23.07.2012).

³⁵⁵ Obuz, s. 8.

³⁵⁶ İzmir Emniyet Müdürlüğü, İzmir Kent Güvenlik ve Yönetim Sistemi Tanıtım Kitapçığı, İzmir, 2011, (Tanıtım) http://www.izmirpolis.gov.tr/uploads/tanitim_kitapcik.pdf (23.07.2012), s.3.

geçmektedir.³⁵⁷ Faz III ile birlikte ileri fonksiyonlar uygulanacaktır. Projenin bu aşamasında interaktif araç takibi, sayısal telsiz entegrasyonu, sanal duvar uygulamaları, 3 boyutlu yüz tanıma, toplumsal olay alarmı³⁵⁸, akıllı karar destek, kırmızı ışık ihlali gibi ileri fonksiyonlar sisteme dâhil edilerek işletmeye alınabilecektir.³⁵⁹

İzmir Kent Güvenlik ve Yönetim sisteminin bir diğer özelliği çok işlevli olarak tasarlanmış ve yedekli yapıda kurulmuş Komuta Kontrol Merkezidir. Komuta Kontrol Merkez binası MOBESE sisteminin yönetim merkezidir. Kameralardan alınan görüntüler otomatik olarak merkeze gönderilip kaydedilmektedir. Sistem 7x24 esasına göre çalışacağı için yedekli yapıda ve aynı anda aktif iki Komuta Kontrol Merkezi üzerine kurulmuştur. Bu sayede Merkezlerden biri kısmen ya da tamamen kaybedildiğinde, sistemin tamamında bir fonksiyon ya da veri kaybı olmayacaktır. Ayrıca Komuta Kontrol binası çok işlevli olarak kurulmuştur. İl Emniyet müdürlüğü tarafından güvenlik sağlama amaçlı gerçekleştirilecek izleme, olay yönetimi ve çağrı yönetimi gibi faaliyetleri icra etmenin dışında, gerekli hallerde İl Kriz Yönetimi ve/veya Afet Yönetim Merkezi olarak işlevleri üstlenecek şekilde tasarlanmıştır.³⁶⁰

3.3.3. İzmir Kent Güvenlik Yönetim Sistemi Bileşenleri³⁶¹

3.3.3.1. Görüntü İzleme, Analiz ve Kayıt Sistemi

Bölge Görüntüleme Sistemi halkın yoğun olarak bulunduğu ve geçiş güzergâhı olarak tespit edilen noktalara kameraların konulması ile izleme yapılması ve görüntülerin eş zamanlı olarak Komuta Kontrol Merkezine aktarılıp kaydedilmesini ifade etmektedir. Sistem, İzmir’de bu kapsamda 100 izleme noktasına 600-800 kamera³⁶² konulması ve İzmir-NET ağı üzerinden merkeze aktarılmaktadır. İzmir’in 100 önemli noktasından alınan 360 dereceden görüntüler HD çözünürlükte kayıt edilmekte ve sistem kullanıcılarının görüntü üzerinde bir

³⁵⁷ İzmir Emniyet Müdürlüğü, Tanıtım, ss. 3-4.

³⁵⁸ İzmir Emniyet Müdürlüğü, Tanıtım, s. 5.

³⁵⁹ Obuz, s. 9.

³⁶⁰ İzmir Emniyet Müdürlüğü, Tanıtım, ss. 8-9.

³⁶¹ İzmir Emniyet Müdürlüğü, Broşür, s. 2.

³⁶² Obuz, s. 7.

nesneye yaklaştığında bile herhangi bir açıdan görüntü kaybı olmamaktadır. Entegrasyon yazılımı sayesinde 155 merkezinde herhangi bir personel müdahalesine gerek kalmadan kamera görüntülerinden analiz yapabilmekte ve alarm oluşturabilmektedir. Acil çağrıya bağlı olarak oluşan görüntüyü otomatik olarak ilişkilendirdiği kamera görüntüleri ve telefon, telsiz, araç takip gibi diğer tüm verilerin sistem tarafından kıymetlendirip etiketlemesi ile veri kaybının önüne geçilmektedir.

3.3.3.2 . Plaka Tanıma ve Takip Sistemleri

Otomatik araç tanıma sistemleri trafik sistemlerinde önemli bir yere sahiptir. İnsanların ihtiyaçları ve nüfusun çoğalmasından dolayı araç kullanım sayısındaki hızlı artış trafikte bir takım sorunlara sebep olmuş ve sorunların çözümünde otomatik araç tanıma sistemine olan ihtiyacı ortaya çıkarmıştır. Otoparklarda, güvenli olan bölgelere giriş denetimlerinde, otoyol ve köprülerden paralı geçişlerde, sınır denetimlerinde ve alışveriş merkezlerinde kullanılabilen araç tanıma sistemleri, MOBESE projesi kapsamında trafik denetiminde kullanılmaktadır. Trafik denetiminde araç plaka numarası kullanılarak hız ihlalleri, kırmızı ışık ihlalleri, şerit ihlalleri ve hatalı sollama yapanların plakaları tespit edilmektedir.³⁶³

Plaka Tanıma ve Takip Sistemleri İzmir genelinde 50 kapama noktasında asayiş amaçlı olarak kurulmuştur. Sistem plakaları otomatik olarak okumakta ve anında Emniyet Genel Müdürlüğü POLNET veritabanından sorgulayarak alarm üretmektedir.³⁶⁴

Sürücü hatalarını, kazaların meydana geliş şekillerini anında izleme ve müdahale imkânı tanıyan sistem ile trafik kazalarının azaltılması hedeflenmiştir. Kameralar (160-240 adet)³⁶⁵ 250 plakayı aynı anda tarama özelliğine sahip olup³⁶⁶, aynı zamanda tanıma ve takip işlemlerini şerit aralarında dahi yapabilecek kabiliyette

³⁶³ Okan Bingöl ve Ömer Kuşçu, “Bilgisayar Tabanlı Araç Plaka Tanıma Sistemi”, **Bilişim Teknolojileri Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 3, Eylül 2008, s. 1.

³⁶⁴ İzmir Emniyet Müdürlüğü, Broşür, s.2.

³⁶⁵ Obuz, s. 7.

³⁶⁶ İzmir Büyükşehir Belediyesi, “Mobese Protokolü İmzalandı”, (Protokol), <http://www.izmir.bel.tr/Details.asp?textID=4528> (24.07.12).

olacaktır. Ayrıca sistemin geliştirilmesine yönelik bütünleşik plaka tanıma ve takip sistemleri halen incelenmektedir.³⁶⁷

3.3.3.3. Güvenli Yönetim Sistemi

Entegre olarak çalışabilen İzmir KGYS tek merkezden yönetilmektedir. Sistem kullanımı Tek Noktadan Giriş (Single Sign On) olarak adlandırılan yöntemle yapılmaktadır. Sistemin erişim kapsamına ise tüm kapı girişleri, dosya erişimleri, yazılım girişleri (logon), yazıcı ve diğer yan ünitelere erişim ve diğer tüm tanıma gerektiren fonksiyonlar dâhil edilmiştir.

Yapılan tüm elektronik ve yazılım işlemleri, sadece veri değiştirme kapsamında değil; kopyalama okuma, görme gibi işlemler dâhil olmak üzere, sorumlu kullanıcı bazında kayıt altına alınabilmektedir.

Sistemde, özel yetki gerektiren işlemler, birden fazla kişinin onayı olmaksızın yapılamayacak şekilde düzenlenmektedir.

Sistemin tüm birimleri yetki dâhilinde uzaktan yönetilebilme özelliğine sahiptir. Merkezi yazılım yönetimi sayesinde tüm yazılımların konfigürasyon yönetimi³⁶⁸ merkezi olarak yapılmaktadır. Sistemde oluşacak arıza alarmları da diğer fonksiyonel alarmlar gibi sistemde iş emri ve akışı olarak ele alınmaktadır.³⁶⁹

3.3.3.4. Coğrafi Bilgi Sistemi

Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS), yeryüzüne ait bilgileri belirli bir amaca yönelik olarak toplama, bilgisayar ortamında depolama, güncelleştirme, kontrol etme, analiz etme ve görüntüleme gibi işlemlere olanak sağlayan bir bilgisayar

³⁶⁷ İzmir Emniyet Müdürlüğü, Plaka Tanıma ve Takip Sistemleri, <http://www.izmirpolis.gov.tr/index.php?s=135> (22.07.12).

³⁶⁸ Bir Parçanın İşlevsel ve Fiziksel Özelliklerini Tanımlamak ve Belgelendirmek İçin Teknik ve İdari Yöntemleri Kullanan Bir Sistemdir. (Kaan Soylu, Konfigürasyon Yönetim Sistemi, **TMMOB Makina Mühendisleri Odası Aylık Yayın Organı**, Cilt: 36, Sayı: 421, s. 35.

³⁶⁹ İzmir Emniyet Müdürlüğü, “Güvenli Sistem Yönetimi”, <http://www.izmirpolis.gov.tr/index.php?s=189> (22.07.12)

sistemidir. CBS farklı disiplinler tarafından kendi alanlarına yönelik olarak tanımlanmaktadır.³⁷⁰

CBS'nin asayiş ve güvenlik hizmetlerinde kullanılması daha çok farklı türdeki suçların karakolların sorumluluk alanlarına göre alansal olarak grafiklerle harita üzerinde gösterilmesi, hangi suçların hangi dönemlerde hangi bölgenin hangi mahallelerinde arttığı, suçluların özellikle hangi tür yapıları veya arabaları hedef aldığı gibi istatistikî bilgilerin alınmasını sağlamaktadır. Ayrıca CBS ilgili yerden suç mahalline en kısa ve güvenli yolun belirlenmesi, suçluların takibi öncesinde arazi ve mekân yapısının öğrenilmesini sağlamaktadır.³⁷¹

İzmir Emniyet Müdürlüğü, İzmir Büyükşehir Belediyesi coğrafi bilgi sistemini kullanmaktadır.³⁷² Sistem, Büyükşehir Belediyesi ile çevrimiçi bağlı halde ilin güncel haritalarını kullanarak izleme, koordine, müdahale ve yönetim amaçlı işlevleri tek bir merkezden yapmaktadır.

3.3.3.5. Duvar Ekran

Duvar ekran komuta kontrol merkezinde bulunan ve izlemenin gerçekleştirildiği yirmi dört yüksek çözünürlüklü (1920x1080) küpten oluşmaktadır. Yedekli yapıda iki çıkıştan yönetilebilen duvar ekrana bu çıkışlara takılabilen ve istenildiğinde arttırılabilen görüntü girişleri ile dijital ve analog görüntü verilebilmektedir.

Duvar Ekran Türkiye'de ilk olarak enerji beslemesi ve veri aktarımında yedekli yapıda çalışan yüksek çözünürlüklü bir altyapıya sahiptir. Ekranın yönetimi hem fiziksel hem de sanal ortamlara kurulabilen yazılım ile yapılmaktadır. Kullanıcı etkileşimi olmadan yazılım ile alarm durumuna göre görüntü yerleşimi değiştirilmekte ve içerik yönetimi yapılabilmektedir. Sistem küpler arası yönetimi sağlamak için özel bir ağ protokolüne sahiptir.

³⁷⁰ Tecim Vahap, **Coğrafi Bilgi Sistemleri Harita Tabanlı Bilgi Yönetimi**, Renk Form Ofset Matbaacılık, Ankara, 2008, s. 51.

³⁷¹ Vahap, s. 155.

³⁷² İzmir Büyükşehir Belediyesi, "İzmir'de e-belediye devrimi", <http://www.izmir.bel.tr/Details.asp?textID=7658> (25.07.12).

3.3.3.6. Santral ve Çağrı Yönetimi

Santral ve çağrı yönetimi, hem hızı hem de etkinliği arttırmaya yönelik bir sistemdir. Sabit ve GSM üzerinden gelen acil durum çağrıları harita üzerinden yetkili personel tarafından görülmekte ve kişinin yer ve adres bildirmesine gerek kalmadan telefon operatörlerinden koordinat verisi alınarak merkezden ekip yönlendirilmektedir. Çağrı yönetimi sistemi arayan kişinin coğrafi konum bilgisini komuta kontrol yazılımına aktaracak yetenektedir. Yazılımın kontrolleri komuta kontrol yazılımının bir parçası olarak entegre edilebilmektedir. Sistemin olay ve ihbar ile entegre edilebilecek şekilde ses kaydı ve etiketleme fonksiyonları mevcuttur. Kurulan çağrı yönetim santrali acil durum çağrılarını alan (110,112 vs.) kurumların yedekli olarak çalışmasını sağlayabilecek kapasitededir.

3.3.4. İzmir Kent Güvenlik Yönetim Sistemi Kurulumu, İşletimi ve Paydaş Roller

İzmir KGYS projesi Emniyet Genel Müdürlüğü, İzmir Valiliği İl Özel İdaresi, İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin işbirliği ile gerçekleştirilmiştir. Emniyet Genel Müdürlüğü ve İl Genel Meclisi maddi destek sağlarken, İzmir Büyükşehir Belediyesi aynı destek sağlamıştır.³⁷³

Proje ihalesi, il özel idaresi tarafından sağlanan dört milyon lira ve Emniyet Genel Müdürlüğünden tahsis edilen dört milyon dört yüz bin liralık bütçe ile 12 Kasım 2008'de yapılmıştır.³⁷⁴ Özel İdare Kent Güvenlik Sistemi MOBESE'ye 2011 yılında da iki milyon olmak üzere toplam altı milyon TL'lik bütçe ile İzmir'in güvenlik sistemine bir katkı sağlamıştır.³⁷⁵ Projenin yapılması planlanan tüm bileşenleriyle birlikte toplam maliyeti katma değer vergisi hariç iki milyon iki yüz on sekiz bin liradır.³⁷⁶

³⁷³ “İzmir’e, gelişmiş güvenlik sistemi”, **Milliyet Ege**, 18 Haziran 2009, <http://www.milliyet.com.tr/izmir-e--gelismis-guvenlik-sistemi/eg/haberdetay/19.06.2009/1108186/default.htm> (22.07.2012).

³⁷⁴ T.C. İzmir İl Özel İdaresi, İdareimizden, s. 15.

³⁷⁵ T.C. İzmir İl Özel İdaresi, “İzmir’ in Güvenliği İl Özel İdaresi’nin elinde”, **İzmir Özel İdare Dergisi**, Yıl: 4, Sayı: 11, İzmir, Nisan 2011, (İzmir Güvenliği), s. 9.

³⁷⁶ T.C. İzmir İl Özel İdaresi, İdareimizden, s. 15.

Projenin altyapısı İzmir Büyükşehir Belediyesi desteği ile sağlanmıştır. İzmir Büyükşehir Belediyesi MOBESE sistemine desteği, kurulmuş olan İzmirNET³⁷⁷ fiber-optik ağ altyapısının bu kapsamda İzmir Emniyet Müdürlüğüne bedelsiz kullanımına imkân tanınması ile olmuştur.

Böylece hem proje daha düşük bir maliyetle hayata geçirilmiş, hem de KGYS kendine özgü ve yüksek performanslı bir yapı üzerine kurulmuştur. Büyük ölçekli video görüntülerinin yüksek hız ve geniş bant kapasiteli bir ağ üzerinden Komuta Kontrol Merkezine aktarılmasını ve burada kayıt altına alınmasını sağlamıştır. İzmir dışında birçok uygulamada yeterli altyapı sağlanamadığı için görüntülerin kamera direklerinde bulunan sabit disklerle kaydedilip ihtiyaç durumunda cihazın sökülerek incelemenin yapılmasını gerektiren MOBESE sistemleri ile karşılaştırıldığında, İzmirNET altyapısının kullanımı konusunda geliştirilen işbirliğinin zaman kaybı ve kayıtların tahrifi konusunda oluşacak risklerin önüne geçmesi sebebiyle sisteme katkısı daha iyi anlaşılmaktadır.³⁷⁸

Projenin hayata geçirilmesinde ilk adım 26 Şubat 2009 tarihinde sözleşme ile atılmış³⁷⁹ ve test çalışmalarına ise 15 Şubat 2011 tarihi itibarıyla başlamıştır.³⁸⁰ Proje idaresi İzmir Valiliği İl Özel İdaresi, yüklenici firma Siemens S.T.A.Ş ve proje kullanıcı ise İzmir Emniyet Müdürlüğüdür.

MOBESE sistemi kullanıcısı İzmir Emniyet Müdürlüğüdür. Ancak sistem yönetiminin sağlandığı Komuta Kontrol Merkezinin tasarımının İzmir ilinin itfaiye, sağlık, sivil savunma, belediye gibi diğer yönetim unsurlarını da içinde barındıracak şekilde yapıldığı görülmektedir. Bu durum MOBESE işletim sürecinde de ihtiyaç halinde kurumlar arasındaki işbirliğine işaret etmektedir.³⁸¹

MOBESE sisteminin özellikle kurulum aşamasında maddi ve ayni destekler ile kurulumlar arası işbirliğinin varlığından söz edilebilse de, olağan durumlarda MOBESE sisteminin işleyişi, sistemin etkinliğinin değerlendirilmesi, gerekli araştırma ve değerlendirme çalışmalarının yapılması, sistemin özgürlük ve güvenlik

³⁷⁷ İzmirNET, İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin ilçe ve ilk kademe belediyeleri, kamu kurum ve kuruluşları ile bilgi paylaşımını sağlayacak ortak bir iletişim ağı projesidir. İzmirNet, kablo uzunluğu ile Türkiye'nin en büyük yerel ağ ve metropoldeki tüm ilçe belediyelerini ve diğer kamu kuruluşlarını birbirine bağlaması yönüyle de Türkiye'nin en kapsamlı kamu ağı projesidir. 2012 yılı itibarıyla proje kapsamında 900 kilometre fiber-optik ağ döşenmiştir.

³⁷⁸ İzmir Emniyet Müdürlüğü, Tanıtım, ss. 6-7

³⁷⁹ T.C. İzmir İl Özel İdaresi İdaremizden, s. 15.

³⁸⁰ T.C. İzmir İl Özel İdaresi, İzmir Güvenliği, s. 9.

³⁸¹ İzmir Emniyet Müdürlüğü, Tanıtım, s. 9.

arasında dengenin kurulmasına yönelik demokratik yapısının oluşturulması yönünde herhangi bir işbirliği ilişkisine rastlanmamıştır.

3.4. ÖZGÜRLÜK-GÜVENLİK DENGESİNDE GÖZETİM OLGUSU

Güvenlik kameralarına ilişkin tartışmalar çoğunlukla özgürlük ve güvenlik arasındaki dengenin sağlanması gerekliliğine işaret etmektedir. Özgürlük ve güvenlik ihtiyaçlarının denge içinde karşılanması yönündeki bu tutum şüphesiz iktidarların tarihsel süreçte toplum üzerinde kontrol sağlamak üzere giriştikleri gözetim pratikleri ile ilgilidir. Enformasyon teknolojilerindeki gelişmeler ve bu teknolojilerin gündelik yaşamın her alanında kendini göstermesi ile gözetim kavramı bu kapsamda yeniden incelenmeye başlamıştır.

Teknolojik gelişmeler ile yeniden şekillenen gözetim olgusu yeni ortaya çıkmış değildir. İnsanlık tarihinde insanlar, ne yaptıklarını kontrol etmek, kaydettikleri ilerlemeyi izlemek, örgütlemek veya korumak için diğerlerine “bakmışlardır”. Gözetim, tarihin her döneminde iktidarın en güçlü toplumsal denetim mekanizmalarından biri olmuş ve modern öncesi, modern dönem ve post-modern dönemde sürekli farklılaşan yöntemlerle kendini yenilemiştir. İlkel biçimleri ile görülse de, gözetim sosyal hayatın kurumsallaşmış biçimde merkezi ve yaygın bir özelliği olarak ilk kez sistematik düzeyde modernite ile görülmüştür. Geleneksel ve feodal toplumların olgunlaşmamış uygulamaları, modern çağda büyük ölçüde yoğunlaştırılıp sistematikleştirilmiştir. 19. yüzyıldan itibaren hızlı ve ani biçimde yayılan geniş ölçekli ve sistematik gözetim, Avrupa ulus devletleri içinde askeri örgütlenmenin, sanayi kasaba ve kentlerinin, devlet idaresinin ve kapitalist işletmelerin büyümesiyle gelişmiştir.³⁸² Kurumsallaşan gözetim ulus-devlet tarafından şüpheli gördüğü vatandaşların fişlenmesi ve adım adım izlenmesine, bürokrasi tarafından gündelik yaşam içinde insanların kayıtlarının tutulmasına ve kapitalist sistem mantığı doğrultusunda işleyen fabrikalarda işçilerin her anının programlanması ile sermayedarlar ve yöneticilere hizmet etmiştir.³⁸³ Enformasyon

³⁸² David Lyon, **Elektronik Göz, Gözetim Toplumunun Yükselişi**, çev. Dilek Hattatoğlu, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1997, s. 59.

³⁸³ Uğur Dolgun, **Şeffaf Hapishane yahut Gözetim Toplumu, Küreselleşen Dünyada Gözetim, Toplumsal Denetim ve İktidar İlişkileri**, Ötüken, İstanbul, 2008, s. 22.

teknolojilerindeki büyük gelişmelerin eşlik ettiği post-modern dönemde ise gözetim hedef kitlesi, yöntemleri farklılaşmış ve yoğunluğu artmıştır.

Modern dönemde gözetim kavramına ilişkin birçok sosyolojik araştırma yapılmıştır. Bu alanda önemli iz bırakan isimler olan Karl Marx ve Max Weber ise ortaya koydukları duruşla bağlantılı olarak kavramı ele almışlardır. Marx, gözetime emek ve sermaye arasındaki mücadelenin bir unsuru olarak özel önem vermektedir. İşçilerin görülmesi ve izlenmesi, sermaye adına idari denetimin bir aracı olarak ele almaktadır. Daha önce işçileri eşgüdüm içinde çalıştıran araçlar zorlama içermekteydi. Ancak kapitalizm altında emek artık zorlanmıyordu. Biçimsel olarak işçi özgürdü ancak denetim araçları farklılaşmış ve gözetim disiplini garantilemek için yeni yol olmuştur.³⁸⁴

Öte yandan M. Weber’de Marx gibi kapitalist işletmelerde gözetiminin rolünü kabul etse de, gözetimin sınıf ilişkileri bağlamında sınırlandırılmasına direnmiş ve gözetimi bürokrasiyle sınırlamıştır. Ussallıklarıyla nitelenen modern örgütlerin tamamı, bürokrasi içinde verimli pratik arayışının bir parçası olarak dosyalarda veri saklama ve geliştirme araçları geliştirme yolları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu tip dosyalar çoğu kez örgütlerin, özellikle devlet yöneticilerinin toplulukları “fişleyebileceği” kişisel bilgileri içermektedir.³⁸⁵

Gözetim olgusunun çeşitli kuramcılar tarafından ele alınmasına rağmen, sosyal bilimlerde kabul görmesinin başlangıcı Michel Foucault ile olmuştur. Foucault gözetimi bürokrasinin sınırlarını aşarak sadece örgütlerde değil tüm toplumda daha geniş bir disiplin bağlamına yerleştirir.³⁸⁶ Ortaçağda iktidarın toplumu kontrol etmek, düzeni sağlamak ve kendi gücünü pekiştirmek için şölen havasında işkenceye dayalı ceza ritüelleri, 18. yy ceza alanında ıslahatlarla birlikte değişime uğramış ve iktidarın kontrol araçları ve şekilleri değişmiştir. Klasik dönemde iktidarın baskı unsuru insan bedeninde tezahür ederken, modern dönemle birlikte ruha yönelmiştir. Daha dolaylı, sürekli, faydacı olan ve incelikli hale gelen iktidar baskısında mekân ve zaman unsurları ise temel argümanlardır. Foucault insanları kontrol etmede okul, kışla ve fabrikaların disiplin mekânları olduğunu ve

³⁸⁴ Veysel Bozkurt, “Gözlem Toplumu ve İnternet”, **Genbilim**, 2008, <http://www.genbilim.com/content/view/4491/86/> (22.09.2011).

³⁸⁵ Lyon, s. 20.

³⁸⁶ Lyon, s. 44.

iktidarın kontrolünün modernite kurumlarının tümünde olduğunu belirtmektedir. Mekânın örgütlenmesiyle mekânlar kendi içinde daha sistemli olarak ayrılmaya başlamıştır. Fabrikalarda üretim bölümlere ayrılmış, çalışma süreci safhalara bölünmüş iken okullarda temiz kirli öğrenciler, başarılı ve başarısız öğrenciler, inançlı ve imansız öğrenciler gibi ayrımlara tutulmuşlardır. Böylelikle denetim için daha uygun ortam yaratılmıştır.³⁸⁷

Foucault mekân örgütlemesi olarak Bentham'ın "panopticon" kavramından hareket etmiş ve panopticon ile modernite arasındaki bağlantılara ışık tutmuştur. Panopticon ile var olan gerçekliği içinde eleştiri tınları taşıyarak ortaya koyan Foucault ile sosyolojik çalışmalara konu olmaya başlayan kavram, yaratıcısı tarafından düzen sağlamak üzere bir çözüm olarak işlenmiştir.

Yunancaya dayanan ve kelime anlamı "göz önündeki yer" olan "panoptikon" Jeremy Bentham tarafından 1791 yılında yayınlanan hapisane planı ile ortaya çıkmıştır.³⁸⁸ Panopticon, iktidarın gözetimini hapishanenin mimari yapısı ile sağlamayı amaçlamaktadır. Panopticon ile görünmeden görmek, bilinmeden bilmek üzerine kurulu bir yapı tasarlamış ve belirsizliği itaat ettirmenin bir aracı olarak kullanmıştır.

Panopticon, daire şeklinde tasarlanmıştır. Dairenin merkezinde bir gözetleme kulesi, tamamında kulenin gözetimini mümkün kılan hücreler bulunmaktadır. Hücrelerin biri içeri biri dışarı bakan iki büyük penceresi bulunmaktadır. İç bakan penceresi kuleyi tam karşıdan görmekte, dış bakan penceresi ise hücrelere ışık girmesini sağlayarak mahkûmların kule tarafından rahatlıkla gözetlenmesini mümkün kılmaktadır. Ancak, daire şeklinde kulenin etrafında dizilen hücreler kuledeki gardiyan tarafından tek yönlü olarak gözetlenecek şekilde tasarlanmıştır. Kulenin içi dışarıya yansımamakta ve gözetlenenler kimin, ne zaman kendilerini gözetlediğini bilmemekte, ancak her zaman gözetlenebileceklerine dair bir inanç oluşmaktadır. Bu inanç sayesinde kişiler kendilerini gözetleyenin gözünden değerlendirmeye doğru bir eğilim geliştirmektedir. Bu nedenle Bentham'ın gözetime dayanan hapisane modeli hem bilgi edinme hem de terbiye/ıslah etme amacı

³⁸⁷ Michel Foucault, **Hapishanenin Doğuşu**, 2. Basım, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Kitabevi, Ankara, 2000, s. 220-223.

³⁸⁸ Lyon, s. 93.

taşımaktadır.³⁸⁹ Bentham'ın hapishane modeli olarak tasarısını Foucault tüm yönetim kurumları için geçerli olacak şekilde genişletmiş ve modernite ile ilişkisi bağlamında değerlendirmiştir. Bentham için ideal toplum yolunda ütopya olan model, Foucault için gerçeğin betimlenmesi olmuştur.

Bentham döneminin toplumsal sorunlar açısından siyasi nitelikte bir çözüm olarak Panopticon'u ortaya koyarken, aynı kavramsallaştırmadan yola çıkan Foucault'un yazınında panapticon karşı ütopya işaretleri vermektedir. Orwell öngörülerini ise ortaya çıkmakta olan totaliter nitelikli siyasi yönetim eğilimlerine karşı bir uyarı olarak karşı-ütopya örneğini oluşturmaktadır.

Günümüzde gelişen teknolojiler ve yeni gözetim uygulamaları karşısında her zaman atıf yapılan temel metafor George Orwell'in 1984 isimli kitabında işlediği "Büyük Ağabey seni izliyor" söylemidir. Orwell 1984 ile istenmeyen ve kaçınılması gereken bir durum olarak gözetim toplumunu işlemiştir. Bu sebeple ütopyanın karıştını amaçlayan eseri karşı ütopya olarak nitelendirilmektedir.

Orwell 1984 adlı kitabında Bentham'ın panopticon'una benzer özellikler gösteren bir toplum betimlemiştir. "1984"te toplum üzerinde kontrol kurulan gözetim artık elektronik aygıtlara dayanmaktadır. "Büyük Ağabey/Birader" şeklinde toplum tarafından benimsenen iktidar sürekli olarak kamusal ve özel alanlarda insanları denetlemekte, kişilerin suç işlemesine gerek olmadan davranışlarında veya alışkanlıklarında küçük değişim olduğunda bile cezalandırmaktadır. Her yerde posterleri asılı olan Büyük Ağabey fotoğrafı nereye gidilirse gidilsin her açıdan insanları izliyor hissi vermekte ve altında "Ağbi'nin gözü sende" yazmaktadır. Hem kamusal alanlarda hem de özel alanlarda olan tele-ekranlar bir fısıltıdan biraz daha güçlü olan bir sesi kaydedebilmekte ve görüş açısı içinde bulunduğu sürece her hareketi izleyebilmektedir. Ancak bu izlemenin ne zaman olacağını insanlar bilememekte ve her an gözetleniyormuş gibi hareket etmektedirler. Bunun yanında devriye polisleri helikopterlerle pencereden evleri kontrol etmekte ve toplumu sürekli denetlemektedir. Tüm insanlar iktidarın istediği gibi davranmaya, hatta düşünmeye mecburdur. İnsanların düşüncelerini denetlemek üzere düşünce polisi dahi bulunmaktadır ve düşüncelerinin ne zaman polise yakalanacağı konusu tamamen bir bilinmezdir. Bazen kişiler yıllarca kendilerini düşünce polisinden saklayabilmekte,

³⁸⁹ Foucault, ss. 290-295.

ancak sonunda mutlaka bir gece sorgusuz sualsiz gözüne tutulan parlak ışık ve sert yüzler tarafından yatağından kaldırılıp yargılama yapılmadan aniden ortadan kaybolmaktadır. Bu kişilerin isimleri önce nüfus kütüğünden, sonra o zamana kadar olan kayıtlardan silinmektedir. Kişinin bu şekilde yok olma işlemine ise buharlaşma denmektedir.³⁹⁰

Orwell'in zamanının çok ötesinde bir bakış açısı ile yazması ve günümüzdeki konjonktürle arasında önemli benzerlikler olması nedeniyle hala okunmakta ve tartışılmaktadır. Enformatik araçlar vasıtasıyla yapılan gözetim uygulamalarına eleştiriler ve karşı çıkışlar paralelinde temel model Orwell'in karşı ütopyası olmaktadır.

James Rule ve Gary T. Marx gözetim üzerindeki analizleri ile modern dönem gözetiminden farklılaşmış post modern gözetime ışık tutmaktadır. Gözetimde temel araçların enformasyon teknolojilerindeki gelişmeler ile farklılaşması yeni gözetim denilen olguyu ortaya çıkarmıştır. Yeni gözetimi modern gözetimden ayıran şeyin salt nicelik mi olduğu yoksa niteliksel bir değişimin de yaşanıp yaşanmadığı sorusu post modern gözetim araştırmalarının temel sorunsalı olmuştur.

Rule, bu konuda gözetimin dönemsel olarak farklılaştığı noktayı açıklamada "gözetim kapasitesi" kavramından yararlanmaktadır. Gözetim kapasitesini ölçmede, sistemde tutulan dosyaların büyüklüğü, merkezileştirilme dereceleri, sistem içindeki noktalar arasındaki akış hızı ve sistem ile özne arasındaki temas noktalarının sayısı olmak üzere dört kriterden yararlanmaktadır. Rule, Orwellci yaklaşımla mutlak gözetimin en kötü durumunu ele alır. Ancak modern gözetim sistemlerinin dört kriter bakımından gözetim kapasitesini sınırladığı için Orwell'in tasvir ettiği senaryonun gerçekleşme olasılığını düşük olduğunu belirtmektedir. Özellikle 1990'lardan sonra teknoloji alanındaki gelişmeler sayesinde makineler için gerekli olan fiziksel boyutun küçülmesi ile birlikte saklama kapasitesi artmış ve daha titiz ve incelikli dosyalama mümkün olmuş; hem merkezileşme hem de adem-i merkezileşme birlikte artmış ve gözetim daha da dağıtılmış; veri akış hızı oldukça arttırılmış; açık uçlu doğrulama, çapraz sistem uygulaması, profil çıkarma ve bilgisayar eşleştirme ile özne arasında kurulan temas noktaları ve özne saydamlığı artmıştır. Gözetim kapasitesinin son

³⁹⁰ George Orwell, **1984**, çev. Armağan İlkin, Kelebek Yayınevi, İstanbul, 1983, ss. 5-25.

derece arttığını resmeden bu gelişmeler Rule'un konuya bakışına göre yeni gözetim ile mutlak gözetim toplumuna giderek yaklaşıldığı işaret etmektedir.³⁹¹

Yeni teknolojilerin yeni gözetimin işareti olduğu görüşünün en güçlü ifadesi olan Gary T. Marx ise yeni gözetimi, niceliksel olarak yoğunlaşmasına işaret eden gözetim kapasitesi çözümlemesinden ileri taşıyarak yeni gözetimin doğasının bilgisayarlar tarafından niteliksel olarak değiştirildiğini, gözetimin gündelikleştiği, genişlediği ve derinleştiğini ifade etmektedir.

Marx yeni gözetimi, geleneksel gözetimden farklı kılan özelliklerini sıralamak suretiyle açıklamaktadır. Bu açıklamaya öncelikle gözetim kavramının tanımlamasının günümüzün değişen koşulları ile örtüşmediğini vurgulayarak başlamaktadır. Geleneksel gözetim özelliklerini taşıyan “özellikle şüpheli kişilere yönelik olmak üzere yapılan yakın gözlem” şeklinde tanımlamada gözetimin şüpheli kişilere yönelik olması ve yakınlıkla sınırlandırılması konusunda değişimler olduğunu belirtmektedir. Yeni gözetim teknolojileri önceden belirlenmiş bir şüpheliye olduğu gibi daha genel olarak toplumun tümüne etki etmekte ve coğrafi alan, belli zaman dilimleri, ağlara, sistemlere, insan kategorilerine uygulanabilmektedir. Tanımlanan gözetim kavramının eksik kalan yönlerinden biri de izleme öznesi ile bu eylemi gerçekleştiren kişi arasındaki belirgin ayrımdaki değişiminin ihmal edilmesidir. Görevlilerin kapalı kapılar ardından dinlediği, dürbünle gözetlediği, telgrafın müdahale aracı olarak kullanıldığı çağda bu ayrım oldukça mantıklıdır ve izleyeni izlenenden ayırmak da oldukça kolaydır. Yakın gözlem terimi çağdaş uygulamaları karşılama noktasında başarısızdır. Ancak gözetim artık tanımlamadaki gibi yakınlıkla sınırlandırılmamaktadır. Uydu görüntülemesi ya da uzaktan ve kendinden izleme sistemlerinin uygulanabilir olması nedeniyle gözetim tarafları birbirinden bağımsız olmuştur.³⁹² Bunlara ek olarak yeni gözetim daha az görünür olmasına bağlı olarak daha incelikli ve daha az zorlayıcı yöntem izlemesi ile geleneksel gözetimden ayrılmaktadır. Yeni gözetimde teknolojik gelişmeler gözetim kapasitesinin artmasına, gözetimin yoğunlaşması ve yaygınlaşmasına imkân vermektedir. Yeni gözetim çoğu kez irade dışı ve önleme amaçlı olup, teknolojik imkânlar doğrultusunda uzaklık, karanlık ve fiziksel engelleri

³⁹¹ Lyon, ss. 77-79.

³⁹² Gary T. Marx, What's New About the “New Surveillance”? Classifying for Change and Continuity, **Surveillance & Society**, Vol: 1, No: 1, 2002, p. 10.

ve zamanı aşabilmektedir. Bulunduğu her yerde sürekli izleme, geçmiş, bugün ve geleceğe yönelik zaman aralığında kayıt ve saklama yapabilmektedir.³⁹³ Yeni gözetimin diğer bir temel özelliği ise gündelik yaşamın rutinleri içinde gömülü olmasıdır. Post-modern vatandaşlar dinlenme alanlarında, okullarda, arabalarında, otoparklarda ve petrol istasyonlarında, futbol statlarında, ana ulaşım terminalleri gibi mekânlarda hareketlerinin sürekli izlenmesine kısa zamanda alışmaya başlamışlardır.³⁹⁴

Modern dönemde sistematikleşen ve kurumsallaşan ve post-modern dönemde ise yaygınlaşıp yoğunlaşan ve yeni nitelikler kazanan gözetim kavramına sürekli olumsuz anlamlar yüklenmiştir. Kavrama yönelen eleştirilerin dayanağı olan “gözetimin iktidarın kontrol aracı olması” hususu doğru bir tespit olmakla birlikte, bu tespit gözetimin iktidardakileri güçlendirdiği anlamına gelmemektedir. Gözetimin modern dönemde ve post modern dönemde yaygınlaşmasına ilişkin değerlendirmelerin var olan gerçeğin bir yönünü ihmal etmesi bizi bu yanıltıcı sonuca götürmektedir. Gözetim sanıldığığının aksine paradoksal bir biçimde demokratikleşmeyle yaygınlaşmıştır. Aydınlanma sonrasının siyasi eşitlik talebiyle ve daha önceleri tam siyasi katılımları reddedilen topluluklarla ilişkilidir. Bu nedenle gözetimin iki yüzü vardır; gözetim yurttaş olma çabasının ve aynı zamanda merkezi bir devlet denetiminin bir ürünüdür. İlk yüzü ile gözetim, yurttaşların özlem ve beklentilerinin sonucudur. Devletin yurttaşlarına eşit muamelesi için insanları bireysel olarak tanımlama zorunluluğu vardır; oy hakkını kullanmak için kişinin adının seçmen kütüğünde bulunması, sosyal yardım talep etmek için kişisel bilgilerinin belgelenmesi zorunludur.³⁹⁵ Modern dönemde gözetim, öncesinde var olan iktidarın şiddete dayanan kontrolünün yerine geçmiş ve yükselen insan hakları eşliğinde yumuşama sürecine girmiştir. Modern dönemde olduğu gibi post modern dönemde de gözetim olgusu bazı toplumsal gelişmelerin sonucu olarak kendini göstermiştir. Modern dönemde sürekli merkezileşen ve tek yönlü olan yönetim aygıtı artık işlemez duruma gelmiş ve hizmetlerde kalite ve etkinliği arttırmak üzere bir çözüm olarak kullanılmaya başlanmıştır. Modern dönemde yurttaşlık taleplerinin

³⁹³ Marx, ss. 28-29.

³⁹⁴ Martin Innes, **Understanding Social Control: Deviance, Crime and Social Order**, McGraw-Hill Education, Maidenhead, GBR, 2003, p. 114.

³⁹⁵ Lyon, s. 42, 53.

sonucu olarak kişisel bilgilerin kaydedilmesi ile oluşan gözetim toplumu, post-modern dönemde temsil krizine bir çözüm olarak katılım mekanizmalarının çeşitlenmesi, elektronik ortamda her türlü işlemin ve yönetim aygıtlarıyla iletişimin gerçekleştirilmesi, yönetim anlayışının teknoloji destekli hayata geçirilmesi neticesinde kendini göstermiştir. Güvenlik birimlerince kullanılan teknolojik aygıtlar ve kamera sistemleri de yine hizmetlerin daha etkin, yerinde, hızlı ve düşük maliyetli yerine getirilmesi ve kamu düzeninin bozulmasını önleyici çoklu yöntemler dizisinin bir parçası olarak gündeme gelmiştir.

Hem modern hem de post modern dönemde gözetim olgusu tarihin akışı içinde gerçekleşen önlenemez gelişimlerin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Gözetim olgusu arzulanan gelişmeler ve istenmeyen sonuçlarla iç içe gerçekleşmiştir. Bu nedenle kavrama ilişkin ütöpik veya karşı-ütöpik yaklaşımlar süreci doğru analiz etmede çözümsüz kalmaktadır. Sürecin doğru değerlendirilmesi, faydaların maksimum, muhtemel zararların ise minimum kılınması noktasında mevcut durumun analizinde mutlak destekleyici veya mutlak tepkisel ve karşı tutumlardan uzak durulması gerekmektedir. Güvenliği sağlama amacıyla teknoloji destekli hizmetlerin ve kamera kullanımının da aynı gerçekçi yaklaşımla değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu noktada güvenlik kameralarına ilişkin temel çekincelerin giderilmesi amacıyla mevcut durumu doğru analiz eden ve değerlendiren tarafsız akademik çalışmalar yapılmalı ve sistemlerin demokratik kullanımına yönelik önlemler alınmalıdır.

Tüm paydaşları arasındaki işbirliğinin meyvesi olarak ifade edilen “Cities, Citizens and Video Surveillance” projesi yayını³⁹⁶ güvenlik kameralarının demokratik kullanımı noktasında önemli katkı sağlamaktadır.

Raporda, sokaklar ve kent merkezleri gibi kamusal alanlarda kameraların suçların önlenmesinde ve düzen sağlanmasında büyük bir rol oynamasına rağmen, bireysel hakların yanında politik haklara yönelik de ciddi bir tehdit teşkil ettiği belirtilmektedir. Bu noktada kamera sistemlerinin ifade özgürlüğü ve kamusal

³⁹⁶ European Forum for Urban Security, **Citizens, Cities and Video Surveillance, Towards a Democratic and Responsible Use of CCTV**, (ed. Roxana Calfa, Sebastian Sperber and Nathalie Bourgeois), çev. Helga Birkle, Jara Campelo, Charlotte Combe, Kerstin Elsner, Nathalie Elson, Gianfranca Gabbai, John Tyler Tuttle STIPA–Montreuil, June 2010, pp. 27-37.

alanlarda örgütlenme özgürlüğü haklarının kullanımında cesaret kırıcı olarak demokratik katılımı azalmaya sebep olabileceği belirtilmektedir.

Asayiş ve kamu güvenliğinin sağlanması ile bireysel ve politik hakların korunması arasında uzlaşının sağlanması zorunludur. Bu uzlaşının sağlanmasında polis ve CCTV sisteminin diğer kullanıcılarının önemli sorumluluğu bulunmaktadır.

İlk olarak kamera sistemleri yerel ve ulusal yasal alt yapı üzerine inşa edilmeli, kameraların kullanımı bu yasalara uygun olarak işletilmeli ve her türlü çaba kameraların kötüye kullanımı ve sistem güvenliği ihlallerinin önlenmesine yönelmelidir.

İkinci olarak kameraların ilk kurulum sürecinde kurulum amaçları ayrıntılı olarak belirtilmeli, kameralar bu ilk kurulumda tanımlanan amaçlar için kullanılmalı ve fonksiyonlarının zamanla genişletilmesinden kaçınılmalıdır. Kamera sistemleri işleticileri kameraların politik amaçlarla ya da halk protestolarını caydırmak için kullanılmayacağını garanti altına almalı ve bu konuda kamuoyu güveni sağlanmalıdır. Kamuoyunun güveninin sağlanması polise ve yönetimlere olan güvene ve inanca zarar verebileceğinden ötürü çok önemlidir. Bu nedenle sistem kullanıcıları için bireysel ve politik haklara saygı göstermek kadar, bu saygıya ilişkin halkın desteğini almak zorundadır.

Son olarak sistem açık ve şeffaf olmalı ve sistemin işletilmesinden sorumlu kişileri doğrudan halka hesap vermelidir. Bununla bağlantılı olarak sistem kurulumunda ve ilerleyen süreçlerde karar alırken danışma, katılım ve müzakere gibi çeşitli şekillerde vatandaşların aktif katılımı sağlanmalıdır. Mümkün olan her yerde tartışma grupları ve katılımın diğer formları organize edilmelidir. Vatandaş katılımının sağlanması ile sistemin başarısı da artacaktır.³⁹⁷ Bu önlemlerin alınması ve aynı amaca yönelik çeşitlenmiş çözümler üretilmesi kamera sistemlerinin kötüye kullanımını en aza indirerek sistemi kabul edilebilir kılacak, özgürlük güvenlik dengesinin sağlanmasına katkı sağlayarak güvenlik hizmetlerinin etkin şekilde başarıyla yerine getirilmesine yardımcı olacaktır.

³⁹⁷European Forum for Urban Security, p. 114.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İZMİR KENT GÜVENLİK YÖNETİM SİSTEMİ'NİN ANALİZİNE İLİŞKİN BİR ALAN ARAŞTIRMASI

4.1. ARAŞTIRMANIN HAZIRLIK SÜRECİ

4.1.1. Araştırmanın Önemi ve Amacı

Tarihsel süreçte daima insanlığın en temel önceliklerinden olan güvenlik ihtiyacı kentleşme süreçleri ve nüfus hareketleriyle bağlantılı olarak günümüzde küresel ölçekte kentsel alanlarda daha yoğun olarak hissedilir olmuştur. Kentlilerin güvenlik ihtiyaçlarına hak temelinde karşılık bulması, kentlerin fiziksel ve sosyo-psikolojik olarak güvenli mekânlara dönüşmesi ile mümkündür. Kuşkusuz bu dönüşüm tüm toplumun ve çeşitli paydaşların işbirliği temelinde hak ve sorumluluklarını bilerek mücadelesi ile gerçekleşebilir. Ancak ülkemizde kentsel güvenliği sağlamada temel aktör emniyet teşkilatıdır. Caydırıcı etkisi ile suçu önleme ve delil niteliği ile suçu aydınlatma işlevini yerine getiren KGYS/MOBESE kentlerin suçtan arındırılmış güvenli mekânlara dönüştürülmesinde ve kentlilerin suç korkusu hissetmeden güvenle yaşamalarında etkili olması amaçlanan teknoloji tabanlı güvenlik araçlarından biridir.

Türkiye’de 2012 yılı itibariyle 80 ilde MOBESE kurulumu tamamlanmış ve kritik ilçelerde ise kurulum çalışmaları devam etmektedir. Ancak henüz ülkemizde genel olarak sisteme ilişkin farkındalık oluşmamıştır. Kurulan sistemlere ilişkin teknik yazılım ve donanım bilgileri dışında yeterli bilgiye ulaşmak mümkün değildir. Henüz bu konuda yapılmış olan akademik çalışmalar da oldukça sınırlıdır. Konuya ilişkin, özellikle hukuki ve yönetsel yapının analizine ilişkin, veri ihtiyacına istinaden yapılan bu araştırmanın ilk çalışmalardan olması nedeniyle önemli olduğu ve katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

İzmir Kent Güvenlik Yönetim Sistemi’nin hukuki ve yönetsel işleyişe ilişkin ulaşılabilir verilerin olmaması nedeniyle bu konuda bir bilgi birikimi sağlanması ve sürecin anlamlandırılması bu araştırmanın ilk amacıdır. İkinci amacı ise alan

araştırması sırasında yapılan görüşmelerle KGYS yönetiminin dünya’da yönetim yapısındaki zihinsel dönüşüme ve bu konudaki konjonktüre ilişkin mevcut yaklaşımını tespit etmek ve geleceğe dönük bir işaret olması açısından bu konuda temel algısı hakkında bir çıkarsamada bulunmaktadır.

4.1.2. Araştırmada İzmir KGYS’nin Seçimi

Türkiye’de MOBESE henüz yeni kurulan ve/veya kurulum çalışmaları devam eden bir güvenlik sistemidir. Araştırma alanının İzmir KGYS olarak seçiminde hem kent hem de KGYS olarak çeşitli sebepler vardır.

Türkiye çapında yapılan çeşitli araştırmalarda İzmir’de kentsel güvenlik sorununun olduğu tespit edilmiştir. 2010 yılı CNBC-e Business Türkiye’nin Yaşanabilir İller Araştırması’nda İzmir’in en büyük sorunu güvenlik olarak tespit edilmiş ve en güvensiz kentlerin başında yer almıştır. İzmir Büyükşehir Belediyesi Yerel Gündem 21 yayını olan ve 2002 yılında 21. Yüzyıla Başlarken Uzlaşmacı ve Çatışmacı Değerler” konulu bir proje araştırması olarak yapılan anket araştırması³⁹⁸ bu konuda benzer sonuçlar vermiştir. Bu araştırmada Türkiye ölçeğinde güvenlik sorunu olduğunu belirtenler % 47,3, güvenlik sorunu bulunmadığını belirtenler ise % 40,6 oranındadır. İzmir’de yaşadığı kentte güvenlik sorunu bulunduğunu düşünenlerin oranı % 61,2, güvenlik sorunu olmadığını düşünenlerin oranı ise % 36’dır. Görüldüğü gibi anket sonuçlarına göre İzmir’de güvenlik sorunu olduğunu belirtenlerin oranı Türkiye ortalamasının oldukça üstündedir. İzmir’in güvensiz olduğuna dair araştırmalarla ortaya konulan bulgular nedeniyle alan araştırması için İzmir’in yaşanabilirliğini dünya standartlarına ulaştıracak proje olarak yola çıkan İzmir KGYS tercih sebebi olmuştur.

Bu alan araştırmasının amacı İzmir KGYS’yi yönetsel bir bakış açısı ile analiz etmektir. Bu sebeple İzmir KGYS’nin tanıtım ve bilgilendirme broşürlerindeki kurulum aşamasında geliştirilen işbirliği vurgusu, bunun devamını irdeleme noktasında önemli bir belirleyici olmuştur.

İzmir KGYS diğer illerdeki projelere göre daha yeni tarihli bir projedir. Bu sebeple ülkemizdeki genel tecrübelerden de yararlanarak ve bilinçli olarak daha

³⁹⁸ Toprak ve diğerleri, ss. 20, 324-325.

gelişmiş bir sistem kurulduğu düşünülmüştür. Bunun yanında İzmir KGYS –Ankara ve Bursa ile birlikte- kendini diğer MOBESE projelerinden farklılaştırmaktadır. Son teknolojiyi kullanması ve kentin güvenliğini sağlama noktasında iddialı söylemi ile diğer uygulamalardan bir adım daha önde olacağı ve bu nedenle çalışmaya katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

Son olarak araştırmacının İzmir’de ikamet etmesi gelişmeleri daha rahat gözlemleyebilmesi ve İzmir KGYS merkezine ulaşabilmesi açısından kolaylık sağlamıştır.

4.1.3. Araştırma Yöntemi ve Veri Toplama Süreci

Bu çalışmada, sosyal bilimlerin nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi kullanılmıştır. Sisteme ilişkin strateji belgelerini ve merkez tarafından hazırlanan yönlendirici metinleri incelemek suretiyle mülakat çalışmasını tamamlayıcı olarak veri toplama yöntemlerinden doküman incelemesi yapılmak istenmiştir. Ancak sisteme ilişkin strateji belgelerinin olmaması ve bilgi edinme hakkı kapsamında talep edilen “İçişleri Bakanlığı Tip Şartnamesi”nin elde edilememesi nedeniyle bu kapsamda değerlendirme yapılamamıştır. Ayrıca mülakat sırasında turizm merkezlerinde halkın kameraya ilişkin tepkisine ilişkin elde edilen bilgileri test etmek üzere Çeşme Celal Bayar Mahallesi Muhtarı Murat Mustafa Taylan’dan bu konuda bilgi alınmıştır.

Araştırma da mülakat yönteminin tercih edilmesinin sebebi, hakkında bilgi elde edilmesi hedeflenen konuların sistemin üst yönetimiyle görüşmeyi gerektirmesi ve araştırmada hedeflenen bilgilerin net ve açık şekilde ulaşılabilmesine imkân vermesi nedeniyledir. Konuya ilişkin kişilerin farklı tecrübeleri ve farklı algı düzeyleri nedeniyle elde edilmesi hedeflenen ve araştırma için faydalı olabilecek nitelikli yanıtlara ulaşılması noktasında esnek ve derinlemesine görüşme süreci izlenmiştir.

Soruların içerikleri itibariyle İzmir KGYS’nin kurulum ve işletim sürecinde etkin, konunun hukuki, yönetsel ve teknik süreçlerine ve sistemin stratejik duruşuna hâkim yetkin kişilerle yüz yüze mülakat yapmak amaçlanmıştır. Araştırmada doğru kişilerle görüşme yapabilmek noktasında ilk olarak İzmir Emniyet Müdürlüğü Bilgi

İşlem Daire Başkanlığı'ndan bilgi alınmıştır. Ardından 24.09.2012 tarihinde Bornova Hacılarıkırı mevkiinde İzmir KGYS Merkezine gidilmiş ve komiser yardımcısı Hülya Özçelikel ile öngörüşme yapılmış ve kendisinin yönlendirmesi ile 27.09.2012 tarihinde İzmir KGYS Müdür Yardımcısı Ali Coşkun ile mülakat için belirleyici görüşme yapılmıştır. Bu görüşme sırasında Ali Coşkun tarafından daha önce de üniversitelerin bilgisayar mühendisliği bölümlerinden bilgi almak için geldiği belirtilmiştir. Soruların tamamını bu görüşme sırasında okumuş ve zaman zaman yorumlarda bulunmuştur. Bu kapsamda bilgi almaya yönelik ilk çalışma olduğu ifade edilmiştir. Bu görüşme ile bilgi vermeye ve yardımcı olmaya istekli, ancak soruların içeriği itibariyle ayrıntılı bir sorgulamanın beklenmemesi nedeniyle şaşkın bir tutum gözlenmiştir. Mülakata ilişkin gerekli hazırlığın yapılması ve en yetkin kişilerin bu konuda görevlendirilmesi için toplantı yapacaklarını belirtilmiş ve görüşme tarihini alınmıştır.

Mülakat görüşmesi 28.09.2012 tarihinde İzmir KGYS merkezinde İzmir KGYS Müdür yardımcısı Ali Coşkun, İzmir KGYS Siemens Proje Yöneticisi Batuhan Özay ve İzmir KGYS Bilişim Mühendis Personeli Kazım Haymana ile gerçekleştirilmiştir. Mülakat başladıktan sonra görüşmeye Karabağlar İlçe Müdür Yardımcısı Ali Akkaş'da dâhil olmuştur. Esnek bir yapıda gerçekleştirilen mülakat görüşmesi 1 saat 40 dakika sürmüştür. Görüşme sırasında ses kaydı yapılmıştır.

4.2. MÜLAKAT BULGULARI

Mülakat soruları görüşmenin yapılacağı kişinin vaktine ve soruları cevaplayış şekline göre iki aşamada hazırlanmıştır. İlk aşama birbirinden bağımsız 9 sorudan ve bu sorulardan daha ayrıntılı bilgi alınmasına yönelik 11 alt sorudan oluşmuştur. İkinci aşama ise 7 ana soru ve 2 alt sorudan oluşmuştur. Mülakat anında bu sorulara bağlı kalınmış, ancak soruların cevaplandırılmasında görüşmenin taraflarının istekleri doğrultusunda gerek sıralaması gerekse içeriği itibariyle esnek bir gidişat belirlenmiştir. Soruların tamamı cevaplandırılmış, ancak sorunun yöneltildiği konuda herhangi bir çalışma veya plan olmayışıyla bağlantılı olarak bir zihinsel muhasebenin gerçekleşmemiş olması nedeniyle istenildiği düzeyde cevap alınamayan sorular da olmuştur. Aynı zamanda görüşmenin esnek yapısına bağlı olarak sorularla

hedeflenen bilgilerden fazlasının da edinildiği konular olmuştur. Bu nedenle mülakat bulgularının aktarılmasında soru cevap şeklinde doğrudan aktarımlara da yer vermekle birlikte, edinilen bilgilerin açıklanmasında temel yöntem sonuçların konularına göre gruplandırılarak aktarılması olacaktır.

4.2.1. İzmir'in KGYS Kurulum Stratejisi

İzmir KGYS için öncelikle belirtilmesi gereken nokta sistemin MOBESE şeklinde ifade edilen Türkiye'de ki örneklerinden farklılaştırılmasıdır. MOBESE adı altında projeler Türkiye genelinde gerçekleştirilmekte iken, KGYS olarak sistem İzmir, Ankara ve Bursa'da mevcut durumdadır. Kullandığı son teknoloji itibarıyla İzmir bu konuda bir adım daha önde. KGYS projesi MOBESE'yi de içine alan çok daha geniş kapsamlı bir sistemdir. MOBESE projelerinde yazılımlar birbirinden ayrı şekilde işletilmekte iken, İzmir KGYS'de bu yazılımların tek bir omurga üzerinde birleştirilmesi ve böylelikle birbirine entegre edilmesi söz konusudur. Bu nedenle KGYS ile güvenliğe ait işlevler tek elden gerçekleştirilebilmekte ve işler daha kısa sürede çözümlenebilmektedir.

İzmir KGYS'nin kurulumunda temel strateji, İzmir'i daha güvenli ve yaşanabilir kılmak. Çeşitlenen ve sürekli artan güvenlik tehditlerine karşı sürdürülebilir bir yönetim sistemi kurmak İzmir KGYS'nin temel amacıdır.

Buradaki asıl amaç sürdürülebilir yaşam. Bu sadece bir kent güvenliği değil. Bunun arkasındaki strateji akıllı şehirler yaratmak ve kaynakları etkin kullanmak. Çünkü dünyadaki güvenlik tehditleri değişiyor. Terörizm de bir tehdit ama azalan kaynaklar, artan dünya nüfusu ve mevcut kaynakların etkin kullanılması önemli. Bu nedenle bunun arkasındaki strateji İzmir emniyetinin elindeki kaynakları en etkin şekilde kullanabileceği bir sistem yaratmaktır...

Bu noktada sistemin temel odağı asayıştır. Sistemin trafiğe ilişkin gelişmiş ve geliştirilebilir yetenekleri olmasına rağmen hassasiyet gösterilen temel çekince sistemin trafik odaklı hale gelmesi. Bu çekincenin oluşmasının arka planında ise Ankara KGYS'nin bu konudaki deneyimlerinden faydalanılması bulunmaktadır. Hem asayiş hem trafik amaçlı çalışan Ankara KGYS'nin İzmir sistemine katkısı “trafik cezası kesme sürecinin sistemin işleyişine girdiğinde vakit ve enerji olarak önemli bir kayıp yarattığı ve sistemin asayiş amacının geri planda kalarak tamamen

trafik cezası kesme işlevine büründüğü” yönünde yorumu olmuştur. İzmir KGYS’nin bu konuda yaklaşımı trafik düzenlemeye ilişkin temel fonksiyonun belediyenin elinde olması ve donanım imkânlarının kullanımında gerektiğinde işbirliği yapılması yönündedir.

4.2.2. KGYS Kurulumunu Hazırlayan Temel Etkenler

Sistemin kurulumu küresel ve yerel arasında bir denge gözeterek gerçekleştirilmiştir. İzmir’de sistem kurulmadan önce herhangi bir uygulama doğrudan model alınmamakla birlikte, yurtdışı tecrübelerden detaylı şekilde yararlanılmıştır. Küresel tecrübelerden faydalanma ağırlıklı olarak sistemin etkin işletilmesi amacıyla kurulum yapısına (bina tasarımı, oturma düzeni gibi) ve teknolojik tabanına (gelişmiş yazılım kullanımı gibi) ilişkin olmuştur. Bu tecrübeler doğrultusunda teknik şartname oluşturulmuştur. Siemens bu doğrultuda üçüncü ihalede sürece dâhil olarak sistemin yüklenici firması olmuştur. Sisteme ilişkin küresel tecrübelerden yararlanırken, aynı zamanda yerel koşullara uygunluğuna da ayrı bir önem verilmiştir. İzmir KGYS’de kurulumu gerçekleştiren 20 kişilik ekip İzmir emniyetinin ihtiyaç analizini yapmış, emniyet genel müdürlüğünce belirlenen 230 olay türünün her birini analiz ederek, analiz sonuçları alınması gereken tedbirlerle birlikte sisteme girilmiştir. İzmir KGYS kapsamında 15 ayrı yazılım komuta kontrol yazılımıyla bütünleştirilerek 16 aylık bir hazırlık sonrasında sistem işletilmeye başlanmıştır. Yunanistan, Bulgaristan, Bakü, Dubai, Macaristan, Avusturya, Almanya, Litvanya, Finlandiya, Katar, İsviçre aynı sistemi kullanmaktadır.

Kurulum çalışmalarının tamamlanması ardından 9 Eylül Üniversitesinden bağımsız akademik bir kadro tarafından 9 ay boyunca sistem test çalışmaları sürmüş ve bu süre sonunda şartnameye ve fonksiyonlarına uygun çalıştığına dair onay verilmiştir. Merkez Mart ayında Emniyetin kullanımına açılmış ve çağrıların merkeze transferi aşamalı olarak yapılmıştır.

İzmir KGYS Eylül ayı sonu itibariyle projenin Faz 2 aşamasındadır. Faz 2 aşaması kameraların yaygınlaştırılmasını hedeflemektedir. Geline son noktada sistemin devamı için temel engelin bütçe olduğu belirtilmiştir. Ödeneklerdeki

eksikliklerin tamamlanması ile 2-3 aylık bir çalışma sonucunda İzmir’de kalan yerlere de kamera kurulması planlanmaktadır. 46 noktada 270 civarında kamera kurulumu tamamlanmış durumda olup, bu kameraları %40’ı insan hareketliğinin en fazla olduğu yerlerden olan Konak ve Alsancak ilçesindedir. Emniyet genel müdürlüğünce ayrılan ödenekler doğrultusunda kamera sistemlerinin ilçelere yaygınlaştırılması planlanmaktadır. Çeşme ve Foça gibi Turistik ilçeler bu kapsamda kurulumun yapılması planlanan ilçelerdir. Havaalanı yolu ve otoyol üzerinde İzmir’in çıkış noktalarına kamera kurulumu çalışmaları yapılmakta olup, Karabağlar ve Buca gibi ilçelere kamera sistemlerinin kurulması öncelikli planlar dâhilindedir. Projenin kurulması hedeflenen nihai hedefi ise 560 kameradır.

4.2.3. İzmir’de KGYS Etkinliği ve Değerlendirilmesi

İzmir KGYS’nin suç öncesi caydırıcı ve suç sonrası aydınlatıcı olması açısından etkin olması hedeflenen iki nokta bulunmaktadır.

Rakamlar her ne kadar teyide muhtaçsa da emniyet yetkilileri şöyle örnek veriyor bu konuda; toplumun % 50’si asla suça karışmaz diyorlar. Yani ne yaparsanız yapın, burada masada bir cüzdan ve telefon var. % 50’si buna herhangi bir reaksiyon göstermez. % 30’u potansiyel olarak meyillidir. % 20’si de ne yaparsanız yapın çalmak için fırsat kollar. MOBESE kameralarının kurulması mükemmel bir delil ama aynı zamanda caydırıcı niteliği de var. İnsanların izlendiklerini bildikleri sürece suç işlemekten alıkoyan bir sistem. Belki de delil kadar bekli de daha önemli olan kısmı orası. Yani suça meyilli kişiler ne kadar izlendiklerini bilirlerse o kadar suçtan uzak dururlar...

Sistemin kurulumuyla yaratması amaçlanan etkilere rağmen İzmir genelinde henüz bu gerçekleşmemektedir.

İzmir’de henüz kameraların suçu önlediğini söyleyemeyiz. Ancak kameralar İzmir genelinde yaygınlaştırılıp ana arterleri tamamen göremediğimiz için mümkün değil. Kentin hassas noktalarına ulaşabildiğimizde suçun önlenmesinde değil ama aydınlatılmasında çok katkısı olacaktır. Eğer sistem yaygınlaştırılır, kamuoyuna iyice duyurulur ve kent izleniyor mesajı iletirirse önlemede de katkısı görülebilir.

Sistemin etkinliğinin değerlendirilmesine ilişkin henüz bir veri bulunmamaktadır. Düzenli istatistikler tutulmakla birlikte, henüz bu kayıtlamalar

sistemin ihtiyaçlarına ilişkin uyarlanmamıştır. Bu nedenle sistemin etkinliğinin değerlendirilmesine ilişkin ayrıntılı sorularımız ya cevapsız kalmış ya da hedeflenenden farklı yanıtlar almıştır. Etkinliğini analiz edebilmek için resmi sayısal veriler olmamakla birlikte, bu konuda fikir verebilecek dikkat çekici örnekler mevcuttur.

...Basmane olayından örnek vermek bir fikir verebilir bize. Bizim MOBESE kameralarını ilk kurduğumuz yerlerden bir tanesi Basmane Meydanı. Efes döviz olayı diye bir olay vardır. Biri oraya girdi ve sahibini öldürme suretiyle gasp yaptı. Yılda 2 defa bu olay gerçekleşiyordu. Yılda 1 ya da 2 kere bu olayın yaşanması potansiyeli var yani. Ancak 1 yıldır herhangi bir olayla karşılaşmadık ve kameraların etkisi ile % 55-60'lara varan bir azalma söz konusu diyebiliriz.

4.2.4. İzmir KGYS ve Paydaşlarla İşbirliği

İzmir KGYS'ye yönelik daha önceki bölümlerde sistemin kurulum sürecinde maddi ve ayni olarak belli ölçüde bir işbirliği ilişkisinin gerçekleştiğini ifade etmiştik. Mülakat ile bu konuda iki açıdan İzmir KGYS'nin işbirliği ilişkisini sorgulamaya çalıştık. İlk olarak amaçlanan bilgi, işletim sürecinde sistem yönetiminin işbirliği ilişkisi içinde bulunduğu paydaşlarının varlığı hakkında bilgi almak, yok ise nedenlerini ve bu konudaki yatkınlığını gözlemlemektir. İkinci olarak ise bu konuda tanıtım broşürlerinde yer alan, Komuta Kontrol Merkezinin kullanımında çeşitli acil hizmet veren kurumların işbirliği içinde kullanımına yönelik tasarlandığı bilgisinin pratikteki mevcut durumun ile uyumunu test etmektir.

İzmir KGYS'nin henüz kamu ve özel sektör kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler, medya kuruluşları ile kurmuş olduğu bir işbirliği ağı bulunmamaktadır. Şu aşamada ihtiyaçlar doğrultusunda sistem için gerekli olan bilgiler tek taraflı olarak alınmaktadır. Örneğin İzmir Büyükşehir Belediyesi'nden günlük olarak nöbetçi eczaneler sisteme çekilmektedir.

Şu anda bir işbirliğinin geliştirilememesi de sistemin tam anlamıyla bitmemesi ile açıklanmaktadır. Sistem tamamlandığında itfaiye ile görev alanlarında sınırlı kalmak koşuluyla bir paylaşım yapılacağı belirtilmiştir. Ayrıca İzmir Büyükşehir Belediyesi ile de trafik alanında bir işbirliği yapılabileceği belirtilmiştir.

Bizim plaka tanıma olarak 50 noktamız var. Belediye de 100 tane plaka tanıma noktası yapıyor. Ve bu noktaların birçoğu ortak. Kamu kaynağının da israf edilmemesi açısından bu noktada bilgi paylaşımı olabilir. Mesela 30 tane kavşak aynıysa belediye ile 30 kavşakta bilgi paylaşımı olur ve kuracağı 30 sistemi belediye de farklı 30 yere kaydırır. Belediye plaka tanıma bilgilerini emniyete verir. Buradan da belediyeye gider. Böylece İzmir de çok daha geniş bir habitatta kontrol ediliyor olur.

Medya ile de sisteme ilişkin bilgilerin paylaşımı konusunda sistem tamamlandıktan sonra iletişim sağlanacağı ifade edilmektedir. Özellikle sağlanacak bu iletişim kameralar ile kaydedilen görüntülerin toplumun trafik vb. hatalarını görünür kılmak ve bu konuda eğitimine yardımcı olmak amacıyla paylaşılması çerçevesinde düşünülüyor. Ancak kurumsal olarak paydaşlarla yönetsel sürece ve sistemin bu anlamda etkinliğinin artırılmasına ilişkin kurulması planlanan sistemli bir işbirliği ağına ilişkin bir zihinsel hazırlığın olmadığı bu konudaki genel tutumdan anlaşılmıştır.

İkinci olarak komuta kontrol merkezinin acil hizmet veren kuruluşlarca ortak kullanımına ilişkin bilginin uygulamada farklılaştığı sonucuna vardık. KGYS yönetiminin sağlandığı Komuta Kontrol Merkezinin tasarımı İzmir ilinin itfaiye, sağlık, sivil savunma, belediye gibi diğer yönetim unsurlarını da içinde barındıracak şekilde yapılmıştır. Ancak yönetimin bu konudaki genel kanaati “merkezin Emniyet’in bir birimi olduğu ve gizlilik gerektiren konular olması nedeniyle” bu tasarımın uygulamaya aktarılamayacağı yönündedir. Ayrıca böyle bir sistemin bir zaman sonra acil hizmet kurumlarının görevlerini gereğince yerine getirememesi ile sonuçlanacağı düşüncesi ile de faydalı bulunmuyor. Bu nedenle merkezlerin farklı lokasyonlarda konumlandırılması ve gerekli iletişimin fiber optik ağlar vasıtasıyla yazılım sistemleri ile sağlanması planlanmaktadır.

Doğru bir strateji ancak yanlış bir uygulama var. Tek numara olsun, tek numara olmuyorsa da bunlar entegre şekilde çalışabilsin. Ama uygulama yanlış. Buna ilişkin Antalya da yapılmaya çalışıldı. Aynı binaya itfaiye ambulans, emniyet yan yana oturup çalışmaları beklendi. İş kaosa sürüklendi. Emniyet günün sonunda biz bu gürültüde çalışmıyoruz dedi. Bu birimlerin kendi uzmanlıkları, dinamikleri, işi ele alış biçimleri hepsi çok farklı. Bunun yanında emniyetin kendi güvenlikle veya istihbaratı ile ilgili hassasiyetleri çok farklı... Evet, bu birimlerin birbiriyle entegre çalışması kamu yönetimi açısından olmazsa olmaz. Ancak burada bahsedilen iletişim bunların yan yana oturması demek değil. Biz bir ilk olarak İzmir’de buna yönelik bir çalışma yapacağız. 112’nin kendi merkezi olacak. Ve bizim onun önüne kadar fiber

kablomuz gidiyor. Bu iki merkez fiber optik ağlar üzerinden birbirine bağlanacak ve iletişim altyapısı tamamlanacak. Kullandığımız yazılımın en önemli yeteneği entegrasyonumuzun çok kolaylıkla yapılıyor olabilmesi... Örneğin bir bomba patladığında hem yangın var, hem yaralı var hem itfaiye hem polisin gitmesi lazım. Siz tek tek telsizden anons geçmek zorunda kalmayacaksınız. Belki çok değerli olan 1 dakikanızı kaybetmeyeceksiniz. Yazılımdan bir tuşa bastığınızda haritadan coğrafi koordinatına kadar işaretli olarak gerekli yerlerine ulaşacak. Antalya da yapılmak istenen de buydu ama yanlış yöntemle uygulandı. Ama biz İzmir de bunu yaparsak itfaiye Toros'ta veya kendi yerinde, ambulans Narlıdere'de, emniyet burada veya ikinci merkezde –Alsancak'ta yapılıyor- çalışmaya devam edebilir. Ama mühim olan bu birimlerin fiziksel yakınlıktan ziyade yazılımların sistemlerin birbiriyle konuşuyor olması. İletişimlerinin sağlanması çok daha önemli.

4.2.5. İzmir KGYS Kullanımında Halkın Tepkisi

İzmir KGYS'ye ilişkin kamuoyunun farkındalığının arttırılmasına, bilinçlendirilmesine yönelik henüz bir çalışma yapılmamaktadır. Sistemin ve kameraların yaygınlaştırılması çalışmaları bittikten sonra kamera olan alanlara “bu alan KGYS tarafından izlenmektedir” şeklinde tabelalar yerleştirilmesi planlanmaktadır. Bunun yanında halkın tepkilerini ölçmeye, olumlu veya olumsuz geri bildirimlerini almaya yönelik herhangi bir iletişim kanalı açılmamıştır. Sisteme yönelik halkın tutumuna ilişkin bilgiler bu konuda gerçekleşen olayların aktarılması ile edinilmiştir.

İzmir'de kameralara ilişkin birkaç münferit olay dışında olumsuz bir tepki bulunmamaktadır. “Bir yerde kamera direğinin dükkânının girişini kapatıyorsun” yorumu ve Evka 3'te kamera kurulumu sırasında gerçekleşen bir olay kameralara karşı olumsuz kamuoyu tutumuna ilişkin nadir örnekler olarak verilmiştir.

Evka 3'te bir örnek var bu konuda. Kameranın kurulduğu sırada vatandaşın biri ben rahatsız oluyorum, bu kamera evime bakıyor diye karşı çıktı. Kamera ile evi arasında 60-70 metre mesafe var. Kendisi bu konuda rahatsız oldu ve kameranın açısı değiştirildi. Ama vatandaşın evine kısa bir süre sonra hırsız girdi. LCD ekranını çalmışlar...

Kamera sistemlerine ilişkin diğer bazı illerde kameralara zarar vermek suretiyle olumsuz tepkiler alınmakla birlikte, İzmir'de bu konuda böyle örneklerle rastlanılmamaktadır.

...Kameralara ilişkin zarar oldu tabi ama bilinçli bir zarar olmadı. Doğu illerinde çok daha fazla oluyormuş böyle şeyler. Hatta emniyetten bir yazı gelmişti. Bazı illerde kameraların çevresini metal kafesle kapatmak gibi. Orda çok daha korunaklı dizayn ediliyor kameralar. Direkleri çok daha yüksek olabiliyor, direklerin etrafını betonla çevirebiliyorlar. Diyarbakır'da direklere tırmanılmasın diye gres yağı kullanılıyormuş... Hakkâri'de uzun namlulu silahlarla kameralara ateş ediyorlar. İzmir o açıdan şanslı bir coğrafya ve böyle olaylar yaşanmıyor. Böyle şeyler de beklemiyoruz ama tabi olur mu olur...

İzmir'de sisteme ilişkin yoğun olarak olumlu bildirimler yapılmaktadır. Kamera kurulumunda bölge esnafı memnuniyetlerini bildirip yardımcı olmaya çalışmakta ve bazı yer esnafından proje dışı alanlarda da kamera kurulum talepleri gelmektedir. Örneğin Kemeraltı esnafından bu konuda yoğun talepler iletilmekte.

MOBESE'nin birincil etkisi suç önlemek diyoruz. İkincil etkisi suçu yakalamak diyoruz. Aslında Kemeraltı derneğinin oraya MOBESE kamera istemesinin çok farklı bir sebebi var. Çünkü onlarda diyorlar ki; İzmir'de insanların güvenlikle ilgili kaygısı var. Alışveriş merkezleri çok daha güvenli olduğu için insanlar Kemeraltı yerine kapalı alışveriş merkezlerine gidiyor. Ama Kemeraltı'nın her tarafında kamera sistemi olup oranın emniyete bağlı bir yer 24 saat güvenli bir yer olduğunu bilse insanlar, bu sefer tekrar alışveriş merkezlerinden Kemeraltı'na gelmeye başlayacaklar. Bu nedenle ticari ve sosyolojik bir etkisi de var bu anlamda kameraların.

Yerel halkın görüşlerini, talep ve şikâyetlerinin ilgili birimlere iletilmesi amacıyla ilk olarak Karabağlar karakol bölgesinde gerçekleştirilen oluşum hizmetlerini topluma dayandırma, yerel halkla yakınlaşma ve sisteme ilişkin kamuoyu tepkilerinin ilgili birimlere iletilmesi açısından önemli bir başlangıçtır. Yapılan toplantılarda halk dinlenip çözüm yolları üretilmekte ve buna ilişkin raporlar hazırlanmaktadır. Bu toplantılar sırasında halkın kamera kurulum taleplerinin yoğunlukla gündeme geldiği belirtilmiştir. MOBESE'ye ilişkin de katkı sağlayacak nitelikte yerel halkla iletişim kanalının açılması yolunda önemli adım olan bu oluşum İzmir ilinde 30 ilçede Ekim ayının ilk 10 gününde başlayacaktır.

Gerek mülakat sürecinde görüşmecilerin genel gözlemleri ve tecrübeleri, gerekse diğer müzakere ortamlarında edinilen kişisel gözlemler itibarıyla İzmir genelinde güvenlik kameralarına ilişkin genel tutumun olumlu yönde olduğu söylenebilir. 11/10/2012 tarihinde İzmir Valiliği, İzmir Kalkınma Ajansı, Deniz Ticaret Odası, İzmir İli Stratejik Planlama, Yönetişim, Araştırma ve Uygulama Merkezi, Türkiye Trafik Güvenliği Vakfı ve Karadeniz Dernekleri Federasyonu

işbirliği ile gerçekleştirilen “Güvenli Geçitlerden Güvenli Geçişler 2. Çalıştayı ve Değerlendirme Toplantısı” bu konuda önemli ipuçları vermektedir. Kamu ve özel sektör, yerel yönetim, sivil toplum kuruluşları ve üniversite temsilcileri, basın ve kentlilerin katılımıyla gerçekleştirilen çalıştay’da güvenliğin sağlanmasında kameraların gerekli olduğu yönünde fikir birliği bulunduğu ve bu konuda yoğun taleplerin dile getirildiği gözlemlenmiştir.

İzmir’de genel olarak kameralara yönelik bir desteğin varlığından söz edilebilse de, mülakat sırasında görüşmeciler yakın vadede kamera kurulum planları gündemde olan turizm merkezlerinde bu tutumun farklılaştığını ifade etmişlerdir.

Bir de biz çeşme de kamera kurulumuna başladık. Orada vatandaşın genel havası farklı. İzmir’den Çeşmeye gidiyor ve bilinmek istemiyor. Kamusal alanlarda dahi görüntü alınmasını istemiyor. Daha rahat hissetmek için gidiyor belki ve izlenmek rahatsız edebiliyor. Turizm merkezlerinde kamera kurulumu çok hoş karşılanmıyor...

Görüşmede Çeşme’de halkın kameralara ilişkin olumsuz tepkisi olduğu belirtilmiştir. Ancak Çeşme’de site yerleşimlerinde sürekli artan şekilde kamera kurulumu gerçekleştiği gözlenmektedir. Çeşme’de bu konudaki gelişmelere ilişkin görüşmede belirtilen gözlemlerin aksi yönünde gözlemler edinilmesi dolayısıyla edinilen bilgileri farklı kaynaklar vasıtasıyla test etmek istedik. Çeşme Ilıca bölgesinde plaj evlerinde 90 adet kamera ile özel bir güvenlik şirketi vasıtasıyla izleme sistemi kurulmuştur. Bu şirketle telefonla iletişim kurulmuş ve sisteme ilişkin genel bilgi alınmıştır. Ardından Celal Bayar Mahallesi Muhtarı Murat Mustafa Taylan ile konu hakkında görüşülmüştür. Bu görüşme ile site’de kameralara ilişkin kendilerine ulaşan bir şikâyet olmadığı, aksine sitede hırsızlık olaylarının kameraların kurulumu sonrasında yok denecek seviyeye indiği ve çevreden de bu konuda danışanların olduğu bilgisi edinilmiştir.

4.2.6. KGYS’nin Hukuki Dayanakları

KGYS projelerinin hukuki dayanaklarına ilişkin mevzuatın olup olmadığına ilişkin bir tarama yapılmış, ancak konuya ilişkin herhangi bir belgeye rastlanılmamıştır. Bu nedenle Bilgi Edinme Hakkı kapsamında Emniyet Genel

Müdürlüğüne 19.09.2012 tarihinde bu konuda bağlı oldukları mevzuat sorulmuş ve belge talep edilmiştir. 04.10.2012 tarihinde verilen cevapta bu konuda bilgilendirilme yapılmış ancak belge teminine ilişkin talep yanıtsız kalmıştır.

KGYS'ye ilişkin henüz kanuni bir düzenleme yapılmamıştır. Emniyet Genel Müdürlüğü'nün Bilgi Edinme Başvurumuza verdiği yanıtta belirtildiği üzere KGYS'ye ait kurulum ve işletim esaslarına dair yönetmelik çalışmaları devam etmektedir.

Kent Güvenlik Yönetim Sistemleri (KGYS) projeleri İçişleri Bakanlığı Tip Şartnamesinde belirlenmiş olan kurulum ve işletme esaslarına göre yönetilmektedir.³⁹⁹ Ancak mülakat sırasında anlaşıldığı üzere bu şartnamede getirilen standartlar bağlayıcı nitelikte olmayıp, tamamen tavsiye niteliğindedir. Kameralar vasıtasıyla kaydedilen görüntülerin depolanması ve saklanmasına ilişkin yasal sınırın olup olmadığı konusundaki soruya mülakat sırasında verilen cevap bu durumu gösterir niteliktedir.

Bu konuda Haberleşme Daire Başkanlığının belirlemiş olduğu standartlar var. Görüntülerin saklanma standardı bir ay. 1 ay saklanırsa faydalı olur diyor. Bu standartlar bağlayıcı değil tabi, tavsiye niteliğinde. İzmir'de görüntülerin saklanma süresi 10 gün. Tabi bu arttırılabiliyor...

İzmir KGYS yöneticileri ile mülakatımız sırasında da görüşmecilerin tamamı bu konuda önemli bir yasal boşluk olduğu ve bunun işletim sürecinde de önlerinde engel olduğu yönünde hemfikir. Kendilerinin hizmetlerini yerine getirirken de temel belirleyicinin mevzuat olduğunu ve eksiklik nedeniyle görevlerini istedikleri gibi ifa edemediklerini belirtmekte.

...Asıl eksiklik mevzuat. Mevzuatta MOBESE sisteminin henüz yeri yok ki. Savcılar ve hâkimlerle de bunu konuşuyoruz. Biri kameraları özgürlüğümü kısıtlıyor diye şikâyet etti diyelim. Böyle bir şikâyet durumunda savcı ve hâkimler de nasıl karar vereceğini, mevzuatta düzenlenmemiş olduğu için, bilemiyor şu anda. Bundan dolayı ülke şu anda geçiş süreci yaşıyor... Biz şu anda bu sorunları halkla ikili işlerle sağlamaya çalışıyoruz...

MOBESE'nin hukuki altyapısının oluşturulmasına yönelik bir gereklilik belirtilmekle birlikte, bu düzenlemenin MOBESE'ye ve güvenlik hizmetlerinde

³⁹⁹ Emniyet Genel Müdürlüğü Bilgi Edinme Başvurusuna 04.10.2012 tarihli cevabı.

teknolojik gelişmeler doğrultusunda yeniden yapılanmaya özgü bir düzenleme olması yönünde bir görüş belirtilmemiştir. Hukuki eksikliğin giderilmesine ilişkin 2559 Sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun (PVSK) yeniden düzenlenmesi bir çözüm yolu olarak ifade edilmektedir.

Biz PVSK'ya göre çalışan bir teşkilatız. Orda bizim görevle ilgili bütün tanımlar yapılmış. Polis ne zaman silah kullanacak gibi durumlar orda madde madde sayılmış. Burada suçun önlenmesiyle ilgili MOBESE çağımızın bir gerekliliği. Bununla PVSK'ya girip orda izleyen memurun nasıl izleyeceği, hangi şartlarda izleyeceği, nerelerin izleneceği, nerelerin izlenmeyeceği gibi konular açık ve net şekilde yazılmalı ve yönetmeliğe geçirilmeli.

4.2.7. Güvenlik ile Özgürlük Dengesinin Sağlanmasına İzmir KGYS Yaklaşımı

İzmir KGYS Yöneticileri ile görüşmemiz sırasında kamera sistemlerinin özgürlük-güvenlik dengesine duyarlı kullanılması ve özel yaşam hakkını ihlaline yol açmaması konusunda bir farkındalıklarının olduğu gözlenmiştir. Kent güvenliğini ve kamu düzenini sağlama noktasında ortak kullanım alanlarında ve kentin stratejik noktalarında kamera sistemleri ile izlenmesinin zaruri olduğu ancak özel hayatın gizliliği konusunda hassasiyet gösterilmesi gerekliliği sık sık dile getirilmiştir. Özel hayata müdahale niteliğinde bir izlemenin olmamasından kasıt ise kişilerin evinin içine girmemesi olarak ifade edilmiştir. Özel yaşam hakkının korunması yolunda yapılması gerekenin yine sınırlarının önceden çizilmesini sağlayacak yasal düzenlemeler olduğu belirtilmiştir. Bunun yanında kameraların kurulduğu yerlerde özel yaşama müdahale niteliğinde olan görüntülerin izleme alanına girmemesi için teknolojik imkânlardan da yararlanarak bu konuda hassasiyet gösterilmektedir.

Neresi görülmemesi gerekiyorsa karartma durumu var. İzleyen kişi bu alanları göremiyor. Mesela bir banka varsa ve kameranın görüş alanı içinde bankamatiği karartılmış durumda oluyor...

Sistemin özgürlüklere saygı temelinde kullanımında izleme personel'inin tutumu stratejik önemdedir. Operatörler hedefleri nasıl seçerler, şüpheli davranış

nasıl belirlenir? Kamera gözetiminin yapılmasında suçlu ile suçsuz ayrımı nasıl yapılıyor? Operatörler izleme öznesine yönelik tarafsızlıklarını nasıl sağlıyor? Teknik bilginin yanında mevzuata hâkimiyet, etik ve demokratik işleyişe uygun görev kullanımı, etkin suç izleme gibi konularda hizmet içi eğitim alıyorlar mı? Tüm bu sorular mülakatta yanıtlarını bulmaya çalıştığımız sorulardı.

Bu sorulardan izleme personelinin hizmet içi eğitim konusunda alacağımız cevaplar mülakat sırasında yasal mevzuata ilişkin mevcut durumu ayrıntılı olarak netleştirdiğimizde kısmen yanıt buldu. Öncelikli olarak herhangi bir yasal düzenleme olmamasından dolayı izleme personeline mevzuata uygun davranması noktasında bir eğitim vermek mümkün değildir. Yüklenici firma olan Siemens'in personeli sistemin kullanılmasına yönelik teknik anlamda eğitim yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu amaçla bir eğitim sınıfı merkezde mevcuttur. Firma bu yükümlülüğünü %60 oranında gerçekleştirmiş durumdadır. Personele ilişkin bunun dışında bir eğitim verilmesi düşünülmemektedir. Çünkü sistemin çalışma usulünde operatörlerin görevi sürekli izlemek gibi bir fonksiyonu yoktur. Sistemin bu ihtiyacı gelişmiş akıllı yazılımlar tarafından karşılanmaktadır. Böylece özel yaşam hakkına ilişkin operatör müdahaleleri önüne de teknolojik imkânlarla geçilmiş olunmaktadır.

...İngiltere'de şöyle bir araştırma yapıldı. Bir polis memuruna görüntü izletiyorlar. 15 dakika bikinili bayana bakıyor ve 16. Dakikada dikkati dağılmaya başlanıyor. Siz 8-12 saat bir polis memuruna gözünü ayırmayıp kameraya bakmasını bekleyemezsiniz. Bu nedenle dünya akıllı yazılımlar geliştiriyor... Dünyada iki firmaya akıllı yazılımlarla ilgili akredite verdiler. Biz İzmir de bir tanesi ile çalışıyoruz. Ne yapıyor bu? Kameranın üzerinde akıllı bir yazılım yüklüyorsunuz. Biz sınırları çiziyoruz bu yazılımla ve bu sınırların dışına çıkan bir durum olduğunda sistem alarm üretiyor... Mesela biz bankamatiğin önünde 5 dakikadır bir kişi oradan ayrılmadı... Ters yöne bir araç girdi... Gece 3-5 arası valiliğin önüne biri yaklaştı... Bir kişi bir paket bıraktı ve o paket 10 dakika sahipsiz kaldı... Bu gibi durumlarda yazılım alarm üretiyor. Bunun için biz kişinin boy yüksekliğine kadar çeşitli tanımlamalar yapıyoruz. Normalde birinin orayı sürekli izlemesi mümkün olmaz ama alarm durumunda iki tıkla görüntüye ulaşır duruma ilişkin müdahalede bulunabilir... Kameranin böyle durumları görüp, fark edip alarm üretmesi çok önemli bir yetenek. Biz şu anda İzmir'de kameralarda bu analizleri ve bu yazılımları kullanıyoruz.

Sistemin kullanımında akıllı yazılımlar sayesinde operatörlerin kamera görüntülerini izlemesi gerekmiyor. Ancak yine de sistem kullanım yetkisi onun elinde. Bu durumda yetkilerin kötüye kullanımı gibi bir durum neticesinde sistemin

kullanımının etik çerçevenin dışına çıkabileceği endişesi doğuyor. Demokratik toplumlarda işin doğası gereği elinde belli bir güç olan kurumların belli şekillerde denetlenmesi hem sistemlerin sürdürülebilirliği hem de endişelerin giderilmesi açısından kesin surette önemli. İzmir KGYS kullanıcıları denetleniyor mu? Bu soru da yine sistemin teknolojik altyapısını açıklamak suretiyle yanıt buluyor.

Denetimler yine bilgisayar ortamında yapılıyor. Bu iki şekilde karşımıza çıkıyor. İnanılmaz bir kilitleme sistemi var. Tüm kullanıcıların yetkisi tek merkezden oluyor. Ve siz o merkezi yetkiyle uygulamanın içine girip giremiyorsunuz. Kamera için ayrı, yazılım için ayrı plaka tanıma için ayrı şifreniz yok. Merkezin vermediği hiçbir yetkiyle hareket edemiyorsunuz. Yazılıma girmeniz mümkün değil. Teknolojik adıyla sing on single. İkinci olarak da her mouse hareketiniz kayıt altına alınıyor. Kullanıcıların kimin nereye ne zaman baktığı her şey kayıt altına alınıyor. Yani normalde plaka tanımlama ile ilgili olan biri kamera sistemine bağlanamaz. Bağlansa bile her hareketi kayıt altında tutuluyor. Yani sistemin üst yönetimi personelin 24 saat ne yaptığı sürekli kayıt altında olup, takip edilip, merkez tarafından denetleniyor.

Gerek yönetimin icraatlarını, gerek personelin görevini gereğince yerine getirmesine, sistemin demokratik ve etik ilkeler doğrultusunda işletildiğine ilişkin emniyet dışından diğer paydaşlar tarafından oluşturulan bir kurulun denetimi sistemin en doğru şekilde işletilmesine ve endişelerin giderilmesine yönelik katkı sağlayabilir mi? Böyle bir düşünceye yöneticilerin henüz uzak olduğu görülmektedir. Bu konuda emniyet mensupları dışında kişilerin merkezi ziyaret edip belli sınırlar dâhilinde bilgilenmeleri konusunda ılımlı ve samimi bir yaklaşım sergilense de, kurumsal anlamda diğer paydaşlar tarafından oluşturulmuş sistemli bir denetim mekanizmasına uzak durulmaktadır.

SONUÇ

Kentsel güvenlik hakkı ve güvenlik kameraları konulu bu çalışma ile kentsel hak, kentsel güvenlik kavramları ve kentsel güvenliğin sağlanmasında suçla mücadele politikalarının önemli bir parçası olan MOBESE uygulaması birbiri ile arasındaki bütünlük vurgulanarak incelenmiştir. Değerlendirme sonuçlarımıza göre ise dünya uygulamalarında kent ölçeğinde güvenlik politikalarının, yönetim süreçlerinde yaşanan dönüşümle uyumlu oluşturularak yürütüldüğü görülürken Türkiye’de ise kentsel güvenliğin sağlanmasında henüz böyle bir dönüşümün etkin bir strateji çerçevesinde gerçekleşmediği sonucuna varılmıştır. Varılan bu sonuç ile benzerlik gösteren somut çıktılar İzmir KGYS merkezinde yapılan derinlemesine mülakatlar ile belirlenmiştir.

Haklar mevcut sorunlardan ve bu sorunların ortaya çıkardığı çeşitli gereksinimlerden doğmaktadır. Gelişme süreci devam eden kentsel hakların gündeme gelmesi de kentsel çevrenin bozulması, kentlilerin fiziksel, toplumsal, kültürel gelişimlerinin olumsuz etkilenmesi, bugünkü ve gelecek kuşakların haklarının tehdit altında olması sonucu kentsel yaşamın iyileştirilmesi ve sürdürülebilir kentsel gelişmelerin sağlanması ihtiyacından doğmuştur. Kentlerin niteliksel olarak gelişmesi, yerleşimlerde daha iyi bir yaşam standardı sağlanması ve kentlilerin huzur ve güvenle kentlerde yaşaması amacıyla 18 Mart 1992 tarihinde Avrupa Konseyi Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Konferansı tarafından Avrupa Kentsel Şartı kabul edilmiştir.

Kentsel hakların ortaya çıkışında bu süreç içinde birçok uluslararası ve bölgesel sözleşme ve toplantılar etkili olmakla birlikte, kentsel hakların bir bütün olarak sıralanması ve ilk kez hak ve sorumluluk temelinde somutlaştırılması nedeniyle Avrupa Kentsel Şartı’na tezde ayrı bir başlık ayrılmıştır. Kentsel güvenliğin ilk olarak bu şart ile haklar manzumesi içinde yer alması nedeniyle Avrupa Kentsel Şartı tezin mantıksal çerçevesini tamamlamak açısından ayrıca önemli bir yere sahiptir.

Şart, sıraladığı kentsel hakları varlık temelinde ele almış ve hakkın taraflarını kent, kentli ve kent yönetimleri olarak belirtmiştir. Tarafların haklarının gerçekleşmesi ile yükümlülüklerini yerine getirmesi arasındaki bağ vurgulanmıştır.

Şartın temel felsefesi işbirliği ve dayanışma kavramları etrafında şekillenmiştir. Kentlerde sıklıkla yaşanan ve bu nedenle alışılmış olan hak ihlallerine karşı bir farkındalık oluşturmaları ve duyarlılığın artması yönünde somut bir başlangıç olması açısından belge önemsenmelidir. Ancak ülkemizde Şartı imzalayan bir yerel yönetim olmamıştır. Kentsel haklara ilişkin belirgin bir farkındalık ve etkin düzenlemeler de henüz yeterince gündemimizde bulunmamaktadır. Aynı zamanda bu konuda istikrarlı kentsel hak taleplerini gündeme getirecek dinamikler oluşmamıştır. Bu nedenle yapılması beklenen veya yapılan kentsel hak niteliğindeki hizmetlerin, birer hak olduğu konusunda kentlilerde bilinç oluşmamıştır. Kentsel hakların işler kılınması için bu konunun hukuki bir temele oturtulması ve kentlilerin hakları konusunda bilinçlendirilmeleri gerekmektedir.

Avrupa Kentsel Şartı kentsel güvenlik hakkına ilişkin ayrıntılı bir yöntem sunmaktadır. Tez çalışmasında kent güvenliğine ilişkin benimsenen yaklaşım Şartın bu konudaki temel felsefesi üzerine oturtulmuştur. Şart ile bir yerleşim yerinin bu niteliği kazanması, öncelikle o alanda yaşayanların güvenliğinin garanti altına alınması ve suç korkusunun azaltılması koşuluna bağlamıştır. Bu yaklaşım ile güvenlik ihtiyacını diğer tüm ihtiyaçların tabanına oturtmuştur. Kentsel güvenliğin sağlanmadan diğer ihtiyaçların bu taban üzerinden yükselmesi mümkün değildir. Şartın kentsel güvenlik hakkına ilişkin ilkelerde ifade edilen, hak ve sorumlulukların farkında olarak işbirliği ve dayanışma kültürünü hâkim kılacak ve taraflar arasında iyi bir diyalog geliştirecek oluşum ve yöntemler üretilmesi gerekliliği kentsel güvenlik için ideal yönetsel sürece ışık tutmaktadır. Mevcut durumu iyi tespit eden ve çeşitli sorunlara özgü yöntemler geliştirilmesi önerileri, çözüm odaklı stratejik yönetim anlayışının kent güvenliğine uyarlanması gerekliliğini işaret etmektedir.

Bu tez ile Avrupa Kentsel Şartı'nda ilkeleştirilen kentsel güvenlik hakkının Türkiye kentlerine özgü güvenlik sorunlarına çözüm olarak uyarlanması gerekliliği vurgulanmaktadır. Kentsel Şart felsefesinde kentsel güvenlik kavramı suçla mücadele çerçevesi ile bütünleşik olarak yorumlanmıştır. Ancak Türkiye'de bu bütünleşikliğe ilişkin idari düzenlemeler henüz olgunlaşmış değildir. Ülkemizde Şartın genelinde kentlilerin yaşam kalitesini bozucu etkileri ile ifade edilen, doğrudan kentlilerin yaşam güvenliğini tehdit eden durumların kentsel güvenlik hakkı ilkesi kapsamında ele alınarak, ilgili kurumların bütünleşik müzakereleri

sonucunda daha kapsamlı şekilde her kent için kentsel güvenlik politikası oluşturulması önerilmektedir. Suçla mücadele odaklı daha netleştirilmiş ve stratejisi oluşturulmuş düzenlemeler ise yine kentsel güvenlik hakkının asayiş alt başlığı ile bütünün bir parçası olarak ele alınmalıdır. Böylelikle kentsel güvenliği tehdit eden sorunların bütünleşik olarak ele alınması ve bu sorunların giderilmesinde katkı sağlayacak kurumların da çözümde ortaklık temelinde etkin bir diyalog geliştireceği düşünülmektedir.

Kentsel güvenlik kavramı güvenlik alanında bir dönüşümü işaret etmektedir. Modern dönemde ulus devlete yönelik dışsal bir tehdit olarak algılanan klasik güvenlik kavramsallaştırması, günümüz küresel dünyasında değişime uğramıştır. Sadece askeri ve polisiye varlığa dayalı güvenlik politikaları da tehditlerin çeşitlenmesi ve farklı alanlarda yoğunlaşması ile çözümsüz kalmaktadır. Artık güvenlik konuları olması gerektiği gibi, insan hakları merkezinde anlam kazanmaktadır. Modern dönemde dost-düşman ayrımına dayalı olarak dışsal bir tehdit niteliğinde olan güvenlik sorunları, günümüzde daha mikro ölçekte, bizzat kentlerin ürettiği sorunlarla paralel olarak kentlerin içinden gelmektedir.

Kentsel güvenliği tehdit eden önemli sorunlardan biri kentsel suçtur. Suçun kentsel mekânlarda belirginleşmesi gerek kentlerin mimari yapısı gerekse ikincil ilişkilerin hâkim olması nedeniyle sosyal kontrol eksikliğini ortaya çıkaran kentlerin doğal yapısı ve kentleşme süreçleri ile bağlantılı gelişmiştir.

Tez çalışması ile kentsel suçun ülkemizdeki durumunu tespit etmek üzere ülkemize özgü kentleşme sorunları ile suç ağları arasında neden sonuç bağlantıları kurarak bir analiz modeli geliştirilmiştir. Bu ilişkide ülkemizde yaşanan iç ve dış göç olgusundan ve onun gösterdiği özelliklerden yola çıkılmıştır.

Ülkemizde kentleşme süreci itici, çekici, iletici güçlerin dengeli yapısı altında şekillenmemiştir. Sanayileşmeden kentleşme sonucu kente gelen kitleler istihdam olanaklarından yararlanamamış ve bunun sonucunda da işsiz ya da gizli işsiz olarak veya marjinal hizmet sektöründe çalışarak kent yoksullarını oluşturmuşlardır. Bu durum mal aleyhine yönelik suçlara teorik olarak zemin hazırlamıştır. Ancak kentsel suçun artışına yoksulluktan daha fazla yoksunluk duygusu zemin hazırlamaktadır.

Ülkemizde içgöç olgusu bölgesel dengesizliklerin etkisi ile oluşmuştur. Ancak kentleşme sonucunda bölgeler arası dengesizlikler daha da artmış ve aynı

zamanda bu dengesiz yapı kentsel alanlarda daha görünür olarak varlığını sürdürmüştür. Düzenli alanlar ile gecekondü alanları arasındaki bu uçurum kentte heterojen bir yapı oluşturmıştır. Kentlerde yerleşen bu dengesiz yapı ancak belirli bir dönemsel eşikten sonra suça elverişli ortam hazırlayan yoksunluk duygusuna neden olmuştur. Kente göç edenlerin yerleşik kentli kesimle aralarında derin yaşamsal farklılıklar bulunmasına rağmen bu durum göçün ilk yıllarında sosyo-psikolojik bir vakaya sebep olmamıştır. Bunda kente gelenlerin geçmiş ile gelecek arasında düşünsel bağlantılarını koruyabilmeleri etkilidir. Kente göç eden ilk kuşak, geride bıraktığı kır yaşamı ile bulunduğu yaşamı kıyaslayabilmekte ve kent yaşamını görerek geleceğe dair olumlu beklentiler besleyebilmektedir. Ancak ikinci nesilden sonraki kuşakların kırla bağlantılarının kesilmesi ve tüketim kültürünün hâkim olduğu kültürel değişim içinde kendilerini kentsel alanlarda iyi yaşam standartlarına sahip kentlilerle kıyaslaması duygu algılarında kökten değişimlere neden olmuştur.

Göçle gelenlerin içinde bulundukları sosyo-psikolojik durum geleceğe dair risk algılarını dönüştürecek kapasitelerinin ve çabalarının azalması ile sonuçlanarak yoksunluk duygusunun bu kesim içinde doğmasına neden olmuştur. Bu kesimin günlük yaşam süreçlerinde karşılaştığı uçurumu görmesi ve normal yollardan bu tablonun karşısında olabilme ümidinin kaybolması, beklentileri ile bu beklentilerini karşılayabilecek araçlar arasındaki uyumsuzluk kentsel alanlarda öfke ve şiddetin artmasına ve hukuk dışı yolların kullanılmasına neden olmuştur.

Kentleşmenin suça uygun zemini hazırlayan üçüncü özelliği ise çok hızlı ve ani sıçramalı şekilde gelişmesidir. Kentleşmenin bu özelliği ülkemize özgü gelişen kentsel suçun nedenini oluşturmaktadır. Kentleşmesini özümseyerek gerçekleştiren gelişmiş ülkelerde kentlileşme ve kentleşme birlikte gelişim göstermektedir. Oysa ülkemizde bu sürecin oldukça hızlı gelişmesi kentleşme ile kentlileşme şeklinde kavramsal bir farklılığa işaret etme zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır. Kentli kalıplarını benimseyemeyen ve kentlileşemeyen kesimlerin varlığından dolayı ülkemizde kentsel suç gelişmiş ülkelerdeki mal aleyhine işlenen suçlardan daha çeşitli ve kentleşmenin eksik kalan kültürel dönüşümüne bağlı olarak sürece özgü nitelik göstermiştir. Ancak bu sonuç toplumsal algı değişimiyle bağlantılı olarak 1980 sonrasında kendini göstermiştir.

1950 ve 1960’larda akademik çevrelerde gecekondu olgusuna yönelik evrimci modernleşme yaklaşımı ile geçici ve zamanla eriyecek bir olgu gözüyle bakılmış, 1970’lerde ise ekonomi politik eksenli kuramların etkisi ile gecekondulu şartların mağduru, dezavantajlı olarak görüşmeye başlanmıştır. 1980 öncesi dönemde gecekondu halkı da kentliliğe üstün nitelikler atfetmekte ve kentlileşme yolunda çaba harcıyıp ümit beslemektedir. Kentteki yerleşikler tarafından bu dönemde gecekondu alanlarında yaşayanlara yönelik, zorunlu barınma ihtiyaçlarını karşılamaları nedeniyle hoşgörülü bir bakış açısı geliştirilmiştir. Bu dönemde kentliler ile gecekondulular arasında bütünleşme yolunda ciddi beklentiler mevcuttur ve kentin genelinde uzlaşmacı bir atmosferin hâkim olduğu düşünülmektedir. 1980 öncesinde göç edenlerin geliştirdikleri hemşehri ilişkileri de geleneksel yapının devamını sağlayarak sosyal kontrol mekanizmalarının etkisini sürdürmesi ile intibak problemlerinin giderilmesine yardımcı olmakta ve kentlileşme sürecinde tampon mekanizma olarak görülmektedir. 1980 öncesinde içgöç kentlerde mevcut durum neticesinde kentsel suçla sonuçlanmamış, aksine yapılan çalışmalar bu dönemde suç oranlarının düştüğünü göstermiştir.

1980 sonrasında gecekondululara karşı geliştirilen olumsuz algı, gecekondu yerleşiklerinin kamu veya özel kişilere ait alanları “gasp” ile kendine ait mülkiyete dönüştürmesi, idarenin de bu hususu hukuki düzenlemelerle destekleyerek rant kollamaya müsait alanlar haline getirmesi ile paralel gelişmiştir. 1980 sonrasında gecekondular artık yoksul ailelerin barınma ihtiyaçlarını gidermek üzere yaşadıkları alanlar olmaktan uzaklaşmıştır. Gecekondu alanlarında teorik olarak mülk sahipliği oranının yüksek olması gerekirken, kiracıların oranlarının artması, kentte bir konut elde edecek mali gücü olmayan sınırlı gelire sahip orta sınıftan, gelecek senaryosunda mülk sahibi olacaklarını düşünerek tasarruflarını, hukuki düzenleme dışındaki bu alanlara kaydırarak ticari boyuta yöneltmeleri; diğer taraftan da, gecekonduların organize örgütler tarafından kente gelen yoksul ailelere pazarlanan ticari meta haline gelmesi ile bağlantılıdır. Geçici bir süreç olarak görülen gecekondular, siyasilerin etik dışı kararları ile kenti sürekli tehdit eden mekânlar haline gelmiştir. Artık kentsel alanlarda uzlaşma değil, çatışma ve ayrışma eğilimlerinin kuvvetlendiği bir ortam oluşmuştur. Kentsel sınıflar eskiden çok daha sert ve gerilime dayalı bir paylaşım kavgasına girmişler ve öteki üzerinden bir kutuplaşma kentsel ilişkilerde öne

çıkmiştir. 1980 sonrası dönemde gecekondu kavramsallaştırmasının yerini “varoş” söylemi almıştır.

1980 sonrasında gelişen bu atmosfer kentsel bütünleşmeyi engelleyerek göç edenlerin kentlileşmesi yerine daha da kutuplaşmasına ve saldırgan tutumların ilişkilere hâkim olmasına neden olmuştur. Kenti oluşturan unsurların birbiri ile etkin iletişim haline geçememesi kentsel sistemin sürdürülebilirliğini tehdit eden durumu ortaya çıkarmıştır. Bu durumun bir göstergesi ise 1980 sonrası artan kentsel suç olgusudur. Gelişmiş ülkelerdeki kentleşme süreçlerinden farklı olmasıyla bağlantılı olarak kentsel suçlar da ülkemizde farklı özellikte gelişmiştir. Kentleşmenin ilk dönemlerinde aktif güven ağları ve tampon mekanizmalar olarak görülen hemşehri ve akraba ilişkileri, 1980 sonrasında cemaat-mafya ilişkilerine dönüşmüştür. Mafya ve terör örgütlerinin artmasına neden olan süreçte, devletin kente gelenlerin ihtiyaçlarını giderecek örgütlü bir yapı sunmaması nedeniyle ikinci kuşaktan sonraki gecekonduluları yasal olmayan bu örgütlere karşı açık hedef haline getirmiştir. Gecekondu alanlarında oluşan alt kültür grupları, suçlu davranışlarının yaygınlaşmasına neden olmuştur. Bunun yanında, kentlileşememenin bir sonucu olarak kira özgü suçlu davranışları da kentlerde yaygınlıkla görülmektedir. Aile içi şiddet, kentsel yaşam süreçlerinde bireyler arası şiddet, topluma ve kente yönelik şiddet 1980 sonrası dönemden günümüze kadar varlığını hissettirmektedir. Ancak son yıllarda kentsel alanlarda görülen şiddetin kurumsal aktörlere yöneldiği dikkat çekmektedir. Kentlerde, kamusal alanlarda öğretmenlere, doktorlara ve diğer çalışanlara yönelik zaman zaman ölümle sonuçlanabilen şiddet olayları görülmektedir. Bu konunun çeşitli boyutları ile araştırılması gerekse de, kişisel fikir olarak sorun, çatışmacı iletişim modellerinin benimsenmesi ve kentsel alanlarda birlikte yaşama kültür düzeyine ulaşamaması ile bağlantılıdır.

1990 sonrasında suça neden olabilecek göç türü Doğu ve Güneydoğu kaynaklı gerçekleşen zorunlu göç olmuştur. Hazırlıksız olarak göç etmek zorunda kalan bu kesim kentle irtibat kurmadan ve hemşehri ilişkileri vasıtasıyla sorunlarını çözme imkânından uzak şekilde yeni göçmen sınıfı oluşturmuştur. Kentlerde terörist korkusu nedeniyle mesafeli yaklaşılan bu grup, kentte ciddi kabul sorunları yaşamıştır. Bu göçler sonucunda eğitim alması gereken yaşta sokaklarda yaşayan veya çalıştırılan çocuklar, “sokak çocukları” olarak “sorunlu” sözcüğü yerine

ifadelendirilir hale gelmiştir. Bu konuda henüz yeterli araştırma olmamasına rağmen, teorik olarak bu kesimin potansiyel suç mağduru ve bağlantılı olarak suç faili olma potansiyeli en yüksek kesim olduklarına ilişkin toplumsal kabullerden bahsedilebilir.

Ancak Türkiye kentlerinin suça yönelik karşı karşıya olduğu tehlike içgöç ve onun giderilemeyen sorunları ile sınırlı değildir. Transit ülke olduğu kadar hedef ülke konumunda olan Türkiye, coğrafi konumundan dolayı sınır aşan göçlerin hemen her biçiminden etkilenmektedir. Birçok suç türlerinin uluslararası ağlar ile sürdürüldüğü ve yasadışı göçler ile kentlerin içinde varlık bulduğu düşünüldüğünde AB ülkelerinin bu konuda aldığı sıkı önlemler ve göç yönetimi daha anlaşılır olmaktadır. Ancak küresel düzlemde ülkelerin göçe ilişkin olan öngörülü tutumları ülkemizin bu konuda aynı tavrı sergilememesi nedeniyle ülke güvenliği ve kentsel güvenlik kapsamında tüm sorunların ülkemize ihracına neden olacaktır.

Neden ve sonuçları ile ortaya koyduğumuz bu sorunlarla mücadele çerçevesinde henüz etkin bir politika oluşturulamamıştır. Hatta mevcut duruma ilişkin henüz ülkemizde bir farkındalık da oluşmamıştır. Tez kapsamında kalkınma ajanslarının bölge planlarında ve İzmir, İstanbul, Ankara ve Antalya Belediyelerinin stratejik planlarında yaptığımız tarama ile henüz var olan sorunların kavramsal olarak dahi günde alınmadığı görülmüştür. Bu belgelerde iltica ve yabancı göçlere ilişkin kavramsal olarak dahi bir işarete rastlanmamış, göç olgusunun hala içgöç çerçevesinde ele alındığı görülmüştür. Ayrıca göç olgusu ile güvenlik sorunları arasında kurulan kapsamlı bir ilişkiye de rastlanılmamıştır. Bu konudaki dikkat çekici sonuçlardan biri de henüz strateji belgelerimizde “kent güvenliği” kavramının yerleşmemiş olmasıdır. Bu niteliği itibarıyla ülkemizde kent güvenliği konusu “tanımlanmamış sorun alanı”dır. Hatta kent güvenliği sorununun turizmi baltalama gibi bazı ekonomik kaygılar ile “görmezlikten gelindiği” yorumu da belirtilen belgelere dayanılarak yapılabilir. Kuşkusuz durum analizlerinin yapılamamasına bağlı olarak, yaşanan değişimlerin gerçekçi şekilde tespit edilememekte ve stratejisi de geliştirilememektedir.

Kent güvenliği, gelişmiş ülkelerde üzerinde ciddiyetle düşünülen, etkin stratejiler üretilmesi için uzlaşa temelinde politikalar üretilen bir alandır. Kentsel suçun sebep olduğu maddi kayıplardan öte bireylerin yaşamlarını ve suç korkusu nedeniyle yaşam kalitelerini bozmasının yanında toplumsal sürdürülebilirliğe ciddi

bir tehdit olması kavramı kriminoloji ve hukuk evreninin ötesine taşıyarak yönetsel süreçlerde ciddiyetle ele alınmasını gerektirmektedir. Kent güvenlik politikalarının ulaştığı son noktada yönetim düşüncesinde meydana gelen dönüşümle paralellliğini belirgin şekilde görmekteyiz.

Gelişmiş ülkelerde kentsel yaşam içinde güvenliğin önemli bir ihtiyaç olduğu anlaşılmış ve kavramın objektif niteliğinden subjektif niteliğine evrilen çizgide hizmet sunumunda bir farklılaşma olmuştur. Bu değişim güvenliğin güvende olma duygusuna gönderme yapan sosyo-psikolojik boyutun öneminin fark edilmesi ile gerçekleşmiştir. Kentsel güvenlik olgusunun doğası, sorunların tek başına merkezi güvenlik yönetimi tarafından çözülme girişimlerinin başarısızlığı ile sonuçlanmasına neden olmaktadır. Bu nedenle günümüzde kentsel suçla mücadele hizmetlerinin temel felsefesi yerel halkla bağları güçlendirilmiş ve farklı paydaşlar ile işbirliği ilişkisi geliştirilmiş bir yapıda olmasını ifade eden “ortak güvenlik üretimi” ne dayanmaktadır. Yeni eğilim işbirliği ve dayanışma ilkeleri üzerine kurulu olan Avrupa Kentsel Şartı ile paralel bir gelişimdir. Kentsel güvenlik hizmetlerinin demokratikleşmesi, hizmet kullanıcısı olan yerel halkın ihtiyaçları doğrultusunda bir hizmet sunumunu ve yönetsel süreçlere yönelik desteği sağlamaktadır. Böyle bir yaklaşım aynı zamanda, çözümde ortaklık temelinde yönetim sürecini ve genel anlamda toplumsal huzurun sürdürülebilirliği mümkün kılmaktadır.

Kentsel suçla mücadeledeki zihinsel değişim kendini yönetsel değişimlerle de göstermiştir. Günümüzde suç olgusunun yaşamsal süreçler üzerinde olumsuz etkilerinin çok büyük boyutlara ulaşmasıyla artık suç eşittir ceza denkleminden yola çıkılarak yapılan ve sadece suç sonrası süreçle eğilen klasik güvenlik anlayışının yetersiz olduğu anlaşılmıştır. Suç öncesi ve sonrasını kapsayan bütünlük stratejik yöntemler modern güvenlik politikalarında tercih edilmektedir. Çok çeşitli ve karmaşık yapıda olan suç olgusunun önlenmesi için çeşitli sorunların hepsine uygulanan bir strateji değil, her bir sorunun özelliklerine uygun farklı stratejiler gündeme gelmiştir. Gelişmiş ülkeler farklı sorunlara tek tip çözüm yöntemlerinin uygulanmasının sorunları çözmeyeceği, aksine daha da derinleştireceğini fark etmiş ve buna uygun stratejik bir yaklaşım geliştirilmiştir.

Suçla mücadele politikalarında ileri düzeye erişiş teknolojik imkânlar, iyi bir aşama olarak değerlendirilebilir. Bu konudaki önemli yöntemlerden birisi kent

izleme sistemleridir. CCTV suçla mücadele amacıyla alınan çeşitlenmiş güvenlik önlemlerinin teknolojik ayağını oluşturmakta ve bu politikaların başarısı da ancak çeşitlenmiş önlemlerin birbirini destekleyici biçimde birlikte kullanımı ile mümkün olmaktadır.

Kamera sistemleri suç öncesinde, suç sırasında ve suç sonrasında etkili olmaktadır. Kameraların suç öncesi işlevi, izlendiğini bilen bireylerin olumlu davranışlarını teşvik etmesi ve olumsuz davranışlarında ise caydırıcılık etkisi yaratmasıdır. Motive olmuş suçlu, uygun hedef ve bu iki unsurun korunmasız zaman ve mekânda birleşmesi ile suç fiili gerçekleşmektedir. Bu şablonda üçüncü unsura karşı bir önlem olan kamera sistemleri, üç unsur arasında uyumu bozarak suç fiilinin olmadan önlenmesini amaçlamaktadır. Ayrıca kamera sistemi, varlığı ile bireylerin kendilerini güvende hissetmesini sağlamaktadır. Bunun yanında kamera sistemleri kaydettiği görüntüler ile suçun aydınlatılmasında ve maddi delil oluşturmada önemlidir. Suç işleme sırasında da hem faillerin hareket halinde yakalanmasına imkân vermekte, hem de polis kuvvetlerine etkinlik ve hız kazandırmaktadır.

Kamera sistemleri kentsel güvenliğin sağlanmasında önemli araçlardır. Sistem teknolojik, hukuki ve yönetsel unsurlar üzerine kuruludur. Sistemin etkin işletilmesi ve başarılı sonuçlar alınması ancak ileri teknolojik donanımların kullanılması, hukuki altyapısının oluşturulması ve etkin yönetim sürecinin işletilmesine bağlıdır. Bu unsurlardan herhangi birinin eksik olması veya diğerleriyle eşzamanlı geliştirilmemesi uygulamanın başarısızlıkla sonuçlanmasını getirecek ve sistemleri sürdürülemez kılacaktır. Bu anlamda, etkin yönetim sürecinin, söz konusu unsurlar olmazsa olmazları durumundadırlar.

Türkiye’de ve İzmir’de MOBESE uygulamaları bir bütün olarak değerlendirildiğinde, sistemlerin gelişim altyapısında önemli eksikliklerin olduğunu görmekteyiz. İzmir’de çalışmalarım sonunda oluşan bilgiler ve gözlemlerime göre, güvenlik sisteminin oldukça kuvvetli bir teknolojik altyapı üzerine inşa edildiği söylenebilirse de, yasal ve yönetsel açıdan ciddi bir boşluk olduğu da açıkça görülmektedir. Sisteme ilişkin henüz bağlayıcı ve bütünleşik bir yasal düzenleme oluşturulmamıştır. Sistem kurulum ve işletim esaslarına dair tavsiye niteliğinde olan İçişleri Bakanlığı TİP Şartnamelerine göre yönetilmektedir. Özgürlüklere müdahale ettiği şeklinde dünyada fırtınalar koparan bir sistemin, ülkemizde işler vaziyette

olmasına rağmen henüz yasal bir dayanağının olmaması, kötüye kullanım gibi bir tehdide karşı sistemi korumasız bırakan önemli bir eksikliktir. Ayrıca il bazında sistem yönetimleri merkeze bağlı emir-itaat zincirinde işletilmektedir. Yönetimsel sürecin etkinliğinin sağlanmasına ilişkin herhangi bir sorgulama dahi yapılmış değildir. Yapılması düşünülen oldukça sınırlı faaliyetler ise sistemin tamamen bitmesinden sonraki ileri bir zamana bırakılmıştır. Ancak sistemin dengeli şekilde teknolojik, hukuki ve yönetimsel unsurları üzerine kurulamamış olması sistemin sürdürülebilirliğini tehdit etmektedir.

İzleme sistemlerine karşı tepkiler ideolojik gerekçeler, sisteme yönelik eksik bilgi kaynaklı önyargılar ve kapalı toplum yapısında geçerli kişisel algılar neticesinde oluşabilir. Ancak dünyada izleme sistemleri kent güvenlik yönetiminin önemli bir parçasıdır. Bu sistemler teorik olarak suçluların caydırılması üzerine kuruludur. Kamusal alanlarda kişilerin güvenlik hakkının bir parçası olan sistemlere karşı tepki gösterenler kentleri güvensiz kılan suçlu davranışları ile aslında ortak duruşlar sergilemektedirler. Ayrıca suçların sınır aşan özellik taşıyabileceği de düşünüldüğünde Türkiye'nin etkin güvenlik stratejisi oluşturamaması, doğrudan kentlere suç ihracına neden olacaktır. İzleme sistemlerinin varlığı kentsel güvenlik hakkının bir uzantısı olarak düşünülmeli ve kentlilerin talepleri doğrultusunda şekillendirilmelidir. Sisteme ilişkin bireysel kaygıların giderilmesine yönelik hukuki düzenlemeler ve yönetsel önlemler ile çözüm stratejileri oluşturulmalıdır.

Alınan bilgiler ve yapılan gözlemler ışığında kentlilerin İzmir KGYS'ye yönelik destek verdikleri görülmektedir. Şüphesiz sistemin güvenliği sağlamaya katkı sağlayacağına ilişkin bu tutumda ulusal medyada yayınlanan haberlerin önemli bir payı bulunmaktadır. Bu desteğin farkında olmasına rağmen sistem yönetiminin bilgilendirme ve aktif katılım sağlama yönünde yerel halkla bağlarını güçlendirmemesi ve “kurulabilecek iletişimi erteleme” ülkemizde kent güvenliği yönetiminde hâkim olan stratejik öngörülerin maalesef zamanında ve yeterince oluşturulamamasının göstergeleridir. Sistemin kaynağından doğru şekilde bilgilendirilmeyen insanlar bu konuda “kışkırtıcı” bilimsellikten uzak söylemlere açık hale gelmektedir. Sisteme yönelik desteğin, iyi bir yönetim süreci izlenmediği takdirde güçlü bir red ile desteklenen tepkiye dönüşmesi olasıdır.

Kent güvenliği konusu, derinlemesine tasarlama ve ortak akıl çizgisinde iyi bir planlama ile sağlanabilir. Kent güvenliği, mantıksal çerçevesi iyi oluşturulmamış ya da gelişigüzel ve geçici önlemler ile değil, ancak stratejik bir yaklaşımla sağlanabilir. Dünya’da oldukça hassasiyet gösterilen izleme sistemlerine ölkemizde de daha titizlikle yaklaşılmaları beklenmektedir. Dünyadaki yerleşmiş uygulamaların tecrübelerinden gerek kurulan sistemlere uyarlanması gerekse işbirliği ilişkilerinin kurulması yönünde yararlanan ve aynı zamanda yerel ihtiyaçları önceleyen ve yerel şartlara uygunluğunu gözeterek bütünleşik projeler geliştirilmelidir. Aynı zamanda stratejik yönetim anlayışının sistem yönetiminde içselleştirilmesi gerekmektedir. Belirtilen bu hedefe uygun olarak Avrupa Kentsel Şartı ile kapsamı belirtilen ve çağdaş güvenlik politikalarının temel felsefesi olan işbirliği ve dayanışmaya dayalı, kentliler ile etkileşim içinde olan, sistem paydaşları ve tamamlayıcı parçaları ile bütünleşik olarak geliştirilen bir anlayışın KGYS’ye uyarlanmasının gerekliliği bu çalışmamızda önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Ağaoğulları, Mehmet Ali ve Levent Köker. **Kral-Devlet ya da Ölümlü Tanrı**, 2. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 2000.

Akbulut, Mehmet Rıfat ve Seher Başlık. “Transformation Of Perception Of The Gecekondu Phenomenon”, **Middle East Technical University Journal of the Faculty of Architecture**, Middle East Technical University, Cilt: 28, Yayın:2, 2011, ss. 1-44.

Alkan, Haluk ve Öner, Şerif. “ İnsan Haklarının Toplumsal Kazanımı Sürecinde Yerel Yönetimler: Uluslararası Normlar ve Aracı Haklar Yönüyle Bir İnceleme”, **Çağdaş Yerel Yönetimler**, Cilt: 10, Sayı: 3, 2001.

Anayurt, Ömer. “Hakların Bütünlüğü İlkesi Açısından İnsan Haklarına İlişkin Sınıflandırmaların Değerlendirilmesi”, **Türkiye’de İnsan Hakları**, (Ed. Oya Çitçi), TODAİE, Ankara, 2000.

Armitage, Rachel. “to CCTV or not to CCTV?, A Rewiev of Current Research into the Effectiveness of CCTV Systems in Reducing Crime”, **Nacro Crime and Social Policy Section**, London, May 2002.

Ataç, Ela. “Suçun Kentsel Mekândaki Algısı; Güvensizlik Hissi”, Kent ve Suç, **Dosya 6 Bülten 55**, Türkiye Mimarlar Odası Ankara Şubesi, 2007.

Ataç, Ela. **Kent, Güvenlik ve Güvenli Kent Planlaması; Bursa Örneği**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2008.

Ateş, Davut. “Küresel Şehirde Güvenlik Sorunu”, **ODTÜ Gelişme Dergisi**, Cilt: 36, Sayı: 1, 2009, ss. 1-23.

Ateş, Toktamış. **Siyasal Tarih**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2004.

Avcı, Müjdat. “Yazgının Yokluğunda Suçun Varlığı Meselesi ya da Ailenin Parçalanmasının Suçla İlişkisi”, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 15, Sayı: 1, 2011, ss. 121-140.

Ayhan, Ufuk. **Metropol Alanlarda Kamu Güvenliği**, Kripto, Ankara, 2008.

Bahar, Halil İbrahim. **Sosyoloji**, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK) Yayınları 9, Ankara, 2005.

Bal, Mehmet Ali. **Modern Devlet ve Güvenlik**, IQ Kültür ve Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2003.

Balkır, Canan, Zerrin Toprak Karaman ve Berna Kırkulak. “Yabancı Emekli Göçünün Sosyal ve Ekonomik Etkileri: Antalya ve Çevresi Üzerine Ampirik Bir Çalışma”, TUBITAK Destekli Mayıs 2006-Mayıs 2008 Tarihinde Gerçekleştirilen Proje, **Uluslararası Emekli Göçünün Ekonomik ve Sosyal Etkileri: Antalya Örneği 7- 8 Nisan 2008**, (Der. Canan Balkır), Antalya, 2008.

Bayhan, Vehbi. “Türkiye de İç Göçler ve Anomik Kentleşme”, **Toplum ve Göç**, 2. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Mersin, 1996.

Ben-Amittay, Jacob. **Siyasal Düşünceler Tarihi**, çev. Mehmet Ali Kılıçbay ve Levent Köker, Ankara, 1983.

Bingöl, Okan ve Ömer Kuşçu. “Bilgisayar Tabanlı Araç Plaka Tanıma Sistemi”, **Bilişim Teknolojileri Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 3, Eylül 2008.

Born, Hans. **Güvenlik Sektörünün Parlamenter Gözetimi: İlkeler, Mekanizmalar ve Uygulamalar**, çev. Esra Ortakan ve Alper Kaliber, TESEV Yayınları, 2003.

Brown, Alison ve Annali Kristiansen. **Urban Policies and the Right to the City; Rights, Responsibilities and Citizenship**, UNESCO-UN HABİTAT, 2009.

Caplan, Joel M., Leslie W. Kennedy and Gohar Petrossian, “Police-Monitored CCTV Cameras in Newark, NJ: A Quasi-Experimental Test of Crime Deterrence”, **Journal of Experimental Criminology**, Vol: 7, No: 1, 2011, pp. 255-274.

Cerrah, İbrahim. “Güvenlik Hizmetlerinde Sivil Katılım ve Sapma Davranışlarının Analizi: Türkiye Örneği”, **Polis Bilimleri Dergisi**, Cilt:2, Sayı: 7-8, ss. 111-134.

Cerrah, İbrahim. **Polis, Almanak Türkiye 2005 Güvenlik Sektörü ve Demokratik Gözetim**, (Ed. Ümit Cizre), TESEV Yayınları, İstanbul, 2006.

Clarke, Ronald V. **Situational Crime Prevention Successful Case Studies Second Edition**, Harrow and Heston, Publishers, Guilderland, New York, 1997.

Clete, Snell. **Neighborhood Structure, Crime, and Fear of Crime, Testing Bursik and Grasmick’s Neighborhood Control Theory**, Lfb Scholarly Publishing LLC, New York, 2001.

Community Crime Prevention (Canada), **Commonwealth Law Bulletin**, Cilt: 11, Yayın: 1, 01/1985.

Crisp, Jeff ve diğerleri (Ed), **Dünya mültecilerinin durumu 1997-1998, Bir İnsanlık Sorunu**, Oxford University Press, Türkçe Baskı, Türkçe Ed. Yeşim Boyacılar ve diğerleri, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye Temsilcililği, Ankara, 1997.

Cunningham, Nancy J ve Daya Singh Sandhu. “A Comprehensive Approach To Shool-Community Violence Prevention”, **Professional School Counseling**, Vol: 4, No: 2, United States, Dec. 2000.

Çapar, Selim. “MOBESE Kameraları “Sihirli Değnek” Midir? Değerlendirme Araştırması Bağlamında İngiltere İle Türkiye’deki MOBESE Uygulamalarının Karşılaştırılması”, **Türk İdare Dergisi**, Sayı: 548, Mart 2008, ss. 185-201.

Çapar, Selim. **Birleşik Krallık’ta CCTV, Türkiye’de MOBESE, Caddelerde Güvenlik Nöbetindeki Kameralar**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2011.

Çeçen, Anıl. “Günümüz Koşullarında İnsan Haklarının Genel Görünümü”, **Türkiye’de İnsan Hakları**, (Ed. Oya Çitçi), TODAİE, Ankara, 2000, ss. 3-7.

Çoban, Erin. “Ülkemizin Yeni Bilgi ve Güvenlik Konsepti MOBESE”, **Polis Dergisi**, Sayı: 45, ss. 21-28.

Danış, Aslı Didem. “Yeni Göç Hareketleri ve Türkiye”, **Birikim**, Sayı: 184-185, Ağustos-Eylül, 2004, ss. 216-224.

Danış, Didem ve Jean-François Pérouse. “Zenginliğin Mekânda Yeni Yansımaları: İstanbul’da Güvenlikli Siteler”, **Toplum ve Bilim**, Sayı: 104, 2005, ss.92-123.

Deisman, Wade. **CCTV: Literature Review and Bibliography**, Research and Evaluation Branch Community, Contract and Aboriginal Policing Services Directorate Royal Canadian Mounted Police Ottawa, Canada, 2003.

Demirbaş, Timur. **Kriminoloji**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2001.

Dolgun, Uğur. **Şeffaf Hapishane yahut Gözetim Toplumu, Küreselleşen Dünyada Gözetim, Toplumsal Denetim ve İktidar İlişkileri**, Ötüken, İstanbul, 2008.

Dolu, Osman, Şener Uludağ ve Cemil Doğutaş. “Suç Korkusu: Nedenleri, Sonuçları ve Güvenlik Politikaları İlişkisi”, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 65, Sayı: 1, 2010, ss. 57-81.

Dönmezer, Sulhi. **Hızlı Şehirleşme İle Suç ve Ceza Adalet Sistemi İlişkileri, Hızlı Şehirleşmenin Yarattığı Ekonomik ve Sosyal Sorunlar**, Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı, İstanbul, 1986.

Dönmezer, Sulhi. **Kriminoloji**, 6. Baskı, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1981.

Eekelen, Willem F. Van. “Avrupa Bağlamında Güvenlik Sektörü Yönetişiminin Parlamenter Boyutu”, **Güvenlik Sektöründe Demokratik Gözetim: Türkiye ve Dünya**, Ed. Volkan Aytar, TESEV Yayınları, İstanbul, 2005.

Ekinci, Serdar. **Devletin Dönüşümü ve Güvenlik Alanına Yansıması: Türkiye’de Güvenlik Yönetişimi**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2011.

Erder, Sema. **Kentsel Gerilim**, 2. Baskı, Uğur Mumcu Araştırmacı Gazetecilik Vakfı Yayınları, Ankara, 2002.

Erdoğan, Mustafa. **İnsan Hakları**, Matus Yayınevi, Ankara, 2006.

Ertan Kıvılcım Akkoyunlu. “Kentli Hakları”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt:30, Sayı:3, 1997.

Ertan, Kıvılcım Akkoyunlu. “Kentli Hakları ve Kente Karşı Suç Bağlamında Kentli Etiği”, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)**, Sayı: 20, 2008.

Calfa, Roxana, Sebastian Sperber and Nathalie Bourgeois (Ed.), **Citizens, Cities and Video Surveillance, Towards a Democratic and Responsible Use of CCTV**, çev. Helga Birkle, Jara Campelo, Charlotte Combe, Kerstin Elsner, Nathalie Elson, Gianfranca Gabbai, John Tyler Tuttle, European Forum for Urban Security, Montreuil, June 2010.

Flinterman, Cees. “Three Generations of Human Rights”, **Human Rights in Pluralist World**, Unesco& Roosevelt Study Center Publication, Meckler, Westport, London, 1990.

Foucault, Michel. **Hapisanenin Doğuşu**, 2. Basım, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Kitabevi, Ankara, 2000.

Gallagher, Caoilfhionn. CCTV and Human Rights: the Fish and the Bicycle? An Examination of Peck V. United Kingdom 36 E.H.R.R. 41, **Surveillance & Society**, Vol: 2, No:2/3, 2003, pp. 270-292.

Geray, Cevat. “Güvenli Kent ve Kente Karşı Suçlar Üzerine”, **Dosya 06**, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, Bülten: 55, 2007, ss. 50-56.

Geray, Cevat. “Kenttaşlık Hakları”, **Türkiye’de İnsan Hakları**, (Ed. Oya Çitçi), TODAİE, Ankara, 2000, ss. 499-510.

Giddens, Anthony. **Sosyoloji**, Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2008.

Gill, Martin and Angela Spriggs. **Assessing the Impact of CCTV**, Home Office Research Study 292, Home Office Research, Development and Statistics Directorate, 2005.

Gill, Martin, Angela Spriggs, Jenna Allen, Javier Argomaniz, Jane Bryan, Patricia Jessiman, Deena Kara, Jonathan Kilworth, Ross Little, Daniel Swain, Sam Waples. **The Impact of CCTV: Fourteen Case Studies**, Home Office, 2005.

Godfrey, Barry S., Paul Lawrence, Chris A Williams. **History and Crime**, SAGE Publications Inc. (US), London, GBR, 2007.

Gök, Özkan. “The Role of Opportunity in Crime Prevention and Possible Threats of Crime Control Benefits”, **Polis Bilimleri Dergisi**, Cilt: 13, Sayı: 1, 2011, ss.97-114.

Göksu, Turgut, Hasan Hüseyin Çevik, Orhan Filiz, Serdar Kenan Gül. **Güvenlik Yönetimi**, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2011.

Gökulu, Gökhan. “Kent Güvenliği, Kentleşme ve Suç İlişkisi”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt:24, Sayı:1, 2010.

Gölbaşı, Serkan. **Kentleşme ve Suç**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2008.

Görmez, Kemal. **Şehir ve İnsan**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi Araştırma-İnceleme Dizisi, İstanbul, 1991.

Göze, Ayferi. **Siyasal Düşünceler ve Yönetimler**, 10. Bası, Beta Basım, İstanbul, 2005.

Gras, Marianne L. “The Legal Regulation of CCTV in Europe”, **Surveillance & Society**, Vol: 2, No: 2/3, 2004, pp. 216-229.

Guerette, Rob T. **Migrant Death : Border Safety and Situational Crime Prevention on the U.S., - Mexico Divide**, LFB Scholarly Publishing LLC, 2007.

Güler, Mahmut. “Kentsel Haklar, Kapitalizm ve Katılım”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt:66, Sayı:1, 2011, ss. 49-71.

Haldun, İbni. **Mukaddime 1**, Ed. Süleyman Uludağ, Dergah Yayınları, İstanbul, 1982.

Hempel, Leon ve Eric Töpfer. **CCTV in Europe Final Report**, Working Paper No: 15, Urbaneye Project, 5. Framework Programme of the European Commission, Centre for Technology and Society Technical University Berlin, August 2004.

Hempel, Leon ve Eric Töpfer. **Inception Report**, Working Paper No:1, Urbaneye Project, Centre for Technology and Society Technical University Berlin, 2002.

Heper, Metin. **Türkiye’de Kent Göçmeni ve Bürokratik Örgütler**, Üçdal, İstanbul, 1983.

Heywood, Andrew. **Siyaset**, Adres Yayınları, Ankara, 2007.

Honess, Terry and Elizabeth Charman. **Closed Circuit Television in Public Places: its Acceptability and Perceived Effectiveness**, Home Office Police Research Group Crime Prevention Unit Series: Paper No.35, Home Office Police Department, London, 1992.

Hope, Tım. “Community Crime Prevention in Britain: A Strategic Overview”, **Criminology And Criminal Justice**, Cilt: 1, Yayın: 4, SAGE Publications, 11/2011, pp. 421–439.

Idriss, Manar, Manon Jendly, Jacqui Karn and Massimiliano Mulone. **International Report on Crime Prevention and Community Safety: Trends And Perspectives 2010**, International Centre for the Prevention of Crime, Canada, 2010.

Innes, Martin. **Understanding Social Control: Deviance, Crime and Social Order**, McGraw-Hill Education, Maidenhead, GBR, 2003.

Işık, Oğuz ve Melih Pınarcıoğlu. **Nöbetleşe Yoksulluk**, 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.

İçli, Tülin Günşen. **Kriminoloji**, 7. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2007.

İdareimizden MOBESE’ ye 4 Milyon TL katkı, **İzmir Özel İdare**, Yıl: 3, Sayı: 10, İzmir, Aralık 2009.

Kaboğlu, İbrahim Ö. **Özgürlükler Hukuku, İnsan Haklarının Hukuksal Yapısı**, 4. Baskı, Afa Yayınları, İstanbul, 1998.

Karakehya, Hakan. “Gözetim ve Suçla Mücadele: Gözetimin Tarihsel Gelişimi ile Yakın Dönemde Gerçekleştirilen Hukuki Düzenleme ve Uygulamalar Bağlamında Bir Değerlendirme”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 58, Sayı: 2, 2009.

Karasu, Mithat Arman. **İmar Uygulamaları Bağlamında Kente Karşı Suç**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007.

Karpat, Kemal H. **Türkiye’de Toplumsal Dönüşüm**, çev. Abdülkerim Sönmez, İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2003.

Kaya, Erol, Hulusi Şentürk, Osman Danış ve Sami Şimşek. **Modern Kent Yönetimi-1**, 2. Baskı, Okutan Yayıncılık, 2008.

Kazancı, Metin. “Türk Kamu Yönetimi ve İnsan Hakları”, **Türkiye’de İnsan Hakları**, Ed. Oya Çitçi, TODAİE, 2000, ss. 283-287.

Keleş, Ruşen ve Artun Ünsal. **Kent ve Siyasal Şiddet**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1982.

Keleş, Ruşen. “Kente Karşı Suç”, **Dosya 06**, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, Bülten: 55, 2007.

Keleş, Ruşen. **Kentleşme Politikası**, 10. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 2008.

Kızmaz, Zahir ve Rıfat Bilgin. “Sokakta Çalışan/Yaşayan Çocuklar ve Suç: Diyarbakır Örneği, The Children Working/Living In The Street And Crime: Diyarbakır Case Study”, **Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 9 Sayı: 32, Bahar-2010, ss. 269-311.

Kongar, Emre. **21. Yüzyılda Türkiye**, 38. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2006.

Kongar, Emre. **Türkiye Üzerine Araştırmalar: İzmir: Kentsel Ailenin Değişimi, Kayseri: Kent Planlaması İçin Toplumsal Araştırma, Altındağ: Yerleşik Bir Gecekondu Bölgesi**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1986.

Köymen, Oya (Ed.), **75 Yılda Köylerden Şehirlere**, Bilanço 98 Yayın Dizisi, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1999.

Lefebvre, Henri. “Right to the City”, **Writings on Cities**, Ed. ve çev. Eleonore Kofman and Elizabeth Lebas, Blackwell Publishers, Cambridge, UK, 199.

Lyon, David. **Elektronik Göz, Gözetim Toplumunun Yükselişi**, çev. Dilek Hattatoğlu, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1997.

Marx, Gary T. “What’s New About the “New Surveillance”? Classifying for Change and Continuity, **Surveillance & Society**, Vol: 1, No: 1, 2002.

Mazlum, Ömer. ”Emniyet Teşkilatında MOBESE Uygulamaları”, **Güvenlik Hizmetlerinde Çağdaş Yaklaşımlar**, Ed. Serdar Kenan Gül ve Muhittin Karakaya, Polis Akademisi Yayınları Güvenlik Yönetimi Serisi: 3, Ankara, 2011.

Mccahill, Michael and Clive Norris. **CCTV in Britain**, Working Paper No.3, Urbaneye Project, Centre for Criminology and Criminal Justice School of Comparative and Applied Social Sciences University of Hull, United Kingdom, March 2002.

Mengi, Ayşegül. “Kente Karşı Suç-İmar Suçu”, **Dosya 06**, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, Bülten: 55, 2007.

Mourgeon, Jacques. **İnsan Hakları Cep Üniversitesi**, 2. Baskı, çev. Ayşen Ekmekçi ve Alev Türker, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991.

Mutlu, Ahmet ve Fatih Duman. **Kentli Hakları Bilinci; Karşılaştırmalı Bir Çerçeve Ankara ve Çorum Karşılaştırması**, Şubat 2009-Haziran 2010 Tarihli TUBİTAK Destekli Proje, Samsun, 2010.

Müller, Christoph and Daniel Boos. “Zurich Main Railway Station: A Typology of Public CCTV Systems”, Eds. Norris, McCahill and Wood, **Surveillance & Society**, Vol: 2, No: 2/3, 2004, pp. 161-176.

Norris, Clive and Gary Armstrong. **Maximum Surveillance Society : The Rise of CCTV**, Berg Publishers, Oxford, GBR, 1999.

Norris, Clive. **A Review of the Increased Use of CCTV and Video-Surveillance for Crime Prevention Purposes in Europe** Civil Liberties, Justice and Home Affairs Section of the Centre for European Policy Studies (CEPS), , European Parliament, Brussels, 2009.

Norris, Clive, Mike McCahill and David Wood. “The Growth of CCTV: a Global Perspective on the International Diffusion of Video Surveillance in Publicly Accessible Space”, **Surveillance & Society**, Vol: 2, No: 2/3, 2004, pp. 110-135.

Orwell, George, **1984**, çev. Armağan İlkin, Kelebek Yayınevi, İstanbul, 1983.

Oxford Wordpower Dictionary, Ed. Miranda Steel, Oxford University Press, 2000, pp. 578,591.

Ökmen, Mustafa. “Globalleşme-Yerelleşme Dinamikleri ve Bir İnsan Hakkı Olarak Yerel Haklar”, **Yerel ve Kentsel Politikalar**, Ed. Akif Çukurçayır ve Ayşe Tekel, Çizgi Kitabevi, Konya, ss. 17-65.

Ömürgönülşen, Uğur, M. Kemal Öktem ve A. Arda Yüceyılmaz. “Kentsel Suçla Mücadeleyi Yeniden Düşünmek: Güvenli Bir Kent Yaşamı Sağlama Aracı Olarak

Komşuluk Alanı Gözetim Sistemi”, **Toplum ve Sosyal Hizmet**, Cilt: 21, Sayı: 2, 2010, ss. 63-76.

Öndül, Hüsnü. “Kentli Haklarının Kavramsal Temelleri”, **İnsan Haklarının Kavramsal Temelleri**, İnsan Hakları Derneği, 1998, ss. 81-90.

Öner, Şerif. **Yeni Mevzuat Çerçevesinde Türkiye’de Belediye Yönetimi**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2006.

Özdek, Yasemin. **İnsan Hakkı Olarak Çevre Hakkı**, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1993.

Pawson, Ray and Nick Tilley. “What Works in Evaluation Research?”, **British Journal Criminal**, Vol. 34, No. 3, Summer 1994.

Payne, Allison Ann, Denise C. Gottfredson and , Gary D. Gottfredson. “School Predictors of the Intensity of Implementation of School-Based Prevention Programs: Results from a National Study”, **Prevention Science**, Vol: 7, No: 2, 2006, pp. 225-237.

UN-HABİTAT, **Reducing Urban Crime and Violence: Policy Directions**, Enhancing Urban Safety And Security Global Report On Human Settlements, Abridged Edition, Vol: 1 United Nations Human Settlements Programmes, London, 2008.

Rousseau, Jean-Jacques. **Toplum Sözleşmesi**, 6. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, çev. Vedat Günyol, İstanbul, 2011,

Safier, Michael. “Securing the Right to the City: the Case for Civic Cosmopolitanism”, **International Public Debates, Urban Policies and the Right to the City**, UNESCO, 2006.

Schwind, Hans-Dieter. **Kriminologie : eine praxisorientierte Einfuhrung mit Beispielen / von Hans-Dieter Schwind** Publication Info. Heidelberg : Kriminalistik, 2002.

Seyhan, Kazım ve Bedri Eryılmaz. “Gelişmiş Ülkeler ve Türkiye Uygulamasında Suç Önleme Stratejileri”, **Liberal Düşünce**, Ed. Atilla Yayla, Yıl: 9, Sayı: 34, Liberte Yayın, İstanbul, Bahar 2004, ss. 187-214.

Smith, David James. **The Sleep of Reason: The James Bulger Case**, Faber and Faber LTD, London, 1994.

Sokullu-Akıncı, Füsun. **Kriminoloji**, 3. Baskı, BETA Basım Yayım, İstanbul, 2002.

Soylu, Kaan. Konfigürasyon Yönetim Sistemi, **TMMOB Makina Mühendisleri Odası Aylık Yayın Organı**, Cilt: 36, Sayı: 421, ss. 35-40.

Steel, Miranda (Ed.), **Oxford Wordpower Dictionary**, Oxford University Press, 2000.

Sutton1, Adam and Dean Wilson. “Open-Street CCTV in Australia: The Politics of Resistance and Expansion”, Eds. Norris, McCahill and Wood, **Surveillance & Society**, Vol: 2, No: 2/3, 2004, pp. 310-322.

Şeker, Güven. **Polisin Kent Güvenlik Uygulaması ve Yönetim Modeli**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2009.

Şemseddin Erkaya (Ed.), “İçişleri Bakanı İdris Naim Şahin’in 11 Ekim 2011 tarihinde Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Fakültesi’nin 2011-2012 Akademik yılı açılış töreninde yaptığı konuşma”, **İçişleri Bakanlığı Haber Dergisi**, Sayı: 17, Korza Yayıncılık, Ankara, Eylül-Ekim 2011.

Şengül, Ramazan. **Bilişim Çağında Şeffaf Yönetim**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2008.

T.C. İçişleri Bakanlığı, İçişleri Bakanı İdris Naim Şahin'in TBMM Genel Kurulunda 10.12.2011 tarihli İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Md, Jandarma Genel K, Sahil Güvenlik K. 2012 Yılı Bütçeleri ile ilgili konuşma metni.

T.C. İçişleri Bakanlığı, "İçişleri Bakanı Sayın İdris Naim Şahin TBMM Plan ve Bütçe Komisyonunda, İçişleri Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşların Bütçe Görüşmelerinde Bir Konuşma Yaptı". 04.11.2011 tarihli **Basın Açıklaması**, No: 2011/93.

T.C. İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, **Avrupa Kentsel Şartı**, çev. Zerrin Yener ve Kumru Arapkirlioğlu, Yayın No: 10, Ankara, 1996.

İzmir'in Güvenliği İl Özel İdaresi'nin elinde, **İzmir Özel İdare Dergisi**, Yıl: 4, Sayı: 11, İzmir, Nisan 2011.

Tatlıdil, Ercan. **Kentleşme ve Gecekondu**, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir, 1989.

Taylor, Nick. "State Surveillance and the Right to Privacy", **Surveillance & Society** Vol: 1, No: 1, 2002, pp. 66-85.

Tekeli, İlhan. "Türkiye'de İç Göç Sorunsalı Yeniden Tanımlanma Aşamasına Geldi", **Türkiye'de İç Göç, Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri Konferansı** (6-8 Haziran Bolu-Gerede), Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998.

Tekeli, İlhan. **Modernite Aşılırken Kent Planlaması**, İmge Kitabevi, Ankara, 2001.

The CCTV User Group, **An Independent Public Opinion Survey on the Use and Value of CCTV in Public Areas**, Commissioned by the CCTV User Group and Undertaken by RNS Research International, United Kingdom, 2010.

Tolan, Barlas. **Toplum Bilimlerine Giriş**, Savaş Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 1983.

Toprak Karaman, Zerrin. “An Emprical Study of the Effects of Social and Cultural Differences of Foreign Retired Residents on Local Citizens Around Antalya Area of Turkey”, **International Journal of Business and Social Science**, Vol. 3 No. 1; January 2012.

Toprak Karaman, Zerrin. “Willingness of Foreign Retired Residents to Participate In Local Public Life and Strategic Approaches to the Relationship Networks within the Local Community; (Example of Antalya, Turkey)”, **European Journal of Economic and Political Studies**, Vol: 1, No: 2, 2008.

Toprak, Zerrin, Emin Köktaş ve Gökhan Tenikler. **21. Yüzyıla Başlarken Türkiye’de Uzlaşmacı ve Çatışmacı Değerler**, İzmir Büyükşehir Belediyesi Yerel Gündem 21 Yayını, Birleşik Matbaacılık, İzmir, 2004.

Toprak, Zerrin. **Kent Yönetimi ve Politikası**, 6. Baskı, Birleşik Matbaacılık, İzmir, 2008.

Toprak, Zerrin. **Yerel Yönetimler**, 8. Baskı, Birleşik Matbaacılık, İzmir, 2010.

Turgut Cansever. **İslamda Şehir ve Mimari**, İz Yayıncılık, İstanbul, 1997.

UNESCO, “European Charter for the Safeguarding of Human Rights in the City”, **International Public Debates Urban Policies and the Right to the City**, Paris, 2006.

UNESCO-UN HABİTAT-ISS, “World Charter on the Right to the City”, **Discussion Papper, Urban Policies and the Right to the City, Public Debate**, Paris, 18 March 2005.

UNITED NATIONS, **Handbook on the Crime Prevention Guidelines, Making Them Work**, Criminal Justice Handbook Series, United Nations Publication, New York, 2010.

UNITED STATES GENERAL ACCOUNTİNG OFFİCE, **Video Surveillance, Information on Law Enforcement’s Use of Closed-Circuit Television to Monitor Selected Federal Property in Washington, D.C.**, “Report to the Chairman, Committee on Government Reform, House of Representative”, June 2003.

Ünver, Can. “Uluslararası Göç ve Kalkınma Tartışmalarında Yeni Yaklaşımlar ve Türkiye”, **TİSK Akademi**, Cilt: 4, Sayı: 7, 2009, ss. 83-98.

Vahap, Tecim. **Coğrafi Bilgi Sistemleri Harita Tabanlı Bilgi Yönetimi**, Renk Form Ofset Matbaacılık, Ankara, 2008.

Vergin, Nur. “Hızlı Şehirleşmenin Sosyolojik Sonuçları ve Siyasal Sonuçları”, **Hızlı Şehirleşmenin Yarattığı Ekonomik ve Sosyal Sorunlar**, Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı, İstanbul, 1986.

Waples, Sam, Martin Gill and Peter Fisher. “Does CCTV Displace Crime?”, **Criminology & Criminal Justice**, Vol: 9, No: 2, Published By SAGE, 2009, pp. 207-224.

Webster, William R. “The Diffusion, Regulation and Governance of Closed-Circuit Television in the UK”, **Surveillance & Society**, Vol: 2, No: 2/3, 2004, pp. 230-250.

Welsh, Brandon C. and David P. Farrington. “Public Area CCTV and Crime Prevention: An Updated Systematic Review and Meta Analysis”, **Justice Quarterly**, Vol: 26, No: 4, 2009.

Yavuz, Fehmi, Ruşen Keleş ve Cevat Geray. **Şehircilik, Sorunlar-Uygulama ve Politika**, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No; 412, Ankara, 1978.

Yeşil, Bilge. **Video Surveillance; Power and Privacy in Everyday Life**, LFB Scholarly Publishing LLCi El Pası, USA, 2009.

Yılın ilk Valiler Toplantısı Yapıldı, **İçişleri Dergisi**, Ocak Şubat 2010, Sayı; 7, ss. 9-16.

Yılmaz, Cevdet. **Risk Kapıyı Kırınca, Kentlerde Yoksulluk, Güven ve Güvenlik**, Libra Kitapçılık ve Yayıncılık, İstanbul, 2010.

Yücel, Mustafa Törel. “Suç Korkusu ve Etkisinin Nötrleştirilmesi”, **TBB Dergisi**, Sayı: 83, 2009.

İnternet Kaynakları

Ankara Büyükşehir Belediyesi Stratejik Planı (2010-2014); http://www.ankara.bel.tr/AbbSayfaları/hizmet_birimleri/mali_hizmetler/2010_2014_stratejik_plan/2010-2014_stratejik.aspx (08.05.2012).

Antalya Emniyet Müdürlüğü; http://www.antalya.pol.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=475:kosu-kollama-projesi&catid=78:projelerimiz&Itemid=536 (12.06.2012).

Arem (Arastırma ve Etutleri Merkezi), “Araştırma Raporları”, **Bir Toplum Destekli Polislik Hizmeti Modeli, Suçla Mücadele Stratejisi Araştırma Projesi**, http://www.arem.gov.tr/proje/ars_rapor/td_polis.htm#onleme, (21.05.12).

Bozkurt, Veysel. “Gözlem Toplumu ve İnternet”, **Genbilim**, 2008, <http://www.genbilim.com/content/view/4491/86/> (22.09.2011).

Brantingham, Patricia. L, Paul.L Brantingham, Crime Pattern Theory, Institute for Canadian Urban Research Studies Simon Fraser University, http://www.ceamos.cl/ceamos/images/stories/actividadesyeventos/pattern_theory1.pdf (05.05.2012).

CCTV University, “History of CCTV Technology”, <http://www.cctvsystems.com/history-of-cctv> (13.06.12).

Türkiye’nin Yaşanabilirlik Atlası, **CNBC-e BUSINESS**, Eylül 2010, <http://business.cnbce.com/1009/konuid=1.asp> (23.07.12).

Dirlik, Sinan. “Varoşlar: Demokrasinin Sırat Köprüsü”, **Milliyet**, 20.01.1997. <http://www.milliyet.com.tr/1997/01/20/dizi/dizi.html> (26.03.2012).

Emniyet Genel Müdürlüğü Stratejik Planı (2009-2013), http://www.egm.gov.tr/indirilendosyalar/emniyet_genel_mudurlugu_Stratejik_Planı.pdf (15.06.2012).

Emniyet Müdürlüğü 2011 Faaliyet Raporu, http://www.egm.gov.tr/icerik_detay.aspx?id=231 (15.06.2012).

Erman, Tahire. “Gecekondü Çalışmalarında ‘Öteki’ Olarak Gecekondulu Kurguları”, **European Journal of Turkish Studies**, <http://ejts.revues.org/index85.html> (31.05.2012).

Eskişehir

Emniyet

Müdürlüğü,

<http://www.eskisehir.pol.tr/habergoruntule.asp?bolum=296> (21.07.12)

Harvey, David. “The Right to the City”, çev. Meriç Kırmızı, **New Left Review**, 53, 2008, http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=22579 (16.10.2011).

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Stratejik Planı (2010-2014); <http://www.ibb.gov.tr/tr-TR/kurumsal/Birimler/StratejikPlanlamaMd/Pages/2010-2014StratejikPlan.aspx> (05.05.2012).

İstanbul Emniyet Müdürlüğü MOBESE, <http://mobese.iem.gov.tr/index.html> (20.07.12).

İzmir Büyükşehir Belediyesi, “İzmir’de e-belediye devrimi”, <http://www.izmir.bel.tr/Details.asp?textID=7658> (25.07.12).

İzmir Büyükşehir Belediyesi, “İzmir’in Gözü Kulağı Olacak...”, <http://www.izmir.bel.tr/Details.asp?textID=7652> (18.07.12)

İzmir Büyükşehir Belediyesi, “MOBESE Protokolü İmzalandı”, <http://www.izmir.bel.tr/Details.asp?textID=4528> (24.07.12).

İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir Büyükşehir Belediyesi Stratejik Planı (2010-2017); <http://www.izmir.bel.tr/UploadedPics/File/2010-2017straplanMyeni.pdf>

İzmir Büyükşehir Belediyesi, www.izmir.bel.tr/Projelerb.asp?pID=90 (22.07.2012).

İzmir Emniyet Müdürlüğü, “Güvenli Sistem Yönetimi”, <http://www.izmirpolis.gov.tr/index.php?s=189> (22.07.12).

İzmir Emniyet Müdürlüğü, “İzmir Kent Güvenlik ve Yönetim Sistemi Tanıtım Kitapçığı”, İzmir, 2011, http://www.izmirpolis.gov.tr/uploads/tanitim_kitapcik.pdf (23.07.2012).

İzmir Emniyet Müdürlüğü, “İzmir Kent Güvenlik Yönetim Sistemi Broşürü”, İzmir, 2011, http://www.izmirpolis.gov.tr/uploads/tanitim_brosur.pdf (23.07.2012).

İzmir Emniyet Müdürlüğü, “İzmir Kent Güvenlik Yönetim Sistemi”, <http://www.izmirpolis.gov.tr/index.php?s=193> (22.07.12).

İzmir Emniyet Müdürlüğü, “Plaka Tanıma ve Takip Sistemleri”, <http://www.izmirpolis.gov.tr/index.php?s=135> (22.07.12).

İzmir’e, gelişmiş güvenlik sistemi, **Milliyet Ege**, 18 Haziran 2009, <http://www.milliyet.com.tr/izmir-e--gelismis-guvenlik-sistemi/ege/haberdetay/19.06.2009/1108186/default.htm> (22.07.2012).

Obuz, Reşat. “Kurulumu Devam Etmekte Olan İzmir Kent Güvenlik Yönetim Sistemi’nin İzmir Ulaşımına Etkileri”, Karayolları 2. Bölge Müdürlüğü, İzmir, http://ius.imoizmir.org.tr/ius_bildiriler/04_k61_ius_obuz.pdf (06.07.2012).

Roberts, Lucy P. “History of Video Surveillance and CCTV”, <http://www.wecusurveillance.com/cctvhistory> (13.06.12)

Türk Dil Kurumu; <http://tdkterim.gov.tr/bts/>

Türkiye Belediyeler Birliği, “Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi (CLRAE)”, http://www.tbb.gov.tr/KD119_Avrupa-Konseyi-Yerel-ve-Bolgesel-Yonetimler-Kongre.html (01.11.11).

Türkiye Belediyeler Birliği, http://www.tbb.gov.tr/KD119_Avrupa-Konseyi-Yerel-ve-Bolgesel-Yonetimler-Kongre.html (01.02.12).

Urbaneye Project, <http://www.urbaneye.net/index.html> (21.06.12).

Yıldız, Mete ve R. Erdem Erkul. “Elektronik Göz ve Türkiye’de Kameralı Hayat”, <http://inet-tr.org.tr/inetconf11/bildiri/97.pdf> (21.07.12)

Yararlanılan Mevzuat

2559 Sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/569.html> (08.07.2012).

3194 Sayılı İmar Kanunu, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/711.html> (03.02.2012).

3201 Sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/712.html> (09.08.2012).

4721 Sayılı Türk Medeni Kanun, <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4721.html> (12.01.2012).

4982 Sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/1303.html> (05.01.2012).

5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu, <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5237.html> (07.07.2012).

5393 Sayılı Belediye Kanunu, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/1525.html> (04.02.2012).

Tarihinde Resmi Gazetede Yayınlanan Kent Konseyi Yönetmeliği, 08/10/2006 tarih ve 26313 Sayılı Resmi Gazete, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/27177.html> (08.01.2012).

Council of Europe, The Congress of Local and Regional Authorities, **European Urban Charter II**, Strasbourg, 2008, <http://www.mo.org.tr/UIKDocs/urbancharter2.pdf> (03.01.2012).

Crime and Disorder Act 1998, <http://www.merlin-estates.com/documents/PDF/Crime-and-Disorder-Act-1998.pdf> (29.06.12).

Emniyet Genel Müdürlüğü Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığı Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği, http://www.egm.gov.tr/site_bilgi/mevzuat.html (11.04.2012).

European Charter for Women in the City, (Kentte Kadın Hakları Şartı), 1994, http://www.hic-al.org/documento.cfm?id_documento=1286 (09.01.2012).

European Charter for the Safeguarding of Human Rights in the City, (Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı), http://issuu.com/cisdpdh/docs/european_charter_hr_city (05.01.2012).

Human Rights Act 1998, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/42/introduction> (28.06.12).

Montreal Charter of Rights and Responsibilities, http://ville.montreal.qc.ca/portal/page?_pageid=3036,3377732&_dad=portal&_schema=PORTAL (09.01.12).

World Charter on the Right to the City, (Dünya Kent Hakkı Şartı), 2004, <http://www.globalgovernancewatch.org/resources/world-charter-on-the-right-to-the-city> (07.01.2012).

EK

EK . Mülakat Soru Formu

“Bir Kentsel Hak Olarak Güvenlik ve MOBESE Uygulaması”

Mülakat Soruları

1. AŞAMA;

1.1. Sistemin kurulumu ve işletimi sürecinde dünyadaki uygulama örneklerinden yararlandınız mı? İzmir MOBESE sistemine model olan uygulama varsa bu hangisidir ve hangi açılardan yararlanılmıştır?

1.1.1. Dünyada ki uygulamalar ile kıyasladığınızda, Türkiye ‘de ve İzmir’ deki MOBESE sistemlerini nerede görüyorsunuz?

1.2. Kent güvenliğinin sağlanmasında MOBESE sisteminin ve bu sistem içinde güvenlik kameraları uygulamalarının yeri nedir?

1.3. MOBESE sisteminin ve kameraların etkinliğine ilişkin bilgi verir misiniz?

1.3.1. MOBESE sisteminin etkinliğinin değerlendirilmesine ilişkin bilgi verir misiniz? (yöntem, gösterge ve süreç açısından)

1.4. Sistemin kurulumu ve işletilmesinde sistemin dayandığı hukuki dayanaklar nelerdir? Süreçte teşvik eden ya da sınırlandıran hukuki metinler ve süreçler oldu mu/oluyor mu?

1.4.1. Doğrudan MOBESE sistemine yönelik yasal bir düzenleme yapılmalıdır? Yapılmalı ise bu düzenlemenin içeriği ne olmalı, neyi engellemeye ve/veya neyi teşvik etmeye yönelik olmalı?

1.5. Güvenlik kameralarının kapsama alanı nedir ve nasıl olmalıdır?

- 1.5.1. Bu alanlara kamera kurulumu kararı nasıl alınmıştır (kararlar kimler tarafından ve hangi kriterler doğrultusunda alınmıştır?).
- 1.5.2. MOBESE sistemi içinde özel güvenlik kameraları yeri nedir?
- 1.6. Sistemin işletim sürecinde -varsa- paydaşlarınız ile geliştirdiğiniz ilişki hakkında bilgi verir misiniz?
- 1.6.1. Eğer bir işbirliği ağı kurulabilirse bu hangi aşamada, kimlerle olmalıdır? Kapsamı hakkında bilgi verir misiniz?
- 1.6.2. Kent Güvenlik Yönetim Sistemi kapsamında sahip olunan imkanların diğer yönetim birimleriyle paylaşımı gerçekleşiyor mu? Bilgi verir misiniz?
- 1.7. Kameralı sisteme yönelik aldığınız tepkiler var mı? Bu konuda bilgi verir misiniz?
- 1.8. Güvenlik ve özgürlük arasında dengenin sağlanmasına ilişkin endişeleri kamera sistemleri bağlamında nasıl değerlendiriyorsunuz?
- 1.8.1. Bu tür endişeleri gidermek ve sisteme ve kuruma yönelik güven kazanmak için ne yapılmalı? Bu konuda çalışmalarınız var mı?
- 1.8.2. İzleme personeli ve diğer sorumlu birimlerin hizmet içi eğitimleri konusunda bilgi verebilir misiniz?
- 1.8.3. Kamera sistemi kullanıcıların denetimleri hakkında bilgi verir misiniz?
- 1.8.4. Emniyet personelinin dışından, diğer paydaşlar tarafından oluşturulan bir kurulun denetimini nasıl karşılıyorsunuz?

1.9. Sistemin hedeflenen düzeyde işlediğini, işletildiğini düşünüyor musunuz?
Sistemin başarılı işletilmesi için eksik olan ve/veya geliştirilmesini istediğiniz yasal ve yönetsel konular nelerdir?

2. AŞAMA:

2.1. MOBESE sistemi için belirlenen vizyon nedir?

2.1.1. MOBESE kameralarının arttırılması veya fonksiyonlarının genişletilmesi planlar dahilinde mi?

2.2. Kamera bulunan yerlerde farkındalığı arttırıcı çalışmalarınız var mı?

2.3. İzleme personelinin görev ve sorumlulukları nelerdir? Görevinin sınırları nelerdir? Diğer personel ile etkin iletişim kurabiliyor mu?

2.4. MOBESE ve kamera sistemlerinin demokratik gelişmelere uyarlanması hakkında ne düşünüyorsunuz?

2.4.1. MOBESE sistemine ilişkin sürecin ve sistem bilgilerinin kamuoyuyla paylaşılması gerektiğini düşünüyor musunuz?

2.5. MOBESE sistemlerinin kurulumuna ilişkin yüklenici firmaların seçiminde etkili olan nedir? İhaleler hangi kanuna göre yapılıyor?

2.6. MOBESE Sistemi ile eş zamanlı başlayan ve sistemden beklenen etkileri yaratabilecek ayrı veya bütünleşik olarak gerçekleştirilen projeler var mıdır?

2.7. Birden fazla kişinin onayı olmaksızın yapılamayan özel yetki gerektiren işlemler nelerdir? Bilgi verir misiniz?